

Nr 171

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m., given Stockholms slott den 16 oktober 1964.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att
dels antaga härvid fogat förslag till ändrad lydelse av 2 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)

dels ock bifalla de förslag i övrigt om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

/ *Ragnar Edenman*

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås på grundval av 1960 års gymnasieutredning och fackskoleutredningen införande fr. o. m. den 1 juli 1966 dels av en kommunal skola, benämnd gymnasium, vilken skall ersätta nuvarande statliga och kommunala allmänna gymnasier samt statliga tekniska gymnasier och kommunala handelsgymnasier, dels av en kommunal gymnasial skola, benämnd fackskola. Den omdaning av det gymnasiala skolsystemet, som härigenom påbörjas, avses skola i kommande etapper följas av en reformering av yrkesskolan och den gymnasiala vuxenutbildningen.

Reformens huvudsyfte är att skapa ett system av studievägar inom gymnasiet och fackskolan, vilket kompletterat med utbildningslinjerna inom yrkesskolan svarar mot ungdomarnas önskemål och samhällets behov. Den som genomgått grundskola skall kunna så långt det är praktiskt möjligt få den ytterligare utbildning, som passar hans intressen och förutsättningar. Detta innebär också att eleverna skall ha möjlighet byta studieväg eller bygga på en redan avslutad utbildning.

I gymnasier och fackskolor intas för närvarande sammanlagt drygt en fjärdedel av årskullen. I propositionen beräknas det nya gymnasiet och fackskolan under 1960-talet bli utbyggda till en sammanlagd kapacitet, som omkring år 1970 motsvarar en intagning av ca 50 % av årskullen. Huvuddelen av ökningen avses falla på fackskolan. Som riktpunkt för omfattningen vid sistnämnda tidpunkt förordas att i gymnasiet intages ca 30 % och i fackskolan ca 20 % av årskullen. Inom gymnasiet förutsättes de yrkesinriktade utbildningslinjerna fortsätta att öka sin andel av eleverna.

Med hänsyn till att de angivna genomsnittstalen för hela landet är riktpunkter, som på längre sikt kan behöva ändras, bör det gymnasiala skolsystemet, både i fråga om inre och yttre organisation, ges en elastisk utformning, så att det smidigt kan anpassas till nya förhållanden.

Vid skolplaneringen skall eftersträvas att flertalet studievägar inom gymnasiet, fackskolan och på längre sikt även yrkesskolan erbjudes på varje ort där gymnasial utbildning anordnas. För de enskilda orterna förordas en lokalmässig, s. k. horisontell samordning av gymnasiala skolor.

Någon ändring i folkhögskolans principiella målsättning och uppgifter ifrågasättes icke i samband med reformen. Folkhögskolans inre arbete förutsättes komma att utvecklas kvalitativt och konkreta åtgärder i detta syfte anges.

Gymnasiet föreslås bli treårigt utom den tekniska studievägen, som bör bli fyraårig med en avgångsetapp efter den tredje årskursen. Tre års gymnasie-studier skall normalt leda fram till behörighet för studier vid universitet och högskolor.

I målsättningen för gymnasiet betonas den personlighetsutvecklande uppgiften. En huvudlinje i gymnasiets undervisning skall härvid vara att hos eleverna utveckla ett kritiskt och självständigt betraktelsesätt och att ge studie- och arbetstekniska färdigheter. Gymnasiets mål är vidare att utveckla elevernas kommunikationsfärdigheter i vid mening samt att ge en vidgad och fördjupad orientering om samhälle, teknik, naturvetenskap och kultur. I detta syfte skall alla studievägar innehålla en gemensam kärna bestående av språk, historia, samhällskunskap, religionskunskap, psykologi, matematik och naturvetenskapliga ämnen.

Gymnasiet föreslås bli organiserat enligt tillvalsprincipen med svag differentiering särskilt i första årskursen. Fem huvudstudievägar bör inrättas, fr. o. m. andra årskursen benämnda humanistisk, samhällsvetenskaplig, ekonomisk, naturvetenskaplig och teknisk linje. De ekonomiska och tekniska linjerna uppdelas på grenar i tredje respektive tredje och fjärde årskurserna. Därjämte skall inom vissa linjer och grenar kunna erbjudas varianter.

Den för eleverna i gymnasiet normala undervisningstiden föreslås bli 34 veckotimmar i årskurs 1, 32 i årskurs 2, 30 i årskurs 3 och 35 i årskurs 4, vilket jämfört med nuvarande allmänna och tekniska gymnasier innebär en betydande reduktion. Eleverna föreslås få möjlighet att öka sitt studieprogram genom tillval av frivilliga ämnen. Vidare föreslås att i årskurserna 2—4 bortval av vissa ämnen skall kunna medges, om en elev har svårigheter att fullfölja det normala studieprogrammet. Sådan elev bör beredas möjlighet att genom s. k. förlängd undervisning inhämta det utelämnade.

Fackskolan skall vara tvåårig. I propositionen föreslås fackskolan få en utformning som i fråga om mål, innehåll och differentiering i princip har åtskilliga

drag gemensamma med gymnasiet. Fackskolan bör sålunda ge en jämförelsevis bred grundutbildning med relativt stora inslag av allmän utbildning. Skolan skall emellertid vara klart målinriktad och snabbare än gymnasiet leda till yrkesverksamhet eller fortsatt mer specialiserad utbildning. Den för alla linjer gemensamma kärnan av ämnen är väsentligt mindre än i gymnasiet. De praktiska konkreta tillämpningarna skall vidare ges betydande utrymme på bekostnad av längre driven systematik och mer teoretiska problemställningar.

Fackskolan föreslås bli differentierad på tre linjer redan från första årskursen, nämligen på social, ekonomisk och teknisk. Dessa linjer uppdelas vidare på grenar, främst i årskurs 2.

Undervisningstiden för eleverna i fackskolan föreslås bli 35 veckotimmar i vardera årskursen. Inom den sociala och den ekonomiska linjen skall eleverna under en mindre del av detta timal få studera ämnen efter fritt tillval.

Gymnasiet och fackskolan föreslås bli examensfria. Centralt utgivna, normerade prov skall finnas. Förslag framlägges om att anordna en central verksamhet med uppgift att framställa bl. a. sådana prov. Vidare föreslås inrättande av en till skolöverstyrelsen knuten gymnasieinspektion med uppgift att följa gymnasiets verksamhet.

Frågan om de gymnasiala utbildningsvägarnas kompetensvärde beröres i propositionen. Därvid understrykes bl. a. att stor försiktighet måste iakttagas när kompetenskrav uppställs så att inte genom formella bestämmelser personer uteslänges från verksamheter för vilka de har reella förutsättningar. Det framhålls att exempelvis de icke-akademiska, postgymnasiala utbildningarna i regel bör kunna bygga på fackskolan likaväl som på gymnasiet.

En betydande förstärkning av skolledningen föreslås. Vid varje skolenhet med gymnasium och/eller fackskola bör sålunda finnas både en rektor och en studierektor, vilka skall kunna koncentrera sig på skolans pedagogiska ledning. Vidare föreslås åtgärder i syfte att skapa förutsättningar för en effektiv insats av huvudlärarna i olika ämnen och ämnesgrupper.

Förslag framlägges om en kraftig ökning av bibliotekspersonal, institutions-tekniker samt biträdespersonal för att avlasta lärarna stora delar av de icke-pedagogiska arbetsuppgifterna. I elevvårdsarbetet föreslås lärarna få hjälp av kuratorer. Ökade insatser bör även göras av arbetsmarknadsverkets yrkesvägledningspersonal.

Omfattande åtgärder föreslås för lärarnas fortbildning.

Statsbidrag bör utgå till undervisningsmateriel. I det centralt bedrivna hjälpmedelsarbetet och i det pedagogiska utvecklingsarbetet skall fackskolans och gymnasiets behov i hög grad beaktas.

I propositionen föreslås införande av ett enhetligt statsbidrag till driftkostnader för gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan. Det statliga medelsbehovet för detta ändamål kommer att kraftigt öka. Kostnaden för gymnasiet och fackskolan budgetåret 1970/71 kan beräknas bli 170 à 180 milj. kr. högre än innevarande budgetår. Statsbidrag till byggnadsarbeten för gymnasiet bör vidare utgå. Det totala behovet av investeringar fram till 1972/73 i skolbyggnader för gymnasiet och fackskolan beräknas uppgå till 800 milj. kr. och det statliga medelsbehovet till 260 milj. kr.

**Förslag
till
Lag
om ändring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)**

Härigenom förordnas, *dels* att 50 § skollagen den 6 juni 1962 skall upphöra att gälla, *dels* att 2 § samma lag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

2 §.

(Nuvarande lydelse)

Varje kommun skall, efter vad i denna lag och särskilda författningar närmare bestämmes,

a) sörja för undervisningen av barn i grundskola,

b) främja åtgärder i syfte att bereda barn och ungdom undervisning i följande slag av *skolor, nämligen kommunal yrkesskola och fackskola samt statligt och kommunalt gymnasium*, ävensom

c) i övrigt vårda skolväsendet i kommunen, såvitt ej handhavandet därav ankommer på annan.

(Föreslagen lydelse)

Varje kommun skall, efter vad i denna lag och särskilda författningar närmare bestämmes,

a) sörja för undervisningen av barn i grundskola,

b) främja åtgärder i syfte att bereda barn och ungdom undervisning i följande slag av *kommunala skolor, nämligen yrkesskola, fackskola och gymnasium*, ävensom

c) i övrigt vårda skolväsendet i kommunen, såvitt ej handhavandet därav ankommer på annan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1966.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 16 oktober 1964.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, stadsråden STRÄNG, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, frågor angående *reformer*ing av de *gymnasiala skolorna m. m.* och anför därvid följande.

1. Inledning

1.1 Utredningsarbete och remissbehandling

1.1.1 Gymnasieutredningen

Den nu aktuella reformen av stora delar av det gymnasiala åldersstadiets skolor är ett led i den omdaning av det svenska skolväsendet, som beträffande den obligatoriska skolan nådde en viktig avslutning genom 1962 års riksdagsbeslut (prop. 1962: 54; SäU 1; Rskr 328; prop. 1962: 136; SäU 2, Rskr 334). Förberedelserna för såväl grundskole- som gymnasieformen inleddes av 1940 års skolutredning, vars uppgift var att verkställa utredning om hela skolväsendets organisation m. m. I direktiven för denna utredning hänvisades beträffande gymnasiet bl. a. till de förslag, som framkommit om upprättande av fastare linjer och om inbyggande i gymnasiet av praktiska linjer. I slutet av 1946 avlämnade skolutredningen sitt betänkande Gymnasiet (SOU 1947: 34). Då hade redan 1946 års skolkommision påbörjat sitt arbete. Kommissionens 1948 avlämnade Betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling (SOU 1948: 27), som även behandlade gymnasiet, remitterades samtidigt med bl. a. skolutredningens gymnasiebetänkande. Såväl skolutredningen som skolkommisionen framlade förslag om ett allmänt gymnasium med tre fasta linjer. Skolkommisionen förutsatte en tolvårig studiegång, dvs. ett 3-årigt gymnasium, byggt på genomgången 9-årig enhetsskola. Gymnasiet var i kommissionens huvudförslag horisontellt klivet. Detta principförslag avsåg i första hand förhållandena vid genomförd enhetsskola och skulle därför bli aktuellt först efter lång tid. I proposition 1950: 70 angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling angavs — i huvudsaklig överensstämmelse med ett förslag framfört av skolöverstyrelsen i remissutlåtande över de båda skolutredningarnas betänkanden — ett tidsschema för gymnasiets reformarbete, vilket borde bedrivas i tre perioder. Under en första period, då det traditionella realskoleväsendet skulle svara för praktiskt taget hela rekryteringen till gymnasiet, borde en provisorisk gymnasiereform genomföras. Under den andra perioden borde man inrätta s. k. försöksgymnasier för de relativt få eleverna från försöksverksamheten med enhetsskola. Den tredje perioden skulle ta sin början, då enhetsskolan nått en sådan utbyggnad att den skulle utgöra grund för flertalet gymnasieelever, vilket beräknades bli fallet först i mitten av 1960-talet.

Vid 1953 års riksdag fattades beslut om omorganisation av gymnasierna vid de högre allmänna läroverken m. m. samt inrättandet av allmänna försöksgymnasier på vissa platser (prop. 1953: 145; SU 109; Rskr 236). Samtliga försöks-

gymnasielinjer är 3-åriga. I övrigt är såväl den yttre som inre organisationen i stort sett densamma som vid övriga allmänna gymnasier (GU 1.1.2)¹.

År 1950 framlade handelsutbildningskommittén betänkandet *Handelsgymnasierna* (SOU 1950:12), med förslag om 3-årigt handelsgymnasium. På grundval av detta och ett år 1957 av överstyrelsen för yrkesutbildning framlagt förslag framlades i propositionen 1961:82 förslag till riktlinjer för handelsutbildningens utformning och organisation samt förslag till ändrade grunder för statsbidrag till handelsgymnasier. I propositionen föreslogs att handelsgymnasiet skulle bli 3-årigt och berättiga till inträde vid universitet och högskolor. Riksdagen biföll propositionen (GU 1.2.2). Tim- och kursplanerna för det 3-åriga handelsgymnasiet har utarbetats av gymnasieutredningen i samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning (GU 8.3.1.2).

År 1955 framlade 1948 års tekniska skolutredning sitt huvudbetänkande *Tekniska skolutbildningen* (SOU 1955:21). I detta föreslogs att det tekniska gymnasiet skulle förbli 3-årigt. I fråga om utbildningens innehåll föreslogs bl. a. ökat inslag av allmänna ämnen, större organisatorisk enhetlighet inom och mellan de olika linjerna och en modernisering av kursplanerna. Utredningen föreslog vidare inrättandet av tre nya tekniska gymnasier. 1956 års riksdag fattade beslut om en omorganisation och utbyggnad av de tekniska läroverken i stort sett efter de riktlinjer utredningen föreslagit (prop. 1956:63; SU 53, Rskr 149) (GU 1.3.2).

En omfattande och genomgripande översyn av den gymnasiala utbildningen ingick i det förut nämnda arbetsprogram som skisserades i 1950 års skolproposition.

Den 30 juni 1960 bemyndigade Kungl. Maj:ts chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst elva sakkunniga för att verkställa utredning rörande den gymnasiala utbildningens uppgifter, innehåll och organisation. De riktlinjer, som borde vara vägledande för de sakkunnigas arbete, angavs i departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet nämnda dag.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen samma dag såsom sakkunniga numera universitetskanslern Nils Gustav Rosén, ledamoten av riksdagens första kammare, redaktören Torsten Andersson i Brämhult, direktören i Svenska arbetsgivareföreningen Folke Haldén, ledamoten av riksdagens andra kammare, docenten Gunnar Helén, professorn vid tekniska högskolan i Stockholm Lamek Hulthén, numera skolrådet i skolöverstyrelsen Mats Hultin, numera skolrådet i skolöverstyrelsen Bertil Junel, lektorn vid Djursholms samskola Sigvard Magnusson, ledamoten av riksdagens första kammare, numera statsrådet Olof Palme, numera byrådirektören i skolöverstyrelsen Margareta Vestin samt överdirektören Birger Öhman. Tillika uppdrogs åt Rosén att såsom

¹ Vid hänvisning till 1960 års gymnasieutrednings huvudbetänkande *Ett nytt gymnasium* (SOU 1963:42) anges inom parentes GU följt av det åsyftade avsnittets nummer eller av sidnummer.

ordförande leda utredningsarbetet samt åt Junel att tjänstgöra såsom huvudsekreterare hos de sakkunniga.

De sakkunniga antog benämningen gymnasieutredningen (i fortsättningen i regel förkortat till GU).

GU:s sammansättning har under utredningsarbetets gång förändrats. På egen begäran entledigades den 1 september 1960 Junel från sakkunniguppdraget och från uppdraget att tjänstgöra såsom huvudsekreterare. I hans ställe tillkallade departementschefen samma dag såsom sakkunnig och huvudsekreterare numera t. f. avdelningschefen i ecklesiastikdepartementet Lennart Sandgren. På egen begäran entledigades vidare den 22 oktober 1962 Helén från sakkunniguppdraget. Såsom Heléns efterträdare tillkallades samma dag numera byråchefen Håkan Berg.

GU har jämte sekreterarpersonal biträts av ett stort antal experter och andra medarbetare.

Med skrivelser den 11 februari, den 26 mars samt den 5 juli 1963 har GU avlämnat tre expertutredningar, nämligen Vägen genom gymnasiet (SOU 1963: 15), Kraven på gymnasiet (SOU 1963: 22) och Specialutredningar om gymnasiet (SOU 1963: 41). Sina överväganden och förslag har GU den 5 juli 1963 framlagt dels i huvudbetänkandet Ett nytt gymnasium (SOU 1963: 42), dels i betänkandet Läroplan för gymnasiet (SOU 1963: 43).

GU:s två sistnämnda betänkanden har varit föremål för en gemensam *remiss-behandling*, varvid även övriga tre betänkanden överlämnats till remissmyndigheterna som underlag för bedömning av utredningens förslag.

Utlåtanden har inkommit från följande *statliga* organ:

skolöverstyrelsen, som överlämnat yttranden från samtliga länsskolnämnder och lärarhögskolor, tio folkskoleseminarier, två seminarier för huslig utbildning, slöjdseminariet i Linköping, åtta allmänna gymnasier, lärarutbildningsblocken i Jönköping—Huskvarna och i Västerås samt företrädare för censorerna vid 1963 års studentexamen;

överstyrelsen för yrkesutbildning, som överlämnat yttranden från konstfackskolan, bergsskolan i Filipstad, Lennings textiltkniska institut, textilinstitutet i Borås, Göteborgs handelsinstitut samt kollegierna vid samtliga handelsgymnasier och tekniska gymnasier;

överbefälhavaren (som hört försvarsgrensheferna, militärpsykologiska institutet och generaldirektören vid försvarets forskningsanstalt), socialstyrelsen, arbetskyddsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen (som hört samtliga länsarbetsnämnder), medicinalstyrelsen, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, riksrevisionsverket, generaltullstyrelsen, statistiska centralbyrån, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmåteristyrelsen, skogsstyrelsen (med yttrande från styrelsen för statens skogsmästarskola) samt kommerskollegium, som överlämnat yttranden från Östergötlands och Södermanlands han-

delskammare, Smålands och Blekinge handelskammare, Gotlands handelskammare, Skånes handelskammare, handelskammaren för Örebro och Västmanlands län, handelskammaren i Gefle, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare samt Norrbottens och Västerbottens handelskammare;

sjöfartsstyrelsen och veterinärstyrelsen;

överståthållarämbetet, som överlämnat yttrande från Stockholms stad, samtliga länsstyrelser, som bl. a. överlämnat yttranden från sammanlagt 225 kommuner, samt tolv domkapitel;

kanslersämbetet för rikets universitet, som — utan eget yttrande — överlämnat yttranden från vederbörande akademiska myndigheter vid ämbetet underställda läroanstalter;

överstyrelsen för de tekniska högskolorna, som överlämnat yttranden från lärarkollegierna vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola samt organisationskommittén för teknisk högskola i Lund;

samarbetsnämnden för socialinstituten, samarbetsnämnden för journalistinstituten, styrelsen för farmaceutiska institutet, direktionen över gymnastiska centralinstitutet, styrelsen för musikaliska akademien (som hört lärarrådet vid musikhögskolan), styrelsen för lantbrukshögskolan (med yttrande från lärarkollegiet vid skolan), styrelsen för veterinärhögskolan (som hört högskolans lärarkollegium) samt styrelsen för skogshögskolan, som överlämnat yttrande från lärarkollegiet vid skogshögskolan;

studiehjälpnämnden, statens läroboksnämnd, statens råd för samhällsforskning, statens tekniska forskningsråd, statens naturvetenskapliga forskningsråd, 1960 års lärarutbildningssakkunniga, skoladministrativa utredningen, skolarbetsutredningen, 1963 års forskarutredning, 1960 års värnpliktsutredning, bilförarutredningen samt 1962 års utredning angående sjuksköterskeutbildningen;

Yttranden har inkommit från följande *organisationer m. fl.*:

Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet samt Stor-Stockholms planeringsnämnd;

Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund (gemensamt yttrande), som överlämnat yttranden från Sveriges mekanförbund och Sveriges kemiska industrikontor (Kemikontoret), samt Handelns arbetsgivareorganisation;

Landsorganisationen i Sverige (LO), Statstjänstemännens riksförbund (SR) samt Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), som överlämnat yttranden från Tekniska läroverkens lärarförbund, Universitetslärarförbundet, Sveriges skoldirektörsförening och Läroverkslärarnas riksförbund, som i sin tur bifogat yttranden från Svenska gymnastikläraresällskapet, Musiklärarnas riksförening och Svenska teckningslärarsällskapet;

Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Biologilärarnas förening, Filo-
sofi- och psykologilärarnas förening, Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning, Föreningen lärare i samhällskunskap, Geografilärarnas riksförening, Historielärarnas förening, Kristendomslärnarnas förening, Modersmålslärnarnas förening. Riksföreningen för lärarna i moderna språk, Svenska klas-

sikerförbundet, Svenska förbundet för specialundervisning samt Svenska yrkeskolföreningen;

Sveriges radio aktiebolag, direktionen för handelshögskolan i Stockholm, Svenska fackingenjörers förbund, Svenska teknologföreningen, Svenska byggnadsentreprenörföreningen (med vilken Svenska vägföreningen samrått), Svenska byggnadsingenjörers riksförbund, Svenska kommunal-tekniska föreningen, Skogsindustriernas samarbetsutskott (till vars yttrande Svenska pappersbruksföreningen ansluter sig), Jernkontoret som även åberopar yttrande från bergsskolan i Filipstad), Samfundet för affärsutbildning, Melinska stenograf-förbundet, Svenska inköpsledares förening, Svenska försäljnings- och reklamförbundet, Sveriges redareförening, Sveriges allmänna exportförening, Tekniska läroverkens ingenjörförbund, Riksförbundet landsbygdens folk, Kooperativa förbundet, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund och Lantbruksförbundets tidskrifts aktiebolags korrespondensskola (gemensamt yttrande), Hermods korrespondensinstitut, Nordiska korrespondensinstitutet (NKI-skolan), Enskilda läroverkens förbund, Svenska skolläkarföreningen, Samverkande bildningsförbunden (med yttranden från Arbetarnas bildningsförbund och Studieförbundet medborgarskolan), Centralförbundet för nykterhetsundervisning, Målmännens riksförbund, Sveriges handelsgymnasiers riksförbund, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges elevers centralorganisation (SECO), Tekniska läroverkens elevförbund, Teckningslärarnas och TI-elevernas förening, Svensk yrkesvägledarförening, Fredrika Bremerförbundet, Statens naturvårdsnämnd, Svenska naturskyddsföreningen samt Konstnärernas riksorganisation;

Folkpartiets kvinnoförbund, Högerpartiets kvinnoförbund, Centerns kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Sveriges liberala studentförbund, Sveriges konservativa studentförbund, Centerns studentförbund och Centerns ungdomsförbund (gemensamt yttrande), Sveriges socialdemokratiska studentförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, Högerens ungdomsförbund samt Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund.

Ett stort antal *skrifter* i hithörande frågor har vidare inkommit från enskilda personer, organisationer m. fl.

Nära hälften av dessa skrifter behandlar frågor sammanhängande med gymnasieutredningens förslag beträffande ämnet religionskunskap m. m. Inom denna grupp märks främst Samkristna skolnämndens opinionsyttring angående kristendomsämnet på gymnasiet. Denna opinionsyttring har enligt av notarius publicus utfärdat intyg samlat 2 134 513 namnunderskrifter. Vidare har denna fråga berörts i ett antal skrifter från enskilda personer, organisationer m. fl.

Andra spörsmål, som berörts i ett större antal skrifter, är dels den geovetenskapliga undervisningen, dels kemiämnets timtal och placering i de olika årskurserna. Sålunda har beträffande geovetenskapen en skrift ingivits av bl. a.

123 universitetslärare m. fl. Kemiämnet har berörts i skrifter från bl. a. Svenska kemistsamfundet och Svenska nationalkommittén för kemi samt Ingenjörsvetenskapsakademien.

Kemiutbildning inom det tekniska området har tagits upp i skrifter från stiftelsen Svensk konserveringsforskning och Svenska livsmedelstekniska föreningen (ang. livsmedelsteknisk utbildning) samt Svenska pappers- och cellulosa-föreningen (ang. pappers- och cellulosa-teknisk utbildning).

Frågor om teknisk utbildning på gymnasiet har vidare tagits upp i skrifter från bl. a. Skånska ingenjörföreningen (differentieringsfrågor m. m.) och VVS-tekniska föreningen.

Bland mera speciella frågor som behandlas i inkomna skrifter kan nämnas gymnasiundervisningens innehåll och utformning (stiftelsen Kristofferskolan), utlandssvenska barns skolgång (Utlandssvenskarnas förening), Stockholms musikgymnasium (föräldraföreningarna vid Stockholms musikklasser m. fl.) och skolan som rättssamhälle (SECO).

1.1.2 Fackskoleutredningen

1957 års skolberedning föreslog i sitt huvudbetänkande Grundskolan (SOU 1961:30) införande av en ny typ av 2-åriga frivilliga kommunala examensfria skolor — fackskolor — ovanpå grundskolan som komplettering till såväl yrkes-skolor som gymnasier av olika slag. Dessa skolor skulle vara av fyra slag, nämligen en humanistisk, en teknisk, en merkantil och en socialekonomisk. Det framlagda förslaget till läroplan var enligt beredningens uppfattning inte slutgiltigt utformat utan borde överarbetas av särskilda sakkunniga.

Förslaget om fackskolor möttes vid remissbehandlingen i stort sett av ett mycket positivt intresse och i propositionen 1962:54 om reformering av den obligatoriska skolan m. m. biträdde departementschefen i huvudsak skolberedningens förslag rörande fackskolan. Riksdagen anslöt sig härtill (SäU 1; Rskr 328). Särskilda utskottet framhöll att det med hänsyn till kommunernas och de statliga skolmyndigheternas planeringsuppgifter var angeläget att riksdagen snarast möjligt bereddes tillfälle att taga ställning till fackskolornas mer definitiva utformning (FU s. 18—25)¹.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 februari 1962 tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet den 12 april 1962 tio sakkunniga för att verkställa av departementschefen i propositionen 1962:54 förordad överarbetning av föreliggande förslag till läroplaner för fackskolor och prövning av vissa därmed sammanhängande spörsmål. Särskilda riktlinjer för de sakkunnigas arbete meddelades i en den 11 maj 1962 dagtecknad departementspromemoria.

De sakkunniga, vilka antog benämningen fackskoleutredningen (i fortsätt-

¹ FU följt av sidangivelse hänvisar till fackskoleutredningens betänkande Fackskolan (SOU 1963:50).

ningen i regel förkortat FU), utgjordes av f. d. undervisningsrådet C. E. Sjöstedt, rektorerna Rangel Ekblom, Nils-Olof Elfman och Sven-Erik Eriksson, juris kandidaten Birgitta Linnér, lektorn Sten-Erik Mörtstedt, rektorn Göte Rudvall, numera avdelningsdirektören Emil Stetler, rektorn Yngve Thulin samt numera undervisningsrådet Hans-Erik Östlundh. Det uppdrogs åt Sjöstedt att vara utredningens ordförande samt åt Eriksson att vara de sakkunnigas sekreterare.

På egen begäran entledigades den 23 mars 1963 ledamöterna Sjöstedt, Ekblom, Elfman, Eriksson och Thulin från sakkunniguppdraget. Genom beslut samma dag tillkallades numera överdirektören Jonas Orring, folkhögskolläraren Harald Vallgård och numera förste skolinspektören Henning Öberg såsom ledamöter i utredningen samt uppdrogs åt Orring att vara utredningens ordförande och åt Öberg att vara dess sekreterare.

FU har därjämte biträttts av ytterligare sekreterarpersonal, experter och andra medarbetare.

Med skrivelse den 19 september 1963 överlämnade FU sitt betänkande Fackskolan (SOU 1963: 50).

Över betänkandet har, efter *remiss*, utlåtanden och yttranden avgivits av i huvudsak samma statliga organ, organisationer, sammanslutningar m. fl., som haft att avgiva utlåtande respektive beretts tillfälle att inkomma med yttrande över GU:s betänkanden.

Utlåtanden har inkommit från följande *statliga* organ:

skolöverstyrelsen, som överlämnat yttranden från samtliga länskolnämnder och lärarhögskolor, tio folkskoleseminarier, två seminarier för huslig utbildning, slöjdlärarseminariet i Linköping, sju allmänna gymnasier, lärarutbildningsblocken i Jönköping-Huskvarna och i Västerås, två förskoleseminarier och skolstyrelserna i nio kommuner;

överstyrelsen för yrkesutbildning, som överlämnat yttranden från konstfackskolan, bergsskolan i Filipstad, Lennings textiltkniska institut, textilinstitutet i Borås, Göteborgs handelsinstitut ävensom kollegierna vid Göteborgs stads handelsskolor, Stockholms stads handelsskolor, Norrbottens tekniska skola, Örnsköldsviks stads tekniska skola, Katrineholms stads praktiska skolor och Hässleholms stads tekniska skola;

överbefälhavaren (som hört försvarsgrenscheferna, militärpsykologiska institutet samt generaldirektören vid försvarets forskningsanstalt), socialstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen (som hört samtliga länsarbetsnämnder), medicinalstyrelsen, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, riksrevisionsverket, generaltullstyrelsen, statistiska centralbyrån, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, skogsstyrelsen (med yttrande från styrelsen för statens skogsmästarskola) samt kommerskollegium, som överlämnat yttranden från Östergötlands och Södermanlands han-

delskammare, Skånes handelskammare, handelskammaren i Karlstad, handelskammaren i Gefle och Västmanlands och Jämtlands läns handelskammare;

sjöfartsstyrelsen och veterinärstyrelsen;

överståthållarämbetet, som överlämnat yttrande från Stockholms stad, samtliga länsstyrelser, som bl. a. överlämnat yttranden från 206 kommuner, samt tolv domkapitel;

kanslersämbetet för rikets universitet, som överlämnat yttranden från vederbörande akademiska myndigheter vid ämbetet underställda läroanstalter;

överstyrelsen för de tekniska högskolorna, som överlämnat yttranden från lärarkollegierna vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola;

samarbetsnämnden för socialinstituten, samarbetsnämnden för journalistinstituten, styrelsen för farmaceutiska institutet, direktionen över gymnastiska centralinstitutet, styrelsen för musikaliska akademien (som hört lärarrådet vid musikhögskolan), styrelsen för lantbrukshögskolan (med yttrande från lärarkollegiet vid skolan), styrelsen för veterinärhögskolan (som hört högskolans lärarkollegium) samt styrelsen för skogshögskolan, som hört lärarkollegiet vid skolan;

studiehjälpnämnden, statens läroboksnämnd, statens råd för samhällsforskning, statens tekniska forskningsråd, statens naturvetenskapliga forskningsråd, 1960 års lärarutbildningssakkunniga, skoladministrativa utredningen, skolarbetsutredningen, 1963 års forskarutredning, 1960 års värnpliktsutredning, bilförarutredningen, 1962 års utredning angående sjuksköterskeutbildningen, 1962 års polisutbildningskommitté, utredningen rörande mejeriundervisning m. m. samt statens konsumentråd.

Yttranden har inkommit från följande *organisationer m. fl.*:

Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet samt Stor-Stockholms planeringsnämnd;

Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund (gemensamt yttrande, till vilket även Svenska pappersbruksföreningen och Skogsindustriernas samarbetsutskott ansluter sig), LO, SR samt SACO, som överlämnat yttranden från Tekniska läroverkens lärarförbund, Sveriges skoldirektörsförening och Läroverkslärarnas riksförbund, som i sin tur bifogat yttranden från Svenska gymnastikläraresällskapet och Svenska teckningslärarsällskapet;

TCO, Biologilärarnas förening, Filosofi- och psykologilärarnas förening, Föreningen lärare i samhällskunskap, Geografilärarnas riksförening, Historielärarnas förening, Kristendomslärnarnas förening, Modersmållärarnas förening, Riksföreningen för lärarna i moderna språk, Svenska förbundet för specialundervisning samt Svenska yrkesskolföreningen;

Sveriges radio aktiebolag, Svenska fackingenjörers förbund, Svenska teknologföreningen, Svenska byggnadsentreprenörföreningen (med vilken Svenska vägföreningen samrätt), Svenska kommunaltekniska föreningen, Svenska samfundet för affärsutbildning, Melinska stenografförbundet, Svenska inköpsledares

förening, Sveriges redareförening, Sveriges allmänna exportförening, Tekniska läroverkens lärarförbund, Riksförbundet landsbygdens folk, Kooperativa förbundet, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund och Lantbruksförbundets tidskrifts aktiebolags korrespondensskola (gemensamt yttrande), Hermods korrespondensinstitut, NKI-skolan, Enskilda läroverkens förbund, Svenska skolläkarföreningen, Svenska slöjdföreningen, Samverkande bildningsförbunden, Centralförbundet för nykterhetsundervisning, Målsmännens riksförbund, Sveriges handelsgymnasiers riksförbund, SECO, Tekniska läroverkens elevförbund, Teckningslärarnas och TI-elevernars förening, Svensk yrkesvägledarförening, Fredrika Bremerförbundet samt Svenska naturskyddsföreningen;

Folkpartiets kvinnoförbund, Högerpartiets kvinnoförbund, Centerns kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Centerns studentförbund och Centerns ungdomsförbund (gemensamt yttrande), Sveriges socialdemokratiska studentförbund, Högerens ungdomsförbund samt Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund.

Vidare har inkommit ett antal *skrifter* som speciellt berör fackskolan. Bl. a. tas undervisningen i religionskunskap i fackskolan upp i ett antal av dessa skrifter, varjämte denna undervisning även behandlas i en del av de skrifter, som redovisats i det föregående (1.1.1).

1.2 Utgångspunkter för utredningsarbetet

1.2.1 Gymnasieutredningen

GU har lämnat en översikt över gymnasiet utveckling och den pedagogiska försöksverksamheten av vilket något berörts i det föregående. Erfarenheterna av den efterhand mycket omfattande försöksverksamheten inom gymnasiet, som inleddes efter 1950 års riksdagsbeslut, har i hög grad utnyttjats i det utredningsarbete som ligger till grund för GU:s förslag (GU 1.4).

GU ger också en översikt över utvecklingstendenserna rörande de gymnasiala skolformernas målsättning, organisation, examenssystem, arbetssätt m. m. i utlandet (GU kap. 2). En generell tendens är bl. a. den kraftiga breddningen i fråga om rekryteringen. Problemet att på bästa sätt genom lämpliga utbildningslinjer söka tillgodose de många ungdomar, som vill ha vidgad utbildning, har därmed trätt i förgrunden i stället för den tidigare dominerande frågan om att utvälja och gallra. Detta problem har i Sverige lösts genom grundskole-reformen vad det gäller åldersstadiet 7—16 år och är nu en av de viktigaste frågorna vid utformningen av skolsystemet ovanpå grundskolan.

Direktiven för gymnasieutredningen återfinnes i sin helhet i berättelsen till 1961 års riksdag (1961: I E 44). De återges — i någon förkortning — av GU

och grupperas därvid — i syfte att underlätta en jämförelse med utredningens arbetsresultat — i fyra avsnitt (GU 3.1). Dessa motsvarar de — enligt GU:s mening — betydelsefullaste skälen för en utredning om gymnasiet i dagens läge och sammanfattas av GU på följande sätt.

1. Införandet av 9-årig obligatorisk skola, grundskolan.
2. Gymnasiets starka och alltmer accelererade kvantitativa utveckling sedan början av 1950-talet.
3. De kvalitativa problemen, dvs. nödvändigheten att överse utbildningens mål och innehåll.
4. De yttre organisatoriska problemen, som givetvis nära sammanhänger med bl. a. gymnasiets kvantitativa expansion.

I samband med redogörelsen för avgränsningen (GU 3.2) av sitt arbete konstaterar GU att de utbildningsvägar som GU enligt direktiven kan komma in på omfattar vidsträckta fält. Under utredningsarbetets gång har emellertid statsmakterna fattat beslut om inrättande av fackskolan. Med anledning härav anser sig GU böra främst behandla de framtida motsvarigheterna till nuvarande egentliga gymnasier, nämligen det allmänna gymnasiet, det 3-åriga handelsgymnasiet samt det 3-åriga tekniska gymnasiet.

GU behandlar ej frågan om glesbygdsgymnasier utan finner att det bör ankomma på skolöverstyrelsen att vidta de åtgärder som kan föranledas av ett genomförande av GU:s förslag. Ej heller tar GU upp frågan om Hvilans specialgymnasium och försvarets läroverk. Enligt GU:s mening bör det ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av skolöverstyrelsen besluta huruvida speciella lärokurser bör finnas inrättade vid dessa skolor. Textil- och konfektionsutbildning behandlas av GU endast i den mån den ligger på gymnasieingenjörnivå.

I ett kommande betänkande avser GU att behandla vissa vuxenutbildningsfrågor och i samband därmed bl. a. de 1-åriga fackkurserna vid handelsgymnasiet samt de 2-, 3- och 4-åriga specialkurserna vid tekniskt gymnasium.

I samband med frågan om avgränsningen av sitt arbete diskuterar GU också spörsmålet om användningen av orden gymnasium och gymnasial (GU 3.2.2.1). GU använder ordet *gymnasium* som beteckning för *de utbildningsvägar som utgör en direkt fortsättning på grundskolan och — utan att alltid ha detta som huvuduppgift — meriterar för tillträde till universitet och andra därmed jämförliga utbildningsanstalter*. GU konstaterar att vissa sektorer av gymnasiet har till huvuduppgift att förbereda för direkt yrkesverksamhet, exempelvis av ekonomisk eller teknisk natur.

Ordet *gymnasial* använder GU däremot i vidare betydelse. Det avser *såväl gymnasiet som andra utbildningsformer för elever i samma ålder som gymnasieeleverna*. GU konstaterar att frågan om avgränsningen mellan gymnasiet och andra gymnasiala utbildningsvägar rymmer många problem och att detta aktu-

aliserar spörsmålet om det ändamålsenliga i att använda den speciella beteckningen gymnasium (GU 3.2.2.2).

Det kan ifrågasättas om inte alla utbildningsvägar som bygger på grundskolan borde ges en sammanfattande benämning som ej mer eller mindre klart markerar de olika vägarnas skiftande mål.

Häremot kan invändas att frågan knappast kan betraktas som aktuell i dagens läge. Statsmakterna har nyligen fattat beslut om införandet av en delvis ny skolform, fackskolan, på det gymnasiala åldersstadiet. Härtill kommer att en särskild utredning om yrkesskolan, en skolform som tillhör det gymnasiala åldersstadiet, inom kort torde genomföras. Dessa omständigheter talar för att den angivna namnfrågan ej bör nu aktualiseras — namnet gymnasium bör alltså t. v. behållas.

De delar av GU:s huvudbetänkande, som behandlar frågor av gemensamt intresse för GU och FU, har utarbetats i samråd med sistnämnda utredning (GU 3.2.3.2). Detta gäller särskilt frågorna om gymnasiets struktur, bestämmelserna om intagning, flyttning och betyg (GU kap. 13), om skolans befattningshavare (GU kap. 15), om lokaler, utrustning och andra hjälpmedel (GU kap. 16) samt den yttre organisationen (GU kap. 12).

1.2.2 Fackskoleutredningen

FU:s arbete grundas på dels skolberedningens förslag om fackskolor, däröver avgivna yttranden, departementschefens uttalande i propositionen 1962:54 samt särskilda utskottets utlåtande vid 1962 års riksdag och riksdagens beslut med anledning av den nyssnämnda propositionen, dels på departementschefens direktiv (FU s. 18—27).

Enligt direktiven, vilka i sin helhet återfinnes i berättelsen till 1963 års riksdag (1963: I E: 43), skulle FU i första hand göra en läroplansöversyn men därutöver också överväga vissa allmänna organisatoriska frågor, framför allt frågan om ändring av gränsdragning mellan fackskolorna, men även sammanslagning av humanistisk och socialekonomisk fackskola eller liknande anordningar, upprättande av en kemiteknisk linje inom teknisk fackskola och linjedelningen inom merkantil fackskola.

FU borde vidare överväga den närmare utformningen av intagningsbestämmelserna, frågor angående kunskapskontroll, befattningshavare m. m.

FU skulle bedriva sitt arbete i kontakt med de centrala skolmyndigheterna liksom med GU »i de delar denna berörs av de sakkunnigas arbete».

1.3 Propositionens uppläggning

Av den i de föregående avsnitten lämnade redogörelsen framgår att de problemområden, som GU och FU haft att behandla, har många beröringspunkter. I remissinstansernas yttranden har det nära sambandet ytterligare understrukits.

Samma eller likartade synpunkter anlägges regelmässigt då det gäller frågor, som berör både GU och FU, och inte sällan begränsar man sig i dylika fall till att i yttrandena över den ena utredningen hänvisa till vad som anförts beträffande den andra. Dessa omständigheter liksom det förhållandet att gymnasie-reformen och genomförandet i mer definitiva former av fackskolan kommer att i stor utsträckning tidsmässigt sammanfalla motiverar att de båda reformförslagen framlägges i en gemensam proposition. Frågor, som berör såväl fackskolan som gymnasiet och där problematiken är väsentligen densamma, behandlas för båda skolformerna i samma huvudavsnitt. Främst gäller detta den yttre organisationen, men även andra spørsmål såsom lärotider, delningsbestämmelser, intagning, betyg, flyttning och befattningshavare är det ändamålsenligt att behandla samtidigt för gymnasiet och fackskolan. Däremot tas frågorna om de båda skolformernas mål, innehåll, differentiering och läroplaner upp i separata huvudavsnitt.

I det följande kan endast lämnas en starkt förkortad redogörelse för GU:s och FU:s betänkanden. I fråga om vissa till betänkandena fogade, reservationsvis framförda yrkanden och särskilda yttranden torde få hänvisas till betänkandena.

Vidare redovisas i det följande de över betänkandena avgivna yttrandena. Även i detta fall måste med hänsyn till materialets omfång redovisningen starkt begränsas — i första hand till huvudfrågor. Det inkomna materialet kommer dock i många delar att bli av stort värde för det fortsatta arbetet på skolreformens genomförande.

I fråga om många av GU:s och FU:s förslag erfordras inte beslut av riksdagen. För överblickens och sammanhangets skull lämnas emellertid även för vissa av dessa förslag en kortfattad redovisning.

2. Det gymnasiala åldersstadiets skolor

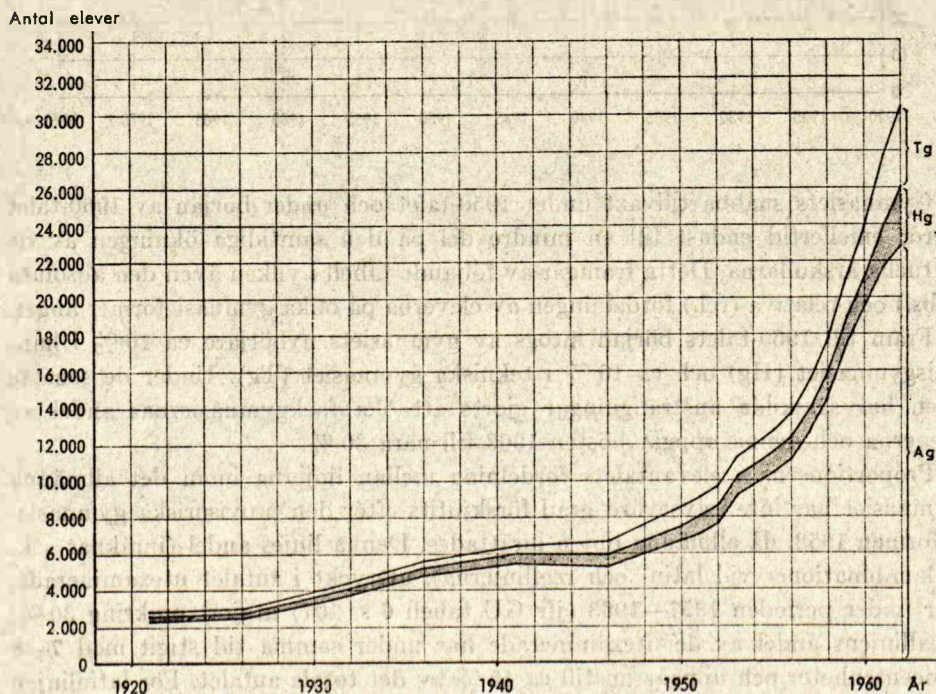
2.1 Den kvantitativa utvecklingen

2.1.1 Gymnasieutredningen

2.1.1.1 Efterfrågan på gymnasieutbildning (GU 4.2 och 4.3)

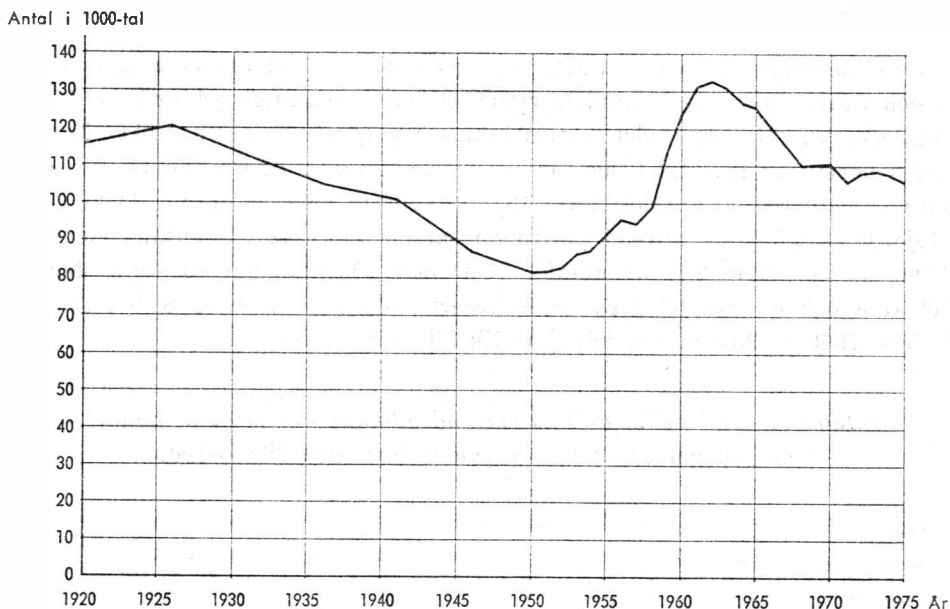
Tillströmningen till de egentliga gymnasierna, dvs. det allmänna gymnasiet 3- och 4-åriga linjer (Ag), handelsgymnasiet tidigare 2-åriga och numera 3-åriga normalkurser (Hg) samt det 3-åriga tekniska gymnasiet (Tg) har ökat kraftigt sedan början av 1920-talet och särskilt markant under de senaste 15 åren (GU 4.2.1.2). Sålunda var antalet elever 1921 i nybörjarklasserna ej fullt 3 000, vilket utgjorde ca 2,5 % av antalet 17-åringar samma år. 1946 var antalet elever ca 6 800 eller närmare 8 % av antalet 17-åringar. Därefter har en stark stegring ägt rum och elevantalet i nybörjarklasserna utgjorde 1950 ca 8 700, 1955 ca 12 900, 1960 ca 23 800. Jag hänvisar till följande diagram.

Antalet elever i nybörjarklasserna vid allmänt gymnasium, handelsgymnasium och tekniskt gymnasium åren 1921—1962

Hösten 1963 uppgick antalet gymnasieelever i nybörjarklasserna till ca 31 500, vilket utgjorde något över 24 % av antalet 17-åringar samma år. Totala antalet ungdomar i 17-årsåldern var omkring 1950 drygt 81 000 och har sedan dess vuxit starkt. 1962 uppgick denna åldersgrupp till ca 131 000 personer (jfr följande diagram). Den kommer emellertid under 1960-talet att sjunka till omkring 110 000.

Antalet 17-åringar 1920—1975

Gymnasiets snabba tillväxt under 1950-talet och under början av 1960-talet beror emellertid endast till en mindre del på den samtida ökningen av de aktuella årskullarna. Detta framgår av följande tabell i vilken även den absoluta (abs.) och relativa (rel.) fördelningen av eleverna på olika gymnasieformer anges.

Fram till 1960-talets början intogs av gymnasiets nybörjare ca 10 % i handelsgymnasiet (Hg) och ca 10 % i tekniska gymnasiet (Tg). Under de senaste åren har särskilda ansträngningar gjorts att öka fackgymnasiernas andel av eleverna och denna uppgår hösten 1963 till nära 30 %.

Proportionerna i elevantalets fördelning mellan linjerna inom det allmänna gymnasiet har inte i avsevärd grad förskjutits efter den provisoriska gymnasie-reformen 1953, då allmänna linjen inrättades. Denna linjes andel (inräknat s. k. A-kombinationer vid latin- och reallinjerna), uttryckt i antalet utexaminerade, har under perioden 1957—1963 (jfr GU tabell 6 s. 107) utgjort omkring 30 %. Reallinjens andel av de utexaminerade har under samma tid stigit med 7—8 procentenheter och uppgår nu till ca 45 % av det totala antalet. För latinlinjen

Elevantalet i gymnasiets nybörjarklasser åren 1950—1963

Ht	Ag		Hg		Tg		Totalt		I % av antalet 17-åringar
	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	
1950 ...	6 760	78,1	859	10,0	1 034	11,9	8 653	100	10,7
1951 ...	7 120	77,2	1 037	11,3	1 060	11,5	9 217	100	11,3
1952 ...	7 726	78,6	1 054	10,7	1 054	10,7	9 834	100	11,9
1953 ...	9 229	80,9	1 123	9,8	1 064	9,3	11 416	100	13,3
1954 ...	9 914	81,5	1 167	9,6	1 076	8,9	12 157	100	13,9
1955 ...	10 508	81,6	1 241	9,6	1 129	8,8	12 878	100	14,1
1956 ...	11 198	80,7	1 304	9,4	1 373	9,9	13 875	100	14,6
1957 ...	12 719	81,2	1 328	8,5	1 623	10,3	15 670	100	16,7
1958 ...	14 561	81,9	1 413	8,0	1 797	10,1	17 771	100	18,2
1959 ...	17 467	82,3	1 575	7,6	2 135	10,1	21 177	100	19,0
1960 ...	19 487	81,8	1 698	7,1	2 640	11,1	23 825	100	19,5
1961 ...	21 663	78,0	2 270	8,2	3 831	13,8	27 764	100	21,3
1962 ...	22 882	75,2	3 254	10,7	4 275	14,1	30 411	100	23,2
1963 ...	22 494	71,5	3 938	12,5	5 012	16,0	31 444	100	24,2

har en minskning skett från ca 33 % till ca 25 %. Reallinjens ökade andel faller praktiskt taget helt på den matematiska grenen (GU tabell 7 s. 108).

Elevernas fördelning på kön (GU tabell 5 s. 106) har inte undergått några större förändringar under den senaste femårsperioden utom vad beträffar handelsgymnasiet, där flickornas andel ökat från ca 40 till 60 %. Inom det allmänna gymnasiet är för närvarande antalet pojkar och flickor i stort sett lika, medan andelen flickor inom det tekniska gymnasiet endast utgör knappt 5 %.

Inom det allmänna gymnasiet dominerar flickorna på allmänna linjens språkliga gren och latinlinjens halvklassiska gren, medan pojkarna utgör det övervägande antalet på reallinjens matematiska gren. På övriga väger antalet pojkar och flickor relativt jämnt.

Efterfrågan på gymnasieutbildning har varit betydligt större än antalet tillgängliga platser. GU har insamlat särskilda uppgifter om antalet sökande och intagna i gymnasierna höstterminerna 1960 och 1961 (GU 4.3.1). De kompletteras här med nu tillgängliga uppgifter för höstterminerna 1962 och 1963. Andelen i procent av samtliga sökande till de tre gymnasieformerna framgår av följande tabell.

Procentuell fördelning av totalantalet inträdessökande i gymnasiet på olika gymnasieformer

Gymnasieform	1960	1961	1962	1963
Ag	77,9	76,0	75,8	73,6
Hg	11,2	11,6	14,8	21,1
Tg	13,9	18,7	20,1	22,6
Summa	103,0	106,3	110,7	117,3

Det är att märka att åtskilliga ungdomar sökt till mer än en gymnasieform. I sammanställningen framgår detta av att summorna överstiger 100 %. Antalet sådana ungdomar ökar starkt.

Av sammanställningen framgår även att en viss omstrukturering ägt rum mellan gymnasieformerna. Det allmänna gymnasiets andel av de sökande har sålunda minskat något, medan andelen sökande till tekniskt gymnasium och handelsgymnasium ökat starkt.

Genom att det totala antalet sökande fortsatt att stiga måste — trots den utbyggnad som skett av gymnasierna — fortfarande många avvisas. Vart och ett av åren 1960 till 1963 uppgår andelen avvisade till omkring 25 %. Fördelningen av andelen avvisade på de olika gymnasieformerna framgår av följande sammanställning.

Procentuell andel ej intagna av de inträdessökande vid olika gymnasieformer

Gymnasieform	Ej intagna i vidstående gymnasieform				Ej intagna i någon gymnasieform			
	1960	1961	1962	1963	1960	1961	1962	1963
Ag	22	20	25	29	21	17	20	21
Hg	51	41	45	55	44	30	28	30
Tg	44	45	49	51	41	38	39	38

Sammanställningen visar bl. a. att intagningsituationen är betydligt ogynnsammare vid handelsgymnasierna och de tekniska gymnasierna än vid de allmänna.

En rad faktorer som påverkar tillströmningen till gymnasiet har belysts genom GU:s undersökningar (GU 4.3.2 och 4.3.3).

De geografiska faktorernas inverkan på gymnasiefrekvensen (GU 4.3.3.1) framgår av följande sammanställning.

Gymnasiefrekvensen vissa år vid olika restidsavstånd i regioner dels med enbart allmänt gymnasium, dels med samtliga gymnasieformer

Region med	G-frekvens (%)			
	1946	1956	1960	1961
<i>Ag</i>				
G-ort	13	20,5	21	25
Reszon	3,5	8,5	13	13,5
Inackorderingszon	2,5	6	10	11,5
Hela regionen	6,5	11	14,5	16,5
<i>Ag/Hg/Tg</i>				
G-ort	15	22	24	30,5
Reszon	4,5	13	14,5	17,5
Inackorderingszon	2,5	6,5	10,5	12
Hela regionen	12	17	19	22,5

Med gymnasiefrekvens avses antalet nybörjare i regionens gymnasium, uttryckt i procent av totala antalet 17-åringar inom regionen.

Av den redovisade tabellen framgår bl. a. att gymnasiefrekvensen är genomgående högst på gymnasieorterna och lägst i inackorderingszonen. Vidare är frekvensen högre i regioner med samtliga tre gymnasieformer än i regioner med enbart allmänt gymnasium.

Även om andra faktorer — såsom gymnasieortens arbetsmarknadsstruktur — påverkar inställningen till olika gymnasieformer, tyder sammanställningen och andra resultat på att en gymnasieort med såväl allmänt gymnasium som fackgymnasier får dels en högre total gymnasiefrekvens, dels en jämnare fördelning mellan olika gymnasieformer. Sistnämnda förhållande framgår av följande sammanställning över den procentuella andelen elever i allmänt gymnasium dels i regioner med enbart sådant gymnasium, dels i regioner med samtliga tre gymnasieformer.

Procentuell andel elever i allmänt gymnasium inom vissa regiontyper i relation till totala antalet gymnasieelever

Region med	Andel Ag-elever (%)			
	1946	1956	1960	1961
Ag	81,5	83,3	84,5	80,7
Ag/Hg/Tg	68,0	71,3	75,5	71,0
Differens	13,5	9	9	9,7

De studerandes sociala bakgrund spelar alltjämt en roll för intresset för gymnasiestudier (GU 4.3.3.2). GU och studiesociala utredningen har gemensamt utfört undersökningar om den sociala bakgrunden hos de ungdomar som 1959 och 1960 intogs i de tre gymnasieformerna. Undersökningen 1960 avsåg även dem som ansökte om inträde i gymnasiet. (SOU 1963: 44 Akademikernas skuld-sättning, avdelning B.) För beskrivning av det sociala ursprunget har använts undervisningsstatistikens klassifikationssystem, vilket bygger på faderns yrkesgruppstillhörighet.

I efterföljande sammanställning redovisas de år 1960 intagna eleverna med relativ fördelning efter faderns yrke.

Det framgår härav att skillnaderna i elevernas sociala bakgrund i olika gymnasieformer är betydande. Medan av det allmänna gymnasiet elever drygt 16 % kommer från akademikerhem, är motsvarande tal för fackgymnasierna omkring 4 %. Å andra sidan är andelen elever från arbetarhem högre vid fackgymnasierna än vid de allmänna gymnasierna.

Tendenserna i undersökningsmaterialet från 1959 är desamma som nyss redovisats för år 1960.

Nyintagna år 1960 i första årskursen av allmänt gymnasium, handelsgymnasium och tekniskt gymnasium med relativ fördelning efter målsmans yrke

Målsmans yrke	Ag	Hg	Tg	Samtliga
Jordbruk med binäringar (utom arbetare)	7,2	9,0	11,7	7,9
Folkskollärare m. fl.	3,5	0,8	2,0	3,1
Akademiker (ej annorst. redov.)	16,2	3,7	4,6	14,0
Officerare	1,7	0,8	0,6	1,5
Direktörer, disponenter, grosshandlare	5,8	6,9	3,4	5,6
Handlande, handelsresande, hantverksmästare	9,9	18,8	14,5	11,0
Högre tjänstemän, utom akademiker, vissa fria yrken	19,8	7,3	13,7	18,2
Övriga tjänstemän	10,0	14,3	10,8	10,4
Arbetare	21,5	29,1	31,3	23,2
Obestämt yrke	3,8	7,3	4,8	4,2
Uppgift saknas	0,6	2,0	2,6	0,9
Summa	100	100	100	100

En jämförelse med den sociala sammansättningen hos totalbefolkningen ger vid handen att ungdomar, vilkas målsmän är arbetare eller verksamma inom jordbruk med binäringar, är klart underrepresenterade i gymnasiet, mest dock i vad avser det allmänna gymnasiet. För grupperna akademiker, officerare, tjänstemän och folkskollärare är förhållandet det motsatta.

Jämförelse mellan relativ fördelning på yrkesgrupp av nyintagna gymnasieelever och manliga röstberättigade 1960

Yrkesgrupp	Nyintagna 1960	Manliga röstberättigade 1960
Jordbruk med binäringar	8,3	15,1
Folkskollärare	3,3	0,9
Akademiker och officerare	16,3	3,1
Direktörer, disponenter, grosshandlare	5,9	1,4
Handlande, handelsresande, hantverksmästare	11,6	7,4
Tjänstemän	30,2	19,1
Arbetare	24,4	53,0
Samtliga	100	100

I GU:s första betänkande Vägen genom gymnasiet (SOU 1963: 15) behandlas bl. a. *elevernas syn på övergången till gymnasium* (GU 4.3.2). Därvid har belysts den betydelse betygen i underliggande skolformer har och vilka skäl som åberopas för valet av gymnasiestudier. I betänkandet redovisade undersökningar ger även upplysning om hur säkerheten i avsikten att välja gymnasium upplevs

av realskoleelever vid en tidpunkt då de nyligen lämnat in sina ansökningar om inträde i gymnasium.

Andelen realskoleelever som avsåg att söka till gymnasium varierar, som framgår av följande sammanställning, starkt med betyg, föräldrars yrke och utbildning.

Procentuell andel realskoleelever med avsikt att gå över till gymnasiet (år 1961) med fördelning efter betyg, kön och socialgrupp

Föräldrars yrke och utbildning	Övergångsprocent bland elever			
	Höga betyg		Låga betyg	
	pojkar	flickor	pojkar	flickor
Socialgrupp 1. Minst realskola	96	92	71	47
Socialgrupp 2—3. Ej realskola	77	53	27	14

Den upplevda säkerheten i valet, uttryckt i procent av eleverna som ansett sitt val av gymnasium som »självklart» framgår av följande sammanställning.

Procentuell andel av realskoleeleverna som ansett valet av gymnasiestudier »självklart»

Föräldrars yrke och utbildning	Höga betyg		Låga betyg	
	pojkar	flickor	pojkar	flickor
Socialgrupp 1. Minst realskola	82	72	55	50
Socialgrupp 2—3. Ej realskola	45	36	28	22

Sammanställningarna visar att övergångsprocenten såväl som säkerheten i valet av gymnasium är högre för elever med höga betyg, för elever med högre social bakgrund och för pojkar. Vissa skillnader är betydande. Bland elever med höga betyg varierar sålunda övergångsprocenten från 96 % bland pojkar med högre social bakgrund till endast 53 % bland flickor med lägre social bakgrund.

De skillnader i fråga om attityden mot gymnasiet som återspeglas i övergångsfrekvenserna och den upplevda säkerheten i valet motsvaras även av differenser beträffande skälen för och emot val av gymnasium. Härvidlag är det främst könsskillnader som framträder.

De motiveringar som i dessa undersökningar erhållit de högsta frekvenserna är samtliga ett utslag av ett yrkes- och utbildningsmedvetande. Speciellt gäller detta pojkarna, vilka ofta uppfattar låga betyg som ett hinder för gymnasieutbildning. Något tillspetsat kan man säga att pojkarna dras till högre utbildning av sina yrkesambitioner men ibland hindras av dålig skolanpassning. Flickorna däremot lockas till högre utbildning av god skolanpassning men deras

yrkesambitioner är ofta sådana att de lika gärna stannar kvar på en lägre utbildningsnivå.

GU betonar att *grundskolans genomförande* kommer att öka tillströmningen till fortsatt utbildning på det gymnasiala åldersstadiet (GU 4.3.3.3).

GU har låtit genomföra en specialundersökning (Efterfrågan på gymnasieutbildning, SOU 1963: 41, s. 295 ff., och GU 4.3.3.4) för att belysa, hur de i det föregående nämnda faktorerna påverkar gymnasiebenägenheten. I nämnda undersökning har också gjorts ett försök att beräkna *omfattningen av övergången till gymnasial utbildning under de närmaste decennierna*. Sistnämnda beräkningar har genomförts enligt tre alternativa modeller, varvid räknats dels med ett minimalalternativ, vilket utgår från att avvisningen av sökande i framtiden har samma relativa omfattning som 1961, dels ett maximalalternativ, vid vilket antas att avvisningen är helt avskaffad fr. o. m. 1970. Enligt dessa beräkningar skulle det förväntade antalet intagna i gymnasium — uttryckt i procent av antalet 16-åringar — år 1970 ligga i intervallet 32—46 %, år 1975 i intervallet 40—62 % och år 1980 i intervallet 49—85 %. Här utgör intervallens undre gräns minimalalternativet i den försiktigaste prognosmodellen och den övre gränsen maximalalternativet i den djärvaste. GU framhåller i detta sammanhang bl. a. följande.

Undersökningen begränsar sig till vad som kan kallas de yttre faktorer som påverkar gymnasiebenägenheten. Frågan om samspelet mellan å ena sidan elevernas intressen och förutsättningar och å andra sidan gymnasiets utformning behandlas alltså inte. Man kan därför säga att prognosen förutsätter ett radikalt nytt gymnasium som tillgodoser de alltmer skiftande önskemål och behov som uppträder när den aktuella andelen av årskullen växer.

GU kommer härmed in på frågan om den s. k. *begåvnings- eller utbildningsreserven* (GU 4.3.3.5). Under den intensiva diskussion som under de senaste decennierna ägnats denna fråga har betraktelsesättet — ej minst under intryck av den fortgående snabba tillväxten av gymnasiestadiets skolformer — förskjutits från ett statiskt resonemang kring vilket procenttal av en åldersgrupp, som kan nå en viss utbildningsnivå, till ett mera dynamiskt synsätt. Själva den ekonomiska och sociala utvecklingen medverkar till att skapa förutsättningar hos alltfler individer för mera kvalificerad utbildning. Dessa förutsättningar liksom själva begåvningsbegreppet bör också ses på ett mera differentierat sätt. GU uttalar bl. a. följande.

Så snart man skapar utbildningsvägar som tar sikte på nya sidor av individens förutsättningar, frigöres också en ny grupp av individer, som ej tidigare kunnat komma till sin rätt i kvalificerade utbildningssammanhang. Ett snävt begåvningsbegrepp och en skola vars bildningsmål ensidigt tar sikte härpå avskär i motsatt fall vissa grupper och gör reserven mindre. Detta kan också uttryckas så att det inte finns en utan många reserver att tillgå, om utbildningsmålen görs tillräckligt differentierade. Därmed blir också reservernas totala storlek något som kan påverkas genom utbildningsorganisatoriska och pedagogiska åtgärder.

GU konstaterar i detta sammanhang att i de årskullar som i dag är ute i förvärvslivet finns ett mycket stort antal personer som har förutsättning för gymnasieutbildning men inte fått tillfälle att skaffa sig sådan då de var yngre, bl. a. på grund av de begränsade utbildningsresurserna.

GU uttalar att det är ytterst angeläget att tillgodose utbildningsbehovet för denna kategori genom en fortsatt stark utbyggnad av vuxenutbildningen.

I sammanfattningen av sina *slutsatser beträffande efterfrågan på gymnasial utbildning* (GU 4.3.4) konstaterar GU bl. a. att den hittillsvarande utomordentligt starka expansionen av gymnasiet inte varit tillräcklig för att tillgodose ungdomarnas önskemål. Atskilligt fler har önskat sig gymnasieutbildning än som kunnat beredas tillträde till sådan. De senaste decenniernas prognoser har i allmänhet underskattat utbildningsintresset (GU 4.2.2).

GU anser att en rad faktorer talar för en fortsatt kraftig expansion. Genomförandet av grundskolan kommer att bredda rekryteringsunderlaget för fortsatt utbildning. Allteftersom olikheter i rekryteringen av elever från skilda geografiska regioner och från miljöer av varierande social, utbildningsmässig och ekonomisk karaktär utjämnas, kommer efterfrågan på utbildning ytterligare att starkt öka. Yrkesmotiven har hittills varit en stark drivkraft bakom gymnasiets expansion, men särskilt bland flickorna synes skolanpassningen, dvs. trivsel med skolarbetet och önskan att lära sig mer, vara motiv som kan konkurrera med yrkesmotiven. Under en fortsatt socialekonomisk utveckling kommer sannolikt konsumtionsaspekten att få ökad betydelse och bidra till att efterfrågan på gymnasial utbildning växer.

På grundval av dessa resonemang och med utgångspunkt i de nyss redovisade kvantitativa undersökningarna ger GU en beskrivning av tillströmningen till gymnasial utbildning under ett 20-tal år framåt i tiden. Denna återges i följande diagram tillsammans med den faktiska utvecklingen fr. o. m. 1950 av antalet elever — uttryckt i procent av årskullen 17-åringar — i de klasser i gymnasiet vilka motsvarar första årskursen i det 3-åriga allmänna gymnasiet.

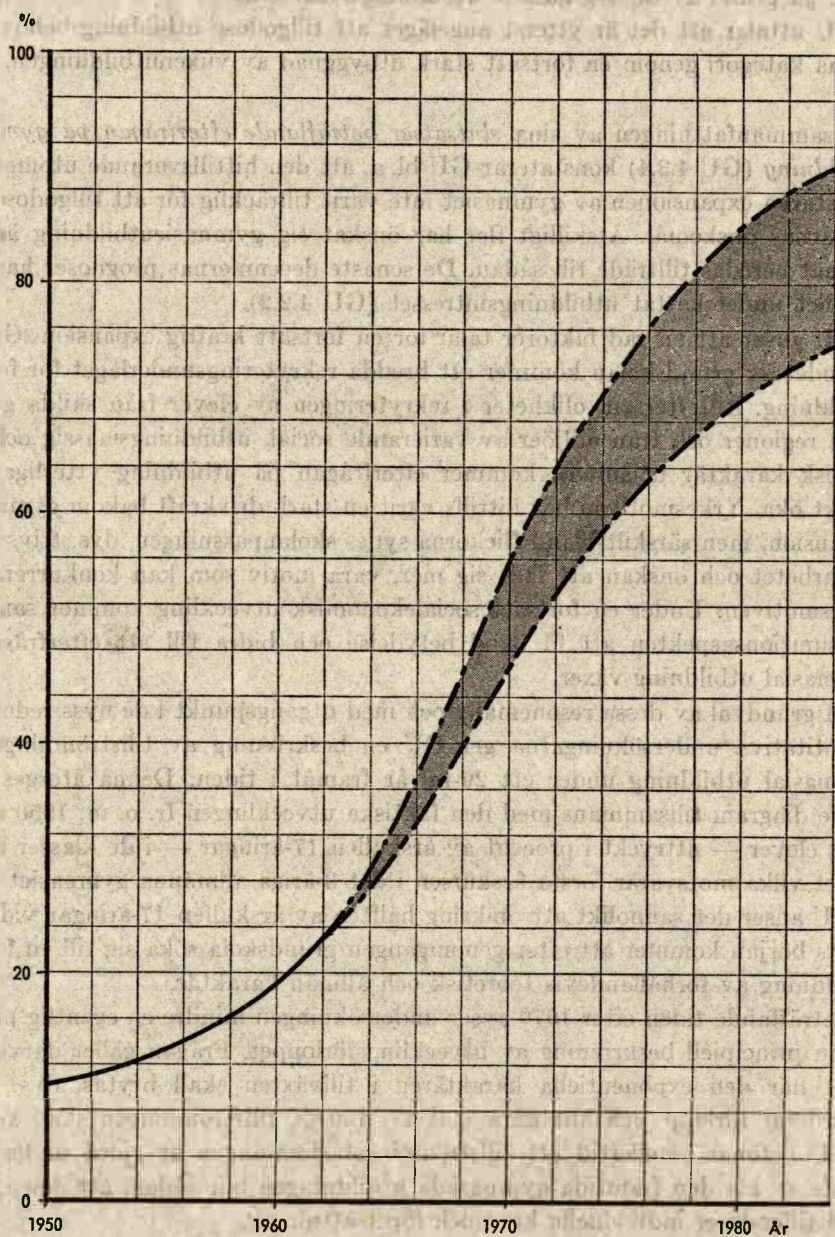
GU anser det sannolikt att omkring hälften av årskullen 17-åringar vid 1970-talets början kommer att efter genomgången grundskola söka sig till en fortsatt utbildning av förhållandevis teoretisk och allmän karaktär.

Beträffande tiden efter 1970 avser undersökningen mindre en egentlig prognos än en principiell beskrivning av utvecklingsförloppet. Frågan gäller därvid närmast när den exponentiella karaktären i tillväxten skall brytas, dvs. få ett retarderat förlopp, och hur nära »taket», 100 %, tillströmningen skall komma.

GU betonar emellertid att tillströmningsbedömningen är gjord under antagande av att den framtida gymnasiala utbildningen blir sådan, att den i rimlig grad tillgodoser individuella krav och förutsättningar.

Ett utbildningstryck av den omfattning som åskådliggöres i diagrammet kan enligt GU:s uppfattning inte ens på kort sikt tillgodoses enbart med ett gymna-

*Andelen nybörjare i teoretisk gymnasial utbildning av motsvarande
årskull 17-åringar åren 1950—omkring 1985*

sium av nuvarande karaktär. Nya utbildningsalternativ måste skapas inom det gymnasiala skolsystemet.

Undersökningarna om ungdomens efterfrågan på gymnasieutbildning ger en uppfattning om hur de gymnasiala utbildningsvägar, vilka skall ge en bred teoretisk fortsatt utbildning ovanpå grundskolan, kan komma att kvantitativt utveckla sig i framtiden. En betydelsefull fråga är, hur ungdomarna kommer att fördela sig på gymnasiet och de övriga utbildningsvägarna. En viss ledning vid bedömningen härav ger avnämarnas efterfrågan på gymnasieutbildade.

2.1.1.2 Efterfrågan på gymnasieutbildad arbetskraft (GU 4.4)

GU diskuterar inledningsvis några *metodiska frågor* (GU 4.4.1) och framhåller de många och stora svårigheter som är förenade med utarbetandet och tolkningen av arbetskraftsprognoser.

Sedan GU preciserat sin användning av begreppet avnämare, poängterat vikten av att man uppmärksammar att många utbildningar är substituerbara, berört problemet hur efterfrågan och tillgång på utbildade beror av varandra och påverkas av löneläge och utbildningskostnader samt konstaterat att man i dagens läge måste avstå från mera ingående yrkesanalysstudier och i stället grunda uppskattningarna av avnämarnas behov av personer med viss utbildning på allmänna erfarenheter och bedömningar, kommer GU in på ett annat problem som är förenat med konstruktionen av en efterfrågeprognos. Därvid tangeras frågan om prognosers natur och uppgift.

GU framhåller i detta sammanhang bl. a. följande.

GU antar att om avnämargruppernas sammansättning och storlek är känd så kan också utbildningsgruppernas anges. Nu är emellertid »avnämstrukturerna» i de flesta intressanta fall inte bekant. Det enda fall då detta villkor med god tillnärmelse i regel är uppfyllt är då man vill göra beräkningar endast för ett fåtal år framåt i tiden. Med rätta kan det emellertid hävdas att, när uppgiften är att konstruera ett nytt gymnasium, som kommer att avlämna sina adepter inte i år eller nästa år utan först om 6—7 år, det inte är korttidskalkyler man behöver. Huvudintresset bör i stället knytas till samhällets och näringslivets struktur under 1970- och 1980-talen och ännu längre fram.

Hur förhållandena då kommer att gestalta sig, är inte möjligt att förutsäga. Men om man bortser från störningar t. ex. genom internationella händelser kan givetvis utvecklingen påverkas i riktning mot ett bestämt mål. En förutsättning härför är att en viss enighet råder om hur målet skall se ut, dvs. hur samhället bör vara beskaffat om 20—30 år. Med ett sådant synsätt blir kalkylernas uppgift att så långt möjligt visa, vilka ekonomiska och personella resurser som krävs och hur de bör disponeras för att en viss långtidsplan skall kunna förverkligas. Det kan ifrågasättas om dylika kalkyler bör betecknas som prognoser. Då de ingår som led i eller bygger på ett program användes ibland benämningen programmatisk prognos, någon gång synonymt härmed målprognos.

Det förda resonemanget innebär att utbildningsväsendets inriktning och dimensionering måste ses som ett betydelsefullt led i den långsiktiga planeringen för samhället som helhet. Härav följer att man bör driva ett prognosarbete som omspänner hela arbetsmarknadsfältet. Prognoser bör sålunda i princip inte be-

handla smala isolerade sektorer. För närvarande synes emellertid de metodiska problemen på prognosområdet vara så långt ifrån sin lösning att man tills vidare får sätta ambitionerna lägre än vad som i och för sig vore önskvärt.

Även om GU sålunda menar att de kalkyler som krävs för att belysa det framtida gymnasiets dimensionering bör ingå i ett långsiktigt program och kan sägas ha karaktären av målprognoser är därmed inte sagt att beräkningar, som mer tar sikte på det korta perspektivet, är betydelselösa. Tvärtom torde de allra flesta bedömare vilja relatera den framtida utvecklingen till kända förhållanden eller konkreta föreställningar om sådana. Det är därför ofta angeläget att först skapa en så långt möjligt tillförlitlig bild av nuläget och förhållandena under de närmaste åren för att därefter mot denna bakgrund söka ange några riktlinjer för utvecklingen på längre sikt.

GU behandlar bl. a. med hänsyn till nyssnämnda synpunkter efterfrågan på gymnasieutbildade i två etapper. Den första avser förhållandena under 1960-talet, och den ger dessutom en viss föreställning om *efterfrågan omkring 1970*.

Efterfrågan på gymnasieutbildad arbetskraft på arbetsmarknaden har under de senare åren varit föremål för analyser i samband med att prognoser publicerats för olika delar av arbetsmarknaden. GU utgår i första hand från den av prognos- och planeringsgruppen inom ecklesiastikdepartementet (P-gruppen) i november 1962 framlagda statistiska undersökningen »Tendenserna på akademiernas arbetsmarknad fram till mitten av 1970-talet» (SOU 1962: 55), till vilken GU bidragit med material (bl. a. en av arbetsmarknadsstyrelsen och gymnasieutredningen gemensamt utförd ingenjörsprogno) (GU 4.4.2).

På grundval av synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen av den nämnda sammanställningen samt egna beräkningar och bedömningar har GU gjort vissa uppskattningar av behovet av gymnasieutbildade omkring 1970 (GU 4.4.3). Resultatet framgår av följande tabell.

Beräknat behov av gymnasieutbildade (nettoantal nyinskrivna) på utbildningslinjer och arbetsmarknad omkring 1970

Utbildningslinjer m. m.	Antal
Fria fakulteter	9 350
Fackhögskolor	4 700
Postgymnasial utbildning	3 160
Gymnasieingenjörer för arbetsmarknaden	4 500
Gymnasieekonomer för arbetsmarknaden	5 000
Summa ca	26 700

I detta sammanhang anför GU också några synpunkter på yrken och utbildningsområden, inom vilka i framtiden kommer att efterfrågas *ungdomar med utbildning ovanför grundskolan utan att denna utbildning behöver eller bör vara av traditionell gymnasiekaraktär* (GU 4.4.3.5).

GU konstaterar att ett stort behov föreligger av tekniker med institutsingen-

jörsutbildning eller liknande utbildning och framhåller, att årsbehovet omkring 1970 torde bli av minst samma storlek som behovet av gymnasieingenjörer.

GU konstaterar vidare att det finns anledning att räkna med ett liknande behov av en utbildning som är av relativt bred ekonomisk (merkantil) karaktär men mindre omfattande och mer praktiskt inriktad än gymnasieekonomutbildningen. En kvantitativ bedömning av detta utbildningsbehov bedömes innebära avsevärda svårigheter, då det inte föreligger möjligheter att göra en skarp uppdelning av arbetsmarknadens behov av ekonomiskt (merkantilt) utbildade på en gymnasiekategori och på en kategori med något mindre omfattande utbildning.

GU diskuterar också i korthet några grupper av yrken, inriktade på service eller på pedagogisk, konstnärlig, social och vårdande verksamhet, vilka hittills endast i ringa utsträckning har rekryterat gymnasieutbildade personer, men vilka i framtiden kan beräknas kräva en kvalificerad, gymnasial grundutbildning.

Sammanfattningsvis konstaterar GU bl. a. följande.

Omkring 1970 har man anledning att räkna med ett totalt behov av omkring 20 000 ungdomar per år med en bred, relativt teoretisk utbildning men mindre omfattande och med delvis annan riktpunkt än den traditionella gymnasieutbildningen. Det synes lämpligt att 5 000—6 000 av dessa har teknisk och lika många ekonomisk utbildning medan återstoden till stor del bör vara inriktade på sociala och vårdande yrken. Från behovssynpunkt torde för dessa många utbildningsvägar inte krävas fullständig gymnasieutbildning.

För att erhålla en uppfattning om behovet av olika slag av gymnasiestudier har GU företagit beräkningar (GU tabell 34, s. 161) med *fördelning av gymnasieeleverna på följande olika studieriktningar*, nämligen

Humanistisk (Hum)

Samhällsvetenskaplig (Sh)

Naturvetenskaplig (Na)

Teknisk (Te)

Ekonomisk (Ek)

Resultatet redovisas i följande tabell.

Behov av gymnasieutbildade omkring 1970 fördelat på studieriktningar i gymnasiet

Studieriktning	Hum	Sh	Na	Te	Ek	Summa
Antal	3 000	4 000	8 000	6 000	6 000	27 000
Procentuell fördelning	11	15	30	22	22	100

I följande tablå återges en jämförelse mellan de olika studieriktningarnas relativa andel av examinationen år 1962 och närmast motsvarande studieriktningars andel av elevantalet år 1970 (GU 4.4.3.7).

Gymnasieelevernas relativa fördelning på studieriktning 1962 och 1970

Studieriktning 1962		Studieriktning 1970	
Latinlinje och allm. linjens språkl. gren	30 %	Humanistiska	11 %
Allmänna linjens sociala gren	15 %	Samhällsvetenskapliga	15 %
Reallinjen	35 %	Naturvetenskapliga	30 %
Tekniskt gymnasium	10 %	Teknisk	22 %
Handelsgymnasium	10 %	Ekonomisk	22 %
	Summa 100 %		Summa 100 %

Enligt vad som framgår av tablån kommer år 1970 de utbildningsvägar som nu närmast motsvaras av latinlinjen och allmänna linjens språkliga gren relativt sett att ha minskat starkt i jämförelse med dagens läge, medan fackgymnasierna skulle öka sina andelar av elevantalet mycket kraftigt. Reallinjens omfattning skulle relativt sett minska något.

GU framhåller emellertid att man måste observera att gymnasiet som helhet växer kvantitativt under 1960-talet. Minskningen av latinlinjens och språkliga grenens andel av gymnasiet betyder därför inte så stor förändring i absoluta tal och reallinjens minskade andel motsvaras av samma skäl av en kraftig uppgång i absoluta tal.

Förändringar av här antytt slag får även konsekvenser för den framtida könsfördelningen på de olika studievägarna, vilket illustreras av följande sammanställning (GU 4.4.3.7) över den kvinnliga andelen gymnasiestuderande.

Procentuell andel kvinnliga studerande i gymnasiet 1962 och 1970

År	Hum	Sh	Na	Te	Ek	Tot.
1962	73	50	30	4	55	45
1970	70	65	50	15	65	50

De för 1970 angivna procentalen grundas bl. a. på antagandet att det totala antalet flickor kommer att öka till 50 % av hela elevantalet och att även i framtiden pojkar i en inte alltför ringa utsträckning kommer att söka sig till de samhällsvetenskapliga och humanistiska studieriktningarna. Enligt räkneexemplet skulle andelen flickor med naturvetenskaplig och teknisk studieriktning komma att relativt sett öka kraftigt.

GU konstaterar vid sin diskussion av *långtidsperspektiven på arbetsmarknad och utbildningsbehov* (GU 4.4.4), att 1970-talets början torde vara den mest avlägsna tidpunkt för vilken det är realistiskt att för samtliga berörda utbildningsvägar och yrken söka mera i detalj bedöma omfattningen av utbildningsbehovet.

GU framhåller vidare bl. a. följande.

Från många synpunkter är det emellertid önskvärt att man kvantitativt kan belysa utvecklingen i varje fall även under det följande årtiondet. De som lämnar gymnasiet i början av 1970-talet kommer att i stor utsträckning genomgå en flerårig universitets- eller högskoleutbildning och först därefter söka sig ut på arbetsmarknaden.

GU erinrar i detta sammanhang vidare om sin tidigare framförda uppfattning att långsiktiga bedömningar av behovet av exempelvis gymnasieutbildade i princip bör bygga på en plan för utvecklingen inom hela eller i varje fall en stor del av arbetsmarknadsfältet. GU uttalar i fortsättningen bl. a. följande.

Det torde vara lämpligt att sammanföra närbesläktade avnämare till större grupper och sålunda indela hela behovssidan i ett mindre antal sektorer som inom sig ställer likartade krav på förutbildning. Utvecklingen av efterfrågan på längre sikt kan sedan belysas genom att man söker bedöma dels proportionerna i framtiden mellan dessa sektorer, dels den sammanlagda storleken.

Det är uppenbart att kalkyler av denna räckvidd ställer mycket stora krav på primärmaterial från stora delar av samhälle och arbetsmarknad. Sådant material saknas i dagens läge på väsentliga punkter. Även om material funnes är emellertid svårigheterna av principiell natur så utomordentligt stora att man tills vidare torde få lita till mera förenklade metoder. Det krävs vidare överväganden som inte kan föras isolerade utan måste ske samtidigt med en bedömning av andra stora frågor av bl. a. ekonomisk och social karaktär. En målprognos över utbildningsområdet — även om denna begränsas till det gymnasiala — måste sålunda sättas in i ett större sammanhang. Det ligger därför knappast inom GU:s kompetensområde att genomföra en dylik. Utredningen har också begränsat sig till att söka illustrera problemen med ett par räkneexempel som alltså inte gör anspråk på att vara i egentlig mening prognoser.

Dessa räkneexempel (GU 4.4.4.3) grundas på vissa allmänna överväganden om utvecklingen av arbetsmarknaden i första hand under 1970-talet. I båda dessa exempel räknar GU med en fortsatt expansion framför allt inom de naturvetenskapliga och tekniska områdena men antagandena om snabbheten i utbyggnaden är olika. Vidare antar GU att knappt hälften av en årskull genomgår gymnasiet och att ungefär 25 % av årskullen fortsätter med akademiska studier. Enligt det första exemplet skulle omkring år 1990 av totalt ca 50 000 gymnasieutbildade ca 14 000 per år gå till de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna och de tekniska högskolorna samt ungefär lika många per år behövas som gymnasieingenjörer för arbetsmarknaden. I det andra exemplet, där expansionstakten för matematisk-naturvetenskaplig och teknisk utbildning förutsättes vara något lägre, beräknas motsvarande tal till ca 9 000. GU sammanfattar sina synpunkter i frågan på följande sätt.

De båda räkneexemplen är mycket schematiska men ger trots detta en bild av utrymmet för expansion och fördelningen mellan olika utbildningsbehov. Hur den framtida utvecklingen verkligen kommer att se ut beror i stor utsträckning på vilken målsättning för samhällets utformning om 30 à 40 år man bestämmer sig för. Åtskilliga av de frågor som därvid uppkommer är av rent politisk natur.

För att ställning skall kunna tas till dem kräves emellertid väsentligt mer ingående utredningar och prognoser än vad GU kunnat presentera. GU är övertygad om att, därest välståndsutvecklingen skall kunna fortgå, en fortsatt utbyggnad av flertalet fackhögskolor och studieriktningar vid universiteten är nödvändig även under perioden efter 1970. Samtidigt är en fortsatt kraftig utbyggnad av de gymnasiala skolformerna nödvändig även under 1970-talet, om samhällets behov av kvalificerad arbetskraft skall kunna tillgodoses.

2.1.1.3 *GU:s slutsatser och rekommendationer (GU 4.5)*

GU konstaterar att utbildningsväsendet på det gymnasiala åldersstadiet måste fortsätta att expandera och uttalar i fortsättningen bl. a. följande (GU 4.5.2).

Expansionen kommer att ställa stora krav på nya investeringar. Att dylika investeringar har stor betydelse för produktionsökningen är en uppfattning som delas av flertalet både inom och utom vårt land. Det är för vårt land ett livsvillkor att satsa på alla former av utbildning. Det är något som inte bara drives fram av utvecklingen utan även och framför allt ett av de betydelsefullaste instrumenten för att åstadkomma fortsatt, ej blott materiell utan även kulturell standardhöjning.

Det följer härav att GU ser ungdomens positiva inställning till utbildning som en stor tillgång för samhället. Huvudproblemen blir dels hur tillgångarna skall disponeras, dvs. hur de olika utbildningsvägarna skall utformas och avvägas mot varandra för att ge optimal utdelning, dels i vilken takt utbildningens expansion bör och kan ske.

Beräkningarna rörande arbetsmarknadens efterfrågan på gymnasieutbildade liksom uppskattningarna av ungdomens efterfrågan på gymnasial utbildning gör det enligt GU:s uppfattning rimligt anta att *omkring 1970 av en årskull 17-åringar 30—35 % kommer att intagas i gymnasiet och ca 20 % på övriga gymnasiala utbildningsvägar av relativt teoretisk karaktär* (GU 4.5.2).

Vidare anser GU det klarlagt att *de ekonomiska och tekniska studievägarna bör öka mycket starkt* (GU 4.5.3). GU finner att de utförda beräkningarna tyder på att antalet gymnasieutbildade med sådan inriktning omkring 1970 kommer att utgöra mellan 40 och 50 % av det totala antalet årligen gymnasieutbildade, fördelade med ungefär lika många med ekonomisk som teknisk utbildning. Såväl absolut som relativt innebär detta en mycket kraftig ökning i jämförelse med nuvarande förhållanden eftersom fackgymnasiernas motsvarande andel av eleverna under lång tid har varit i stort sett konstant 20 %. Under de allra senaste åren har emellertid en ökning av andelen skett i nybörjarklasserna.

Enligt de riktlinjer statsmakterna uppdragit har hittills antagits att fackgymnasial utbildning bör beräknas för 40 % av det totala antalet årligen gymnasieutbildade. GU som finner att denna andel inte kan anses för hög betonar att, om en sådan omfördelning skall kunna komma till stånd, måste den fackgymnasiala utbildningen få ytterligare ökad attraktivitet, bl. a. genom att den göres geografiskt mera lättillgänglig och genom att studieprogrammet ges en mera lockande utformning.

GU understryker, att varken de tal som angivits för gymnasiets totala expansion eller de beräknade proportionerna mellan de olika utbildningsvägarna skall uppfattas såsom exakta bestämningar utan endast som riktpunkter för skolplaneringen på inte alltför lång sikt och att de kan behöva justeras alltefter som nya informationer successivt samlas. Det kan t. ex. visa sig att det totala utbildningstrycket blir väsentligt större än som nu beräknats. Utredningen anser det också möjligt att man med hänsyn till ungdomarnas önskemål eller av arbetsmarknadsskäl bör eftersträva en annan fördelning mellan utbildningsvägarna.

GU finner det vidare angeläget framhålla att de tal som presenterats är genomsnittstal för hela landet. Motsvarande tal för de enskilda kommunerna kommer givetvis att liksom nu variera.

GU uttalar i detta sammanhang bl. a. följande (GU 4.5.2.2).

Det är av vikt, att man inte genom en stel utformning av det gymnasiala skolsystemet och den lokala skolplaneringen låser utvecklingen vid mindre välgrundade program. De gymnasiala utbildningsvägarnas totala omfattning liksom relationerna dem emellan kan komma att avsevärt avvika från de gjorda uppskattningarna. *Ett flexibelt utbildningsväsende som smidigt kan anpassas efter nya situationer är en nödvändighet i framtiden.*

Beträffande det gymnasiala skolväsendets utbyggnad under 1960-talet framhåller GU, att denna måste ske med hänsyn till de resurser som står till förfogande. Skolreformerna såväl på grundskolestadiet som på det gymnasiala åldersstadiet kommer att ställa stora krav på lokaler, lärare och utrustning. GU konstaterar att samhällets resurser inte torde komma att tillåta en helt fri utveckling. En styrning från statsmakternas sida blir nödvändig och denna får konsekvenser också för gymnasiets expansion (GU 4.5.2.3).

2.1.2 Fackskoleutredningen

1957 års skolberedning framhöll att den procentuella rekryteringen till fackskolan är svår att beräkna, då det här rör sig om väsentligen helt nya utbildningsalternativ och studievägar, vilka delvis saknar motsvarighet i det hittillsvarande skolsystemet. Ett försök att bedöma utvecklingstakten av fackskoleorganisationen måste därför grunda sig på ett flertal var för sig osäkra förutsättningar. Skolberedningen förklarade vidare att den med hänsyn härtill inte kunde ha någon mer bestämd uppfattning om i vilken takt fackskoleorganisationen borde byggas ut under 1960-talet. För att likväl kunna ge en viss uppfattning om storleksordningen av behovet av lärare och lokaler beräknade skolberedningen att i runt tal 20 % av varje födelseårgång kommer att gå i fackskola. Skolberedningen räknade vidare med att uppbyggnaden av fackskoleorganisationen skulle ske så snabbt att den förutsattes vara fullbordad i början av 1970-talet.

I fråga om den procentuella elevfördelningen på de olika fackskolorna antog

skolberedningen, med utgångspunkt i en viss fördelning på linjerna i grundskolans årskurs 9, att 25 % skulle välja den humanistiska, 30 % den tekniska, 32,5 % den merkantila och 12,5 % den social-ekonomiska studievägen. Skolberedningen betonade dock särskilt denna fördelningens hypotetiska karaktär.

I *proposition 1962: 54* anförde jag på denna punkt bl. a., att den av skolberedningen angivna takten och omfattningen av den successiva utbyggnaden — till en kapacitet i början av 1970-talet, motsvarande en rekrytering av i runt tal 20 % av ifrågakommande födelseårgångar — tills vidare borde vara vägledande för utvecklingen av denna skolform, dock borde frågan om fackskoleorganisationens framtida omfattning ytterligare uppmärksammas och i mån av behov omprövas, i första hand i anslutning till GU:s uppgift att överväga det »gymnasiala» utbildningsväsendets framtida totaldimensionering och avvägningen mellan skilda utbildningsvägar inom denna sektor.

Då fackskolorna är en ny skolform som endast i vissa avseenden har någon motsvarighet i nu förekommande skolformer, har FU inte på sätt som skett beträffande gymnasiet kunnat göra bedömningar på grundval av skolformens tidigare utveckling.

Den på GU:s uppdrag utförda undersökningen Vägen genom gymnasiet (SOU 1963: 15) ger vissa upplysningar om *inställningen till fackskolor såsom alternativ till gymnasiestudier hos realskoleelever och de elever som i allmänna gymnasiets ring I³ och II⁴ skall välja gren inom sin linje* (grenväljare). FU anför härom bl. a. följande (FU s. 36 f.).

Intresset för fackskolorna bland de tillfrågade eleverna visar sig i realskolematerialet vara störst bland dem som ej avser att fortsätta i gymnasium. I dessa grupper har ungefär två tredjedelar av eleverna visat ett positivt intresse för studier i fackskolan, varvid pojkarnas val anhopar sig på teknisk linje och flickornas på social-ekonomisk. Merkantil och humanistisk linje kommer därefter hos båda könen.

Fackskolorna uppfattas också relativt ofta som ett alternativ till gymnasium bland dem som skall gå till fackgymnasium, och linjevalet överensstämmer med det de gjort på gymnasienivå. Ungefär en tredjedel av dessa elever skulle kunna överväga att följa en teoretiskt något mindre krävande utbildningsväg. I sammanhanget erinras om att fackgymnasieeleverna även i övrigt visat sig mindre säkra på valet av gymnasium än det allmänna gymnasiets elever.

På det allmänna gymnasiet är det eleverna på den allmänna linjen som oftast säger ja till fackskolorna, och även detta stämmer med vad man tidigare vet om denna elevgrupps relativa osäkerhet i valet. Frekvenserna för enskilda linjer på fackskolorna är ganska låga både bland eleverna på allmän linje, latin- och reallinje (A, L, R). Endast flickor A och pojkar R har i över 10 % angett en viss facklinje, närmare bestämt den social-ekonomiska respektive den tekniska (SOU 1963: 15 s. 69).

Bland grenväljarna har mellan 15—30 % sagt ja till någon av fackskolorna och största frekvensen förekommer för social-ekonomiska fackskolan bland allmänna linjens flickor. Denna fackskola har fått de flesta rösterna också i de

övriga flickgrupperna. Bland pojarna har den tekniska fackskolan den starkaste ställningen. Dessa resultat överensstämmer tämligen väl med resultaten i undersökningsrapporten för realskolematerialet. Den mest anmärkningsvärda skillnaden mellan de båda materialen är den social-ekonomiska fackskolans högre frekvenser bland de grenväljande än bland de linjeväljande flickorna (24, 11 respektive 10 % på A, L respektive R mot 11, 7 och 6 % i realskolematerialet) (SOU 1963: 15 s. 148).

Arbetsmarknadsstyrelsens prognossektion har på uppdrag av FU gjort försök till *kvantitativ bedömning av behovet av fackskoleutbildade inom olika avnämarområden* (FU s. 115 f.). För den *sociala* fackskolans del har en särskild undersökning gjorts (FU, bilaga 2, s. 752 ff.). I denna framhålles beträffande den sociala fackskolan att densamma visserligen innehåller vissa yrkesinriktade moment men samtidigt inslag som är att betrakta som vidgad allmän utbildning. Skolan bör därför i stor utsträckning dimensioneras efter elevernas intresse för skolformen. Härför talar ytterligare svårigheten att bedöma utbildningsbehovet inom olika avnämarområden i början av 1970-talet med hänsyn till den snabba utveckling som utbildningsväsendet och arbetsmarknaden för närvarande undergår. På grundval av beräkningar om rekryteringsbehovet för vissa arbetsområden (pedagogiska, sociala och vårdande, hushållstekniska, arbetsledande, service samt konstnärliga), vilka kan tänkas bli den sociala fackskolans huvudsakliga avnämare, bedömes i prognosen denna skolform omkring 1970 bära ta emot ca 10 000 elever årligen. Prognosgruppen reserverar sig dock för att stora delar av det beräknade rekryteringsbehovet kan komma att tillgodoses genom gymnasieutbildade eller genom utbildade från annan fackskoleform.

Beträffande rekryteringsbehovet av utbildade från den *ekonomiska* fackskolan framhåller prognosgruppen att utbildningsväsendets utveckling inom det merkantila (ekonomiska) området i stort sett framskridit på samma sätt som inom det tekniska området. Handelsgymnasier och tekniska gymnasier förekommer för närvarande till ungefär samma antal och de har även ungefär samma antal elever. På närmast lägre nivå är det dock svårare att göra jämförelse med hänsyn till att den ekonomiska fackskolan hittills saknat direkta motsvarigheter. De senaste årens utbildningspolitik i fråga om handelshögskole- och handelsgymnasieutbildning anses inte ha medfört några förändringar i balansen mellan tillgång och efterfrågan på personal med sådan utbildning. Bristen är för närvarande ungefär lika stor beträffande båda kategorierna. Prognosgruppen drar därav den slutsatsen att det kan vara motiverat att tills vidare inrikta sig på en rekrytering som omkring 1970 är ca 5 000 elever per år.

Beträffande rekryteringen till den *tekniska* fackskolan hänvisar prognosgruppen till den av arbetsmarknadsstyrelsen och GU gemensamt utförda ingenjörsprognozen (redovisad i nr S 5/1962 av den av arbetsmarknadsstyrelsen utgivna publikationen Arbetsmarknadsinformation). På grundval av denna prognos och med hänsyn till att den tekniska fackskolan förutom ingenjörutbildning även torde komma att ge förutbildning för andra yrken med tekniskt-natur-

vetenskapligt inslag bedömer prognosgruppen en årlig intagningskapacitet av mellan 5 000 och 6 000 som rimlig.

FU uttalar för egen del att beräkningen i propositionen 1962: 54, enligt vilken ca 20 % av årskullen kommer att söka sig till fackskolan, med hänsyn till erfarenheterna av antalet sökande till dessa skolor läsåret 1963/64 icke kan anses vara för höga. FU räknar vid sina överväganden rörande fackskoleplaneringen med två alternativ på grundval av elevfrekvenserna 20 och 25 % (FU s. 234).

2.1.3 Yttranden

2.1.3.1 *Gymnasiet*

Beträffande det framtida gymnasiets dimensionering understrykes i flertalet remissyttranden den av GU framförda uppfattningen att det gymnasiala skolsystemet måste präglas av flexibilitet och smidigt kunna anpassas efter nya situationer. I några remissvar framhålles i anslutning härtill vikten av en kontinuerlig prognosverksamhet. *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* finner det angeläget att erforderligt prognosmaterial sammanställs och bearbetas av en central instans. I samma riktning uttalar sig *Högerns ungdomsförbund*, som framhåller att ett centralt rådgivande organ bör inrättas med uppgift att planera och göra prognoser rörande gymnasiets dimensionering. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* uttalar i denna fråga bl. a. följande.

Ingen torde tveka om att gymnasieutbildningens framtida omfattning är av central betydelse för samhället. Samtidigt är det betydligt svårare att beräkna storleken av det framtida behovet av utbildning, något som med all önskvärd tydlighet framgår av de i utredningen refererade undersökningarna på detta område. Dessa brister sammanhänger inte minst med de otillräckliga prognosresurserna. Det är därför nödvändigt, att dessa resurser betydligt upprustas.

Arbetsmarknadsstyrelsen anför:

Styrelsen vill understryka, att utbildningens inriktning och kvantitativa omfattning ingår som ett betydelsefullt led i hela samhällets planering. De undersökningar GU gjort vittnar om ett utbrett önskemål bland ungdomen om en alltmer kvalificerad utbildning. Det finns alla skäl att tillgodose den enskildes önskan om utbildning, då som GU framhåller utbildning är en produktiv faktor i samhället. Samtidigt framstår det som ett oavvisligt krav att genom prognoser, planering, yrkesvägledning o. dyl. se till att utbytet av dessa mycket stora investeringar blir det bästa från hela samhällets synpunkt. Den helhetstanke GU presenterar, omfattande all utbildning efter den obligatoriska skoltidens slut, finner styrelsen ytterst väsentlig och väl lämpad att verka i demokratiserande riktning.

För att nå det mål GU anvisar krävs dock en intensiv informationsverksamhet inte bara inom skolan utan även inom övriga delar av samhället i syfte att åstadkomma en förändring av attityderna gentemot olika skolformer; först därefter kan tanken om det gymnasiala skolsystemets enhet förverkligas.

Svenska byggnadsingenjörers riksförbund betonar, att behovet av bl. a. tekniker inom näringslivet måste noggrant följas genom kontinuerliga prognoser och utredningar så att inte överproduktion på vissa områden uppstår.

Enligt *skolöverstyrelsens* mening är GU:s utgångspunkter för bedömningen av den framtida utvecklingen — ungdomens efterfrågan på gymnasieutbildning och avnämarnas efterfrågan på personer med gymnasieutbildning — de väsentligaste för uppskattningar av såväl gymnasiets totala expansion som olika utbildningslinjers inbördes proportionering. Skolöverstyrelsen anför vidare bl. a. följande.

Beträffande ungdomens efterfrågan på utbildning på denna nivå har GU utgått ifrån vissa data rörande det hittillsvarande antalet nybörjare vid och examinerade från befintliga gymnasier. Väsentligt är emellertid, att detta sätt att beräkna ett framtida behov inte kan vara tillfyllest. Eftersom skolornas kapacitet på de allra flesta gymnasieorter hittills medgivit, att blott en del av de för gymnasiestudier lämpliga och villiga ungdomarna kunnat beredas plats, är det sannolikt att en annan bild framstått, om möjligheterna att ta emot dem varit bättre. Denna anmärkning synes vara giltig beträffande såväl uppskattningen av den totala expansionen som fördelningen mellan olika linjer. Särskilt efterfrågan på fackgymnasieutbildning kan beräknas komma att öka snabbare i framtiden än hittills, vilket vissa data från åren 1960 och 1961 syns antyda. En bredare rekrytering till gymnasier kommer med all sannolikhet att ytterligare påskynda denna förskjutning i efterfrågan. Vissa av de motiv för val av högre studier som redovisats pekar i denna riktning. Fackgymnasierna med sin inriktning på ett mer näralliggande mål kan tänkas utöva en relativt sett större lockelse än det allmänna gymnasiet på ungdomar, för vilka utbildning på denna nivå hittills inte tett sig självklar.

Svenska teknologföreningen anser att GU i relativt ringa utsträckning räknat med underlag från redovisade avnämarnönskemål eller arbetsmarknadsmässiga prognoser utan i stället synes ha i första hand vägletts av den studerande ungdomens eget intresse för utbildning. *Tekniska läroverkens lärarförbund* anser å andra sidan att GU enbart tagit hänsyn till avnämarnönskemål.

TCO diskuterar i sitt remissvar frågan om vilken av de två faktorerna — ungdomens efterfrågan eller avnämarnas efterfrågan — som skall tillmätas störst betydelse vid bedömningen av det framtida gymnasiets kvantitativa omfattning och framhåller i samband härmed bl. a. följande.

Enligt *TCO:s* mening torde utredningens bedömning av den fortsatta expansionen i fråga om efterfrågan på gymnasial utbildning inte vara tilltagen i överkant. På vissa punkter kan man i stället anta, att även dessa prognoser kan visa sig vara alltför försiktigt hållna. Det intrycket bekrästs av utredningens tydliga tendens att vilja basera beräkningarna av behovet av gymnasieplatser i framtiden främst med utgångspunkt från avnämarnas efterfrågan. Det måste visserligen vara väsentligt att rätt avväga behovet av arbetskraft på viss utbildningsnivå å ena sidan och utbildningens kapacitet å andra sidan. Men allt eftersom vår standard stiger måste den relevanta utbildningsnivån för respektive yrkesgrupper komma att förskjutas. Detta är en följd dels av att den kontinuerliga omstruktureringen av närings- och samhällslivet medför ökade krav i fråga om

teoretisk utbildning på en växande mängd yrkesgrupper, dels av att man kan vänta sig att människorna vill ta ut en ganska stor del av den höjda standarden i form av förbättrad utbildning. För den senare bedömningen talar det faktum, att vi i vårt land ännu har relativt små grupper med utbildningstraditioner. Allt eftersom vi förbättrar utbildningen för allt flera, kommer den positiva värderingen av utbildningen — av sociala och andra skäl — att omfattas av allt flera.

Denna standardhöjningens och den bättre utbildningens egen dynamik har av allt att döma ännu bara till en del börjat verka. Man torde kunna förutsätta, att den under 1960- och 1970-talen sätter in med långt större kraft och med en efter hand allt mer accelererande verkan. Vid de enskilda individernas bedömning av utbildningsfrågorna och vid valet av alternativa studievägar blir då inte avnämarnas utan ungdomarnas efterfrågan avgörande. Givetvis ska samhället med en utbyggd studie- och yrkesvägledning och häri ingående anlagsprövning och rådgivning se till att var och en väljer den bästa möjliga studievägen. TCO finner det också angeläget understryka, att denna vägledning blir omfattande och effektiv. Studie- och yrkesvägledningen kan emellertid inte få bli så starkt styrande, att inte personliga önskemål och bedömningar får komma till uttryck i valet av studieväg.

TCO ställer sig skeptisk till GU:s bedömning av såväl den gymnasiala utbildningens omfattning som helhet som av uppdelningen på gymnasium respektive annan teoretiskt inriktad utbildning.

I fråga om GU:s uppskattningar rörande avnämarnas efterfrågan på olika slags gymnasieutbildad arbetskraft framhåller *skolöverstyrelsen* att dessa ter sig rimliga. Enligt överstyrelsens mening sammanfaller ungdomarnas efterfrågan och samhällets behov relativt väl, när det gäller den totala expansionen av gymnasiet.

Länsskolnämnderna i Kalmar och Kristianstads län tar i detta sammanhang upp yrkesutbildningens problem. Nämnden i Kalmar län framhåller därvid att behovet av gymnasieutbildad arbetskraft bör vägas mot behovet av icke gymnasieutbildad. Först när yrkesutbildningsberedningen redovisar sina kalkyler och beräkningar, anses en mera definitiv avvägning kunna göras. Nämnden i Kristianstads län beklagar att inte undersökningarna rörande det gymnasiala utbildningsstadiets kvantitativa förhållanden inletts med en genomgång av yrkesutbildningens problem och anser det icke osannolikt att fördelningen mellan stadiets skilda utbildningsvägar hade rönt inverkan av en dylik uppläggning av undersökningen.

Arbetsmarknadsstyrelsen har inga väsentligare invändningar mot GU:s efterfrågeberäkningar. Styrelsen anför i detta sammanhang.

Även om den tendens, som utredningen skisserat för den långsiktiga utvecklingen, dvs. åren 1970—1990, i sig innehåller många osäkra punkter, torde den ändå klart ge vid handen, att arbetsmarknadens efterfrågan på arbetskraft mer och mer inriktar sig på arbetskraft med teoretisk utbildning ovanför grundskolan. Styrelsen delar gymnasieutredningens uppfattning, att samhället bör uppställa en mycket långsiktig plan för hela utbildningspolitiken och söka klargöra, vilka faktorer som bör tillmätas vikt i en sådan plan.

En viktig faktor därvidlag torde vara den långsamma tillväxten av den svenska arbetskraften under den återstående delen av 1900-talet. Totalt sett torde man få räkna med ett avstannande i arbetskraftstillväxten räknat i individer och med lägre tal än för närvarande, då det gäller antalet arbetstimmar. Beräkningar pågår inom styrelsens prognosinstitut över dessa förhållanden fram till 1980. För en fortsatt ekonomisk tillväxt erfordras sålunda en snabbt ökande produktivitet med stora kapitalinvesteringar och insatser av högt kvalificerad arbetskraft.

Luleå domkapitel finner vad beträffar avnämmarkravet den för teologer gjorda prognosen vara alltför snäv och beräknar med hänsyn till avgången för åren 1965—1969 ett behov av ca 575 präster i aktiv tjänst, medan utredningen anses ha grundat sin beräkning på ett behov av 412 präster. Därtill kommer enligt domkapitlets mening den rådande prästbristen, som skapar ett särskilt ersättningsbehov, vilket beräknas till ca 400, samt ett växande behov av lärare med viss teologisk utbildning.

Även *teologiska fakulteten i Lund* anser att det av GU framräknade behovet av teologiskt utbildade fram till 1975 är missvisande.

SACO framför kritiska synpunkter på GU:s bedömning av det framtida behovet av gymnasiingenjörer och gymnasieekonomer och anser att de redovisade siffrorna är tilltagna i underkant. *SACO* kritiserar även utredningens synpunkter i fråga om risken för ett humanistöverskott och anför därvid bl. a. följande.

GU synes avfärda hela frågan om en överproduktion av humanistiskt utbildad arbetskraft genom att hänvisa till att andelen kvinnor bland humanisterna torde komma att väsentligt öka och »måhända därmed också andelen icke yrkesverksamma». *SACO* vill i sammanhanget återigen framhålla önskvärdheten av att undersökningar snarast utföres om akademikernas yrkesintensitet, och att samhället genom olika åtgärder förbättrar kvinnornas möjligheter att ägna sig åt förvärvsarbete. Det kan knappast vara ett rationellt tänkande, att samhället skall utbilda en stor del kvinnor men samtidigt utgå ifrån att en icke obetydlig del av dessa aldrig eller i ringa utsträckning kommer att inträda i någon yrkesverksamhet. *SACO* kan vidare icke ansluta sig till synpunkten, att de humanistiska fakulteternas expansion till viss del är ett uttryck för konsumtions-tänkande, dvs. att man väljer humanistiska studier utan att alltid förutsätta att utbildningen skall komma till användning i framtida yrkesverksamhet.

SACO kan icke finna, att det av GU framlagda materialet på något sätt ger organisationen anledning att ändra ståndpunkt i själva huvudfrågan, nämligen att en överproduktion av humanister kan komma att inträffa om den hittillsvarande utvecklingen fortsätter.

Från *historisk-filosofiska sektionen i Uppsala* framföres också erinringar mot GU:s beräkningar rörande det framtida behovet av humanister. Sektionen anser, att GU beräknat nämnda behov alltför lågt, och anför därvid bl. a. följande.

När GU i ett av sina »räkneexempel» förutsätter att de språkliga och historiska ämnena inom de humanistiska fakulteterna år 1970 endast skulle ha samma behov — i absoluta tal — av gymnasial utbildning som 1960, förefaller detta mot bakgrunden av nuvarande arbetsmarknadsläge vara ett så oralistiskt an-

tagande, att det inte borde få användas ens för ett »räkneexempel». I dylikt fall skulle tillströmningen till dessa ämnen, som i allmänhet stigit under åren 1960—1963, under de kommande åren rent av sjunka, samtidigt som lärarbehovet växer mer än vad någon prognos tycks ha förutsett och humanisternas intresse för och möjligheter till val av andra levnadsbanor än de traditionella synbarligen är i starkt stigande.

Sektionen anser vidare, att det föreligger risk för att ett förverkligande av den tänkta fördelningen på olika gymnasiala utbildningsvägar kommer att medföra en opropotionerligt stark ström av gymnasister med naturvetenskaplig, teknisk eller ekonomisk studieinriktning till de humanistiska fakulteterna. En dylik snedbelastning hotar att vålla dessa fakulteter svåra bekymmer, allra helst som det i allmänhet inte blir de bättre utan tvärtom de svagaste eleverna från nämnda gymnasielinjer, som kommer att dras till humaniora. Sektionen vill därför bestämt varna för att planeringen av gymnasiet läses fast vid de av GU angivna procenttalen.

TCO konstaterar att dagens avnämarefterfrågan endast avspeglar de utbildningskrav vi för närvarande har för olika yrkesgrupper. Med ett bättre utbildningssystem och med därav följande förändringar av såväl strukturen som bedömningarna inom närings- och samhällslivet kommer utbildningskraven att efter hand ställas högre.

Sveriges mekanförbund anser att GU:s prognoser om behovet av gymnasieingenjörer är realistiska.

De problem som sammanhänger med proportioneringen av olika utbildningslinjer i det gymnasiala skolsystemet behandlas bl. a. av *skolöverstyrelsen* som därvid framhåller följande.

För att samhällets behov skall kunna tillgodoses, bör en avsevärd förskjutning äga rum från framför allt humanistisk till teknisk och ekonomisk studieinriktning. Det är därför sannolikt, att den önskade fördelningen på olika lärokurser inom den allmänna sektorn inte kan uppnås på annat sätt än genom någon form av styrning. Huruvida en sannolikt erforderlig reglering av elevtillströmningen till dels olika skolformer inom det gymnasiala skolsystemet, dels önskvärda studieriktningar inom skolformerna kan genomföras utan att det medför avsevärda återverkningar på elevernas fria val i grundskolan och hur den i så fall skall ske är enligt överstyrelsens mening ett problem som måste särskilt noggrant och ingående uppmärksammas under perioden för genomförandet av den nya gymnasie- och fackskolororganisationen.

Även *överstyrelsen för yrkesutbildning* tar upp proportioneringsfrågan och anför härom bl. a. följande.

Å ena sidan gäller det att tillse, att ungdomarnas val av gymnasieutbildning är helt fri, å andra sidan gäller det att tillse, att de fackgymnasiala utbildningsvägarna får ökad omfattning. Dessa två målsättningar kan komma i konflikt med varandra. Den förstnämnda är avvisande till all dirigerings. Den senare kan nödvändiggöra dirigerings, om ej det åsyftade målet uppnås på annat sätt. Detta mål bör emellertid framför allt uppnås genom att den fackgymnasiala utbildningen får en sådan utformning att eleverna blir åtråvärda på arbetsmarknaden.

Detta kan blott ske om utbildningen är så utformad att yrkesutbildningsmomentet tillgodoses i sådan utsträckning, att eleverna och deras föräldrar fritt väljer dessa utbildningar därför att de vet att de ger en god utkomst för eleverna i framtiden.

Arbetsmarknadsstyrelsen delar GU:s uppfattning om behovet av en snabb utbyggnad av de tekniska och ekonomiska lärokurserna på gymnasienivå, främst med hänsyn till arbetsmarknadens behov av tekniskt och merkantilt utbildad arbetskraft, men finner det samtidigt vara av vikt, att motsvarande utbildningar på högre (universitet och högskolor) och närmast lägre (fackskolor) nivå utbygges, så att arbetsmarknaden kan räkna med rimliga proportioner mellan dessa utbildningskategorier.

Läroverkslärarnas riksförbund anför bl. a.:

Det blir alltid en huvudfråga, mer framträdande ju mer skolan anpassas efter elevernas individuella anlag och intressen, om skolan också kan lämna den utbildning, som behövs på olika områden av arbetslivet. Här spelar den förutsatta fördelningen av elevmaterialet på egentligt gymnasium och fackskolor liksom fördelningen på de allmänna och de fackbetonade gymnasierna en roll, och fråga är hur stor marginal som kan ges åt de individuella intressena, om de kommer i konflikt med behovet av arbetskraft på olika områden. I viss mån torde man här kunna hoppas på verkningarna av en sakkunnig och ingående yrkesvägledning och på de ungas naturliga intresse för yrkesvägar, där efterfrågan på arbetskraft är stor och villkoren goda.

Förbundet betonar kraftigt att, om den uppgjorda grundritningen för elevfördelningen på olika studievägar inte skulle följas vid elevernas fria val, så måste detta val från början dock få bli avgörande.

Enligt *Kooperativa förbundets* mening har de undersökningar som GU verkställt beträffande avnämarnas efterfrågan på gymnasieutbildade varit av stor betydelse för GU:s bedömning av dimensioneringen av de olika utbildningsvägarna inom gymnasiet. Förbundet framhåller bl. a. följande.

Styrelsen anser det i och för sig sannolikt att en bredare uppläggning av dessa undersökningar, liksom också beträffande den s. k. elevundersökningen, skulle ha givit säkrare hållpunkter för denna viktiga avvägningsfråga, men finner den fördelning av studieinriktningen som skisserats av utredningen vara relativt väl anpassad till de strukturförändringar som skett, och sannolikt kommer att ske, inom vårt näringsliv och på vår arbetsmarknad. Att de relativa tal som angivits för den önskvärda framtida studieinriktningen beträffande humanistiska, samhällsvetenskapliga, naturvetenskapliga, tekniska och ekonomiska linjer, endast är och endast kan vara riktpunkter, måste dock även här understrykas inte minst med hänsyn till att avnämarnas besked om sina krav kan befaras vara statiska medan studieplaneringen måste vara dynamisk.

GU:s konstatrande att en förskjutning bör äga rum till teknisk och ekonomisk studieriktning har understrukits i många remissvar men förslaget har också mötts av erinringar. Bland myndigheter som ställer sig positiva ingår förutom ett 10-tal remissinstanser, som avgivit yttrande till skolöverstyrelsen, *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *länsstyrelserna i Stockholms och Gotlands län*, *TCO*,

Tekniska läroverkens ingenjörskåren, Sveriges förenade studentkårer, Skånes handelskammare och Fredrika Bremerförbundet.

SACO uttalar i denna fråga bl. a. följande.

De beräkningar beträffande utvecklingstendenserna på olika postgymnasiala områden, som utförts av GU, understryker med full klarhet nödvändigheten av att en ännu starkare omfördelning av de studerande mot tekniska och ekonomiska studieinriktningar snarast kommer till stånd.

Svenska yrkesskolföreningen finner den förordade omfördelningen tillfredsställande, men framhåller att det är utomordentligt väsentligt att utbildningen på de två fackutbildande sektorerna blir så »matnyttig» som möjligt. Begränsas utbildningen till att behandla ekonomiska och tekniska problem av teoretisk och alltför »vetenskaplig» art, befarar föreningen att ungdomens användbarhet minskas på arbetsmarknaden och därmed minskar även utbildningens förmåga att bli universitetsavlänkande.

Sveriges liberala studentförbund framhåller bl. a. följande.

Något spärrsystem som gör det svårare eller lättare att komma in på vissa studievägar kan inte accepteras. Den fulla valfriheten bör vara utbildningspolitikens målsättning även för det gymnasiala skolstadiet.

Visserligen bör och skall en kraftig utbyggnad av fackstudiekurserna och den naturvetenskapliga studiekursen ske men de humanistiska och samhällsvetenskapliga studiekurserna bör å andra sidan inte dimensioneras så knappt att man för dessa linjer tvingas tillämpa väsentligt hårdare intagningskrav än för övriga studiekurser. Omfördelningen får ske med andra medel. Främst då en utökad studie- och yrkesorientering i grundskolan.

Mera kritiska uttalanden om förslaget om en ökning i dimensioneringen av de tekniska och ekonomiska lärokurserna har också inkommit. *Språkvetenskapliga sektionen i Uppsala* kan således inte godtaga de kvantitativa beräkningarna för de olika utbildningsvägarna. I frågan framhålles bl. a. följande.

Linjeval är i viss utsträckning beroende av begåvningsfaktorer och intresseinriktning, och en aldrig så kraftig propaganda för merkantila och tekniska ämnen kommer inte att kunna undanröja mångas starka intresse för humanistisk utbildningsväg. Den av GU föreslagna fördelningen på utbildningsvägar kan lätt leda till att den humanistiska fakulteten i framtiden kommer att få mottaga ett betydande antal elever med inadekvat gymnasieutbildning.

Humanistiska fakulteten i Göteborg finner det inte sannolikt att drygt 50 % av gymnasiet elever kommer att följa naturvetenskapliga och tekniska studievägar.

Även *Universitetsläraförbundet* ifrågasätter om det är realistiskt att räkna med en så långtgående omstrukturering som den GU förutsätter och befarar att de humanistiska fakulteterna kommer att få mottaga ett stort antal elever med inadekvat gymnasieutbildning om icke reglerande åtgärder för tillströmningen till dessa fakulteter vidtas.

De problem som sammanhänger med ensidigheten i könsfördelningen på gymnasietts olika linjer diskuteras i flera remissvar.

Skolöverstyrelsen framhåller i samband med denna fråga bl. a. följande.

Att man enbart genom de studie- och yrkesorienterande åtgärder, som i första hand bör sättas in, skulle kunna vinna önskade resultat vare sig i fråga om total elevfrekvens eller könsfördelning på respektive lärokurser ter sig inte särskilt troligt. I den mån dessa farhågor besannas genom den kommande utvecklingen, måste kompletterande åtgärder övervägas. För att höja elevfrekvensen i vissa lärokurser kan exempelvis särskilda stödåtgärder tänkas komma i fråga för elever, som under gymnasietiden önskar övergå till dessa. För att främja en utveckling mot en jämnare könsfördelning på de olika lärokurserna är många samhällliga åtgärder erforderliga. Här är det nämligen frågan om företeelser som i hög grad är påverkade av traditionella uppfattningar och attityder utanför skolan såväl bland föräldrarna som i näringslivet. Vad skolan kan åstadkomma är upplysningsverksamhet som i högre grad än studie- och yrkesorienteringen normalt gör vänder sig till alla åldersgrupper i grundskolan och till olika medborgargrupper.

Folkpartiets kvinnoförbund anser att problemet med en bättre rekrytering av flickor till icke-humanistiska yrken inte har blivit tillfredsställande belyst och föreslår att en särskild utredning göres i syfte att lägga fram förslag till åtgärder för att få till stånd en sådan omfördelning.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund vänder sig bestämt mot uppfattningen att vissa yrken och utbildningsvägar endast lämpar sig för pojkar och andra endast för flickor.

Folkpartiets ungdomsförbund uttalar i denna fråga bl. a. följande.

Det finns i dag rader av hinder för en fri rekrytering av flickor till de tekniska och naturvetenskapliga studieinriktningarna. De ansvariga myndigheterna måste genom kontakter och förhandlingar med arbetsgivare och fackföreningar medverka till en vettigare yrkesvägledning och söka ge flickorna och föräldrarna en förändrad syn på utbildningsväg och yrkesinriktning. Endast samlade samhällliga åtgärder som syftar till att ge den kvinnliga välutbildade arbetskraften bättre arbetschanser inom dessa sektorer och samtidigt också söker bryta ned traditionella könsrollföreställningar kan här ge det önskade resultatet: möjligheter att fritt välja studie- och yrkesinriktning efter sina egna förutsättningar.

Fredrika Bremerförbundet framhåller bl. a. följande.

Eftersom samhället i ökad utsträckning måste efterfråga arbetskraft med teknisk och naturvetenskapligt inriktad utbildning, måste inslaget av flickor på tekniskt och naturvetenskapligt inriktade gymnasievägar väsentligt öka, och detta får i sin tur till följd att fler kvinnliga studerande på t. ex. teknisk högskola och medicinsk fakultet och fler kvinnliga gymnasiingenjörer på arbetsmarknaden kan väntas. FBF har i och för sig intet att erinra mot den allmänna tendensen i detta förslag. Förbundet finner vidare att den allmänna betydelsen av att kvinnor i ökad utsträckning bringas att söka sig till tekniska och naturvetenskapliga utbildningsvägar och yrkesområden, nu aktualiserad genom gymnasioutredningens förslag, gör det ofrånkomligt att hela det frågekomplex det här gäller tas upp till grundlig utredning.

GU:s slutsatser och redovisningar i siffror av den framtida totala gymnasiexpansionen samt fördelningen på gymnasier och övriga gymnasiala utbildningsvägar har föranlett uttalanden från flertalet remissinstanser.

Skolöverstyrelsen avslutar sitt yttrande i vad det avser gymnasiets dimensionering med att framhålla att utredningens bedömning av gymnasiets dimensionering fram till 1970 kan anses realistisk både beträffande den totala expansionen och beträffande fördelningen på olika utbildningslinjer. Därmed anser överstyrelsen att man förfogar över tillräckligt riktgivande uppgifter för de närmaste årens skolplanering. För den mer långsiktiga planeringen anser överstyrelsen bedömningar på grundval av nu tillgängliga informationer eller prognoser vara omöjliga att göra med någon större grad av precision. Man bör därför räkna med kontinuerligt återkommande omprövningar av dimensioneringsfrågan i framtiden allt eftersom samhället förändras. Den nya gymnasiorganisationen bör enligt överstyrelsens uppfattning ovillkorligen utformas så, att den smidigt kan anpassas efter successivt ändrade förutsättningar främst i fråga om efterfrågan på gymnasial utbildning. Dessa krav på organisationen bör emellertid vidgas till att avse inte bara gymnasiet utan hela det gymnasiala skolsystemet så som detta definieras av utredningen. Överstyrelsen betonar att utredningens tankar om ett flexibelt utbildningsväsende är utomordentligt väsentliga och de delas helt av överstyrelsen.

Nödvändigheten av en flexibel utbildningsorganisation understrykes av flera remissmyndigheter, bl. a. av *överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetsmarknadsstyrelsen, statens tekniska forskningsråd, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet* samt flera kommuner.

Sex remissinstanser, som yttrat sig till skolöverstyrelsen, ansluter sig till GU:s uppfattning att omkring 1970 av en årskull 17-åringar 30—35 % kommer att gå i gymnasierna och ca 20 % på övriga gymnasiala utbildningsvägar av relativt teoretisk karaktär.

Överstyrelsen för yrkesutbildning, statistiska centralbyrån, stadsfullmäktige i Hälsingborg och Gävle, Sveriges handeldgymnasiers riksförbund samt *Stor-Stockholms planeringsnämnd* finner GU:s beräkningar realistiska. Även *statens tekniska forskningsråd* finner GU:s prognoser bärkraftiga men vill understryka GU:s uttalande, att väsentligt mera ingående utredningar och studier än vad GU kunnat prestera erfordras för en bärkraftig bedömning av den mera långsiktiga framtida utvecklingen.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anger följande skäl för sin bedömning av denna fråga.

1. Genomförandet av grundskolan kommer att öka ungdomens möjlighet att utnyttja gymnasial utbildning av olika slag.

2. Behovet av befattningshavare med bättre fackutbildning kommer att öka allt efter som samhällets struktur blir mer och mer komplicerad.

3. Den ökade insikten att utbildning är en form av investering som är lika väsentlig — i många fall mera väsentlig — än investering i utrustning av olika

slag kommer att öka beredvilligheten att ställa resurser till förfogande för utbildning både när det gäller att utbygga investeringsmöjligheterna för utrustning och att använda en större del av inkomsten till utbildning.

I anslutning till den jämförelse mellan gymnasieexaminationen enligt SOU 1962: 55 (framlagd av ecklesiastikdepartementets prognosgrupp) och enligt av GU under vissa antaganden gjort räkneexempel, som redovisas i tabell 27 (s. 150) i betänkandet, har *statistiska centralbyrån* med utgångspunkt i uppgifterna om antalet elever i gymnasiets årskurs I³ och II⁴ hösten 1963 gjort en beräkning av examinationen 1966 vid samtliga tre gymnasieformer. Med tillämpning av samma metod som använts av ecklesiastikdepartementets prognos- och planeringsgrupp har centralbyrån erhållit följande beräknade examination 1966.

	Ag	Tg	Hg	Summa
GU	19 300	3 600	2 900	25 800
Centralbyrån	19 554	3 759	2 954	26 267
	+ 254	+ 159	+ 54	+ 467

Centralbyrån framhåller att beräkningen innebär att hela antalet examina från de tre gymnasieformerna skulle ligga knappt 500 eller 1,8 % högre 1966 än vad som gymnasieutredningen räknat med. Mot bakgrund av vad som här framkommit är det enligt centralbyråns uppfattning rimligt att räkna med att utredningens examinationsfrekvens är i stort sett realistisk.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* anknyter till GU:s beräkningar rörande tillströmningen 1970 och uppskattar tillförseln av elever till yrkesskolan till 20—25 % av en årskull. De gymnasiala utbildningsvägarna skulle alltså få mottaga 70—85 % av en årskull, vilket procenttal förbunden icke finner orealistiskt.

Stadsfullmäktige i Gävle understryker, att det är angeläget att fackgymnasiernas andel av 1970 års gymnasister verkligen kommer att uppgå till de procenttal som GU nämmt. I remissutlåtandet betonas samtidigt vikten av att den fackgymnasiala utbildningen ges ett sådant innehåll att dess karaktär av yrkesutbildning fortfarande står klar för eleverna och att dess värde för avnämarna bibehålles. Om den större geografiska spridningen skulle vinnas på bekostnad av kursernas innehåll befarar fullmäktige att den kan komma att motverka sitt syfte.

Enligt *arbetsmarknadsstyrelsens* uppfattning pekar många faktorer mot ett högre tal för den totala tillströmningen 1970 än vad GU beräknat. Styrelsen framhåller härom bl. a. följande.

Svårigheter föreligger för närvarande att närmare kvantitativt bedöma de olika faktorernas styrka, när det gäller tillströmning till högre studier. I de län, som nu har försöksvis inrättade fackskolor, anses de tillströmningstal som nämns av fackskoleutredningen (20—25 % av årskullen) alltför låga. Samtidigt väntas tillströmningen till gymnasium fortsätta att stiga, allteftersom grundskolan genomförs, nya gymnasier och/eller nya studiekurser på ytterligare orter tillkom-

mer, stipendieverksamheten byggs ut och omflyttningen från glesbygd till tätorter äger rum. De antaganden, som utredningen gör om att ca 30 % av en årskull 17-åringar år 1970 skulle genomgå gymnasieutbildning, torde få betraktas som minimala, samtidigt som man måste räkna med en fortsatt ökning av tillströmningen under 1970-talet.

I vissa remissvar diskuteras de begåvningsmässiga förutsättningarna för den gymnasie- och fackskoleexpansion som GU räknat med. Med hänsyn till sin bedömning i denna fråga ifrågasätter *Högerns ungdomsförbund* om GU:s antaganden rörande tillströmningen år 1970 är riktiga och rimliga. Förbundet uttalar bl. a. följande.

Gjorda undersökningar pekar på att en betydligt mindre del av befolkningen är väl lämpad att tillgodogöra sig en undervisning motsvarande den som i dag ges i våra gymnasier. Skall man bredda rekryteringen på gymnasier genom att sänka kunskaps- och färdighetskraven är man inne på en farlig linje. Det är självfallet mycket glädjande om vi om ett antal år når upp till gymnasieutredningens beräkningar av antalet gymnasister, förutsatt att inte kvalitetskravet på undervisningen eftersatts. *Högerns ungdomsförbund* vill emellertid i dag intaga en reserverad hållning mot de föreslagna dimensionerna av det framtida gymnasiet.

Humanistiska fakulteten i Göteborg framhåller i anslutning till GU:s siffror bl. a. följande.

Eftersom man alltid måste räkna med, att vissa för gymnasial utbildning lämpade personer av mera tillfälliga eller speciella skäl avstår från dylik utbildning efter grundskolan, kommer en icke oväsentlig del av de studerande inom den gymnasiala utbildningsorganisationen att ligga under genomsnittet i fråga om intellektuell studieförutsättning, dvs. ha en intelligenskvot under 100. Frågan om hur stor del av varje årskull som skall erhålla teoretisk utbildning utöver den obligatoriska skolan är i första hand en statsfinansiell fråga, i andra hand en fråga om ett rationellt utnyttjande av de personella resurserna. Fakulteten har på denna punkt icke anledning att uttala annat än att den berörda målsättningen måste få påtagliga konsekvenser för effektiviteten i gymnasieundervisningen och följaktligen också för nivån vid avgången från gymnasiet.

Humanistiska fakulteten i Lund anser det önskvärt att så många som möjligt får tillfälle till en lämplig utbildning efter grundskolan men framhåller samtidigt att en mycket stor intagning till de olika gymnasiala utbildningsvägarna — speciellt för de icke spärrade fakulteterna — kan komma att medföra allvarliga konsekvenser i form av sänkt begåvnings- och kunskapsstandard hos de växande studentkontingenterna.

Länsskolnämnden i Malmöhus län anser att GU synes ha överskattat den begåvningsreserv av gymnasiekompetenta elever som GU räknar med finns inom vissa grupper av samhället och i geografiskt mindre gynnade trakter.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län påpekar att ett förhållande som särskilt bör uppmärksammas och som i hög grad påverkar dimensioneringen men också differentieringen av gymnasieutbildningen är den pågående regionala omfördelningen av vår befolkning.

Flera remissmyndigheter drar slutsatser rörande det ö k a d e t r y c k på de a k a d e m i s k a utbildningsvägarna, som en ökning av gymnasieutbildningen för med sig. *Arbetsmarknadsstyrelsen* ifrågasätter, om icke de fria fakulteternas undervisningsformer och -resurser snarast behöver överses och ges ökad effektivitet med hänsyn till den väntade starka ökningen av studerande. Styrelsen framhåller samtidigt vikten av att den arbetsgrupp för postgymnasiala utbildningsvägar, som enligt riksdagens beslut kommer att tillsättas, snarast påbörjar sitt arbete och att alternativ till universitets- och högskoleutbildning tillskapas för de gymnasieutbildade i större utsträckning än hittills.

Större konsistoriet i Uppsala anser det nödvändigt att utbygga även utbildningsvägar vid sidan om universiteten, framför allt de s. k. postgymnasiala utbildningsvägarna. En sådan utbyggnad anses dels svara mot samhällets behov, dels förhindra att stora skaror ungdomar, i brist på mot deras intressen svärande utbildningsalternativ, söker sig till universiteten och då framför allt till de humanistiska fakulteterna.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala uttalar bl. a. följande.

En försiktig beräkning grundad på GU:s egna prognoser skulle sålunda ge till resultat att 25—30 000 studerande eller fler om några år kan beräknas årligen söka sig till universiteten. Det innebär en fördubbling eller tredubbling av nuvarande tillströmning. Redan detta förhållande är givetvis av stor betydelse, när statsmakterna går att fatta beslut om det nya gymnasiet. Man måste ha klart för sig att konsekvensen måste bli en kraftig expansion av universitet och högskolor och en därmed följande omprövning av dessas organisation och arbetsformer.

SACO finner det ytterst angeläget att kraftåtgärder vidtagas för att öka tillgången på icke-akademisk postgymnasial utbildning. *SACO* anser att, med hänsyn till det starkt ökande antalet studenter, studentexamen bör läggas till grund för fler utbildningsvägar än de traditionella. Som exempel på utbildningslinjer vid vilka studentexamen borde utgöra grund för utbildningen nämner organisationen småskoleseminarier, socialinstitut, sjuksköterskeskolor, sjukgymnastinstitut, tecknings- och musiklärarutbildning, sekreterarutbildning, laboratris-, preparatris-, kriminalpolis- och landskanslistutbildning.

2.1.3.2 *Fackskolan*

De av *FU* redovisade siffrorna angående fackskolans kvantitativa utveckling har föranlett uttalanden endast från ett fåtal instanser.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anser det mest realistiskt att räkna med att 20 % av en årskull kommer att gå till fackskola.

Länsskolnämnden i Västmanlands län bedömer för länets vidkommande fackskolefrekvensen till 35—40 %.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller att storleken av den andel av en årskull 17-åringar som skolformen kommer att omfatta bl. a. beror på arbetsmarknadens efterfrågan på fackskoleutbildade. Det finns enligt styrelsens uppfattning

skäl att vid planeringen av fackskolornas utbyggnad taga hänsyn till att de kan komma att omfatta en större del av årskullen än de 20—25 % utredningen räknar med.

Enligt SACO:s mening är det väsentligt, att ett arbetsmarknadsmässigt underlag föreligger innan beslut fattas om inrättande av nya skolformer. SACO finner det självklart att även utbildningsvägarna på mellannivå måste dimensioneras på ett efter arbetsmarknadsförhållanden lämpligt sätt. SACO anser att sådana beräkningar lättast kan göras för den tekniska och ekonomiska fackskolan och anser det inte tillfredsställande, att fackskoleutredningens sakkunniggrupp i hit hörande frågor icke kunnat göra mer precisa beräkningar.

SACO framhåller också med skärpa att organisationen icke kan ansluta sig till vad FU:s sakkunniggrupp anför i fråga om svårigheterna att beräkna avnämjarbehovet för den sociala fackskolan. Tillförlitliga behovsberäkningar bör göras. SACO framhåller avslutningsvis att det arbetsmarknadsmässiga underlaget för fackskolornas dimensionering bör ytterligare utredas.

Tekniska läroverkens ingenjörsförbund kritiserar FU:s antagande att ca 6 % av en årskull 16-åringar kommer att välja den tekniska fackskolan och framhåller att denna prognos inte kan anses vara grundad på något tillförlitligt underlag. En förutsättning för att intagningen skall nå denna höga nivå anses vara att fackskoleutbildningen leder till en i jämförelse med närliggande utbildningar konkurrenskraftig kompetens.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* anser att med en rekrytering av 35 % av en årskull till gymnasium och 20 % till fackskolor har man kommit långt ner i teoretisk begåvningsnivå och fortsätter:

Om det gjorda antagandet om begåvningsnivån och därmed om studielämpligheten hos fackskolans elevunderlag är riktigt, kan den teoretiska kunskapen inte väntas bli särskilt högt driven under den korta studietid som står till förfogande — 34 timmar sammanlagt för de tekniska ämnena. Detta i sin tur innebär att elever från teknisk fackskola endast undantagsvis kan ersätta gymnasieingenjörer och göra med dessa jämförbar karriär i den mån denna kräver teoretiska kunskaper.

2.2 Det gymnasiala skolsystemets struktur

2.2.1 Gymnasieutredningen

2.2.1.1 Samordnat skolsystem på det gymnasiala åldersstadiet

Vid diskussionen av begåvnings- och utbildningsreservens storlek framhöll GU (jfr 2.1.1.1) att denna inte är oföränderlig utan växer allt eftersom utbildningsmålen göres mer differentierade. Vid utformningen av systemet för de gymnasiala skolformerna i framtiden är detta förhållande av stor vikt. GU inleder sina överväganden i dessa frågor med en diskussion av begreppet *studiemål* (GU 6.2). GU konstaterar att studiemålets nivå måste bedömas efter de slutresultat som skolformens elever uppnår. Inom varje studiegång i skolformen kommer slut-

resultatet att variera från individ till individ. Förhållandena kompliceras också därav att de resultat en elev uppnår ofta blir beroende av vilken studieväg som valts. Om skolan kan utformas så att varje elevs individuella förutsättningar tillvaratas, blir utsikterna att eleven når ett gott resultat väsentligt bättre än om eleven måste genomföra sina studier i en studiegång som inte passar honom. Den enskilde elevens slutresultat kommer vidare att variera från ämne till ämne, och den nivå eleven uppnår låter sig därför knappast entydigt fastställa (GU 6.2.1.1).

Betydande svårigheter föreligger alltså att värdera den enskilde elevens resultat. Härtill kommer att man, för att få ett mått på en skolas nivå, måste ta hänsyn till resultaten hos samtliga de elever som går igenom skolan. Att därvid som mått endast utnyttja en minimiprestation som uppställs för att en elev skall bli godkänd är enligt GU en alltför enkel värderingsmetod (GU 6.2.1.2). Man bör i stället mäta med de studieresultat som samtliga elever i skolan uppnår. En breddning av intaget till en skolform, t. ex. gymnasiet, kommer då alltid — under vissa av GU angivna förutsättningar — att medföra en höjning av utbildningsnivån (GU 6.2.1.3). Förutsättningarna härför sammanhänger med hur studieprogrammet passar för de nya elevkadrar som kommer till skolan.

Som framgår av den förut under avsnittet 2.1.1 lämnade redogörelsen räknar GU med en fortsatt snabb expansion inom de utbildningssektorer ovanför grundskolan som är av relativt teoretisk karaktär. Man torde kunna räkna med att omkring 1970 mer än 50 % av en årskull söker sig till sådan utbildning. För att möta denna tillströmning är enligt GU:s mening det nuvarande gymnasiet ej tillräckligt varierat vare sig i fråga om mål, innehåll eller nivå. GU anför härom bl. a. följande.

Att ett gymnasium med nuvarande utformning inte kan tillfredsställa de många och starkt varierande intressen och anlag, som finns representerade i en så stor andel av årskullen, är uppenbart. Men även om gymnasiet grundligt reformeras kan det inte fylla nyssnämnda uppgifter, om målsättningen skall vara att ge en i stora drag oförändrad kunskaps- och färdighetsstandard. Det kommer att erfordras möjligheter att variera studiemålet i fråga både om innehåll och nivå (GU 6.2.1.3).

Redan i GU:s direktiv har liknande synpunkter utvecklats (GU 3.1.4.2).

GU konstaterar att det i framtiden måste finnas studievägar som i stora drag fyller de uppgifter som åvilar nuvarande tre gymnasieformer. För dessa studievägar använder GU — som redan nämnts — beteckningen gymnasium. Ett gymnasium med 3-årig studiegång ovanpå grundskolan bör enligt GU:s uppfattning vara den huvudform som i framtiden för fram till högre studier (GU 6.3). Såsom närmare kommer att utvecklas i det följande (3.3.1) föreslår GU att gymnasiet blir 3-årigt med undantag för den fullständiga tekniska gymnasieutbildningen, som föreslås bli 4-årig. Studievägar med gymnasiets karaktär är emellertid inte tillräckliga för de framtida utbildningsbehoven. GU framhåller att ytterligare differentiering på studievägar med studiemål, som ifråga om inne-

håll och nivå varierar mer än vad som är möjligt inom gymnasiet, blir nödvändig (GU 6.4). Studievägar vilkas innehåll svarar mot det stora utbildningsbehovet för vårdnadsområdet, vilket också synes motsvara ett elevintresse, blir bl. a. aktuella. Vidare finner GU en bättre spridning och en innehållsmässig modernisering och komplettering av de på teknisk och ekonomisk verksamhet inriktade utbildningsvägarna erforderlig.

Nivåmässigt erfordras anpassning till ungdomarnas varierande studieförutsättningar. GU framhåller att dessa inte enbart eller ens huvudsakligen är beroende av den intellektuella prestationsförmågan utan av en rad andra faktorer, såsom uthållighet, ambition och koncentrationsförmåga. Vidare önskar åtskilliga ungdomar en utbildning där kraven inte motsvarar nuvarande gymnasieexamina. De siktar närmast på en yrkesverksamhet på mellannivå eller på en mera speciell yrkesutbildning som inte förutsätter utbildning från gymnasium. Jämsides med gymnasiet bör därför finnas kortare utbildningsvägar som snabbare leder fram till förvärvsverksamhet. GU finner det ändamålsenligt att den 1962 beslutade *fackskolan* i första hand får fylla detta behov (GU 6.4.1.1). Ett av skälen för tillskapandet av denna skola var att den skulle täcka en del av efterfrågan på teoretisk utbildning ovanför grundskolan. Enligt GU:s mening är det inte heller lämpligt att mellan det 3-åriga gymnasiet och den 2-åriga fackskolan införa ytterligare en utbildningsform. Från såväl avnämarnas som elevernas synpunkt skulle ett sådant utbildningssystem bli alltför komplicerat. Härtill kommer att varken ekonomiska eller personella resurser bör splittras på att samtidigt genomföra fackskolan, bygga ut det egentliga gymnasiet och tillskapa en tredje relativt teoretiskt inriktad gymnasial utbildningsväg.

Den modell för *det gymnasiala skolsystemet* (GU 6.4) som GU utgår från består sålunda av gymnasiet, vars huvuddel är 3-årig, den 2-åriga fackskolan och yrkesskolan. GU betonar att det från många synpunkter är av vikt att dessa skolor redan från början utformas så att de tillsammans bildar ett utvecklingsbart skolsystem. De kvantitativa undersökningar GU genomfört visar att det inte är möjligt att med högre grad av säkerhet uttala sig om vilka proportionerna i framtiden bör vara mellan de olika utbildningsvägarna. GU finner det inte heller möjligt att innehållsmässigt skarpt avgränsa utbildningsvägarna ifrån varandra. Sin principiella syn på utvecklingen på längre sikt av det gymnasiala åldersstadiets skolor redovisar GU på följande sätt.

För GU framstår det som sannolikt att när efterfrågan på utbildade och intresset för utbildning om något eller några decennier ytterligare ökat det blir nödvändigt att fastare än vad nu måhända kan ske sammanfoga de olika skolformerna ovanpå grundskolan. Vad som då avtecknar sig är inte ett parallellskolsystem på det gymnasiala åldersstadiet utan en ungdomsskola som inom sig rymmer olika studievägar anpassade efter skilda elevtypers intressen och fallenhet men inte skilda åt genom organisatoriska barriärer. Det måste vara välbetänkt att redan i dag hålla denna framtidsbedömning i minnet vid utformningen av det gymnasiala skolsystemet även om gymnasieutredningens uppgift är att konstruera endast en del därav (GU 6.4.1.2).

GU framhåller i fortsättningen att utgångspunkten emellertid nu är att fackskolan är en särskild skolform liksom yrkesskolan. Samverkan mellan skolformerna på det gymnasiala åldersstadiet och övergången dem emellan bör dock så långt möjligt underlättas. Även om de formellt är tre skilda skolformer är det angeläget att de reellt betraktas och fungerar som olika utbildningsvägar inom en helhet. Om de från början så långt möjligt avväges lämpligt i förhållande till varandra och om systemet i fortsättningen, allteftersom utvecklingen kräver det, modifieras och kompletteras, anser GU utsikterna mycket goda att det skall bli funktionsdugligt.

I detta sammanhang tar GU i korthet upp frågan om yrkesutbildningens utveckling i framtiden (GU 6.4.1.3). GU finner det sannolikt att på längre sikt intresset för mycket speciell yrkesutbildning byggd direkt på grundskolan och inriktad på enstaka yrkesgrupper kommer att minska. GU betonar att detta givetvis inte får tolkas såsom tecken på minskat intresse för yrkesutbildning. Tvärtom — anser GU — har man att räkna med en fortsatt snabb utbyggnad av yrkesskolväsendet. Dess uppgifter kan emellertid komma att delvis förändras. Enligt GU:s uppfattning är det sannolikt att specifik yrkesutbildning i framtiden ofta kommer att få formen av påbyggnadskurser på en bredare men dock målinriktad grundutbildning, erhållen inte bara i grundskolan utan i stor utsträckning inom gymnasiala skolformer.

GU diskuterar också *avgränsningen mellan gymnasium, fackskola och yrkes-skola* från synpunkter som kan rubriceras såsom pedagogisk-psykologiska (GU 6.4.3). Därvid framhåller GU bl. a. följande.

De tre skolformerna får inte isoleras från varandra och i sin målsättning peka åt helt skilda håll. Detta vore felaktigt redan av det skälet att samtliga ungdomar i en årskull inte låter sig indela i tre från varandra skilda grupper, var och en så karaktäriserad av sin speciella intresseinriktning, skolinställning, prestationsförmåga etc. att den ena borde välja gymnasium, den andra fackskola och den tredje yrkesskola. Tvärtom varierar alla sådana faktorer genom hela årskullen och denna variation sker utan tvära språng. Därför måste också utbildningsinnehåll och studiemål så långt detta är praktiskt möjligt varieras genom hela det gymnasiala skolsystemet för att kunna tillfredsställa ungdomarnas många och skiftande behov.

Detta är viktigt också från andra synpunkter. Isoleras gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan från varandra och får fackskolan och yrkesskolan karaktären av »återvändsgränder» är risken stor att gymnasiet kommer att bli väsentligt mycket mera lockande, eftersom det håller vägarna öppna till högre studier och därmed ofta antas ge större utsikter att nå socialt och ekonomiskt eftersträfvansvärda yrken. Effekten härav kommer att visa sig både i grundskolan och på dess överstadium.

GU framhåller att en viktig motåtgärd bl. a. är att skapa goda möjligheter för de ungdomar som väljer fackskola eller yrkesskola att i en senare etapp uppnå gymnasiets slutkompetens. I varje fall för fackskolan anses detta redan nu kunna åstadkommas genom att övergångsmöjligheter mellan gymnasium och fackskola skapas. En annan minst lika betydelsefull åtgärd anser GU det vara

att skapa goda vuxenutbildningsmöjligheter. Av stor vikt är också en lämplig utformning av intagningsystemet.

GU framhåller att det när det gäller intagningen och det organisatoriska samspelet mellan gymnasium och fackskola kommer att ställas stora krav på studie- och yrkesvägledningens kvalitet och utformning.

GU har funnit att en samverkan mellan de gymnasiala skolformerna medför *ökade möjligheter att geografiskt sprida den gymnasiala utbildningen* (GU 6.4.2). På ytterligare 10 à 15 orter torde gymnasium kunna upprättas om sådan samverkan sker.

2.2.1.2 *Horisontell klyvning av gymnasiet* (GU 6.5)

Tanken på en horisontell klyvning av gymnasiet har framförts vid flera tillfällen under 1900-talet. I första hand har diskussionen avsett det allmänna gymnasiet men även för handelsgymnasiets del har förslag härom framförts. Mest uppmärksammat har ett förslag av 1946 års skolkommision blivit. Kommisionen framlade ett förslag till 3-årigt allmänt gymnasium med avgångsetapp efter två år följt av ett tredje år, »college-året», med specialiserade och fria studier.

Horisontell klyvning sådan den allmänt uppfattats innebär att man inom skolan (eller eventuellt en del av densamma) anordnar en avgångsetapp för vissa elever. Kursinnehållet och kunskapskraven skall därvid vara desamma för alla elever inom den gemensamma delen, så att eleverna i och med avgångsetappen får en avrundad utbildning.

Frågan om horisontell klyvning av det nya gymnasiet diskuteras ingående av GU, som finner att en organisation med goda övergångsmöjligheter mellan gymnasium, fackskola och yrkesskola — kompletterad med en effektiv vuxenutbildning — bör fungera lika bra som och i vissa avseenden bättre än om gymnasiet klyves horisontellt. GU framhåller därvid bl. a. att en avgångsetapp inom ett horisontellt klivet gymnasium knappast kan komma att bli någon mera efterfrågad anordning i en framtid, då parallellt med gymnasiet kommer att finnas fackskolor som avlämnar sina elever på samma tid och på likartad nivå (GU 6.5.3.4). En avgångsetapp kan vidare ej anordnas om ej utbildningen därvid ges en viss avrundning. För den fullständiga gymnasieutbildningen skulle en sådan avrundning innebära tidsförluster och läroplanssvårigheter.

I debatten har framförts att college-året skulle kunna centraliseras till vissa gymnasier och eventuellt även förenas med en viss decentralisering av universitetsutbildningen. Häremot hävdar GU, som i och för sig ställer sig mycket positiv till decentraliserad akademisk utbildning, att permanenta universitetsfilialer endast torde kunna inrättas på ett mindre antal orter i landet samt att det redan med hänsyn till antalet gymnasiestuderande får anses vara uteslutet att collegeutbildningen skulle kunna begränsas till dessa orter (GU 6.5.3.5). Vidare skulle ett system med collegeutbildning tvinga till miljöbyte redan efter ett år för dem som vill fortsätta med universitetsstudier.

2.2.1.3 *En enhetlig gymnasieorganisation*

GU föreslår en enhetlig gymnasieorganisation. Detta innebär dock ej enligt GU:s åsikt att gymnasiet skall vara odifferentierat. Ett helt odifferentierat gymnasium skulle enligt GU:s mening inte motsvara elevernas intressen och inte heller kunna tillfredsställa alla avnämares mycket varierande förutbildningskrav (GU 7.2.1.1).

I fråga om differentieringen uttalar GU att det ej behövs någon djupgående argumentering för att med hänsyn till utbildningsmålet motivera en vertikal, grov uppdelning av gymnasiet i två delar, av vilka den ena har till uppgift att i första hand förbereda för fortsatt utbildning och den andra för direkt yrkesverksamhet. Inom den senare delen kan man vidare naturligt särskilja i varje fall två stora sektorer, nämligen en med ekonomisk och en med teknisk inriktning (GU 7.2.1.1).

GU framhåller vidare att ungdomarna vid gymnasiestudiernas början icke bör tvingas till val mellan universitetsberättigande och icke-universitetsberättigande gymnasiestudier. Det är enligt GU:s mening inte rimligt att begära att ungdomar redan i 16-årsåldern skall kunna bestämma sig för respektive avstå från universitetsexamen, som ofta ligger ett tiotal år fram i tiden. I konsekvens härmed hävdar GU att de *fackgymnasiala lärokurserna bör vara så utformade att de generellt ger behörighet för högre studier* (GU 7.2.1.2).

Enligt GU:s mening är en lika värdering av studiegångarna i gymnasiet med avseende på möjligheterna att få tillträde till högre studier angelägen även med hänsyn till önskemålet att ge den fackgymnasiala utbildningen ökad attraktivitet. Skulle ett val av fackgymnasial utbildning innebära att möjligheten att gå till högre studier härigenom försvåras, finns det risk för att man i stället går till en allmän gymnasielinje för att på så sätt kunna uppskjuta avgörandet i frågan om fortsatt utbildning.

GU anför vidare att en aldrig så stor likvärdighet mellan gymnasiets olika studievägar blir av mindre värde om de geografiska avstånden utgör hinder för att välja vissa av studievägarna. Då handelsgymnasier och tekniska gymnasier i dagens läge endast finns på ett 30-tal orter, medan allmän gymnasiutbildning kan erhållas på ca 125 orter, är det således nödvändigt att sprida ut fackgymnasiutbildningen. Ett sådant utspridande kan enligt GU:s uppfattning endast ske genom en samordning i någon form av all gymnasiutbildning, och den lösning som utredningen förordar innebär att *gymnasiesektorerna lokalmässigt samordnas, så att inom en och samma skolenhet ges både fullständig allmän samt fullständig eller i varje fall påbörjad fackgymnasiutbildning*. Även praktiska och ekonomiska skäl anser GU tala för en sådan samordning (GU 7.2.2.2).

2.2.1.4 *Den regionala och lokala planeringen*

Frågan om den regionala och lokala planeringen rymmer flera delproblem. Bl. a. uppkommer frågan i vilken utsträckning gymnasium och fackskola skall

lokaliseras till samma orter. Därest så blir fallet uppkommer problemet hur den lokalmässiga samordningen skall lösas, genom horisontell samordning mellan gymnasiala skolor eller vertikal samordning med grundskolan.

GU har funnit att *fackskola* endast undantagsvis bör lokaliseras utanför gymnasieorterna (GU 12.4.1). Som skäl härför erinrar GU bl. a. om uttalandet i proposition 1962:54, i vilken jag anslöt mig till den uppfattningen att fackskoleorganisationen redan från början borde utbyggas enligt allmänna *planeringsprinciper*. Dessa principer för utbyggnaden har GU beträffande gymnasiet sammanfattat i följande fyra punkter (GU 12.2.2). Utbyggnaden skall

- a. vara rationell, dvs. effektivt utnyttja ekonomiska och personella resurser,
- b. så långt möjligt ge eleverna, oavsett bostadsort, samma tillgång till olika utbildningslinjer,
- c. i möjligaste mån ta hänsyn till efterfrågan på gymnasieutbildade dels kvantitativt, dels vid lokaliseringen av enskild skola,
- d. medge största möjliga flexibilitet så att organisationen med minsta möjliga ytterligare investeringar kan anpassas till ändrade förhållanden.

I fråga om det praktiska genomförandet av planeringen framhåller GU bl. a. följande (GU 12.2.3.2).

Vid bestämmandet av en skolort är den s. k. centralortsprincipen vanligast, vilken även använts vid den omfattande utbyggnaden av gymnasieväsendet sedan 1950-talets mitt. Centralortsprincipen innebär i huvudsak att skolregionerna överensstämmer med näringsgeografiska regioner, uppbyggda kring centralorter som kommersiellt, ekonomiskt och kommunikationsmässigt hör samman med omlandet. Skolans roll som samhällelig serviceinstitution understrykes därigenom, den blir lokaliserad till den plats som utgör områdets befolkningstyngdpunkt och medger sålunda för eleverna att så bekvämt som möjligt komma till skolan.

I enlighet med departementschefens uttalande och förenämnda planeringsprinciper har GU genomfört en översiktlig, hela riket omfattande beräkning av fackskolans kvantitativa omfattning i början av 1970-talet (GU 12.4).

GU har diskuterat konsekvenserna av att inte förlägga fackskola till orter med gymnasium utan till mindre och mera perifera orter i regioner som inte har gymnasium men funnit sådan förläggning mindre lämplig. GU anför härom bl. a. följande.

Resultatet skulle bli — förutom en mera lärar- och lokalkrävande organisation till följd av det större antalet enheter — att fackskolans uppgift som gymnasialt alternativ skulle bli geografiskt betingad. Ej heller blir underlaget på de enskilda orterna tillräckligt för att samtliga fackskoletyper skall kunna upprättas. Eftersom eleverna vid val bland utbildningsvägar på i stort sett samma nivå i stor utsträckning väljer närmast tillgängliga skola, finner GU det mycket sannolikt att ungdomar på fackskoleorter utan gymnasium väljer gymnasium i mindre utsträckning än som vore önskvärt. På mindre orter kommer vidare

bristande elevunderlag att begränsa elevernas möjligheter till val av studieväg. Dessa förhållanden leder till en »utbildningsgeografi» med övervikt av fackskoleelever av skilda slag på vissa mindre orter och av gymnasieelever på de större orterna. Större orter med ett större elevunderlag får sålunda avstå från fackskoleutbildning till förmån för mindre orter varigenom ett större antal små enheter upprättas, vilka trots ett totalt större behov av lärare och lokaler ger mindre effekt, räknat i antal fackskoleelever.

GU drar härav slutsatsen att på orter med gymnasium även fackskola bör upprättas. Orter med gymnasium anses praktiskt taget undantagslöst ha elevunderlag även för fackskola.

En annan fråga är om fackskola därutöver bör upprättas på andra orter inom gymnasierregionen. GU uttalar härom följande.

Även vid en sådan planering skulle en från elevernas och samhällets synpunkt oförmånlig »utbildningsgeografi» bli resultatet. Elever med intresse och förutsättningar för gymnasieutbildning skulle i större eller mindre omfattning välja fackskolestudier på hemorten framför gymnasiestudier på annan ort. Från gymnasiet synpunkt torde detta inte medföra några nackdelar men väl för de enskilda eleverna. Dessa skulle därtill normalt erbjudas begränsade valmöjligheter, eftersom den fackskola som upprättas vid sidan av gymnasieortens fackskola i regel får ett litet elevunderlag. Om ifrågavarande orter likväl bedömes ha underlag för fackskola torde de i samma mån ha underlag även för viss del av den gymnasiala utbildningen i övrigt.

Antalet gymnasieorter har fördubblats de senaste 15 åren och antalet gymnasier har ökat ännu starkare, vilket framgår av följande tablå (GU 6.4.2.2).

Antal gymnasier och gymnasieorter

Läsår	Antal gymnasier			
	Ag	Hg	Tg	Summa
1946/47	90	10	11	111
1956/57	128	23	15	166
1962/63	170 ¹	32	29 ²	231
	Antal gymnasieorter			
1946/47	62	9	11	62
1956/57	92	23	15	93
1962/63	123	31	28	124

¹ Vissa mera speciella privata skolor liksom internatskolor ingår inte häri.

² Därav ett samorganiserat med Ag.

GU har undersökt möjligheterna att ytterligare sprida gymnasieutbildningen. Utredningen har emellertid funnit att, om hänsyn endast tas till gymnasiet och man räknar med en gymnasiefrekvens av 30 %, den geografiska spridningen torde i det stora hela vara genomförd. GU:s undersökningar har emellertid visat

att man kan öka antalet gymnasieorter (g-orter) och sålunda även antalet fackskoleorter vid en lokalmässig samordning av gymnasium och fackskola. Med en sådan samordning och en total elevfrekvens av ca 50 % anser GU det befogat att upprätta gymnasium och fackskola på ytterligare ett tiotal orter utan att den minskning av elevunderlaget för vissa nu förekommande gymnasier som därvid uppstår innebär att dessa påverkas ogynnsamt i betydande grad (6.4.2.3).

För vissa utpräglade glesbygdsorter förutsätter GU att speciella anordningar vidtages.

GU redovisar (GU 12.3.2.2) två räkneexempel beträffande *gymnasiets kvantitativa omfattning läsåret 1970/71*, av vilka det ena bygger på antagandet om en 30-procentig gymnasiefrekvens inom landets samtliga regioner och det andra på en inom de två skolämbetsverkens planeringsgrupp genomförd beräkning om det framtida elevantalet inom de enskilda regionerna med hänsynstagande till lokala variationer. De senare beräkningarna, vilka underställts vederbörande kommuner, vilkas synpunkter därvid beaktas, redovisas i följande tabell.

Beräknad fördelning 1970 av gymnasieregionerna på olika storleksgrupper

Antal gymnasie- klasser i årskurs 1	Antal g-orter	Därav för närvarande med	
		Tg	Hg
2	1	—	—
3	11	—	—
4	18	1	—
5	24	—	1
6	16	2	1
7	7	3	2
8	6	2	2
9	9	5	5
10	4	2	—
11	—	—	—
12	2	2	2
13	6	3	3
14	4	4	4
15	4	2	2
16	1	1	1
17	2	2	2
18	1	1	1
19	—	—	—
20	1	1	1
43	1	1	1
60	1	1	1
99	1	1	1
	120 ¹	34 ²	30

¹ Inom Stor-Stockholm har i två fall g-orter parvis sammanförts till en region. Korrespondensgymnasier har ej inräknats i detta antal. Två nya g-regioner beräknas tillkomma före 1970.

² Inklusive fyra 1963 beslutade samt ytterligare två som enligt skolöverstyrelsens och överstyrelsens för yrkesutbildning planeringsgrupp torde tillkomma.

Antalet nybörjaravdelningar enligt tabellen skulle uppgå till 1 049, vilket motsvarar en genomsnittlig gymnasiefrekvens av ca 29 %. Det totala antalet gymnasieorter som enligt vad förut nämnts eventuellt skulle kunna tillkomma har ej medräknats här.

Gymnasiernas storlek kommer att variera kraftigt. Med hänsyn till lärartillgång och erforderliga investeringar kan det visa sig svårt att erbjuda eleverna alla studiekurser på varje ort. Häremot ställer GU behovet av t. ex. teknisk utbildning samt elevernas rätt att i möjligaste mån ha tillgång till samma utbildningsvägar oavsett bostadsort.

GU konstaterar att problemet om *gymnasiets yttre organisation* har olika karaktär på orter med olika stort elevantal (GU 12.3.2.4). Vid de *små* gymnasierna anses endast ett begränsat antal lärokurser kunna upprättas, men med hänsyn till att av nu existerande gymnasier endast ett beräknas ha två paralleller år 1970 betraktar GU problemets kvantitativa sida som ringa.

På de *större* gymnasieorterna blir enligt GU:s uppfattning möjligheten att erbjuda samtliga läro- och studiekurser goda. GU uttalar härom bl. a. följande.

Antalet regioner med så många gymnasieelever att antalet paralleller beräknas uppgå till tio eller flera blir 28. Alla läro- och studiekurser kan här normalt tillhandahållas. På dessa *större orter* finns redan i dag ett eller flera Ag samt Hg och Tg. Med ett undantag ingår de orter, som fortfarande har endast ett gymnasium, i storstadsregionerna och förutsättes få ett snabbt stigande elevunderlag.

Innan GU närmare går in på frågan om möjligheten att erbjuda största möjliga antal kurser på de omkring 90 *medelstora* gymnasieorterna (3—9 paralleller), vilka beräknas svara för nära hälften av landets samtliga elever, berör GU i korthet *behovet av speciallokaler, av specialutrustning och av lärare med ekonomisk eller teknisk utbildning* inom de fackgymnasiala kurserna (GU 12.3.3). GU konstaterar därvid att det egentligen är blott för den tekniska lärokursen som speciallokaler och specialutrustning behövs. Kostnaderna härför är emellertid betydande. Nybyggnadskostnaden för enbart institutionslokaler vid skolenhet med fullständig teknisk utbildning uppskattas till två à tre milj. kr., vartill kommer utrustning för mellan en och två milj. kr. (jfr. 8.1 och 8.4 i det följande). Detta innebär enligt GU:s beräkningar att för fullständig utspridning av teknisk utbildning till de 80-tal orter, vilka nu inte har tekniskt gymnasium och 1970 beräknas få 3—9 paralleller, skulle krävas en investeringskostnad av totalt ca 250 milj. kr. Härtill skulle komma betydande årliga driftkostnader.

Motsvarande investeringskostnader för en skolenhet med de tre första årens tekniska utbildning och samtliga differentieringar uppskattas till omkring en halv milj. kr., respektive 300 000 kr.

GU drar av det nu anförda den slutsatsen, att det inte kan bli fråga om att vid flertalet gymnasier inrätta teknisk utbildning omfattande samtliga årskurser.

GU framhåller att det särskilt vid de mindre av nu angivna gymnasier kan bli svårt att få fullt sysselsatta lärare i ekonomiska och tekniska ämnen. GU finner det därför angeläget att dessa lärare kan beredas ytterligare tjänstgöring vid annan skolform med i stort sett motsvarande undervisning.

På gymnasieorter med minst fyra paralleller anser GU det vara möjligt att erbjuda minst två av den ekonomiska lärokursens alternativ. Vid lämplig elevfördelning bör två alternativ kunna förekomma även vid 3-parallelliga gymnasier. GU framhåller vidare att en samordning av ekonomisk och annan gymnasieutbildning från såväl lokal-, utrustnings- som lärarsynpunkt medför betydande vinster. På de mindre orterna anser GU detta vara en förutsättning för att ekonomisk utbildning skall komma till stånd (GU 12.3.4.1).

Under senare år har — förutom inrättande av nya tekniska gymnasier — speciellt två åtgärder tillgripits för att sprida den tekniska utbildningen, nämligen dels förläggande av filialklasser av första årskursen till allmänt gymnasium på annan ort, dels inrättande av teknisk gren inom allmänt gymnasium. Med den konstruktion som GU föreslagit beträffande den tekniska lärokursen kan man enligt GU:s mening överväga två möjligheter att *sprida den tekniska utbildningen* till alla eller nästan alla gymnasieorter, nämligen genom att erbjuda sådan utbildning antingen de två första (alternativ 2 + 2) eller de tre första åren (alternativ 3 + 1). Den avslutade fullständiga tekniska utbildningen skulle därvid under två, respektive ett år centraliseras till ett visst antal skolenheter med fullständig teknisk utbildning.

GU diskuterar ingående de två alternativen och kommer därvid (GU 12.3.4.2) till resultatet att man så långt möjligt bör organisera den tekniska gymnasieutbildningen enligt alternativet 3 + 1. GU framhåller i övrigt i denna fråga bl. a. följande.

En förutsättning för att den tekniska studiegången skall bli lika attraktiv som övriga studievägar är att den är lika lättillgänglig som dessa. Detta gäller i första hand det inte obetydliga antal elever som kanske inte är klart inställda på teknisk utbildning eller av olika skäl inte anser sig beredda att öka sina studiekostnader genom bortovaro från hemorten där annan utbildning på samma nivå ges.

Elever som lämnar hemortsgymnasiet efter årskurs 2 får vidare ett brott i undervisningen i vissa ämnen, därav i de för dem särskilt betydelsefulla ämnena matematik och fysik, vilket självfallet medför nackdelar och sannolikt skulle komma att minska intresset för den tekniska studiegången. Då det fjärde året i den tekniska gymnasieutbildningen kan sägas ha en speciell karaktär kan skäl anföras för att sätta gränsen mellan utbildning på hemorten och vid ett centralt, fullständigt tekniskt gymnasium mellan tredje och fjärde årskurserna.

Visserligen torde i tredje årskursen endast två alternativ med säkerhet kunna erbjudas vid fyra-parallelliga gymnasier, men om det ena alternativet normalt är maskintekniskt och det andra byggtekniskt eller eltekniskt erbjuds eleverna dock två alternativ som kan antas komma att svara för minst 60 % av den totala tekniska gymnasieutbildningen.

GU framhåller i detta sammanhang att elev som i årskurs 3 väljer tekniskt alternativ som inte finns vid hemortens gymnasium skall ha rätt att från årskurs

2 övergå till skola där den önskade utbildningen finns. Motsvarande bör f.ö. gälla beträffande alla studievägar.

Sammanfattningsvis föreslås beträffande den tekniska utbildningen att denna successivt utsprides i varje fall till alla gymnasierregioner som omkring 1970 beräknas få 90 eller fler elever i första årskursen och därvid samordnas med övrig gymnasieutbildning på orten. Utbildningen bör regelmässigt omfatta de tre första årskurserna. GU:s förslag innebär att det på de flesta gymnasieorter i framtiden skulle finnas tillgång till i varje fall huvudlärokurserna inom gymnasietets tre första årskurser (GU 12.3.4.3).

Slutfasen i den tekniska gymnasieutbildningen skall enligt GU:s förslag centraliseras till ett begränsat antal orter, sannolikt 34 stycken (GU 12.6.3).

GU diskuterar ingående frågorna om *vertikal och horisontell samordning av gymnasiet med andra skolformer på samma ort* (GU 12.5.2 och 12.5.3). Med vertikal samordning avser utredningen en samordning med den underliggande grundskolan och med horisontell samordning en samordning med främst fackskolan och/eller yrkesskolan.

GU framhåller att en förutsättning för att det gymnasiala skolsystemet skall fungera väl är att de olika studievägarna inom yrkesskolan, fackskolan eller gymnasiet kan väljas på »lika villkor». Utredningen anser inte detta krav bli fullt tillgodosett i fråga om grundskoleelever i skolenheter, där högstadium är samordnat med någon av de gymnasiala skolformerna. Endast på mycket små orter anser GU det möjligt att till grundskola förlägga såväl gymnasium, fackskola som yrkesskola. På övriga orter leder en sådan anordning till för stora skolenheter. Eventuellt skulle då kunna övervägas att samordna olika högstadienheter med respektive gymnasium, fackskola och yrkesskola. GU har för sin del funnit att en sådan organisation kan medföra olägenheter och framhåller härom bl. a. följande.

Utredningen tänker därvid inte främst på ekonomiska och liknande invändningar utan på den risk för snedvridning av studievalet i grundskolan och vid övergången till fortsatt utbildning som kan uppstå därigenom att varje högstadiums elever utan att tillräckligt ingående och allsidigt penetrera sin situation följer minsta motståndets lag och väljer fortsatt skolgång inom den egna skolenheten.

GU har funnit att man — som en riktpunkt för planeringen — bör eftersträva lokalmässig samordning över hela det gymnasiala området. De synpunkter av mera allmän natur som kan anföras mot en sådan horisontell samordning anser GU inte väsentliga, medan däremot ekonomiska och praktiska skäl starkt talar för en dylik planering (GU 12.5.3).

GU har — under hänvisning till bl. a. att den gymnasierreform GU föreslår kommer att ställa stora krav i fråga om investeringar i hjälpmedel och lokaler — konkret belyst vilka besparingar och andra vinster som kan göras genom en sådan planering (GU 12.4.3 och 16.7.1—16.7.4).

Sammanfattningsvis framhåller GU bl. a. följande. Utomordentligt stora besparingar kan ernås genom en lämplig samordning av olika skolor. Praktiskt taget varje sådan samordning leder till minskade kostnader för lokaler och utrustning. Avgjort fördelaktigast synes härvidlag en horisontell samordning vara. Visserligen kommer det att i många fall ej bli möjligt att inom överblickbar tid planera fritt på grund av att befintliga lokaler binder kommunerna. Men föreligger sådan frihet utgår GU från att planeringen sker så att de besparingar som enligt vad GU påvisar blir en följd av samorganisation, i första hand mellan gymnasium och fackskola, ernås (GU 16.7.5).

GU har utarbetat ett antal *organisationsexempel* för orter med olika elevunderlag, som belyser hur samordningen kan utformas i vissa typfall (GU 12.6).

Avslutningsvis uttalar GU om denna del av sina undersökningar följande.

De av gymnasieutredningen redovisade typexemplen visar, att någon allmänlig lösning av organisationsfrågorna ej finns och att planeringen aldrig kan ske efter schablon. Centralt utarbetade riktlinjer för planeringen har endast till uppgift att ge vägledning för de lokala skolmyndigheterna. Större eller mindre avvikelser från dessa riktlinjer är ofta ofrånkomliga (GU 12.6.4).

2.2.1.5 Huvudmannaskapet

Grundskolan, fackskolan och yrkesskolan är kommunala skolformer. I fråga om gymnasier förekommer både stat och kommun som huvudman. Staten svarar för samtliga tekniska gymnasier och för flertalet allmänna gymnasier och kommunerna för allmänna gymnasier under tid före förstatligandet och för handelsgymnasierna. Ett av handelsgymnasierna har landsting som huvudman. Vidare finns det statsunderstödda privata allmänna gymnasier och ett statsunderstött enskilt handelsgymnasium (GU 17.2.1).

I anslutning till redogörelse för *nuvarande bestämmelser* om huvudmannaskap, kommunernas skyldigheter m. m. konstaterar GU att den författningsmässiga splittringen, som förelegat intill den 1 juli 1962, i det väsentligaste undanröjts genom 1962 års skollag och skolstadga. Kommunernas allmänna skyldigheter är nu lika för alla skolor under skolstyrelsen, statliga eller kommunala. Men i fråga om kommunernas särskilda skyldigheter beträffande å ena sidan kommunala och å andra sidan statliga skolor föreligger allttjämt väsentliga skillnader. Sålunda har kommun att beträffande grundskola och övriga kommunala skolor bestrida samtliga kostnader i den mån de ej täckas av statsbidrag, bidrag från annan kommun eller andra medel. En viktig bestämmelse i detta sammanhang är vidare skyldighet att på ordinarie tjänst mottaga ordinarie befattningshavare, som befinnes böra förflyttas från statlig eller statsunderstödd skola.

Kommunernas främsta skyldighet beträffande de statliga gymnasierna avser skyldighet att hålla mark, lokaler, inventarier och svara för den yttre renhållningen. För allmänt gymnasium skall kommun därjämte bestrida kostnaderna för belysning och uppvärmning.

GU konstaterar att vissa skillnader finns i fråga om *inrättande* av gymnasium. Tekniskt gymnasium inrättas alltid som statligt medan ett nytt allmänt gymnasium som regel inrättas som kommunalt och i allmänhet successivt förstatligas fem år efter upprättandet. Kommunalt allmänt gymnasium får vidare som regel ej statsbidrag under de fyra första åren. Handelsgymnasium skall enligt praxis ha varit i verksamhet under fem år, innan statsbidrag beviljas (GU 17.2.1).

I fråga om statsbidrag till driften av kommunala skolor under skolstyrelsens förvaltning gäller inte enhetliga regler. Statsbidrag till anskaffning av skollokaler utgår endast för grundskola, yrkesskola och fackskola (GU 17.2.2).

Beträffande statligt anställd lärares skyldighet att tjänstgöra vid kommunal skolform erinrar GU om att sådan skyldighet numera är föreskriven i 8 kap. 3 § och 15 kap. 1 § skolstadgan beträffande skolor inom samma skolenhet.

I fråga om behörighetsbestämmelserna för rektorstjänst föreligger skillnader ej blott mellan grundskolan och gymnasiet utan även mellan olika gymnasieformer. Ordinarie lärare vid gymnasium är innehavare av tjänst vid *viss* gymnasium medan ordinarie lärare i grundskolan innehar tjänst vid grundskolan i kommunen med tjänstgöringen t. v. förlagd till viss skolenhet (GU 17.2.3).

GU diskuterar (GU 17.3) *förutsättningarna för samordning och integration av olika skolor* samt konstaterar därvid att en väsentlig förutsättning måste vara att skolorna i administrativt hänseende är underställda samma myndighet. Denna förutsättning är i huvudsak redan uppfylld.

Betydande svårigheter uppkommer likväl vid samordning i en skolenhet av en statlig och en kommunal skola på grund av kvarstående olikheter i de administrativa, organisatoriska och ekonomiska bestämmelserna.

GU tar därefter (GU 17.4) upp *samordningsfrågorna i det nya gymnasiet* och konstaterar därvid bl. a. att vid en skolenhet med enbart gymnasium måste personalen, oavsett vilka lärokurser som finns, vara gemensam för skolenheten. Det är vidare nödvändigt att gymnasiet även i ekonomiskt avseende är en enhet.

I fråga om samordning mellan gymnasium och andra skolor erinrar GU om att ett väsentligt motiv för sådan samordning är nödvändigheten att personal, lokaler och utrustning utnyttjas rationellt. Detta fordrar att skillnaden i administrativt, organisatoriskt och ekonomiskt hänseende inte är så stor att ett rationellt utnyttjande försvåras.

GU framhåller vidare att hur än huvudmannaskapet löses i varje fall lärarna bör vara anställda vid viss skolform och ej vid skolenheten som sådan. Även rektor bör vara förordnad vid viss skola med skyldighet att fullgöra rektorsgöromålen vid hela skolenheten.

GU uttalar slutligen att även om ett enhetligt kommunalt huvudmannaskap skulle föreligga måste, så länge statsbidragsbestämmelserna är olika, en uppdelning av lärarnas tjänstgöring på skolorna ske. Det är angeläget att klara och

enkla bestämmelser härom meddelas och GU skisserar två förslag till lösning härav.

GU framhåller att tre olika *huvudmän för gymnasiet* är tänkbara, nämligen staten, primärkommun och landsting. Vilket alternativ man än väljer blir förändringar av nuvarande förhållanden nödvändiga (GU 18.1.1.1).

Både från principiell synpunkt och i förhållande till nuvarande läge skulle införandet av *landsting* som huvudman innebära den radikalaste förändringen (GU 18.1.1.2). De motiv som kan åberopas för landstingets huvudmannaskap anser GU i huvudsak vara följande. Då upptagningsområdet för ett gymnasium som regel omfattar mer än en kommun är det naturligt att gymnasiet frigörs från primärkommunerna och landstinget i stället blir huvudman, Härigenom skulle också det arbetskrävande systemet med interkommunalt samarbete till stor del bli obehövt. Om kommunerna avlastas utgifterna för gymnasier skulle vidare en viss skatteutjämning mellan kommunerna inom landstingsområdet kunna uppnås.

Enligt GU:s uppfattning talar starka skäl mot ett landstingskommunalt huvudmannaskap. En sådan lösning skulle bl. a. bevara svårigheterna att samordna gymnasiet med de primärkommunala skolformerna, fackskola, yrkesskola och grundskolans högstadium. Statsmakterna har nyligen tagit ställning till frågan om huvudmannaskapet för grundskola och fackskola och ett överförande av gymnasier till landstingen skulle innebära att nämnda ställningstagande måste omprövas. En avkoppling av kommunerna från vården av skolorna i sin helhet skulle utgöra ett avsteg från de grundläggande principerna för vårt skolväsen, nämligen dess förankring i det medborgerliga intresset, som i första hand kommer till uttryck i kommunmedlemmarnas medverkan i den egna kommunens angelägenheter.

GU framhåller vidare att landstingen visserligen redan nu i viss utsträckning är engagerade på utbildningens område men att de främst är inriktade på ett annat starkt expanderande område, sjuk- och hälsovården. En utvidgning av landstingens verksamhet till att omfatta ytterligare delar av skolväsendet nödvändiggör uppenbarligen väsentliga förändringar i landstingens organisation.

GU finner sig ej närmare böra gå in på skatteutjämningsfrågan men framhåller dock att det interkommunala samarbetet med ersättningar till värdkommunerna har en skatteutjämnande effekt.

Beträffande frågan om *staten* som huvudman anför GU i huvudsak följande. Den traditionella uppdelningen mellan stat och kommun av ansvaret för undervisning och utbildning har varit att kommunerna i huvudsak svarat för den grundläggande utbildningen åt alla medborgare medan staten i huvudsak svarat för utbildningen på universitets- och högskolenivå samt, med vissa undantag, för den utbildning som förbereder för högre studier och ingenjörsutbildningen på gymnasiestadiet.

Som skäl för att staten skulle vara huvudman för gymnasieutbildningen skulle

kunna göras gällande att gymnasieutbildningen är av sådan betydelse för samhället, särskilt med hänsyn till dess uppgift att förbereda för universitets- och högskolestudier, att staten inte borde överlåta densamma till kommunerna. Staten skulle vara en garant för att en tillfredsställande och jämn standard uppehölls i landets alla gymnasier.

Häremot framhåller GU att den omständigheten, att gymnasiet skall förbereda för högre studier, vilket f. ö. är endast en av gymnasiets uppgifter, inte är ett avgörande skäl för att det skall vara statligt. Att goda och lika betingelser skall gälla alla gymnasier är givetvis viktigt, men GU kan inte finna att detta skulle tillgodoses endast om staten vore huvudman. F. ö. skulle ett sådant synsätt leda till att även den obligatoriska skolan borde vara statlig, då det även beträffande denna är väsentligt att en jämn standard uppehålls.

Som ett ytterligare skäl för statligt huvudmannaskap har nämnts, säger GU, att särskilda krav måste ställas på gymnasieutbildningens kvalitet och att upp-rätthållandet av denna förutsätter bl. a. god tillgång på undervisningsmateriel och hjälpmedel i undervisningen. Häremot invänder GU att gymnasiet i dessa avseenden principiellt sett inte intar någon särställning i förhållande till andra skolformer beträffande vilka kommunerna har det primära ansvaret för skolornas utrustning med materiel. Vad särskilt gymnasierna beträffar anses erfarenheten visa att kommunerna med få undantag gjort insatser för anskaffning av materiel m. m. som mycket väl tål jämförelser med och ofta överträffar motsvarande statliga insats.

En annan uppfattning som skulle tala för statligt huvudmannaskap är att gymnasierna skulle vara riksskolor i den meningen, att gymnasieeleverna efter avslutad utbildning spriddes över hela landet och i regel inte blir verksamma i den kommun, där de fått sin gymnasieutbildning, detta i motsats till exempelvis eleverna vid yrkesskolor. Enligt GU kan detta — med hänsyn till att den nuvarande rörligheten av arbetskraften i större eller mindre utsträckning gäller alla skolformer — ej åberopas som skäl för att gymnasierna skall vara statliga. Erfarenheterna visar att det ligger i varje kommuns intresse, bl. a. av närings- och arbetsmarknadspolitiska skäl, att ha ett så differentierat skolväsen som möjligt.

GU:s slutsats är att angivna principiella skäl för statligt huvudmannaskap inte ger stöd för uppfattningen att gymnasiet under alla förhållanden bör vara statligt.

GU tar därefter (GU 18.1.1.4) upp frågan vilka principiella skäl som kan anföras för att *kommunen* skall vara huvudman för gymnasiet samt framhåller därvid bl. a. att skolväsendet är uppbyggt med den kommunala grundskolan som bas och på denna bygger skolformer för vidareutbildning av olika slag. Skolväsendet upp till universitetsnivå är sålunda avsett att utgöra en organisatorisk enhet. Riksdagens beslut att fackskolan skall vara kommunal anser GU vara av stor betydelse för bedömningen av huvudmannaskapet för gymnasiet. Genom den kommunala skolstyrelsen kan man säga att i administrativt hän-

seende ett enhetligt huvudmannaskap föreligger. Det framstår då som konsekvent och rationellt att även i ekonomiskt avseende ett enhetligt huvudmannaskap genomföres. Först därigenom kan även gymnasiet i full utsträckning framstå som en integrerad del av skolväsendet i kommunen och av kommunen uppfattas som dess egen skola för vilken den har samma ansvar som för övriga skolor. Denna psykologiska aspekt anser GU det viktigt att ej undervärdera.

GU:s slutsats är att de skäl av principiell art som talar för att kommunen bör vara huvudman för gymnasiet måste tillmätas större vikt än de skäl som kan anföras för att staten bör vara huvudman.

GU konstaterar i detta sammanhang beträffande proportionerna mellan gymnasiet och den del av skolväsendet som är kommunalt att gymnasiet omkring 1970 torde komma att omfatta mindre än 10 % av det totala elevantalet i grundskola, fackskola, yrkesskola och gymnasium, en omständighet som enligt GU:s mening starkt talar för att även gymnasiet bör vara kommunalt.

GU sammanfattar (GU 18.1.2) sina synpunkter i huvudmannaskapsfrågan på följande sätt. GU:s förslag till organisation förutsätter att gymnasiet skall ha *en* huvudman. Bärande principiella skäl för att gymnasieutbildningen skall vara en statens uppgift föreligger ej. Skolväsendet under universitetsnivå utgör en enhetlig organisation. På det lokala planet står skolorna redan under enhetlig administration. Den samordning av skolor som i stor utsträckning blir nödvändig för ett rationellt utnyttjande av lärarkrafter, lokaler och utrustning blir förenad med avsevärda svårigheter vid delat huvudmannaskap. Komplikationer uppstår vidare vid tillämpningen av både statliga och kommunala bestämmelser vid skolans förvaltning.

GU föreslår sålunda att gymnasiet skall vara en kommunal skola.

Beträffande tidpunkten och ordningen för kommunaliseringen föreslår GU att kommunaliseringen av de statliga gymnasierna sker i anslutning till gymnasie-reformens genomförande, dvs. fr. o. m. budgetåret 1965/66, samt att kommunaliseringen sker av samtliga årskurser på en gång.

2.2.2 Fackskoleutredningen

2.2.2.1 Fackskolan, gymnasiet och yrkesskolan

I anslutning till 1962 års riksdagsbeslut angående grundskolan fastställdes fackskolornas uppgifter och utformning i stora drag. Fackskolorna skall vara 2-åriga, frivilliga kommunala skolor med uppgift att ge dels allmän utbildning, dels mera målinriktad yrkesutbildning. De bedömdes motsvara ett betydande utbildningsintresse, som inte blir tillgodosett vare sig i gymnasiet eller yrkesskolan. Härigenom förutsågs fackskolorna också komma att avlasta en del av det starkt växande trycket på gymnasierna, dvs. de skulle verka »gymnasie-avlänkande».

En huvuduppgift för FU har varit att i detalj utforma fackskolans inre organisation och framlägga förslag rörande innehåll och utformning. Dessa frågor behandlas i avsnitt 4 i det följande. Som framhålles i direktiven till FU innefattar detta arbete vissa svåra avvägningsproblem, exempelvis avgränsningen mot och samordningen med gymnasium, yrkesskola och folkhögskola, nödvändigheten av att undvika sådana negativa verkningar som kännetecknar parallellskolesystemet m. m. I direktiven framhålles i övrigt bl. a. följande.

Fackskolefrågan kan inte ses isolerad utan uppgiften måste i olika hänseenden beröra relationerna mellan å ena sidan de nya fackskolorna och å andra sidan vissa befintliga skolformer, nämligen gymnasier och yrkesskolor samt även folkhögskolan.

Fackskolornas inverkan på vissa delar av yrkesutbildningsväsendet måste likaså uppmärksammat beaktas. Vissa yrkesskolor torde, såsom skolberedningen för sin del förutskickat beträffande en del tekniska skolor, med fördel kunna avlösas av de kommande fackskolorna. Även andra typer av skolor och kurser inom yrkesskolväsendet, som mer eller mindre motsvarar de nya fackskolorna, kan i detta sammanhang behöva uppmärksammas; särskilt torde detta gälla beträffande viss merkantil utbildning.

De sakkunniga bör även beakta vad som anföres i propositionen 1962:54 (s. 348 ff.) om förhållandet mellan fackskolororganisationen och folkhögskolan samt därvid uppmärksamma huruvida — utan eftersättande av något väsentligt i syftet med fackskolororganisationen — särskilda åtgärder kan och bör företagas för att åstadkomma en god balans mellan de två skolformerna.

FU har, som närmare kommer att framgå av det följande, genom en rad förslag — bl. a. utformningen av bestämmelser angående intagning i och övergång mellan gymnasiala skolformer och framför allt genom sitt läroplansförslag — sökt lösa dessa problem. I förevarande sammanhang skall företrädesvis de yttre organisatoriska problemen uppmärksammas.

FU refererar inledningsvis GU:s överväganden angående *det gymnasiala skol-systemets* struktur, kvantitativa förhållanden och planeringsproblemen (FU s. 162 f.). Uttrycken gymnasial och gymnasium använder FU i den av GU angivna betydelsen.

FU ansluter sig till de av GU framförda synpunkterna angående gemensam planering och i den mån så befinnes lämpligt samorganisation av olika skolformer inom det gymnasiala skolsystemet. Avgörande för vilken utformning som den lokala skolenheten får bör vara främst de av GU framförda synpunkterna på rationell skolorganisation (jfr 2.2.1.4).

Fackskolan och gymnasiet (FU s. 163 ff.). FU erinrar om att i debatten om fackskolan uttalats att fackskolan skulle kunna förlora sin karaktär eller sitt egenvärde, om den komme att ingå i en relativt fast samorganisation med annan skolform, främst gymnasiet. Man synes därvid i vissa fall ha föreställt sig att gymnasiet och fackskolan borde organiseras som skolformer för helt skilda clevkategorier. De som sökte sig till fackskola skulle eftersträva ett utbildnings-

mål och ett utbildningsinnehåll av helt annan karaktär än gymnasiet och skillnaderna mellan skolformerna borde därför markeras starkt.

Häremot framhåller FU att den långsiktiga planeringen för utbildning av relativt teoretisk karaktär ovanför grundskolan måste anpassas efter elevernas intressen och samhällets och avnämarnas behov. De ungdomar som i framtiden kommer att söka sig till sådan utbildning bildar inte heller någon enhetlig grupp. Drivkrafterna till vidare utbildning varierar kontinuerligt inom hela gruppen. FU anser det knappast möjligt att uppdelade dessa ungdomar i två eller tre markerade grupper med starkt avvikande intresseinriktningar, skolinställning och utbildningsförutsättningar. I princip skulle ungdomarna bara kunna tillgodose genom en totalt individualiserad skola. FU framhåller emellertid att i praktiken får man nöja sig med approximationer genom att bl. a. skapa nya gymnasiala skolformer, vilka inte endast bör utgöra ett alternativ till gymnasiet utan även erbjuda ett studiemål, som till en del är att betrakta som en variation av gymnasiet.

För att de två skolformerna ej skall komma att spelas ut mot varandra är det enligt FU:s mening angeläget, att större möjligheter skapas för de ungdomar som valt fackskola eller yrkesskola att bygga på denna utbildning bl. a. genom en väl utbyggd vuxenutbildning. En betydelsefull faktor i detta sammanhang är även utformningen av den egentliga gymnasieutbildningen. Genom GU:s förslag till konstruktion av gymnasiet blir skillnaderna mellan de olika gymnasiala studievägarna betydligt mindre än hittills.

Den lokala organisationen av fackskolan ser FU främst som ett ekonomiskt och praktiskt problem, som måste lösas på det för varje kommun mest ändamålsenliga sättet. FU förutsätter att kommunerna kommer att få avsevärd frihet att inom ramen för vissa för skolplaneringen betydelsefulla generella riktlinjer i samråd med vederbörande regionala planeringsorgan själva utforma det gymnasiala skolsystemets organisation inom den egna kommunen.

FU uttalar slutligen att det väsentliga för att en skola skall få egen karaktär är att målsättningen för skolan, skolans tim- och kursplaner samt det inre arbetet i skolan utformas så, att skolan leder fram till reell kompetens, att skolan på grund av den utbildning som där meddelas får ett egenvärde, som klart uppfattas av allmänheten, såväl av avnämare som av målsmän och elever.

Fackskolan och yrkesskolan (FU s. 166 ff.). Riksdagen har 1962 beslutat om takten och formerna för hur de praktiska realskolorna — liksom de kommunala flickskolorna — skall avlösas av fackskolan. Men även andra skolformer kommer att beröras vid fackskolans genomförande. Detta gäller särskilt vissa av yrkesskolorna bedrivna heltidskurser samt de tekniska skolorna.

Från 1950-talet har tillkommit ett för varje år ökande antal *1-åriga handelskurser* för elever med realexamen eller därmed jämförlig utbildning. Läsåret 1962/63 fanns sådana kurser vid ca 130 yrkesskolor.

FU framhåller att dessa kurser otvivelaktigt motsvarar ett behov hos avnämarna. Detta beror bl. a. därpå att man vid undervisningen lägger stor vikt vid vissa kontorsrutiner. Men undervisningen ger även gedigna teoretiska kunskaper.

Under de senaste åren har vidare vid yrkesskolorna inrättats *2-åriga handelskurser*, byggande på realexamen eller motsvarande utbildning. Antalet sådana kurser läsåret 1962/63 var drygt tio.

FU framhåller att denna utbildning avviker väsentligt från den som den ekonomiska fackskolan enligt FU:s förslag skall ge. Fackskolan skall ge ett väsentligt större utrymme för allmänna ämnen, vilka samtidigt är av betydelse för elevernas framtida verksamhet.

FU är av den meningen att den ekonomiska fackskolan bättre motsvarar elevers, föräldrars och avnämares behov än de 2-åriga handelskurserna och att eleverna därför i stor utsträckning kommer att söka sig till denna fackskola i stället för till handelskurserna. Om de 2-åriga handelskurserna skulle finnas vid sidan av den ekonomiska fackskolan, skulle det vidare föreligga risk för uppkomsten av ett inte önskvärt parallellskolesystem.

FU föreslår dels att statsbidrag till *nya 2-åriga handelskurser* ej skall utgå fr. o. m. läsåret 1965/66, dels att de redan inrättade 2-åriga kurserna avlöses av ekonomiska fackskolor så snart förhållandena så möjliggör, under förutsättning att de därigenom inrättade ekonomiska fackskolorna kan få en med hänsyn till den allmänna skolplaneringen lämplig eller åtminstone godtagbar geografisk placering. Vidare anser FU att särskilda påbyggnadskurser ovanför 1-åriga handelskurser av den typ, som nu i vissa fall finns, ej heller bör komma till stånd.

I fråga om de 1-åriga kurserna byggande på realexamen är FU ej beredd att framlägga något förslag om avlösning samt hänvisar till att det torde få ankomma på yrkesutbildningsberedningen att uppta denna fråga. För den händelse en avlösning blir aktuell av yrkesskolans handelsundervisning kan i vissa fall uppkomma problem beträffande yrkesskolans utrustning för denna undervisning, vilka enligt FU:s mening bör penetreras av yrkesutbildningsberedningen.

Frågan om *avlösning av kommunala tekniska skolor* genom den nya tekniska fackskolan har tilldragit sig stort intresse konstaterar FU.

De kommunala tekniska skolorna har under senare år expanderat kraftigt. För närvarande finns ett 40-tal skolor som meddelar undervisning på dagtid. Ungefär hälften av dessa skolor meddelar även undervisning på kvällstid (deltidskurser). Därutöver finns det ett 40-tal tekniska skolor som enbart meddelar undervisning på kvällstid.

Beträffande lokaliseringen av dessa skolor framhåller FU att denna delvis blivit bestämd av varierande kommunala initiativ. Även orter med relativt litet befolkningsunderlag har tagit initiativ till tekniska skolor samtidigt som större städer avstått från sådana initiativ.

FU framhåller vidare att tanken på att låta den tekniska fackskolan bli norm för den tekniska utbildningen på viss nivå ej nödvändigtvis behöver innebära att de tekniska skolorna över hela linjen blir avlösta av fackskolan. Det kan nämligen under vissa betingelser befinnas ändamålsenligt att behålla en teknisk skola om denna genom sin särart motiverar att den förekommer parallellt med fackskolan. Detta kan t. ex vara fallet då antingen klara skillnader föreligger i fråga om målet för undervisningen och läroplanens utformning eller den tekniska skolan särskilt lämpar sig för utbildningen av vuxna.

FU finner sammanfattningsvis att den tekniska fackskolan med avseende på mål och innehåll är ägnad att avlösa 5-terminerskurserna (teknikerkurs och högre fackkurs) vid kommunal teknisk skola. De kommunala tekniska dagskolorna bör därför successivt avvecklas i och med tillkomsten av tekniska fackskolor, såvida inte en befintlig teknisk dagskolas särart med avseende på studiemål eller elevernas åldersfördelning i enstaka fall motiverar dess bibehållande parallellt med fackskolan. De kommunala tekniska aftonskolorna med sin speciella karaktär av vuxenutbildningsanstalter bör bibehålla sin nuvarande *organisatoriska* utformning i avvaktan på kommande utredning rörande vuxenutbildningen.

FU erinrar om att det i debatten om särskilt den tekniska fackskolan uttryckts farhågor för att fackskolorna såsom varande mera teoretiskt betonade än yrkesskolorna skulle komma att frånta de senare en betydelsefull del av deras rekryteringsunderlag. Att en sådan avlänkningseffekt kan uppkomma i fråga om vissa kurser med relativt starkt inslag av teoretisk utbildning är enligt FU:s uppfattning något som man inte kan bortse från. Som exempel härpå nämns yrkesskolornas utbildning av telemontörer samt laborantskolorna. FU är medveten om existensen av dessa problem men anser att det bör överlätas åt yrkesutbildningsberedningen att närmare behandla dem.

FU framhåller i detta sammanhang att tillkomsten av fackskolor kan beräknas få en positiv inverkan på rekryteringen till yrkesskolan, om den uppfattningen blir allmänt spridd att praktisk utbildning är en god grund för teknisk utbildning och för kommande ingenjörsvksamhet. FU påpekar vidare att det bl. a. är med hänsyn härtill som FU föreslår kvotering av inträdesplatserna för att bereda sökande med flerårig praktik möjlighet till inträde (jfr 6.1.2).

2.2.2.2 *Upprättande av fackskola*

Beträffande planeringen för utbyggnad av fackskolan erinras i direktiven för FU om skolöverstyrelsens och överstyrelsens för yrkesutbildning gemensamma planeringsgrupp. Det uttalas i direktiven att FU inte behöver beakta planeringsfrågor på annat sätt än genom kontakt i erforderlig omfattning med planeringsgruppen.

FU uttalar (FU s. 234) med samma motivering som GU att man bör efter-

sträva att på de orter där fackskola upprättas kunna erbjuda eleverna så många studievägar inom fackskolan som möjligt. Elevunderlaget bör därför vara så stort att åtminstone tre parallellklasser kan upprätthållas, normalt representerande alla tre utbildningsvägarna inom fackskolan. I de fall då elevantalet inte medger upprättandet av mer än en linje av den tekniska fackskolan bör man välja den maskintekniska linjen såvida ej särskilda omständigheter föranleder undantag.

Som tidigare nämnts har FU gjort alternativa beräkningar, baserade på en fackskolefrekvens av 20 och 25 % av årskullen. FU framhåller att en organisation som bygger på många och små enheter kräver fler lärare och större investeringar än en organisation med större enheter. Om möjligheter för eleverna att dagligen uppnå skolorten finns eller kan anordnas anser FU det vara ändamålsenligast att ej splittra skolorganisationen på flera orter. Mindre enheter bör dock kunna upprättas inom glesbygdsområden.

FU sammanfattar sina synpunkter på villkoren för upprättande av fackskolor på följande sätt (FU s. 234).

1. Antalet fackskoleelever i en fackskolas upptagningsområde bör normalt ej understiga 80—100.

2. Antalet 16-åringar inom upptagningsområdet bör sålunda uppgå till 400—500 vid en frekvens av 20 % och till 325—400 vid en frekvens av 25 %.

3. Naturligt avgränsade upptagningsområden med 400—500 16-åringar kan ej avgränsas vid sidan av nuvarande gymnasierregioner utom i storstadsregionerna. Ej heller kan upptagningsområden med 325—400 16-åringar därutöver avgränsas mer än till ett mindre antal.

4. Nuvarande gymnasierregioner kan sålunda utgöra områden för erforderliga beräkningar.

2.2.2.3 Fackskolan och folkhögskolan

Enligt direktiven har FU haft att ta ställning till hur folkhögskolan påverkas av den nya fackskolan samt att överväga därav eventuellt föranledda åtgärder.

FU redogör inledningsvis för 1957 års skolberednings synpunkter angående folkhögskolan och för vad som framkommit vid remissbehandlingen av skolberedningens betänkande då ett stort antal remissinstanser berörde frågan om folkhögskolans framtida ställning. Därvid framfördes bl. a. förslag om en särskild utredning om folkhögskolan (FU s. 177—180). I proposition 1962: 54 avvisade jag detta förslag. Särskilda utskottet anslöt sig till min uppfattning men förutsatte dock att Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen skulle ha sin uppmärksamhet riktad på folkhögskolans utveckling även i kvalitativt avseende (FU s. 180—183).

FU har för att få en bakgrund till sina överväganden gjort vissa undersökningar, bl. a. i form av en enkät bland eleverna i folkhögskolornas andra årskurs under vintern 1962/63 (FU s. 183—185).

FU konstaterar att införandet av den ekonomiska och tekniska fackskolan sannolikt endast i mindre omfattning kommer att påverka folkhögskolans verksamhetsområde och rekrytering. Problemen rörande folkhögskolans framtida ställning och uppgifter i den mån dessa beror av fackskoleorganisationens tillkomst anser FU därför i allt väsentligt kunna begränsas till den sociala fackskolan (FU s. 186).

Den sociala fackskolan avser bl. a. att tillgodose de växande behoven av förutbildning för yrken, där kraven på samarbete och kontakt med andra människor är särskilt stora. Folkhögskolan kan — särskilt för vuxna — bli ett värdefullt alternativ i detta avseende. Under en lång övergångstid kommer folkhögskolorna vidare alltså att få motta elever med enbart en kortare obligatorisk skola som förutbildning, samtidigt som andelen elever med åtminstone 9-årig grundutbildning successivt kommer att växa. Detta ställer betydande krav på folkhögskolans förmåga till kontinuerlig anpassning i undervisningssituationer. FU anser att sådana förändringar bör ligga särskilt väl till för folkhögskolan med dess speciella pedagogiska traditioner.

FU framhåller vidare att folkhögskolan, om den skall kunna fylla sin uppgift i det framtida skolsystemet, utöver en genomgripande anpassning av de traditionella längre kurserna, i avsevärd mån är hänvisad till att utvidga och utbygga övrig verksamhet (FU s. 189). FU anger bl. a. med utgångspunkt i aktuella tendenser inom folkhögskolan några av de vägar efter vilka utvecklingen kan tänkas gå. Det kan därvid komma att gälla höjning av utbildningsnivån, fördjupning av tidigare erhållen utbildning särskilt med inriktning mot humanistiska och estetiska ämnen, kortare kurser inom aktuella områden och kurser på akademisk nivå.

FU framhåller att lösningen på detta problem i hög grad är av pedagogisk natur och att folkhögskolans egna företrädare därför bör ha bättre förutsättningar än andra att finna positiva och konstruktiva lösningar. Det anses dock nödvändigt att tillsynsmyndigheten stöder och stimulerar skolorna i denna nyorientering, och skolöverstyrelsen föreslås erbjuda resurser härför.

FU framhåller att förändringarna i folkhögskolans ställning och uppgifter kommer att medföra ökade krav på skolans materiella och personella resurser. En väsentlig förstärkning av driftbidrag och byggnadsbidrag och förbättrad tillgång på pedagogiska hjälpmedel bör därför komma till stånd. FU föreslår att folkhögskolorna skall få tillgång till den service som hjälpmedelscentraler kommer att ge. Det växande behovet av fortbildning och vidareutbildning av folkhögskolornas lärare bör vidare kunna tillgodoses genom att folkhögskolorna omfattas av den fortbildningsorganisation som nu håller på att byggas upp. FU föreslår också att 1960 års lärarutbildningsakkunniga får i uppdrag att utreda frågan om utbildning av lärare för folkhögskolan.

I propositionen 1962: 54 uttalades att en folkhögskola bör, om huvudmannen så önskar, kunna omändras till fackskola. Enligt FU:s mening bör emellertid

blandade skolor, dvs. folkhögskolor med fackskollinjer, undvikas. FU framhåller vidare att omändringar av folkhögskola till fackskola som regel inte bör komma i fråga i andra fall än då behovet av folkhögskolor inom regionen ändå kan bli tillgodosett (FU s. 192).

Avslutningsvis konstaterar FU att man inte har anledning att räkna med att folkhögskolan framledes på grund av införandet av fackskolan kommer att få minskade arbetsuppgifter eller rent av bli överflödig. Tvärtom bedömer FU folkhögskolans framtidsmöjligheter som goda. Försiktighet bör emellertid iakttas beträffande startandet av nya folkhögskolor under den nu pågående utbyggnaden av det allmänna skolväsendet. Nya folkhögskolor som redan startat och planerade folkhögskolor, vilkas huvudmän efter samråd med skolöverstyrelsen gjort omfattande förberedelser för verksamheten, innan skolberedningens förslag om fackskolor förelåg, bör emellertid enligt FU:s mening snarast möjligt beviljas statsbidrag. För senare tillkommande folkhögskolor bör i nuvarande läge återhållsamhet tillämpas och endast sådana folkhögskolor beviljas statsbidrag, vilka kan anses fylla ett behov, som icke tillgodoses i tillräcklig omfattning genom redan existerande skolor (FU s. 194 f.).

2.2.3 Yrkesutbildningsberedningens direktiv

För att ytterligare belysa frågan om strukturen hos utbildningssystemet på det gymnasiala åldersstadiet i framtiden lämnas i det följande en redogörelse för några huvudlinjer i direktiven för den sommaren 1963 tillsatta yrkesutbildningsberedningen, som skall utreda frågan om yrkesutbildningens uppgifter, innehåll och organisation.

Samhällets insatser för yrkesskolväsendet grundar sig väsentligen på beslut vid 1955 års riksdag. Det finns emellertid, såsom jag framhållit, två grundläggande skäl att ompröva riktlinjerna för yrkesutbildningsväsendet, trots att dessa riktlinjer utarbetats för så kort tid sedan som ca 10 år. Skälen är dels att på utbildningsområdet vidtagits och inom kort kommer att vidtagas åtgärder som starkt påverkar yrkesskolväsendet, vilket nödvändiggör en anpassning, dels att yrkesutbildningen måste anpassas efter de allt snabbare förändringarna i produktionslivet. Med hänsyn härtill har jag funnit det angeläget att yrkesutbildningen, framför allt på det gymnasiala åldersstadiet, blir föremål för en samlad översyn.

I direktiven konstateras att utvecklingen under senare år starkt understrukt behovet av en ändrad ram för det egentliga yrkesutbildningsområdet. Utredningen bör därför söka komma fram till en *definition av begreppet yrkesutbildning* som bättre än den nu vanligen tillämpade avspeglar utvecklingen inom produktionen och är anpassad till samhällets struktur och behov. Genom definitionen bör man bl. a. få en någorlunda lätthanterlig avgränsning av det utbildningsområde, som ej täckes av fackskolan, gymnasiet eller universiteten.

I direktiven understrykes emellertid betydelsen av att *yrkesutbildningsväsendet betraktas i sitt utbildningspolitiska sammanhang* och inte som en företeelse skild från annan utbildning. En anpassning till och samordning med andra delar av utbildningsväsendet måste härvidlag komma till stånd.

Den omständighet som i detta sammanhang först påkallar uppmärksamhet är genomförandet av *grundskolan*. Härigenom har, liksom för all annan vidareutbildning, förutsättningarna för yrkesskolans arbete ändrats. Jag erinrar i detta sammanhang bl. a. om att yrkesskolan i framtiden kommer att i en del fall få ta emot elever dels med vissa redan inhämtade praktiska kunskaper av betydelse för deras blivande yrkesutövning, dels med väsentligt mindre varierande förutsättningar i fråga om föregående skolutbildning än för närvarande. Härigenom underlättas den dubbla anpassningen av yrkesskolans kursplaner, vilka bör dels erbjuda goda och naturliga möjligheter till vidare utbildning för elever från grundskolans samtliga linjer, dels, så långt detta är möjligt, säkerställa en god förberedelse för det valda yrket.

I detta sammanhang bör, uttalar jag, utredningen uppmärksamma följande.

Tendensen till en allt längre, allmänt hållen och i huvudsak »teoretiskt» präglad utbildningsgång gör sig allt klarare gällande. Det är därför viktigt att *egentliga yrkesutbildningsmöjligheter erbjuds ungdomen under hela den normala utbildningsåldern* med skilda etappanknytningar parallellt med det övriga gymnasiala utbildningssystemet ovanför grundskolan. Det kommer att fordras sådana möjligheter inte bara för dem, som genomgått grundskola, utan säkerligen också i växande utsträckning för bl. a. dem, som avslutat fackskola och gymnasium. Det måste även finnas övergångsmöjligheter under de skilda studiegångarnas lopp.

Vi kan alltså enligt min mening förvänta inte blott ett större behov av möjligheter till grundläggande yrkesutbildning som direkt påbyggnad på grundskolan utan också en ökad efterfrågan på utbildningsmässig yrkestillpassning efter en allmänt hållen, kanske visserligen yrkesinriktad men knappast just för visst yrke eller viss yrkessektor specialiserad utbildning.

I direktiven berörs även frågan om behovet av *utbildningsplatser*. Det framhålls därvid bl. a. att gymnasiet och fackskolan omkring år 1970 beräknas ta emot ca 30 procent respektive ca 20 procent av dem som lämnar grundskolan men att det för yrkesskolans del — vare sig den bygger på grundskolan eller på någon av dess påbyggnader — inte finns någon lika klar utbildningspolitisk målsättning i kvantitativt hänseende. Då den långsiktiga planeringen på utbildningsfältet också måste omfatta yrkesutbildningsområdet, har utredningen att bedöma den totala utbildningskapaciteten inom yrkesutbildningen och dess huvudsektorer för så lång tid framåt som möjligt.

Utredningen skall vidare ompröva hur *huvudmannaskapet* inom den kommunala sektorn skall vara fördelat, dvs. i vilken omfattning landstingskommunerna alternativt primärkommunerna skall vara huvudmän. Därvid framhåller jag bl. a. att huvudmannaskapsfrågan bör bedömas utifrån bl. a. planeringssyn-

punkter, varvid bör beaktas behovet av en samordnad planering och utveckling av alla skolformer, som följer ovanpå grundskolan.

I fråga om *utbildningstidens längd* framhåller jag bl. a. att det förefaller som om tiden för den grundläggande utbildningen för åtskilliga yrkesområden numera är för lång. Utredningen bör därför överväga i vad mån denna tid kan nedbringas, i första hand då tiden som tillbringas i yrkesskola. Det bör undersökas om man inte rent principiellt bör eftersträva att i skolmässiga former ge eleverna en tämligen ospecialiserad, på breda yrkesområden inriktad utbildning, som får följas av en inskolning i yrket inom de företag eller institutioner, där eleven sedan anställs. Om ett sådant system visar sig möjligt att genomföra, är det en viktig uppgift för utredningen att pröva hur utbildningen inom företagen eller institutionerna skall organiseras.

När det gäller *yrkesutbildningens innehåll*, sägs i direktiven bl. a. att grundproblemet är att hålla denna utbildning aktuell, vilket i första hand kräver tillräckligt utförliga normalplaner för varje yrke eller yrkessektor, som kontinuerligt måste revideras, men även vissa resurser i fråga om materiel. En annan fråga av stor vikt är avvägningen mellan teoretisk och praktisk utbildning med hänsyn till de olika yrkeskraven. Frågan om de teoretiska studiernas utrymme inom yrkesutbildningen bör därför prövas av utredningen och i anslutning härtill bör stor uppmärksamhet ägnas de utbildningsmetodiska och pedagogiska spörsmålen.

I direktiven erinrar jag vidare om det intresse som på olika håll visats systemet med blockutbildning, dvs. ett sammanförande av besläktade utbildningsmoment och specialiteter i större enheter i syfte att vinna en utbildningsorganisation, som är mer anpassningsbar till snabba förändringar inom produktionen.

Enligt direktiven skall utredningen vidare klarlägga omfattningen och det yrkesutbildningsmässiga värdet av *deltidskursverksamheten*, varvid särskilt skall beaktas gränsdragningen mellan å ena sidan kurser med klart yrkesutbildande eller fortbildande syfte och å andra sidan dels hobbybetonade kurser, dels kurser som rimligen bör hänföras till det fria eller frivilliga folkbildningsarbetet.

Slutligen tar jag i direktiven även upp frågan om *vuxenutbildningen* samt framhåller därvid bl. a. att inom yrkesutbildningsväsendet några skarpa gränser inte bör dras mellan primärutbildning för ungdom och omskolning eller fortbildning för vuxna. Med hänsyn till den snabbt växande betydelsen av vuxenutbildningen för allt fler grupper av yrkesutövare är det angeläget att utredningen beaktar såväl behov som utformning och innehåll i fråga om vuxenutbildningen och därvid ser den som en del av en sammanhängande utbildningsorganisation.

2.2.4 Yttranden

2.2.4.1 Gymnasiet

Remissinstanserna delar genomgående GU:s uppfattning i fråga om ett samordnat skolsystem på det gymnasiala åldersstadiet.

Sälunda anför skolöverstyrelsen följande.

GU har i själva verket genom en framsynt och okonventionell inställning till det gymnasiala skolsystemet lagt grunden till en friare och mer ändamålsenlig syn på hela utbildningsorganisationen som en enhet. Först när ett sådant betraktelsesätt generellt blir godtaget får individen fulla möjligheter att på denna nivå finna sin egen utbildningsväg. Denna nya syn på skolsystemet ovanför grundskolan kommer att i skilda avseenden få betydande, delvis genomgripande konsekvenser, vilket i sin tur kommer att ställa stora anspråk på förmåga till förutsättningslöst och fördomsfritt nytänkande hos alla dem som i sitt dagliga arbete är sysselsatta med skola och utbildning.

De skäl som starkast talar för ett enhetligt gymnasialt skolsystem är följande.

1. Kravet på flexibilitet i skolorganisationen tillgodoses därigenom med väsentligt ökade möjligheter till snabba och även ganska omfattande omläggningar i utbildningskapaciteten på olika studievägar. Kraven på samhällets beredskap i detta avseende torde i framtiden bli mycket betydande.

2. En större geografisk spridning av institutioner för den gymnasiala utbildningen blir möjlig. Om det nödvändiga rekryteringsunderlaget för gymnasium respektive fackskola under vissa förutsättningar kan sammanräknas, betyder det t. ex., att det skulle kunna bli möjligt att upprätta gymnasium på ytterligare några orter, där gymnasium nu ej kan anordnas på grund av för litet rekryteringsunderlag.

3. Betydande pedagogiskt-organisatoriska fördelar vinnes genom att lokaler, institutioner och materiel blir gemensamma, vilket leder till effektivare utnyttjande och minskade anläggningskostnader. Skolledare och lärare sammanförs och upplever på ett naturligt sätt sambandet mellan de olika skolformerna och får god kännedom om den pedagogiska situationen i enhetens olika delar.

4. Verkliga möjligheter att välja mellan det gymnasiala skolstadiets olika studievägar får eleverna först om en funktionell samordning mellan studievägarna kommer till stånd, och först då får samhället garanti för att ungdomens kapacitet och intresse för studier tillvaratas på bästa sätt.

Vägarna mellan de olika skolformerna måste i överensstämmelse härmed hållas öppna liksom också vägarna till högre studier, även om man väljer att gå över en annan skolform än gymnasiet.

Skolöverstyrelsen understryker betydelsen av att det gymnasiala skolsystemet så långt möjligt inte endast uppfattas utan också fungerar som en helhet. I anslutning härtill säger sig överstyrelsen ha diskuterat önskvärdheten av att gå ett steg längre och för stadiet ovanför grundskolan redan nu förorda en helt integrerad skola. Överstyrelsen har dock funnit, att en helt integrerad skola på det gymnasiala stadiet tills vidare inte är praktiskt genomförbar med hänsyn till att det nya gymnasiet och fackskolan ännu inte har prövats och yrkesutbildningen är föremål för utredning.

I detta sammanhang tar skolöverstyrelsen även upp frågan om en sammanfattande benämning på det gymnasiala skolsystemet och uttalar — utan att framlägga något definitivt förslag i frågan — att de termer, som bäst motsvarar i sammanhanget angivna förutsättningar, synes vara »högskolan» och dess sammansättningar t. ex. »högskolenivå», »högskolestadium» och »högskolesystemet».

Även *överstyrelsen för yrkesutbildning* berör namnfrågan och nämner »högskolan» som ett alternativ men anser att tiden inte är mogen att nu ta ställning härtill.

Länsskolnämnden i Uppsala län anser att ett helt integrerat gymnasialt skolsystem bör övervägas redan nu och *folkskoleseminariet i Stockholm* föreslår att arbetet på att utforma ett dylikt system skall inledas så snart beslut om gymnasiet och fackskolan fattats.

TCO berör i sitt yttrande flertalet av de ledande principerna för ett enhetligt gymnasialt skolsystem och ansluter sig till *GU:s* syn härpå samt anför bl. a. följande.

Även om man godtar att de tre skolformerna för dagen får bedömas som var för sig särskilda, är det viktigt att man redan nu skapar största möjliga samordning och att man inrättar sig för att i framtiden helt kunna integrera dem till en enda ungdomsskola för det gymnasiala åldersstadiet.

Organisationen föreslår vidare att benämningen gymnasium väljes för att beteckna hela det gymnasiala skolsystemet.

Arbetsmarknadsstyrelsen anför bl. a. följande.

Det nya gymnasium *GU* avser att skapa synes vara väl lämpat att ge ungdom med hög och fallenhet för teoretiska studier en utbildning som i möjligaste mån motsvarar de krav individen och samhället har rätt att ställa. Grundskolans genomförande har nödvändiggjort en genomgripande översyn av de utbildningsvägar som avser att bygga på denna grundskola. Det framlagda betänkandet är först och främst ett förslag till nytt gymnasium. *GU* har emellertid icke exklusivt ägnat sig åt gymnasiets målsättning och allmänna uppbyggnad utan gått ett steg längre i och med att den infogat gymnasiet i ett utbildningssystem där varje del skall ha en egen profil och samtidigt utgöra en integrerad del av samhällets utbildningsväsende.

LO beklagar att de delar av det gymnasiala utbildningsväsendet, som omfattar yrkesutbildning, folkhögskola och vuxenundervisning, så mycket senare blir moderniserade och anpassade till grundskolan samt till gymnasium och fackskola. Allvarliga anpassningsproblem kan enligt organisationen uppstå på grund härav.

Några remissinstanser, bl. a. *SECO* och *Sveriges liberala studentförbund*, som starkt understryker att de gymnasiala skolformerna måste betraktas som en enhet, påyrkar tillsättandet av en särskild utredning med uppgift bl. a. att utreda frågan om integrering av de gymnasiala skolformerna.

I detta sammanhang diskuteras i några yttranden frågan om övergången mellan gymnasiala skolformer. Sålunda

finner läns skolnämnden i Kronobergs län att möjligheten att övergå från fackskola till gymnasium endast bör få förekomma i undantagsfall. Även NKI-skolan är inne på denna linje medan arbetsmarknadsstyrelsen understryker vikten av att möjligheter finns till övergång från en skolform till en annan och med tillfredsställelse konstaterar att GU strävat efter att dessa övergångar för eleverna skall framstå som realistiska och möjliga att genomföra med rimlig arbetsinsats.

TCO anför:

De av GU förordade övergångsmöjligheterna mellan de olika gymnasiala skolformerna är mycket värdefulla och ett av de väsentliga inslagen i den företedda skissen av det gymnasiala skolsystemet. Arrangemanget kräver dock goda praktiska anordningar för kompletteringsstudier. Det är nämligen angeläget att möjligheterna att nå fram till samtliga av gymnasieskolornas slutmål, alltså även behörighet för universitetsstudier, oavsett vilka gymnasiala utbildningsvägar man påbörjar efter grundskolan, snabbt kommer att framstå som påtagligt realistiska hos både föräldrar och elever. Genom nuvarande brist på samordning mellan yrkesskola och övriga skolformer uppfattas yrkesskolan av alltför många ambitiösa elever och föräldrar som ett sämre alternativ vid fortsatt skolmässig utbildning efter den obligatoriska skolan.

Behovet av en vidgad och effektiviserad vuxenutbildning har understrukits från flera håll. Bland de remissinstanser som tagit upp denna fråga märks länsstyrelserna i Stockholms och Västerbottens län, *SR*, *TCO*, *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*, *Tekniska läroverkens elevförbund* och *Samverkande bildningsförbunden*.

TCO framhåller vikten av att den av GU aviserade utredningen om vuxenutbildningen snarast slutförs och finner det lämpligt att samråd härvid sker med yrkesutbildningsberedningen.

Frågan om horisontell klyvning av gymnasiet har enligt skolöverstyrelsens uppfattning genom tillkomsten av fackskolan kommit i ett helt nytt läge och förlorat mycket av sitt intresse. Överstyrelsen delar GU:s mening att någon anordning med horisontell klyvning av gymnasiet varken är erforderlig eller lämplig.

Överstyrelsen för yrkesutbildning ger i stort sett uttryck åt samma uppfattning som skolöverstyrelsen.

SACO erinrar om att organisationen tidigare framfört skäl, som talar för en horisontell klyvning av gymnasiet. I det läge, vari frågan nu befinner sig, avstår *SACO* emellertid från att aktualisera den horisontella klyvningen.

Ej heller i övrigt har i det fåtal remissvar, som berör frågan, framkommit några erinringar mot GU:s ställningstagande.

Om GU:s förslag till en enhetlig gymnasieorganisation genom integration av de allmänna och yrkesutbildande gymnasierna råder genomgå-

ende samstämmiga meningar i de yttranden, som redovisar synpunkter på denna fråga.

Skolöverstyrelsen ansluter sig till GU:s synpunkter och ställningstaganden och understryker särskilt vikten av att samtliga utbildningsvägar inom gymnasiet utformas så, att de generellt ger behörighet för högre studier.

Överstyrelsen för yrkesutbildning finner den av GU valda vägen att ge både allmänbildning och fackutbildning inom gymnasiets ram rent allmänt riktig. Likaså tillstyrker överstyrelsen att samtliga lärokurser i gymnasiet skall ge generell behörighet till högre studier.

Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller att sammanförandet inom gymnasiet av alla studievägar ur elevernas synpunkt torde medföra stora fördelar.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm ansluter sig obetingat till GU:s förslag i denna del.

Även *SR* och *TCO* är positiva till GU:s förslag. Sistnämnda organisation anför härvid:

De skäl som GU anför för att sammanföra den allmänna sektorn med de yrkesutbildande sektorerna till ett enda gymnasium finner *TCO* bärande. Det är sålunda nödvändigt, att det ges möjligheter till ekonomisk och teknisk gymnasieutbildning på alla gymnasieorter — detta dels för att ungdomarna fritt skall kunna välja mellan de olika alternativen, dels för att det skall bli möjligt att få över det behövliga antalet ungdomar till den fackgymnasiala utbildningen. Väsentligt är givetvis också, att det framtida gymnasiets *samtliga* studievägar ger kompetens för inträde vid universitet och högskolor.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* uttalar följande.

Tanken på att sammanföra fackgymnasier med allmänna gymnasier till en enhetlig gymnasieorganisation synes organisationerna riktig. Den nuvarande ojämna fördelningen av tillgång till fackgymnasiestudier respektive allmänna gymnasiestudier har sannolikt medfört att många elever under årens lopp av ekonomiska och psykologiska skäl föredragit att söka sig till allmänt gymnasium på den egna hemorten framför att gå till fackgymnasium utanför denna. Detta har totalt sett inneburit en mindre önskvärd inriktning av studierna och yrkesvägarna. Det är ytterst betydelsefullt att denna brist undanröjes.

GU:s förslag angående den regionala och lokala planeringen accepteras i huvudsak av de flesta remissinstanserna.

I fråga om principerna för planeringen instämmer *skolöverstyrelsen* i GU:s förslag men vill göra den erinran, att lokalisering av i synnerhet mera speciell utbildning inte kan bedömas enbart utifrån det lokala näringslivets behov utan bör ske med hänsyn till dels ett mera allmänt behov, dels den inverkan en lokalisering till viss ort kan få på ungdomarnas möjligheter att fritt välja utbildning och yrke.

I detta sammanhang framför överstyrelsen vidare bl. a. följande synpunkter, nämligen

att skolöverstyrelsens och överstyrelsens för yrkesutbildning planeringsgrupps

bedömning av den framtida gymnasiefrekvensens stegring synes ge stöd åt GU:s antagande om en frekvens av 30—35 %,

att en säkrare bedömning av fackskolans attraktionsförmåga kan ske först sedan försöksverksamheten pågått ytterligare något år,

att det finns skäl att anta, att den utspridning av ekonomisk och teknisk gymnasieutbildning som kommer att ske, om GU:s förslag om ett integrerat gymnasium genomföres, skall leda till önskat resultat,

att även rekryteringen till yrkesskolan, mer än man hittills varit böjd att tro, synes vara regionalt betingad.

Överstyrelsen biträder även vad GU anfört om det praktiska genomförandet av planeringen. Beträffande lokaliseringen av ny skola uppehåller sig överstyrelsen vid betydelsen av att centralortsprincipen används och anför:

Principen får allt starkare relevans genom den fortgående urbaniseringen, som i allmänhet medför en minskning av befolkningsunderlaget i gymnasieregionernas res- och inackorderingszoner och en ökning på själva gymnasieorten. Gymnasieorganisationens utbyggnad under 1950- och 1960-talen har medfört, att andelen 16-åringar som är bosatta inom inackorderingszonerna starkt minskat. Den beräknas — om GU:s förslag om kombinerade gymnasier och fackskolor på vissa mindre orter genomföres — komma att uppgå till ca 15 % av landets alla 16-åringar år 1975 mot för närvarande ca 25 %. Därmed torde emellertid i stort sett gränsen vara nådd för spridning av gymnasier till mindre regioner. Samhällets insatser för de avlägset boende torde därför mer än hittills böra inriktas på ökad studiehjälp och på att genom förbättrade vägar och kommunikationsmedel försöka omlandet för dagliga resor. Detta kan ibland ske genom en samordning av skolskjutsarna till olika slag av utbildningsanstalter på samma ort.

Arbetsmarknadsstyrelsen ansluter sig till de av GU förordade principerna för planeringen och framhåller därvid bl. a. att de av GU anförda principerna för planeringen av gymnasieorganisationens utbyggnad och avgränsningen av gymnasieregionerna är riktiga samt att styrelsen förutsätter, att skolöverstyrelsens planeringsarbete i detta avseende kommer att — liksom hittills — ske i nära samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen och andra organ med samhällsplanerande uppgifter. Styrelsen understryker angelägenheten av att gymnasieutbildningen decentraliseras i möjligaste mån samt att teknisk och ekonomisk gymnasieutbildning så snabbt som möjligt erbjudes på praktiskt taget alla gymnasieorter.

Även övriga remissinstanser som uttalat sig ansluter sig i allt väsentligt till GU:s principer för skolplaneringen. I några yttranden anföres detaljsynpunkter berörande olika avsnitt av GU:s förslag.

Sveriges handelsgymnasiers riksförbund ansluter sig i princip till GU:s åsikt att den fackgymnasiala utbildningen bör spridas ytterligare men gör vissa förbehåll:

Det finns dock skäl till att vara något förbehållsam i fråga om hur snabbt spridningen skall ske. Med rådande lärarbrist inte minst i de ekonomiska äm-

mena torde åtskilliga av de mindre gymnasieorterna ha svårigheter att rekrytera kvalificerade lärare, ett förhållande som gjort sig gällande på vissa orter där filialer till handelsgymnasier är inrättade. Förbundet är också mycket tveksam när det gäller de ekonomiska linjernas sammanförande med de allmänna gymnasiernas övriga linjer. Anledningarna härtill är i första hand följande:

1. Lärarnas specialinriktning kommer att uttunnas på grund av att kollegiet blir mera splittrat på de olika linjernas målsättning.
2. Elevernas inriktning mot direkt utträde i yrkeslivet blir svagare.
3. De hittillsvarande fackgymnasiernas skolledningar har varit nära anknutna till näringslivet och koncentrerat sig på arbetet inom den ekonomiska utbildningen. Detta torde icke vara möjligt i fortsättningen.
4. Vid små enheter kommer facklärarna att vara isolerade till nackdel för speciellt företagsekonomiska ämnen, som icke har samma tradition som övriga ämnen på allmänt gymnasium. De lärare som undervisar vid mindre gymnasier kommer dessutom att få undervisa i samtliga ekonomiska ämnen, vilket kan väntas medföra sämre djup på kunskaperna hos läraren.

TCO finner GU:s bedömning av den fortsatta geografiska spridningen av gymnasieutbildningen rimlig. Det är, uttalar organisationen, givetvis nödvändigt att anpassa skolorganisationen till de regionala och lokala förhållandena men dessa åtgärder får inte ske på sådant sätt att helhetssynen och framtidsaspekten, som är ett samordnat gymnasialt skolsystem, förs åt sidan. TCO betonar vidare vikten av att glesbygdernas ungdom genom det allmännas försorg bereds samma möjligheter till fortsatt utbildning efter grundskolan som ungdomen i tätbebyggda områden, varför stödåtgärder i detta syfte, såsom studiesociala bidrag i olika former, upprättande av elevhem och förbättrat skolskjutsystem, bör komma till stånd i behövlig utsträckning samtidigt med att det gymnasiala utbildningsväsendet byggs ut.

Centerns ungdomsförbund och *Centerns studentförbund* är inne på samma problem och anför följande.

Enligt vår mening måste alla ungdomar få likvärda förutsättningar att få den gymnasiala utbildning de önskar och har fallenhet för. Detta är en så viktig princip att strikta ekonomiska beräkningar inte får utgöra hinder. Avståndet till skolorten påverkar starkt valet av utbildning ovanpå den obligatoriska skolan. Detta är otillfredsställande inte enbart sett ur den enskildes synpunkt. Decentralisation av skolenheterna bör ske så långt möjligt och studiesociala åtgärder sättas in.

Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller, att det för en bygd med ett ofullständigt glesbygdsgymnasium måste vara bättre att få behålla gymnasiet än att vara helt utan gymnasium även om de elever, som väljer vid skolan icke representerad utbildningsväg eller studieriktning, nödgas bedriva sina studier längre bort från hembygden. Vikten av att man vid gymnasiets utformning tar särskild hänsyn till glesbygdsförhållandena understrykes starkt av länsstyrelsen.

Riksförbundet landsbygdens folk anför:

Samtidigt som en god geografisk spridning av gymnasiala utbildningsanstalter framstår som önskvärd, måste man emellertid även söka nå fram till ett så fritt

linjeval som möjligt. Inför detta avvägningsproblem har riksförbundet dock den principiella inställningen, att det är bättre med ett mindre gymnasium på en ort än inget gymnasium alls. Önskemålet om rika differentieringsmöjligheter får således inte resultera i en koncentration av gymnasierna till ett mindre antal stora orter, varigenom ungdomen i vidsträckt område kommer att sakna möjligheter till gymnasial utbildning inom rimligt avstånd från hemorten.

Den geografiska spridningen av gymnasieutbildningen har varit en huvudfråga för *Hermods korrespondensinstitut*. Institutet har dels presenterat ett förslag till »Det koncentrationsläsande gymnasiet. Ett alternativ till gymnasieutredningens förslag.», dels i ett omfattande yttrande framlagt praktiska synpunkter och överväganden rörande möjligheterna att utnyttja korrespondensundervisning vid utbildning på det gymnasiala stadiet sådant det planerats av GU.

Beträffande fackskolans lokalisering anför *skolöverstyrelsen* följande.

En spridning av fackskolan på sådant sätt, att olika slag av fackskolor upprättas på olika orter inom en region, kan inte komma i fråga. Den skulle nämligen få mycket ogynnsamma konsekvenser både i fråga om ungdomens utbildningsval och med hänsyn till kostnader och behov av lärare.

Överstyrelsen framhåller vidare att gymnasie- och fackskoleregioner i stort sett bör sammanfalla och att allt talar för att fackskola inte skall lokaliseras till annan ort än gymnasieort annat än i rena undantagsfall.

Statskontoret anser att det dock bör beaktas att det på en ort som ej har gymnasium kan finnas en praktisk realskola som nu avvecklas. Om detta sker utan att den ersättes med t. ex. motsvarande fackskola, berövas ungdomarna en påräknad utbildning. Likaså bör det enligt statskontoret i områden med alltför lång resväg till gymnasieorten finnas möjligheter att på annan ort än gymnasieorten få inrätta fackskola i samverkan med grundskolans högstadium för att stimulera övergången till högre studier.

Även *Läroverkslärarnas riksförbund* menar att fackskola kan behöva inrättas på ort som ej har gymnasium om en praktisk realskola på orten avvecklas. Förbundet anför vidare:

Likaså bör det i områden med alltför lång resväg till gymnasieorten vara tillåtet att på annan ort än gymnasieorten få inrätta fackskola i samverkan med grundskolans högstadium. Det är mycket troligt, att man därigenom stimulerar övergång till högre studier från ett högstadium, där denna övergångsfrekvens skulle blivit mycket liten om enda alternativet varit att resa till den avlägsna gymnasieorten. Det bör också vara tillåtet att på annan ort än gymnasieorten inrätta fackskola för att tillgodose ett på näringslivets inriktning grundat speciellt utbildningsbehov.

Arbetsmarknadsstyrelsen, länsstyrelsen i Uppsala län och Svenska byggnadsingenjörers förbund uttalar sig för GU:s uppfattning att fackskola endast undantagsvis skall inrättas utanför gymnasieort.

En betydelsefull fråga i planeringssammanhanget är hur den tekniska utbildningen skall inlemmas i det framtida gymnasiet.

Skolöverstyrelsen anför härom bl. a. följande.

I sina remissyttranden till skolöverstyrelsen har de tekniska råden hos länskolnämnderna i Västmanlands och Norrbottens län samt rektorn vid tekniska gymnasiet i Luleå mera utförligt diskuterat frågan om den vid varje gymnasium regelmässigt förekommande tekniska utbildningen skall omfatta de två eller de tre första åren av lärokursen. Tekniska rådet vid länskolnämnden i Västmanlands län anser, att årskurs 3 bör finnas endast vid gymnasium med fullständig teknisk lärokurs och lämnar i detta sammanhang följande från gymnasieutredningens helt avvikande förslag beträffande den tekniska sektorn som den önskar skall närmare utredas. Förslaget innebär, att hela den speciella tekniska undervisningen förläggs till en separat 1-årig ingenjörsskola ovanpå tre årskurser i gymnasiet. Rådet önskar att alternativet med de två sista gymnasieåren förlagda till de speciella tekniska gymnasierna samtidigt utreds. Tekniska rådet i Norrbottens län framhåller emellertid under hänvisning till bristen på kvalificerade lärare, att den regionala skolmyndigheten skall få avgöra i vilken takt 3-årig utbildning vid gymnasierna skall genomföras.

Rektor vid tekniska gymnasiet i Luleå anser att vid fullt utbyggt gymnasie- och fackskolesystem det av GU föreslagna 3 + 1-alternativet är att föredraga ur lärarekryteringssynpunkt, ekonomi, och i viss mån fritt val för eleverna. Ur pedagogisk synpunkt torde däremot 2 + 2-alternativet ha uppenbara fördelar.

Överstyrelsen finner för sin del de av GU anförda skälen för dess ställningstagande övertygande. Överstyrelsen vill särskilt betona att utspridningen av teknisk utbildning är en förutsättning för den önskade ökningen av fackgymnasiefrekvensen. Om årskurs 3 endast skall finnas vid gymnasier med fullständig teknisk lärokurs, kommer detta — såsom även länskolnämnden i Malmöhus län framhåller — att få en starkt rekryteringshämmande verkan.

Överstyrelsen konstaterar vidare bl. a. att konstruktionen 2 + 2 lokalmässigt inte skulle innebära någon besparing i jämförelse med alternativet 3 + 1 samt att möjligheten att inrätta tjänster i de tekniska ämnena på gymnasiets tekniska lärokurs och i fackskolan underlättas om 3-årig teknisk lärokurs är anordnad vid ortens gymnasium.

GU:s förslag, att elev, som i årskurs 3 vill välja ett vid hemortsgymnasiet inte representerat alternativ, bör ha rätt att efter årskurs 2 övergå till en skola med önskad utbildning tillstyrkes av överstyrelsen.

Sammanfattningsvis anser överstyrelsen beträffande den tekniska utbildningen att sådan bör komma till stånd vid i varje fall alla gymnasieregioner, som omkring 1970 beräknas ha 90 eller fler gymnasieelever i första årskursen. Utbildningen bör därvid samordnas med övrig gymnasieutbildning på respektive gymnasieorter. Den tekniska utbildningen bör vid varje gymnasium omfatta minst de tre första årskurserna och i varje fall på gymnasieorter med mer än 120 gymnasieelever bör inrättas minst två av alternativen i årskurs 3.

Överstyrelsen för yrkesutbildning delar icke GU:s uppfattning om det lämpliga i systemet 3 + 1 och anför bl. a. följande.

Det går en klar och skarp gräns i utbildningen i tekniska ämnen mellan årskurs 2 och 3. Utbildningen i de tekniska ämnena under de två första åren är

sålunda utpräglad odifferentierad. Den begränsas till ämnet teknologi. I årskurs 3 sker däremot en uppdelning i fyra differentieringar och blir mer »ingenjörskonad». Behovet av speciallärare för årskurserna 3 och 4 är ungefär detsamma. Den utrustning, som erfordras i årskurs 4, är visserligen mer omfattande än i årskurs 3, för årskurs 2 erfordras dock egentligen icke någon specialutrustning för undervisning i ämnet teknologi. Det av utredningen så starkt understrukna behovet av att effektivt utnyttja ekonomiska och personella resurser blir i långt högre grad förverkligat, om årskurserna 3 och 4 sammanföres till en gemensam läroanstalt.

Överstyrelsen anser, att det är ogrundat att antaga att alternativet 2 + 2 skulle göra den tekniska lärokursen mindre attraktiv genom att eleverna får flytta till en annan ort efter andra årskursen. Dessa ungdomar måste i alla händelser träffa ett val ett år senare. Ett sammanhållet slutskede (2 + 2) kommer att bevara kontinuiteten i undervisningen i tredje och fjärde årskursen. Detta bidrar till att öka utexaminationen av ingenjörer.

På denna punkt är överstyrelsen för yrkesutbildning ej enig. Föredraganden har med instämmande av två ledamöter i styrelsen anmält avvikande mening och därvid bl. a. anfört:

Det finns alltså all anledning förmoda, att konstruktionen 2 + 2 kommer att kraftigt minska intresset för teknisk utbildning. Konstruktionen 2 + 2 skulle vidare innebära en avvikelse från en bärande princip i förslaget till gymnasie-reform, nämligen att på praktiskt taget alla gymnasieorter bör erbjudas gymnasieutbildning inom samtliga huvudlärokurser fram till den tidpunkt, då övergång till postgymnasiala utbildningsvägar kan ske. För egen del kan jag icke ansluta mig till en uppfattning, som synes innebära, att man genom centralt utfärdade bestämmelser skulle lägga hinder i vägen för kommunerna att anordna utbildning för vilken de inom andra utbildningsformer har såväl materiella som personella resurser, när därtill detta ur den samlade samhällsaspektens synpunkt inte medför några ogynnsamma verkningar.

Åtskilliga myndigheter och organisationer har enbart genom mera allmänna uttalanden anslutit sig till GU:s förslag rörande lokaliseringen. Detta gäller bl. a. *arbetsmarknadsstyrelsen* och i huvudsak alla *regionala myndigheter*.

Länsstyrelsen i Jönköpings län anser dock att det bör närmare undersökas om inte de två sista åren av den tekniska lärokursen kan förläggas till centralgymnasiet och *länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län* finner att en närmare utredning erfordras om möjligheterna att med gott resultat förlägga undervisningen i årskurserna 3 och 4 till olika skolenheter.

Länsskolnämnderna i Kronobergs, Gotlands, Gävleborgs, Malmöhus och Hallands län uttalar sig explicit för GU:s förslag om centralisering av den avslutande fjärde årskursen av den tekniska lärokursen. Av de elva *kommuner*, som direkt uttalat sig i frågan, har tre förordat systemet 2 + 2 och de övriga anslutit sig till GU:s uppfattning.

För GU:s förslag har vidare *lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm*, *LO*, *SR*, *TCO*, *Svenska fackingenjörers förbund* och *Tekniska läroverkens ingenjörförbund* uttalat sig.

TCO anför bl. a. följande.

Skäl kan också anföras för att centralisera även det tredje året inom den tekniska studiegången. Mot en sådan ordning kan dock sägas, att det skulle vara olyckligt att enbart i fråga om den tekniska utbildningen bryta sönder enhetligheten i systemet under den 3-åriga normalstudietid, som för samtliga studievägar ger inträde till högskolor och universitet. Mot anordningen talar också det faktum, att man troligen skulle ha mycket svårt att sprida den tekniska fackskoleutbildningen på önskvärdt sätt, om man inte på de olika gymnasieorterna kunde samordna den 2-åriga tekniska fackskolan med den tekniska utbildningen under det tredje året i gymnasiet.

Vidare kan man befara, att en centralisering av två studieår inom den tekniska gymnasieutbildningen skulle verka rekryteringshämmande. I valet mellan en obruten naturvetenskaplig studieväg och en teknisk studieväg med endast två år i hemortens gymnasium skulle säkerligen många elever och föräldrar stanna för det förra alternativet, eftersom eleven då utan avbrott skulle kunna bedriva sina studier i hemorten. En sådan rekryteringshämmande effekt måste man undvika i ett läge, då det i stället synes angeläget att göra den tekniska utbildningen attraktiv genom att erbjuda den på samma villkor och med samma förutsättningar som de övriga studievägarna inom gymnasiet.

Tekniska läroverkens ingenjörsförbund vill med utomordentlig skärpa framhålla att inom ramen för en 4-årig teknisk studiegång skall de tre första läsåren ges största möjliga spridning och avvisar bestämt en årskursdelning enligt förslaget 2 + 2. Ingenjörsförbundet säger vidare att konstruktionen 2 + 2 är försvarbar endast under förutsättning av mer genomgripande förändringar av utredningens förslag på så sätt att all eller så gott som all teknisk utbildning slopades under de två första läsåren vilket skulle medföra en återgång till nuvarande system med ett tekniskt gymnasium på ett 30-tal orter och att den naturvetenskapliga grenens två första år kvalificerade till överflyttning till det tekniska gymnasiet tredje årskurs. Förbundet anser också att det kan ifrågasättas, om icke 2 + 2 alternativet även ur strikt pedagogisk synpunkt är väsentligt sämre än 3 + 1 på grund av att teknologiämnet måste bli ett mycket isolerat ämne vars lärare mycket starkt kommer att känna bristen på kontakt med tillämpningarna och studiemålet.

För alternativet 2 + 2 har uttalat sig *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *statens tekniska forskningsråd*, *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges industriförbund*, *SACO*, *Tekniska läroverkens lärarförbund*, *Svenska teknologföreningen*, *Svenska byggnadsentreprenörföreningen*, *Svenska byggnadsingenjörers förbund*, *Högerns ungdomsförbund*, *Tekniska läroverkens elevförbund*, *Kemikontoret* och *Sveriges mekanförbund*.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen motiverar sitt ställningstagande med att man genom att sammanhålla de två sista årskurserna vinner bl. a. att det inte blir ett så allvarligt brott i de tekniska ämnena, vilket är betydligt viktigare än brott i ämnena matematik och fysik, att icke det nuvarande tekniska gymnasiet värdefulla miljö och särart går förlorad och att inte den tekniska studiegrenen främst blir ett alternativ till vägen mot teknisk högskoleutbildning. Även om ett sammanhållet slutskede skulle medföra betydligt större kostnader

och sannolikt ställa större krav på studiesociala åtgärder anser styrelsen det vara ur samhällssynpunkt, med hänsyn till möjligheterna att verkligen göra den tekniska studiegången både attraktiv och effektiv, synnerligen välanvända medel.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* anser att, om organisationsformen 2 + 2 genomföres, underlättas såväl undervisningens effektivitet som elevernas valfrihet.

SACO anser i likhet med *Tekniska läroverkens lärarförbund* att det finns en rad skäl, som talar för konstruktionen 2 + 2. Eftersom en uppdelning i maskintekniskt, byggtekniskt, eltekniskt och kemitekniskt alternativ göres redan efter andra årskursen är det enligt organisationernas mening nödvändigt, att hela den fackinriktade yrkesutbildningen förläggs till gymnasium med fullständig teknisk utbildning. Först härigenom kan garantier skapas för att de tekniska gymnasiernas yrkesutbildande karaktär och studiemål bibehålles. Vidare underlättas lärarekryteringen vid konstruktionen 2 + 2. Tekniska läroverkens lärarförbund anser sig också kunna konstatera att denna konstruktion medför besparingar.

Svenska byggnadsingenjörers förbund framför ett eget förslag och vill i motsats till GU förorda att på de orter, som har tekniska gymnasier, en intim samordning sker av tekniska gymnasiet årskurs 3 och 4, fackskolan och yrkesskolan och att dessa skils från den övriga gymnasiala undervisningen på orten.

Sveriges hantverks- och industriorganisation har tagit ställning för kombinationen 2 + 2 men kan ansluta sig till 3 + 1 om det fjärde tekniska studieåret får en klart ingenjörsutbildande inriktning.

Vad gäller den organisatoriska samordningen mellan olika skolformer på samma ort går *skolöverstyrelsen* först in på frågeställningen vertikal eller horisontell samordning och anför härom.

Av de remissinstanser, som yttrat sig till skolöverstyrelsen i frågan, uttalar sig 13 för horisontell samordning, fyra för vertikal, medan fem yttrar sig mera obestämt men framhåller, att hänsyn måste tas till lokala förhållanden.

Som skäl för vertikal samordning framhålls önskemålet om pedagogisk samverkan mellan gymnasiet och underliggande skolform, vikten av att lärarna i en högre skolform väl känner till vad som uträttas i en underliggande och är förtrogna med dess undervisningsmetodik och kursinnehåll. Vidare befaras en horisontell samordning komma att skapa en klyfta mellan högstadie- och gymnasielärare.

Som skäl för horisontell samordning framhålls, att denna syns medge bästa möjliga utnyttjande av de personella och materiella resurserna, att de av grundskolans högstadier, som är organisatoriskt förenade med ett gymnasium, torde bli mer eftersökta än fristående sådana, vilket är mindre önskvärt, att ungdomens val mellan gymnasium och fackskola (respektive yrkesskola) ej bör vara geografiskt betingat, att båda skolformerna (gymnasium och fackskola) är frivilliga, att det är av vikt att förbereda den kommande, mera fullständiga integrationen av skolformerna, att övergången mellan skolformerna underlättas och att från elevsynpunkt samordningen markerar gemenskap och likställighet.

Överstyrelsen finner övervägande skäl tala för horisontell anknäytning. Denna låter sig bäst förena med den uppfattning om det gymnasiala skolstadiet som en helhet, som överstyrelsen anser väsentlig.

Överstyrelsen för yrkesutbildning säger sig dela GU:s uppfattning att, om det gymnasiala skolsystemet skall fungera väl, dess olika studievägar bör väljas på »lika villkor». Överstyrelsen framhåller härom bl. a. följande.

Det kan i många fall vara befogat att samordna fackskola och gymnasium för att på så sätt få underlag för att rätt utnyttja lärare och utrustning. I vissa fall kan det av samma skäl vara befogat att samordna undervisningen mellan gymnasium och yrkesskola. I andra fall kan det vara lämpligt att samordna yrkesskola och fackskola. Samordningen mellan olika skolformer på det gymnasiala stadiet kan, enligt överstyrelsens bestämda mening, icke lösas genom en entydig modell ej heller genom att ett normalfall utformas, som riskerar att i realiteten bli det enda alternativet. De lokala och regionala planeringsorganens uppfattning om hur resurserna skall fördelas bör få göra sig gällande.

Statskontoret anser att frågan om fackskolornas placering icke kan ses principiellt utan bör lösas på det sätt, som kan anses lämpligast i det enskilda fallet med hänsyn till bl. a. utnyttjandet av de nuvarande skolornas lokaler.

Svenska yrkesskolföreningen anför följande.

Yrkesskolan kan redan nu i stor utsträckning erbjuda utrustning för teknisk och ekonomisk utbildning, som är av den art att gymnasiet för sin undervisning har direkt nytta av den. Yrkesskolan har vidare många lärare med akademisk examen i språk, merkantila eller tekniska ämnen. Dessa kan givetvis användas för undervisning på gymnasiet. Enligt föreningens mening har utredningen icke i tillräcklig omfattning diskuterat möjligheten av att samordna gymnasiet och yrkesskolan i stället för gymnasiet och fackskolan.

TCO ansluter sig helt till den horisontella samordningen samt anför:

Vid den lokala och den regionala planeringen bör således just de gymnasiala skolformerna ses som en helhet, där den horisontella samordningen lokalmässigt och organisatoriskt efter hand görs allt fastare. Däremot bör en vertikal samordning i varje fall på längre sikt undvikas. Grundskolan bör betraktas som en naturlig enhet, det gymnasiala stadiet med dess olika skolformer samordnade som en annan naturlig enhet. Detta bör vara avgörande för planeringen.

Den horisontella samordningen föredrages av flertalet remissmyndigheter, som yttrat sig i saken, men på flera håll har understrukits att den vertikala tills vidare måste få förekomma. Dylika synpunkter har framförts från *stadsfullmäktige i Stockholm*, *Svenska kommunförbundet*, *Svenska stadsförbundet*, *SACO*, *Läroverkslärarnas riksförbund* och *Stor-Stockholms planeringsnämnd*.

Stadsfullmäktige i Stockholm påpekar att samordningen i Stockholm för närvarande är nästan uteslutande vertikal och beräknar att det kommer att kosta staden 50 à 60 miljoner kr. att skapa nya lokaler för sådana högstudier, som ej kan rymmas i skolanläggningar, som skall omfatta gymnasium/fackskola.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* anför följande.

De skäl, som GU anfört till stöd för en horisontell samordning av de gymnasiala skolformerna finner förbunden övertygande. Förbunden kan därför rent principiellt ansluta sig till den målsättning i planeringsarbetet, som GU angivit. Men förbunden anser det samtidigt angeläget understryka att den yttre organisationen inte får bli något självändamål, en organisation för principens skull. Under en lång tid av år framåt måste det gymnasiala skolsystemet utformas med tanke på ett effektivt utnyttjande av redan befintliga lokala resurser i form av skolbyggnader, lärartillgång osv. På många håll har skolsystemet en vertikal uppbyggnad, som det tar tid att förändra, och det finns också skolorter där skolsystemet till viss del fått sin prägel av en redan inledd samverkan med t. ex. yrkesutbildningen inom en lokal större industri. Det är därför viktigt att övergången till den organisation för de gymnasiala skolformerna, som GU tänkt sig, sker smidigt och att de centralt utfärdade riktlinjerna för planeringsarbetet inte ges formen av direktiv utan snarare som vägledande anvisningar för de lokala skolmyndigheterna. Förbunden konstaterar med tillfredsställelse att även GU ger uttryck för dylika synpunkter.

SACO förklarar att organisationen delar GU:s uppfattning om de realekonomiska och organisatoriska faktorernas stora betydelse vid planeringen av gymnasiets yttre organisation och att organisationen därför i huvudsak ansluter sig till GU:s förslag om en horisontell samordning av de gymnasiala skolformerna. SACO understryker emellertid samtidigt de pedagogiska skäl som talar för en vertikal samordning och anser, att den vertikala samordningen måste få förekomma i betydligt större utsträckning än GU tänkt sig.

Läroverkslärarnas riksförbund anför följande.

Mot horisontell samordning talar det förhållandet att detta organisationsalternativ mycket starkt försvårar det som synnerligen önskvärt bedömda samarbetet mellan stadierna. GU anser visserligen att detta samarbete skall kunna tillgodoses trots horisontell samordning bl. a. genom lämplig fördelning av lärarnas tjänstgöring, genom gemensamma studiedagar, studiekonferenser och ämneskonferenser m. m.

Detta sätt att tillgodose samarbetet över stadiegränserna är emellertid högst otillfredsställande. Det förutsätter sålunda, att tjänstgöringsfördelningen görs sådan, att lärarna inte blott tjänstgör vid olika (gymnasiala) skolformer inom en och samma skolenhet utan därtill vid skolformer inom annan skolenhet. Denna kraftiga utspridning av lärarnas tjänstgöring kommer för det första att medföra betydande olägenheter för lärarna personligen och för det andra starkt försvåra schemalaggningsen vid de berörda skolenheterna. Införandet av gemensamma studie- och ämneskonferenser utöver skolenheternas egna innebär också en utökning av lärarnas arbetsuppgifter, samtidigt som även sådana arrangemang kan kräva hänsynstagande i schemalaggningsen och därmed försvåra detta arbete för skolledningen.

Den av GU förordade samordningen har tillstyrkts av de sju *länsstyrelser*, som yttrat sig härom.

Bland *kommunerna* syns med få undantag råda samstämmighet om att den horisontella samordningen är att föredra framför den vertikala. Ej heller i övrigt har GU:s samordningsförslag föranlett erinringar. Många kommuner har emellertid beklagat att inte yrkeskolans ställning i det framtida gymnasiala skol-

systemet kunnat belysas klarare och har dessutom understrukit att GU:s organisationsförslag endast får ses som riktlinjer och ej som bindande direktiv.

Beträffande de av GU redovisade organisationsexemplen anför skolöverstyrelsen följande.

I princip bör samtliga lärokurser finnas vid varje gymnasieenhet. På det nya gymnasiet behöver elevens val mellan naturvetenskaplig och teknisk lärokurs eller mellan humanistisk, samhällsvetenskaplig och ekonomisk inte ske slutgiltigt förrän efter årskurs 2. En ensidig fördelning av lärokurserna på olika skolanläggningar kan göra denna möjlighet tämligen illusorisk, bl. a. därför att eleven drar sig för att utnyttja den, om den medför byte av skola.

Endast beträffande den tekniska undervisningen kan av ekonomiska skäl en viss koncentration vara motiverad. Det gäller självfallet i första hand årskurs 4 men också den tekniska fackskolan med dess behov av kostnadskrävande speciallokaler. Risken för felval torde vara mindre beträffande dessa elever än flertalet andra. Ungdomar, som väljer teknisk utbildning, har ofta tidigt bestämt sig för ett däremot svarande yrke. Det är emellertid önskvärt, att teknisk lärokurs för årskurserna 1—3 fördelas på olika skolenheter så långt det är möjligt.

I anslutning till sitt yttrande i denna del har överstyrelsen kompletterat GU:s framställning med två organisationsexempel, belysande det ena en organisation med ca 60 klasser fördelade på två skolenheter och det andra en organisation med ca 80 klasser fördelade på tre skolenheter.

Läroverkslärarnas riksförbund anför.

Det är inte lämpligt att den kommunala skolplaneringen ges en så ensidig inriktning på horisontell samordning som GU tycks eftersträva genom sina rekommendationer rörande olika organisationsmodeller. Den kommunala friheten att planera den egna skolorganisationen efter lokala förhållanden förvandlas lätt till en i realiteten centraldirigerad planering, om dessa rekommendationer auktoriseras genom instämmande uttalanden av statsmakterna. Horisontell samordning kan visserligen bli nödvändig i vissa kommuner, men den vertikala samordningen måste få förekomma i betydligt större utsträckning än GU tänkt sig. Om horisontell samordning rekommenderas av statsmakterna i av utredningen föreslagen omfattning, förutsätter förbundet att personalen på lämpligt sätt kompenseras för de olägenheter som då kan uppstå vid genomförandet av det önskvärda pedagogiska samarbetet över stadiegränserna.

Frågan om **h u v u d m a n n a s k a p e t** för gymnasiet behandlas av flertalet remissinstanser.

Skolöverstyrelsen ansluter sig här helt till GU:s förslag men vill också understryka det principiellt betydelsefulla i främst 1950 och 1962 års riksdagens beslut om att grundskolan skall vara en kommunal angelägenhet. Först därigenom kan enligt överstyrelsens mening skolan få den lokala förankring som erfordras för att den skall bäras upp av medborgarnas och det egna samhällets intresse och omvårdnad. Även vikten av administrativt enkla former för skolförvaltningen talar starkt för denna lösning.

Av de remissinstanser, som yttrat sig till skolöverstyrelsen, har samtliga *länskolnämnder* utom en tillstyrkt eller lämnat utan erinran förslaget om kommunen som huvudman. *Länsskolnämnden i Blekinge län* anser att frågan bör slutligt prövas först sedan yrkesutbildningsberedningen avgivit sitt principbetänkande. Praktiskt taget alla hörda *lärarkollegier* uttalar sig för staten som huvudman.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anser, att mycket talar för landstingen såsom huvudmän för gymnasieutbildningen. Då denna fråga emellertid måste ses i ett vidare sammanhang än vad som skett, anser sig överstyrelsen kunna tillstyrka förslaget om primärkommunal huvudman för gymnasiet.

Av övriga ca 50 remissinstanser, som yttrat sig i denna fråga, delar 36 instanser, däribland *riksrevisionsverket*, 19 *länsstyrelser* samt *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* GÜ:s uppfattning. *SACO*, *Läroverkslära-
nas riksförbund*, *Tekniska läroverkens lärarförbund* samt *Universitetslärarförbundet* förordar däremot staten som huvudman. *Svenska yrkesskolföreningen* och *Riksförbundet landsbygdens folk* finner landstingen vara bäst lämpade som huvudmän. *Lantbruksstyrelsen* vill att avgörandet skall uppskjutas.

Riksrevisionsverket anser skälen för en kommunalisering av gymnasierna bärande och anför i anslutning härtill följande.

Den 1958 införda ordningen med de kommunala skolstyrelsernas ekonomiska förvaltning av de statliga läroverken har i praktiken visat sig avsevärt mera arbetskrävande för riksrevisionsverkets revision än man från början haft anledning räkna med. Icke minst det förhållandet att staten och kommunen har olika redovisningsår tycks ha vållat de redovisande kommunala organen svårigheter. Härtill kommer att det i flera fall konstaterats att kommun åvilande utgifter bestritts med statliga anslagsmedel, vilket enligt ämbetsverkets uppfattning ytterligare styrker behovet av ett enhetligt huvudmannaskap.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* anför:

Den nära förankring i det medborgerliga inflytandet som man vill ge åt skolväsendet torde i princip bäst uppnås om primärkommunernas skolstyrelser får ansvaret för alla skolor inom kommunen.

Om gymnasierna således bör ligga under den kommunala skolstyrelsen, återstår att ta ställning till huru huvudmannaskapet skall ordnas. Detta kan antingen — såsom nu i regel är fallet — vara statligt, trots att gymnasierna skolorganisatoriskt och administrativt lyder under skolstyrelsen, eller kommunalt, såsom fallet är t. ex. beträffande grundskolan, yrkesskolan, de kommande fackskolorna och de under avveckling varande högre kommunala skolorna. Förbunden delar på denna punkt utredningens mening att det lämpligaste synes vara att primärkommunerna göres till huvudmän för hela det kommande gymnasiet med dess olika studievägar. Därigenom försvinner bl. a. den sakliga egendomlighet som ligger däri att för närvarande tekniska gymnasier alltid är statliga och handelsgymnasier är kommunala medan allmänna gymnasier normalt börjar som kommunala men sedan övergår till att bli statliga. Uppenbart är att en rationell samordning i en och samma skolenhet av skilda gymnasieformer eller av gymnasium och t. ex. fackskola i hög grad underlättas om gymnasiet lyder under samma kommunala huvudmannaskap som övriga skolor.

TCO anser, att ett enhetligt huvudmannaskap bör genomföras i varje fall för hela det gymnasiala skolsystemet varvid mycket talar för att dessa skolformer får samma huvudman som grundskolan. Då beslut om primärkommunalt huvudmannaskap för såväl grundskolan som fackskolan redan fattats kan inte gärna annat än primärkommun komma i fråga som huvudman för gymnasiet. TCO motsätter sig under alla förhållanden, att någon av det gymnasiala skolstadiets skolformer bryts ut ur ett i övrigt enhetligt huvudmannaskapsystem. Organisationen bedömer det därför som mycket angeläget, att även yrkesskolan, så långt den har att ge en elementär yrkesutbildning för det gymnasiala åldersstadiet, för framtiden förs in under ett primärkommunalt huvudmannaskap.

SACO, *Tekniska läroverkens lärarförbund* och *Läroverkslärares riksförbund* anser att starka skäl talar för alternativet staten som huvudman. Sistnämnda förbund anför i detta sammanhang följande.

GU bygger sitt ställningstagande helt på en förtröstan på att kommunerna som huvudmän skall svara för gymnasiernas standard på ett tillfredsställande sätt. Utredningen menar att kommunerna med få undantag gjort insatser på detta område som mycket väl tål jämförelse med och överträffar motsvarande statliga insatser.

Det är inte bekant vilket material GU avser genom sin hänvisning till »erfarenheten» av kommunernas välvilja. Det är möjligt att denna bedömning är riktig, när det gäller materielanslag fram till dags dato. En undersökning som inom förbundet gjorts av Rektorerernas riksförening för några år sedan pekar i denna riktning.

Däremot är de hittillsvarande erfarenheterna mycket blandade, när det gäller behov av t. ex. kanslipersonal. Sålunda har den obligatoriska skolans skolledare ofta beklagat sig över otillräckliga resurser i detta avseende. Även skolledare vid statliga skolor, som fått hand om kommunala avdelningar har ofta gjort samma erfarenheter. Detta är mycket betänkligt med hänsyn till att GU:s program i mycket stor utsträckning förutsätter inrättandet från kommunernas sida av en rad nya tjänster för »stabs-» eller »service-»personal i gymnasierna dock utan att det föreslås för kommunerna bindande föreskrifter i detta avseende.

För ett statligt huvudmannaskap talar enligt riksförbundet vidare såväl pedagogiska skäl som själva reformsituationen. Men förbundets ställningstagande har också dikterats av andra motiv:

Därtill kommer att förslaget om kommunalisering av gymnasierna rymmer många okända faktorer, när det gäller personalens ställning. Frågor rörande anställningsform, tillsättningsförfarande och tillsättningsmyndighet kan visserligen i och för sig lösas oberoende av huvudmannaskapet. Det är dock risk för att sådana frågor genom utvecklingen under en viss tid påverkas av det förhållandet att t. ex. kommunen är huvudman för skolformen och rektorerna och lärarna är kommunalt anställda. Även bortsett från dessa speciella frågor finns det dels sådana där konsekvenserna av en kommunalisering är uppenbart oförmånliga för berörd personal — t. ex. handläggningen av disciplinären den för rektorerna — dels sådana där man riskerar en försämring — t. ex. frågan om ferielön —

dels slutligen sådana där konsekvenserna är oklara, t. ex. förhandlingsrättens praktiska tillämpning.

För förbundet som personalorganisation är detta ytterligare ett skäl att avstyrka den föreslagna kommunaliseringen av gymnasier.

Bland *kommunerna* är uppfattningen att gymnasiet skall kommunaliseras helt förhärskande. Av ca 115 kommuner, som behandlar frågan, företräder sålunda nära 100 denna mening, några kommuner har inskränkt sig till att framhålla att huvudmannaskapet skall vara enhetligt och ett tiotal har valt mellan staten och landstingen såsom huvudmän. I den sistnämnda gruppen har landstingen fyra förespråkare, vilka i sina uttalanden givit uttryck åt viss försiktighet och ansett, att det definitiva ställningstagandet borde föregås av ytterligare överväganden. Ett par kommuner, som voterat för statligt huvudmannaskap, har ansett att alla skolformer borde förstärkas.

2.2.4.2 Fackskolan

Vad angår frågan om *fackskolans förhållande till gymnasiet och yrkesskolan* biträder *skolöverstyrelsen* vad FU anför rörande det gymnasiala skolsystemet som en helhet, vikten av gemensam planering för de gymnasiala skolformerna, den yttre samordningen mellan gymnasium och fackskola samt kommunernas relativa frihet att lösa samordningsfrågor med hänsyn till de lokala förhållandena. Vad FU anför och föreslagit angående de 2-åriga handelskursernas framtid har också godtagits av skolöverstyrelsen som vidare framhåller:

Överstyrelsen vill också i konsekvens härmed ytterligare understryka vad FU i övrigt anför rörande inrättande av ekonomisk och teknisk fackskola samt om den risk som föreligger, att ett icke önskvärt parallellskolesystem skulle uppstå, om de 2-åriga handelskurserna skulle kvarstå vid sidan om fackskolan. Överstyrelsen är i likhet med FU helt medveten om att åtskilliga orter, som enligt gjorda planeringsöverväganden icke kan erhålla fackskola, kan frestas att erbjuda sina ungdomar en utbildning motsvarande den som ges i de 2-åriga handelskurserna och på så sätt negativt påverka elevunderlaget vid den fackskola, till vars elevområde vederbörande ort hör.

Inte heller FU:s förslag i fråga om de 1-åriga påbyggnadskurserna ovanför de 1-åriga handelskurserna eller dessa senare kursers framtid ger enligt skolöverstyrelsens mening anledning till erinran. Överstyrelsen tillstyrker också förslaget om successiv avveckling av de kommunala tekniska dagskolorna och bibehållande tills vidare av de tekniska aftonskolorna.

Universitetskanslersämbetet finner att de föreslagna fackskolorna innebär en välmotiverad komplettering av skolorganisationen. *Större konsistoriet i Uppsala* uttalar sin fulla anslutning till strävan att skapa denna alternativa skolform till gymnasiet. Likaså finner *humanistiska och naturvetenskapliga fakulteterna i Uppsala*, att ett stort behov av denna skolform kommer att föreligga, icke minst för att avlasta gymnasier. Genom sin mera direkt praktiska inriktning bör de

olika fackskolorna bli goda komplement till gymnasiet. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Göteborg* anser det vara av vikt, att det finns ett gott urval av alternativa studiemöjligheter efter genomgången grundskola. Det föreliggande förslaget till utformning av fackskolan som ett alternativ till studier i yrkesskola eller gymnasium är enligt fakultetens mening i vissa väsentliga drag gott. *Lärarkollegierna vid karolinska och farmaceutiska instituten* anser att fackskolorna kommer att erbjuda ett gott studiealternativ, inte minst med hänsyn till de goda möjligheter, som föreslås skola föreligga för övergång från fackskola till gymnasium och tvärtom.

I FU:s syn på samordningen mellan fackskolan och andra skolformer instämmer så gott som alla remissinstanser, som yttrat sig till skolöverstyrelsen, även om det hävdas att man måste gå fram med försiktighet vid den föreslagna avlösningen av yrkesskolkurser. *Länsskolnämnden i Värmlands län* finner det angeläget att åtminstone några av de tekniska skolorna av internattyp får bestå vid sidan av de tekniska fackskolorna.

Överstyrelsen för yrkesutbildning ansluter sig i princip till FU:s förslag att 2-åriga handelskurser och sådana 1-åriga påbyggnadskurser som i första hand skall ge en allmän merkantil vidareutbildning avlöses. Härmed avser emellertid överstyrelsen sådana kurser som väsentligen har ett utbildningsmål av samma slag som den ekonomiska fackskolan. Det är dock enligt överstyrelsens mening angeläget tillse, att avlösningen icke kommer till stånd, förrän eleverna kan erbjudas likvärdig utbildning. Specialkurser av olika slag förutsätter överstyrelsen vidare skall bestå.

Även när det gäller heltidskurserna vid de kommunala tekniska skolorna bör enligt överstyrelsens mening en avlösning komma till stånd.

TCO finner det väsentligt att även FU bedömt fackskolan som en del inom ett enhetligt gymnasialt skolsystem, där även gymnasiet och yrkesskolan måste föras in i bedömningen.

Sveriges hantverks- och industriorganisation anser att den svårighet, som redan tidigare förelegat att ta definitiv ställning till fackskolans utformning och inplacering i det gymnasiala skolsystemet, ytterligare ökat genom att osäkerhet råder om yrkesutbildningens organisatoriska utformning och anpassning till övrig utbildning. Organisationen anser därför att beslut om fackskolorna endast bör inriktas på en provisorisk lösning i avvaktan på att yrkesutbildningsberedningens arbete har slutförts.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* anför beträffande fackskolans samordning med andra skolformer följande.

Visserligen hävdas från GU:s och FU:s sida att fackskolan skall beräknas få ett sådant egenvärde att samordningen med ett gymnasium inte skulle utfalla till fackskolans nackdel i fråga om attraktionskraften hos eleverna. Förbunden är emellertid inte övertygade om att detta resonemang är helt realistiskt, och anser att underlag knappast ännu finns för en dylik slutsats. Det kan därför redan med hänsyn till fackskolans egenvärde vara befogat att låta den få finnas även på orter, där den inte behöver befaras att från början i någon mån stå i

skymundan för ett gymnasium. Det förefaller sannolikt att fackskolan, därest den organiseras som fristående skolenhet, lättare skulle komma att få en självständig profil och därmed ett högre egenvärde än om den regelmässigt skall samordnas med annan skola. Utrymmet för en kommunal bedömning av lokal- och organisationsfrågorna från fall till fall måste här få bli relativt stort. Planering efter en generell schablon tar förbunden på denna punkt avstånd från.

Förbunden är vidare tveksamma inför förslaget om avlösning av de 2-åriga handelskurserna.

Bland övriga remissinstanser som yttrat sig om fackskolans infogande i skol-systemet och konsekvenserna därav för yrkesskolans del har flertalet i huvudsak anslutit sig till FU:s mening även om man beträffande avlösningen av yrkes-skolkurserna manar till stor försiktighet. Dylika synpunkter har framförts av bl. a. *arbetsmarknadsstyrelsen*, *länsstyrelserna i Kronobergs och Kristianstads län*, *SR*, *TCO* och *Svenska fackingenjörers förbund*.

Sveriges lantbruksförbund vill ej tillstyrka en avveckling av yrkesskolor på orter där fackskola ej upprättas utan finner en ombildning av dessa yrkesskolor till fackskolor mera ändamålsenlig.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* anser att tekniska institut och tekniska aftonskolor skall bibehållas och beredas möjlighet att anpassa sig till de förändrade utbildningsförhållandena. Organisationerna anför i anslutning härtill:

Bland annat måste understrykas, att de instituts- och fackskoleingenjörer enligt nu gällande terminologi, som de föreslagna teknikerna avses ersätta, vanligen har lång praktisk erfarenhet före sin fackutbildning. Detta gör dem särskilt värdefulla och väl lämpade för vissa befattningar. Vidare representerar de i nuvarande situation en s. k. begåvningsreserv, som med den nya skolorganisationen bereds tillfälle till lämplig utbildning redan i ungdomsåren. Det är just denna kombination av praktisk erfarenhet och teoretisk fortbildning, som gjort institutsingenjörerna så väl lämpade för arbetsledande befattningar. De underställde torde känna det som en betydande trygghet i arbetet att deras arbetsledning har just detta med viss teoretisk kunskap kompletterade praktiska kunskande.

Beträffande planeringen för och upprättande av fackskola framhåller *skolöverstyrelsen* att man sedan länge funnit det ändamålsenligt att bedriva gymnasieplaneringen regionsvis. Överstyrelsen konstaterar vidare att gymnasierregionen är det naturliga underlaget för en planering även i fråga om fackskolan. Då yrkesskolerekryteringen syns mer än vad man hittills antagit vara regionalt betingad, kan också yrkesskolan tas med vid de regionala beräkningarna, i varje fall i initialstadiet av planeringen, anser överstyrelsen. Skolöverstyrelsen instämmer vidare i vad FU anført angående villkoren för upprättande av fackskola.

Länsstyrelsen i Jönköpings län delar FU:s uppfattning, att fackskolans elevområde i normalfallet bör sammanfalla med gymnasiets elevområde och att fackskolan därvid samorganiseras med andra skolformer på samma nivå. Denna prin-

cip får dock enligt länsstyrelsens mening inte utesluta möjligheten att till annan ort än gymnasieort förlägga fackskola och/eller yrkesskola, då särskilda skäl föreligger härför,

Ett flertal *kommuner* understryker behovet av bärkraftiga upptagningsområden för fackskolorna och ansluter sig till FU:s uppfattning att de nuvarande gymnasierregionerna kan användas för erforderliga beräkningar.

FU:s överväganden och förslag rörande *folkhögskolan* har i huvudsak rönt ett positivt mottagande i remissyttrandena. De relativt få invändningar som framföres avser framförallt dels konkretionen i de olika uppslag och förslag om åtgärder som FU framfört, dels frågan om folkhögskolans ställning och uppgifter i framtiden. Till dem som i allt väsentligt delar FU:s uppfattning i sistnämnda hänseende hör *skolöverstyrelsen*, som bl. a. anför följande.

Som en följd av samhällsutvecklingen har folkhögskolan anpassat kursernas innehåll efter nya utbildningsbehov. Skolornas verksamhet omspannar därför kurser av mycket varierande inriktning, från kurser med i traditionell mening allmänbildande innehåll till kurser för i det närmaste ren yrkesutbildning.

Enligt överstyrelsens bedömning kommer folkhögskolan även i framtiden att få uppgifter som gäller såväl vidareutbildning som bildning. Detta framgår också av FU:s överväganden. Det är för övrigt inte möjligt att dra en skarp gräns mellan bildning och utbildning och därför inte heller att dela upp folkhögskolans kurser i från varandra skilda kategorier i detta hänseende.

Statsmakterna har tidigare understrukit, att folkhögskolans huvuduppgift bör vara personlig och medborgerlig fostran. Liksom FU ansluter överstyrelsen sig till denna ståndpunkt. Även om vissa uppgifter ifråga om vidareutbildning kan väntas kvarstå och nya sådana tillkomma, bör huvudinriktningen alltid gälla orientering i personliga och medborgerliga frågor. Denna uppgift kan folkhögskolan enligt överstyrelsens mening fullgöra endast om den får bibehålla sin fria ställning.

Överstyrelsen framhåller vidare, att folkhögskolans insats i bildningsarbetet varit av största betydelse liksom att under de senaste åren folkhögskolan blivit en allt mer integrerad del av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

TCO uttalar i ett längre yttrande inledningsvis bl. a. följande.

TCO kan med tillfredsställelse konstatera, att FU ganska ingående har diskuterat frågan om folkhögskolans framtida ställning och uppgifter. FU:s överväganden och förslag till åtgärder innehåller många värdefulla synpunkter och intressanta uppslag för den kommande utvecklingen inom svensk folkhögskola.

Om FU:s positiva och optimistiska inställning till folkhögskolan skall bli mer än allmänna önskemål och rekommendationer, krävs emellertid att beslut om vissa preciserade åtgärder snarast fattas. Folkhögskolan har, som FU framhåller, sin självklara plats i det svenska skolväsendet.

Med anledning av FU:s uttalande att folkhögskolans uppgift att ge medborgerlig och personlig bildning även i framtiden är ytterst betydelsefull redovisar *TCO* mer ingående de för folkhögskolan utmärkande dragen, vilka organisationen anser ger förutsättningarna för en framtida verksamhet i linje med de hitillsvarande uppgifterna.

De kritiska synpunkter, som framförts beträffande frågan om folkhögskolans ställning och uppgifter, hänför sig mindre till FU:s överväganden än till den uppmärksamhet, som ägnats skolformen i samband med skolväsendets omdaning i sin helhet. Sålunda framhåller *länsstyrelsen i Södermanlands län* bl. a.:

Folkhögskoleopinionen har illa berörts av de skolplaner, som fortsättningsvis bibehåller folkhögskolan på undantag. Det är enligt länsstyrelsens mening föga stimulerande för folkhögskolan att dess väsentliga insatser under ett århundrade — avsedda som alternativ till en i begynnelsen dogmbunden föreställning om bildningens innehåll — inte heller i det reformarbete, som nu pågår, rönt starkare uppmärksamhet än vad fallet är.

Fråga är om det inte skulle ha tett sig mera framsynt att redan från begynnelsen ha analyserat folkhögskolans ställning jämsides med fackskolans, kanske att rent av ha sökt någon form av samordning mellan skoltyperna. Det är kanske inte ännu för sent. Även om länsstyrelsen liksom sannolikt många andra remissorgan har anledning att räkna med att folkhögskolan — med erforderlig anpassning — skall förmå hävda sig, kan länsstyrelsen inte frigöra sig från intrycket att en tilltalande planering missat ett mycket väsentligt sammanhang i en i övrigt framsynt uppbyggnad av vårt bildnings- och utbildningssystem.

Riksrevisionsverket, länsstyrelserna i Uppsala, Kalmar och Kronobergs län samt *Centerns kvinnoförbund och Samverkande bildningsförbunden* anser att frågan om folkhögskolans ställning bör göras till föremål för särskild utredning.

I fråga om folkhögskolans relation till fackskolan ansluter *skolöverstyrelsen* sig till de synpunkter och överväganden FU anfört och begränsar sig till vissa kommentarer. Beträffande frågan om folkhögskolans möjlighet att i merithänseende mäta sig med den 2-åriga sociala fackskolan bedömes utsikterna därtill såsom goda. Överstyrelsen utvecklar sin uppfattning på följande sätt.

Även om kraven i många avseenden kommer att höjas, när grundskolan genomförs, har folkhögskolan under förutsättning av bibehållen lärarstandard och ökade resurser för fortbildning av lärare alla möjligheter att anpassa sin undervisning till de högre krav som den nya skolsituationen kommer att ställa. Överstyrelsen har för avsikt att arbeta för att gällande intagningsbestämmelser och intagningspraxis vid statliga verk och institutioner utformas i enlighet därmed. Dessutom bör möjligheter skapas för att stärka folkhögskolans ställning i detta hänseende också i den kommunala förvaltningen och i näringslivet.

Det bör vidare enligt överstyrelsens mening vara möjligt för folkhögskolelever att på liknande sätt som från fackskolan övergå till gymnasium.

Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet anför bl. a. följande.

Folkhögskolorna bör ges så stor frihet att utforma sin verksamhet att det för huvudmännen framstår som en stimulerande uppgift att på grundval av vunna erfarenheter förnya skolformen samtidigt som dess särprägel bibehålles. Med den målsättningen torde inte folkhögskolan behöva känna sig som alternativ till en social fackskola. Tvärtom torde de planerade fackskolorna ge folkhögskolan större chanser att mer än hittills kunna förverkliga sin huvuduppgift att ge medborgerlig och personlig bildning. Det synes därför värdefullt att den ekonomiska bidragsgivningen från statsmakternas sida till folkhögskolorna inte

onödigtvis förenas med villkor, som kan verka hämmande på folkhögskolans fria utveckling.

TCO anför beträffande förhållandet mellan folkhögskola och social fackskola bl. a. följande.

Det är rimligt att anta, att efterfrågan på gymnasial utbildning kommer att utgå från två helt skilda ungdomsgrupper: utom den större gruppen omfattande sexton-sjuttonåringarna även en äldre grupp omkring och över tjuгоårsåldern med betydligt högre grad av social och personlig mognad. Redan nu är en genomsnittsålder på 22—24 år vid folkhögskolorna inte ovanlig. Elevernas förkunskaper uppgår ofta till real- eller flickskolenivå, men utfrågningar av eleverna beträffande deras tidigare skolerfarenheter visar, att dessa inte anser sig ha fått tillräckligt utbyte av sin skolgång under brytningsåren, innan studieintresset och studieförmågan mognat.

För denna äldre grupp av ungdomar kommer folkhögskolan att utgöra ett utbildningsalternativ vid sidan av fackskolan. Starka skäl talar också för att en lämplig studieväg till yrken, som innebär kontakt och samarbete med andra människor i arbetsledande och sociala uppgifter, omfattar en tids förvärvsarbete, innan den yrkesförberedande utbildningen påbörjas. För en grupp ungdomar kan folkhögskolan alltså komma att framstå inte bara som ett likvärdigt utan också som ett bättre alternativ än motsvarande utbildning i fackskolan.

TCO efterlyser i anslutning till FU:s uttalanden om folkhögskolans kompetensvärde klarare precisering av det meritvärde, som genomgång av 2-årig folkhögskoleutbildning ger, samt bättre informationer härom. TCO finner det vidare i hög grad sannolikt att folkhögskolans uppgifter inom vuxenutbildningen kommer att växa kraftigt och ger några exempel på sådana uppgifter. Organisationen anser att folkhögskolan har goda förutsättningar att göra en värdefull insats på detta område, genom sina speciella möjligheter att smidigt anpassa sig både efter de studerandes och samhällets krav och efter det synnerligen heterogena elevmaterialets förutsättningar.

Centerns kvinnoförbund anför följande.

Vad man saknar i utredningen är en klar ställning till den kompetens folkhögskolan i framtiden kommer att ge. Visserligen sägs att nivån allteftersom grundskolan genomföres kommer att ligga högre än nu, i vissa fall skulle den slutliga kunskapsnivån ligga över fackskolans och gymnasiets. Det är gott och väl med sådana uttalanden, men för de ungdomar som vill gå vidare är det oerhört väsentligt att veta hur deras betyg från folkhögskolan står sig i konkurrensen med betyg från andra skolformer.

Beträffande planeringsfrågorna ansluter sig *skolöverstyrelsen* till FU:s uppfattning rörande omändring av folkhögskola till fackskola men förutsätter att inrättandet av fackskolan sker i vanlig ordning, dvs. efter medgivande av Kungl. Maj:t samt yttrande av länskolnämnd och skolöverstyrelsen. Överstyrelsen anser det önskvärt att i första hand andra utvägar sökes i den händelse elevrekryteringen vid en skola skulle bli otillfredsställande. I främsta rummet borde undersökas om inte skolan kunde omändras till ungdomsfolkhögskola. Denna skolform kommer att bli av stor betydelse anser överstyrelsen och föreslår att möjligheter skapas att vid behov inrätta permanenta ungdomsfolkhög-

skolor. I första hand bör därvid undersökas om behovet kan täckas genom att som nyss nämnts omändra en folkhögskola för vuxna. Överstyrelsen understryker vidare att samtliga frågor av planeringskaraktär, när det gäller folkhögskolor, måste handläggas i samråd mellan skolornas huvudmän, skolöverstyrelsen och vederbörande länskolnämnder.

Sveriges lantbruksförbund anser att folkhögskolor ombildade till internatfackskolor bör kunna bli ett värdefullt komplement till övriga fackskolor. Samma uppfattning har *länsstyrelsen i Västerbottens län* och *Riksförbundet landsbygdens folk*.

De riktlinjer FU angivit och de konkreta uppslag som förts fram beträffande folkhögskolans utveckling har bedömts mycket positivt i remissyttrandena. I några fall har kompletterande förslag framförts.

Skolöverstyrelsen finner uppslaget med kortare kurser väl värt att pröva. Vidare framhåller överstyrelsen folkhögskolornas lämplighet för ungdoms-, studie- och organisationsledarutbildning och poängterar särskilt, att behovet av ungdomsledarutbildning är stort. Överstyrelsen påpekar, att expertmedverkan i vissa fall kan bli nödvändig, när folkhögskolorna skall meddela dylik utbildning. Kostnaderna härför uppskattar överstyrelsen till ca 4 000 kr. per skola och föreslår att ett anslag på 80 000 kr. ställs till överstyrelsens förfogande för 1965/66 för bestridande av kostnaderna vid omkring 20 skolor.

Vad gäller folkhögskolans uppgifter på den postgymnasiala undervisningsnivån finner överstyrelsen det vara en naturlig utveckling att studier kan bedrivas i vissa ämnen ledande till kunskaper motsvarande t. ex. vad som fordras för ett akademiskt betyg eller mer. Överstyrelsen anser att försöksverksamhet bör anordnas enligt i huvudsak följande riktlinjer.

En undervisning vid folkhögskolorna på postgymnasial nivå torde för att ge eleverna fullt utbyte av deras studier i hög grad befrämjas av nära samverkan mellan lärare vid universitet och den berörda folkhögskolan. En universitetslärare kan då leda planeringen av undervisningen och dessutom ha möjlighet att följa utvecklingen i lämplig utsträckning samt hålla seminarieövningar och vissa föreläsningar i vederbörande ämne. För seminarier och föreläsningar, planerings- och uppföljningsarbete samt resekostnader bör utgå ersättning till folkhögskolan och de medverkande.

Det förutsätts,

att undervisningen pågår i 30 veckor,

att universitetslärare medverkar som föreläsare och ledare av seminarieövningar, *att* dubbelföreläsningar hålls en gång varannan vecka och seminarieövningar varannan vecka,

att ersättning utgår till den anlitade läraren för planering samt

att rektor och den lärare vid skolan, som anlitas för kompletterande undervisning och handledning, erhåller viss tillgodoräkning i tjänstgöringsskyldigheten.

Överstyrelsen beräknar, att här nämnd undervisning kan anordnas vid fem skolor med två kurser vid vardera. Mot bakgrunden av erfarenheter från regional akademisk undervisning uppskattar överstyrelsen kostnaden för sådan kurs i ett

ämne till 15 000 kr. och föreslår därför att 150 000 kr. ställs till överstyrelsens förfogande för ändamålet.

Eleverna bör från folkhögskolan få intyg, som utvisar kursens längd och det avsnitt av ämnet som behandlats, ävensom omdöme om sin förmåga att tillgodogöra sig undervisningen enligt folkhögskolestadgan.

Universitetskanslersämbetet finner det påtagligt, att folkhögskolan har stora möjligheter att tack vare skolväsendets utbyggnad successivt och avsevärt höja sina bildningsmål.

Folkhögskolornas kursprogram berörs också av *arbetsmarknadsstyrelsen* och *Hermods korrespondensinstitut*. Arbetsmarknadsstyrelsen pekar på möjligheter att anordna omskolningskurser vid folkhögskolorna och korrespondensinstitutet betygar sitt intresse för tanken på akademisk undervisning per korrespondens vid dessa skolor. *Skolstyrelsen i Västerås* avstyrker däremot akademisk undervisning vid folkhögskolorna.

TCO konstaterar i sitt yttrande den tendens till ökning av antalet kortare kurser vid folkhögskolan, som under senare år kunnat iakttagas, och framhåller att dessa kurser otvivelaktigt svarar mot ett växande behov. *TCO* förutsätter emellertid att den fortsatta utbyggnaden av korta kurser betraktas som ett komplement till huvudkurserna och anför vidare:

För att folkhögskolan på ett fullgott sätt skall kunna fylla denna delvis nya uppgift, måste vissa garantier för verksamheten skapas. Det räcker inte med att folkhögskolestadgan ger formella möjligheter att anordna korta kurser vid sidan av de längre. Ändringar i bestämmelser, som reglerar rektorernas och lärarnas arbets- och löneförhållanden, blir också nödvändiga. Likaså är det en nödvändig förutsättning, att rätten till studiehjälp gäller även för deltagare i kortkurser.

TCO ansluter sig till *FU*:s uppfattning att de förestående förändringarna inom folkhögskolan kommer att medföra ökade krav på skolans materiella och personella resurser. I denna del yrkar *TCO* bland annat att högre lärartjänster, jämställda med lektorstjänsterna vid gymnasierna, inrättas vid folkhögskolan.

FU:s förslag att 1960 års lärarutbildningssakkunniga får i uppdrag att jämväl utreda frågan om lärarutbildning för folkhögskolan, biträdes av *skolöverstyrelsen*. Vidare framhåller överstyrelsen behovet av fortbildning för folkhögskolans lärare och ansluter sig därvid till *FU*:s förslag men föreslår därtill att ytterligare en s. k. tiodagarskurs samt rektorskonferenser och regionala pedagogdagar anordnas. Kostnaderna härför beräknas till sammanlagt 67 000 kr., vilket belopp föreslås ställas till överstyrelsens förfogande för anordnandet av nämnda kurs, konferenser och pedagogdagar under 1965/66. En tjänst som biträdande folkhögskolinspektör föreslås vidare skola inrättas vid överstyrelsen.

Överstyrelsen understryker *FU*:s bedömning att en väsentlig förstärkning av anslagen till folkhögskolan krävs för att skolan skall kunna fullgöra sina uppgifter och framlägger förslag till ökning av driftbidrag och byggnadsbidrag.

2.3 Departementschefen

2.3.1 Den kvantitativa utvecklingen

Under de senaste decennierna har utbildningssituationen i vårt land snabbt förändrats. Samhällets sociala och ekonomiska omvandling och den stegrade kulturella aktiviteten har drivit fram och gjort möjliga ständigt ökade kvalitativa och kvantitativa förbättringar av utbildningsväsendet. I insikt om att den obligatoriska skolan måste omdanas efter nya och växande krav från individer och samhälle fattades år 1950 beslutet om enhetsskolans genomförande, vilket efter omfattande utredningar och praktiska försök fullföljdes genom grundskole-reformen 1962. Inom några få år är i stort sett alla ungdomar i åldern 7—16 år under utbildning.

På grundval av främst 1955 års universitetsutrednings förslag har en rad åtgärder genomförts varigenom universitets- och högskoleväsendet erhållit kraftiga förstärkningar av resurserna för utbildning och forskning. Vid 1960 års riksdag uppdrogs riktlinjer för detta utbildningsväsendes utbyggande under 1960-talet och under 1963 års höstsession biträdde riksdagen de av mig förordade riktlinjerna för den erforderliga ytterligare utbyggnaden fram till 1970-talets början, då det totala antalet studerande vid universitet och högskolor beräknas överstiga 80 000. Den mycket kraftiga expansionen av utbildningsväsendet på universitets- och högskolenivå — från ca 15 000 studerande för 20 år sedan till omkring 50 000 i dag — kommer alltså att fortsätta i snabb takt.

Det senaste decenniets reformarbete på utbildningsområdet har sålunda i viktiga avseenden lett till beslut, när det gäller den obligatoriska skolans och universitets/högskoleväsendets utformning och utveckling. I avvaktan främst på lösningen av grundskolefrågan har reformerna av det gymnasiala åldersstadiets skolor varit mer begränsade. En provisorisk reform av det allmänna gymnasiet har dock skett liksom reformer inom fackgymnasierna, varjämte betydelsefulla insatser gjorts framförallt för att kvantitativt utbygga de olika skolformerna. Bl. a. har yrkesutbildningen kraftigt upprustats efter beslut av 1955 års riksdag.

Under de närmaste åren bör reformarbetet starkare inriktas på det gymnasiala utbildningsområdet. I en första fas bör därvid på grundval av GU:s och FU:s förslag genomföras en omfattande och genomgripande omgestaltning av den betydelsefulla sektorn, som bl. a. omfattar nuvarande gymnasieformer. I en senare fas kommer förslag att framläggas om reformering av dels den gymnasiala vuxenutbildningen, dels den sektor som omfattar yrkesskolväsendet. Förberedelserna härför pågår inom gymnasieutredningen respektive inom yrkesutbildningsberedningen.

Bland de många förhållanden, som nödvändiggör en reform av skolsystemet på det gymnasiala åldersstadiet, utgör den starkt ökade elevtillströmningen ett av de betydelsefullaste. I det föregående har främst nuvarande tre gymnasieformers utomordentligt snabba expansion redovisats och belysts. Därav framgår att antalet nybörjare i dessa tre skolformer tillsammans för närvarande uppgår

till ungefär en fjärdedel av motsvarande årskull. Antalet är mer än dubbelt så stort som för 10 år sedan och mer än fyra gånger så stort som för 20 år sedan. I fråga om gymnasiet har GU framhållit att praktiskt taget alla spörsmål, som rör utformningen av denna skolas framtida motsvarighet, sammanhänger med dess dimensionering och att det därför är ändamålsenligt att först analysera de kvantitativa förhållandena. Det innebär från min sida ingen rangordning av de faktorer, som är bestämmande för utbildningssystemets struktur och utbildningsvägarnas utformning, när jag med anslutning till GU:s principiella uppfattning konstaterar att varje övervägande i dessa frågor, som vill göra anspråk på att vara realistiskt, bör ske mot bakgrund av en bedömning av den kvantitativa utvecklingen. Innan jag i de följande avsnitten tar upp spörsmålen om den yttre och inre organisationen av vissa av det gymnasiala åldersstadiets skolor, finner jag det därför angeläget att något uppehålla mig vid frågan rörande dessa skolors kvantitativa omfattning i framtiden.

GU sammanfattar de många faktorer som påverkar gymnasiet dimensionering under de två huvudpunkterna: *ungdomens efterfrågan på gymnasieutbildning* och *avnämarnas efterfrågan på gymnasieutbildade*. Denna upplägning kan givetvis tillämpas på alla utbildningar och synes mig också i de flesta fall utgöra en ändamålsenlig utgångspunkt för utbildningsplaneringen. I själva verket har också GU:s undersökningar och överväganden lett till den viktiga slutsatsen att gymnasieutbildningen inte kan behandlas isolerad från utbildningssystemet i övrigt — inte endast så att hänsyn givetvis måste tas både till grundskolan och till de utbildningsvägar som bygger på gymnasiet, utan, och det är det betydelsefulla, också så att gymnasieutbildningen måste utformas i nära anknytning till övriga skolformer på det gymnasiala åldersstadiet. Mot GU:s upplägning av den kvantitativa analysen har inga principiella invändningar framförts i remissyttrandena. Däremot har givetvis GU:s bedömningar och värderingar livligt diskuterats och i några fall ifrågasatts.

Frågan om vilken av de två faktorerna — ungdomens efterfrågan på utbildning eller avnämarnas efterfrågan på utbildade — som skall tillmätas störst vikt har tilldragit sig intresse och även blivit föremål för olika bedömningar. Å ena sidan hävdas att GU alltför mycket vägletts av utbildningsintresset och å andra sidan menar man att arbetsmarknadens önskemål tillmätts för stor vikt. Jag vill här i korthet något beröra detta spörsmål.

Rätten att fritt välja studieväg är en av de grundläggande principerna för grundskolan. Härigenom tillförsäkras ungdomarna inte endast rätt till utbildning upp till 16-årsåldern, vilket följer redan av att grundskolan är obligatorisk, utan också rätt att tillsammans med föräldrarna och inom de gränser, som läroplanen medger, bestämma i fråga om utbildningens inriktning. I vilken utsträckning motsvarande princip skall tillämpas inom vårt utbildningsväsende i övrigt, både i fråga om rätt till utbildning och rätt att fritt välja utbildningsväg, är ett prin-

cipiellt inte oviktigt spörsmål, som från olika synpunkter kommer att beröras i det följande. I förevarande sammanhang är det emellertid tillräckligt att konstatera att oavsett vilken uppfattning man hyser i frågan torde det av resurs-skäl under åtskillig tid framåt inte bli möjligt att i full utsträckning vidga tillämpningsområdet för principen om det fria valet av studieväg. Även om sålunda samhället f. n. inte kan garantera att alla utbildningssökande på det gymnasiala åldersstadiet får sina önskemål uppfyllda vill jag understryka vikten av att vi så långt möjligt söker tillgodose efterfrågan på utbildning lika väl som efterfrågan på utbildade. Frågan om vilken av dessa efterfrågesidor som skall bedömas som betydelsefullast kan enligt min mening inte entydigt besvaras. Här måste en avvägning ske från fall till fall med hänsyn till samhällets sam-lade resurser och behov. Allmänt sett kan skäl andras för att vid utbyggnaden av skolorna på det gymnasiala åldersstadiet låta i första hand utbildningsintres-set öva inflytande på den totala dimensioneringen, medan efterfrågan på utbildade får större betydelse då proportionerna mellan olika utbildningsvägar bestä-mes. Detta synes närmast vara den uppfattning GU och även FU företräder. Som bl. a. GU framhållit är emellertid utbildningsintresse och avnämbarbehov inga-lunda oberoende av varandra. Man bör kunna räkna med att en effektiv studie- och yrkesvägledning byggd på arbetsmarknadsprognoser skall medverka till att ungdomarnas intresse för utbildnings- och yrkesvägar kommer att visa god över-ensstämmelse med efterfrågan på arbetskraft.

GU:s bedömning av den *totala efterfrågan på gymnasial utbildning* innebär bl. a. att vid 1970-talets början omkring hälften av årskullen efter genomgången grundskola skulle söka sig till fortsatt utbildning av förhållandevis teoretisk och allmän karaktär, vartill kommer de ungdomar som önskar sig annan fortsatt ut-bildning, i det följande kallad yrkesskolutbildning, kanske en fjärdedel av årskul-len. Denna bedömning har flertalet remissinstanser funnit realistisk. Inte så få menar dock att GU underskattat utbildningstrycket, medan GU:s uppskatt-ningar däremot endast i enstaka yttranden har ansetts för höga och då närmast i den meningen att antalet ungdomar med för dessa studier begåvningsmässiga förutsättningar inte skulle svara mot en så kraftig expansion av den mera teore-tiska utbildningen. De sistnämnda synpunkterna är enligt min mening inte i första hand av intresse vid bedömning av utbildningstryckets storlek utan blir av betydelse främst för diskussioner om hur det gymnasiala skolsystemet bör utfor-mas för att på ett ändamålsenligt sätt möta detta tryck. Denna för hela den nu aktuella reformen avgörande fråga skall jag ta upp i följande avsnitt.

GU har genom en rad undersökningar penetrerat de faktorer, som är av be-tydelse för tillströmningen till gymnasial utbildning, och även sökt kvantitativt uppskatta dessa faktorerers betydelse. Vissa av dessa undersökningar har pionjär-karaktär och det ligger i sakens natur att precisionen i uppskattningarna — bl. a. på grund av primärdatas kvalitet — inte kan bli särskilt stor. Likväl har GU på ett enligt min mening övertygande sätt visat att efterfrågan på utbildning

på det gymnasiala åldersstadiet kommer att fortsätta att öka i snabb takt och att därvid önskemålen om en relativt allmän och teoretisk utbildning kommer att dominera. Till den bild som GU givit av faktorer, vilka särskilt främjar föräldrars och ungdomars utbildningsvänliga attityd, kan i dag fogas några nya drag.

Den studiefinansieringsreform, som riksdagen under årets vårsession beslutat, kommer att i väsentlig grad undanröja de ekonomiska hinder, som hittills medfört att ungdomar särskilt från hem utan utbildningstradition i mindre utsträckning sökt sig till fortsatt utbildning. Samtidigt kan man förvänta sig att obenägenheten att välja en längre utbildningsväg kommer att minska, vilket i sin tur torde medföra en förskjutning mot en mer allmän och teoretisk utbildning.

Sistnämnda tendens har de senaste åren varit utpräglad på grundskolans högstadium. Exempelvis har ca 75 % av de ungdomar, som innevarande hösttermin går i årskurs 9 och följer den nya läroplanen för grundskolan, valt någon av de fem mer teoretiska linjerna. En förskjutning mot mer allmän utbildning i grundskolan kan förväntas ytterligare öka efterfrågan på utbildning ovanpå grundskolan.

Det finns sålunda förhållanden, som ger stöd åt de remissinstanser, vilka menar att GU har underskattat utbildningstrycket. Å andra sidan är som jag redan framhållit GU:s kalkyler så approximativa att effekten av nytillkommande faktorer knappast blir så stor att anledning finns justera GU:s uppskattningar för tiden fram till 1970. Härtill kommer att andra förhållanden för den angivna tidsperioden måste få ett avgörande inflytande på programmet för det gymnasiala skolväsendets expansion, nämligen begränsningen i de materiella och personella resurser som samhället kan disponera för detta ändamål. Under samma tid skall grundskolereformen i allt väsentligt genomföras. Denna ställer stora krav på investeringar i skolbyggnader och utrustning och på flera lärare, krav som måste ha prioritet och inte får eftersättas genom en alltför stark expansion av andra delar av utbildningsväsendet. Även förverkligandet av de riktlinjer för den erforderliga ytterligare utbyggnaden av det högre utbildningsväsendet, vilka riksdagen under föregående års höstsession biträtt, ställer fram till 1970-talets början stora anspråk på samhällsresurserna. Redan för att realisera GU:s och FU:s förslag erfordras, som jag kommer att redogöra för längre fram, betydande investeringar och tillgång till ett stort antal nya lärare. Lärarbristen är f. n. betydande. Även om situationen enligt nu tillgängliga prognoser, den senaste utförd på 1960 års lärarutbildningssakkunnigas uppdrag och nyligen publicerad under titeln Skolans försörjning med lärare (SOU 1964: 44), skulle komma att successivt förbättras under 1960-talet så att bristen i stort sett skulle vara hävd vid decenniets slut, finns det all anledning att iaktta försiktighet och inte räkna med en större expansion än att lärarfrågan kan på rimligt sätt lösas.

Jag förordar med hänsyn till angivna förhållanden en utbyggnad av det gymnasiala skolväsendet i den omfattning GU räknat med. Därmed förverkligas en utomordentligt snabb fortsatt expansion av den gymnasiala utbildningen. För

närvarande går omkring en fjärdedel av årskullen till gymnasium och fackskola. GU:s program syftar till en fördubbling av denna andel på något mer än ett halvt decennium vartill kommer en fortsatt vidgning av yrkesskolutbildningen. Detta innebär en betydande satsning från samhällets sida och ökar starkt utbildningsmöjligheterna för ungdomen. Om utbyggnaden skulle bli väsentligt mindre skulle detta med all sannolikhet leda till att ett betydande antal ungdomar inte finge den utbildning, som de önskar sig och samhället har behov av, en utveckling som inte kan accepteras. Jag vill därför förorda att som riktpunkt för den kvantitativa omfattningen omkring 1970 anges att i gymnasium och fackskola tillsammans skall intagas ca 50 % av årskullen. Ett realiserande av denna riktpunkt och en beräknad vidgning av yrkesskolutbildningen innebär att vid 1970-talets början omkring tre fjärdedelar av årskullen kommer att genomgå gymnasial utbildning.

Jag övergår nu till frågan om *proportionerna mellan olika utbildningsvägar*, i första hand mellan gymnasium och fackskola och i andra hand mellan studievägarna inom var och en av de båda skolformerna. Denna fråga har GU och FU sökt belysa från såväl elev- som avnämarsynpunkt.

GU:s uppskattningar rörande *avnämarnas efterfrågan* på olika slag av gymnasieutbildad arbetskraft har bedömts som rimliga eller lämnats utan erinran i det övervägande antalet remissyttranden. De invändningar som gjorts går delvis i motsatta riktningar — t. ex. beträffande det framtida behovet av humanister — och utgör närmast en bekräftelse på riktigheten i GU:s uttalande om osäkerheten i dylika efterfrågeprognoser. Med understrykande av detta uttalande kan jag i huvudsak acceptera GU:s uppskattningar. På grundval av dessa uppskattningar samt bedömningar rörande *ungdomens efterfrågan* på olika slag av utbildning har GU funnit det rimligt räkna med att omkring 1970 av årskullen 30—35 % kommer att intagas i gymnasiet och ca 20 % i fackskolan. Därvid bör enligt GU inom gymnasiet en ytterligare omfördelning i riktning mot fackgymnasieutbildning komma till stånd. Även dessa bedömningar har i det stora hela accepterats av remissinstanserna. Den kritik och de invändningar som framföres enligt min mening inte anledning till några väsentliga avvikelser från GU:s rekommendationer.

Jag anser att som riktpunkt för gymnasiets kvantitativa omfattning omkring 1970 bör väljas ca 30 % av årskullen. Detta tal överensstämmer med riktlinjerna för utbyggnaden av det högre utbildningsväsendet. Om gymnasiefrekvensen skulle växa väsentligt snabbare och vid 1970-talets början betydligt överstiga 30 % finns risk för att trycket på de akademiska utbildningsvägarna skulle öka i sådan grad att allvarliga olägenheter kunde uppstå. En så stark ökning av gymnasiefrekvensen torde nämligen med all sannolikhet inte kunna kompenseras av en förskjutning mot fackgymnasieutbildning och en utbyggnad av den icke-akademiska postgymnasiala utbildningen, vilka eljest båda är av stor betydelse för en god balans i utbildningssystemet.

De fåtaliga yttrandena över FU:s beräkningar och synpunkter rörande *fackskolans kvantitativa utveckling* föranleder inte heller någon avvikelse från de i huvudsak överensstämmande uppfattningar som FU och GU redovisat. I sistnämnda fråga vill jag endast tillägga, att då numera försöksverksamheten med fackskola är inne på sitt andra år intresset för denna utbildning bättre kan bedömas. Av en av skolöverstyrelsen lämnad redogörelse framgår att till fackskolans första årskurs innevarande läsår sökt i genomsnitt ca 37 % av det totala elevunderlaget i vederbörande upptagningsområden. Av dessa var ca 23 procentenheter förstahandssökande. Ca 19 procentenheter har intagits. Antalet sökande inom den s. k. kvoten, avsedd för personer med längre praktisk erfarenhet o. dyl., utgjorde ca 15 %. Majoriteten, drygt två tredjedelar, av dessa sökte till teknisk fackskola. Totala antalet sökande fördelade sig på merkantil fackskola med drygt 20 %, på allmän med knappt 35 % och på teknisk med ca 45 %. Även om dessa tal måste tolkas med försiktighet visar de likväl att intresset för fackskoleutbildning är stort och jag anser det rimligt att fackskolans omfattning i varje fall fram till 1970 bestämmas till ca 20 % av den del av årskullen, som successivt berörs av skolformens utbyggnad.

Sammanfattningsvis förordar jag som *riktpunkt för den kvantitativa omfattningen av gymnasium och fackskola omkring 1970* följande.

I gymnasiet intages ca 30 % av årskullen, varav närmare en fjärdedel på vardera teknisk och ekonomisk studieväg.

I fackskolan intages ca 20 % av årskullen, varav drygt en tredjedel på teknisk studieväg.

I detta sammanhang vill jag beröra ytterligare några av GU:s synpunkter av mera allmän natur.

Vad GU anfört rörande *utvecklingen på längre sikt efter 1970* har inte i nämnvärd grad uppmärksammats av remissinstanserna. Även om de alternativ som skisseras i dagens läge inte ter sig orimliga är det, som också GU framhåller, nödvändigt att grundligare undersökningar företas innan planer på så lång sikt kan uppgöras. Jag vill därför understryka vikten av att prognos- och planeringsarbetet bedrivs effektivt och långsiktigt. Bl. a. genom de nyligen genomförda reformerna av skolväsendets centrala ledning samt universitetens och högskolornas organisation och förvaltning har goda förutsättningar skapats för att så skall bli fallet. Det likaledes nyligen inrättade planeringsrådet för utbildningsfrågor bör även kunna verksamt bidra till att redan nu en konstruktiv diskussion kommer i gång som underlag för planeringen av utbildningsväsendets fortsatta utbyggnad och struktur efter 1970.

Vad GU anfört om nödvändigheten av *en flexibel utformning av utbildningsorganisationen*, så att denna smidigt kan anpassas efter nya förhållanden, har understrukits i ett flertal remissyttranden. För egen del ansluter jag mig ore-

serverat till GU:s uppfattning. Att de riktpunkter som förut angivits för gymnasiet och fackskolans utbyggnad på längre sikt måste ändras är givet. Några mera betydelsefulla justeringar av de genomsnittliga elevfrekvenserna för hela landet synes emellertid inte kunna företas för perioden fram till 1970.

Frågan huruvida de av GU och FU antagna proportionerna mellan de olika studievägarna, framför allt inom gymnasiet, verkligen kommer att uppnås vid 1970-talets början har diskuterats i remissyttrandena. Föremål för uppmärksamhet har även varit vilka åtgärder, som eventuellt behövs för att i rimlig grad realisera målsättningen. Härvid har bl. a. studie- och yrkesvägledningens betydelse påpekats. En effektiv sådan vägledning grundad på prognoser är av stor betydelse. Huruvida problemen kan lösas enbart på denna väg är vanskligt att i dag avgöra. Skolöverstyrelsen finner det för sin del inte särskilt troligt. En betydelsefull fråga är otvivelaktigt den ensidighet i könsfördelningen på vissa utbildningslinjer, som GU påtalat och även ett flertal remissinstanser ingående uppehållit sig vid. Därvid har bl. a. föreslagits att denna fråga skulle utredas särskilt. För närvarande är jag inte beredd att medverka härtill. Den av GU rekommenderade omfördelningen pågår sedan några år och synes hittills utan särskilda svårigheter ha genomförts enligt uppdragna riktlinjer. Enligt min mening bör ytterligare några års erfarenhet avvaktas under vilken tid det bör ankomma på skolöverstyrelsen att genom statistiska och andra undersökningar noggrant följa utvecklingen och om så befinnes erforderligt föreslå åtgärder.

2.3.2 Det gymnasiala skolsystemets struktur

De uppskattningar beträffande efterfrågan på utbildning och efterfrågan på utbildade, som FU och GU gjort, har jag i det föregående i huvudsak anslutit mig till varvid jag bl. a. understrukt dels angelägenheten av att skolsystemet på det gymnasiala åldersstadiet får en elastisk utformning, så att det smidigt kan anpassas till ändrade förhållanden, dels nödvändigheten av att skolsystemet utvecklas med hänsyn till tillgängliga ekonomiska, personella och lokalmässiga resurser.

Jag övergår nu till frågan hur det *gymnasiala skolsystemet i sina huvuddrag bör vara uppbyggt* och efter vilka riktlinjer *den yttre organisationen* bör utformas, för att vi inom ramen för disponibla resurser bäst skall kunna tillgodose ungdomarnas förutsättningar och intressen liksom samhällets behov av utbildade.

Även om vi inte blickar längre fram i tiden än till början av nästa decennium kommer med största sannolikhet de ungdomar, som anmäler sitt intresse för en relativt allmän och teoretisk utbildning, att tillsammans årligen utgöra åtminstone hälften av ifrågavarande årskullar. Det innebär ingen underskattning

av »begåvningsreservens» omfattning när jag ansluter mig till GU:s uppfattning att ett gymnasium, som vill i sina huvuddrag bibehålla det nuvarandes målsättning, inte skulle motsvara alla dessa ungdomars behov och önskemål.

Visserligen synes man numera allmänt vara ense om att den successiva höjningen av den kulturella, sociala och ekonomiska nivån i samhället ökar den andel som kan utnyttja ytterligare utbildning, men i denna dynamiska syn på »begåvningsreserven» ingår som en lika betydelsefull komponent att själva begåvningsbegreppet måste ses mer differentierat. Skall »reserverna» komma till sin rätt måste alltså utbildningsmålen kunna tillåtas variera i fråga om både innehåll och nivå i väsentligt högre grad än vad som lämpligen kan ske inom gymnasiets ram.

Jag vill i detta sammanhang något beröra en annan och högst påtaglig tendens — som skenbart kan synas strida mot nyssnämnda önskemål om mera differentierade studiemål — nämligen den alltmer ökade vikt som under senare tid tillmätts *bredden i utbildningsinnehållet*. Från de utbildningsökandes sida torde denna tendens ofta vara ett uttryck för att man inte önskar en tidig specialisering utan vill hålla vägarna till en rad yrken eller utbildningsvägar öppna så länge som möjligt. Det starkt växande intresset hos ungdomarna för vad GU kallar »relativt teoretisk utbildning» synes i hög grad vara just önskemål om utbildningsvägar som leder till breda avnämningarområden och som medger att ett mer definitivt yrkesval kan uppskjutas.

Dessa önskemål är av allt att döma i de allra flesta fall förenade med önskan om en klar *målinriktning hos utbildningen*, även om målet kan vara mer eller mindre avlägset. Somliga ungdomar vill ha en utbildning som ger dem möjlighet att relativt snabbt gå ut i förvärvslivet — exempelvis inom det merkantila fältet. Andra förlägger målet väsentligt längre fram i tiden och tvekar måhända ännu i valet mellan slutstationer, även om dessa ofta samlas inom ett intresseområde, t. ex. det naturvetenskapligt-tekniska. Enligt min mening bör därför varje utbildningsväg vara klart målinriktad. Graden och arten av målinriktning kan och bör dock växla avsevärt mellan olika vägar.

En dylik målinriktning mot verksamheter på olika områden och på skilda nivåer är också från samhälls- och arbetslivets synpunkt nödvändig. Vi måste i framtiden alltjämt ha studievägar, som i stora drag motsvarar nuvarande gymnasieformer, dvs. har till huvuduppgift att förbereda för studier vid universitet och högskolor eller för direkt yrkesverksamhet. Vi behöver också kortare studievägar ovanpå grundskolan, vilka siktar på en yrkesverksamhet på mellannivå eller på fortsatt utbildning oftast av mer speciell karaktär. Slutligen erfordras yrkesutbildning, som bygger direkt på grundskolan och tar sikte på något eller några ganska bestämda yrkesområden. Under lång tid kommer denna utbildning att ha avsevärd omfattning.

Sedan lång tid tillbaka har vi i vårt land haft skolor som tillgodosett det första och det sista av de här nämnda tre typerna av utbildningsbehov, nämligen gymnasierna och yrkesskolorna. I någon mån finns också skolor för utbildning

på mellannivå. 1962 års riksdag fattade beslut om inrättande av fackskolorna vilka avsågs få till uppgift att i väsentligt vidgad omfattning erbjuda en utbildning av detta slag. GU framhåller att det knappast kan vara lämpligt att härutöver införa ytterligare skolformer på det gymnasiala åldersstadiet. Jag delar helt denna uppfattning som inte heller mött några erinringar i remissyttrandena. Det bör sålunda vara möjligt att tillgodose behovet av olika slag av utbildning på detta stadium genom att utforma lämpliga studievägar inom de tre gymnasiala skolformerna gymnasium, fackskola och yrkesskola. Framgången härvidlag blir i hög grad avhängig av hur väl man lyckas avstämma de olika vägarernas mål i förhållande till varandra och sedan vid den konkreta konstruktionen — framför allt av läroplanerna — förverkliga dessa mål.

Detta spørsmål sammanhänger i väsentliga hänseenden med frågan om de *gymnasiala utbildningarnas kompetensvärde*, vilken i remissvaren rönt stor uppmärksamhet. Problemen gäller därvid inte främst gymnasiet, som bl. a. genom sin anknytning uppåt till de akademiska läroanstalterna får sitt kompetensvärde relativt väl fixerat, inte heller yrkesskolan, där den mer speciella inriktningen hos kurserna i flertalet fall konkretiserar kompetensen, utan framförallt den nya fackskolans kompetensvärde. Jag skall inte här i detalj ta upp detta spørsmål, som naturligen hör hemma i senare sammanhang (4.5.4). Ur en mer allmän synvinkel, som har samband med frågan om hur det gymnasiala åldersstadiets skolor kan komma att utvecklas, vill jag dock här något beröra problemet.

I remissyttrandena har ibland framförts dels att inträdeskrav som nu motsvarar grundskoleutbildning eller lägre borde i åtskilliga fall höjas till fackskolekompetens, dels att fackskolekompetensen inte skulle komma att utgöra tillräcklig grund för vissa yrken eller utbildningar, som FU angivit. Dessa yttrandena kan ses som uttryck för tendenser till höjning av kraven på skolunderbyggnad för många yrken och utbildningsvägar. FU har själv konstaterat dessa tendenser och ansett sig i någon mån böra ta hänsyn härtill men understryker samtidigt den ståndpunkt skolberedningen intog, nämligen att icke på något område högre kompetenskrav borde få uppställas än som från saklig synpunkt med hänsyn till den fortsatta verksamheten är berättigade.

Vid ställningstagandet till dessa spørsmål finner jag det synnerligen viktigt att man inte läser sig vid ett statiskt betraktelsesätt. Vi befinner oss nu mitt uppe i arbetet med att genomföra grundskolan. Redan denna reform, som över hela landet är genomförd först i början av 1970-talet, innebär en kraftig höjning av utbildningsnivån. En rad utbildningar och yrken har tidigare byggt och måste ännu under åtskilliga år bygga på en lägre skolunderbyggnad än den grundskolan ger. Anpassningen till de nya förhållandena pågår emellertid successivt och skolöverstyrelsen utreder f. n. grundskollinjernas kompetensvärde. För ett mycket stort antal yrken och utbildningsvägar innebär grundskolans genomförande ett starkt förbättrat utgångsläge, som allteftersom det kan ut-

nyttjas, bör medföra stora fördelar. Exempelvis måste yrkesskolutbildningen kunna göra betydande rationaliseringsvinster. Under avsevärd tid framåt måste sålunda intresset inriktas på anpassningen till och nyttiggörandet av denna standardhöjning. Jag vill därför understryka att det inte är förenligt med sundushållning med våra resurser att nu kräva en höjning av kompetensen för tillträde till utbildningsvägar för vilka grundskolan ger tillräcklig förutbildning. Allteftersom tiden går kan läget emellertid komma att ändras beträffande åtskilliga utbildningar. Den utvecklingsfas vi nu står inför kommer att medföra en ytterligare höjning av utbildningsnivån. I början av 1970-talet har sannolikt omkring hälften av ungdomarna i varje årskull fått tillfälle skaffa sig fackskolekompetens eller mer. Många av dessa kommer då att söka sig till sådan fortsatt verksamhet som tidigare i huvudsak rekryterats av ungdomar med lägre förutbildning. Vi står då inför en ny anpassningsprocess, där det från alla synpunkter — pedagogiska såväl som resursmässiga — ofta blir nödvändigt att genomgripande revidera och rationalisera tidigare använda planer inom de verksamheter som beröres.

Inte minst kan det nu sagda komma att gälla åtskilliga vägar inom vad vi i dag brukar beteckna som det egentliga yrkesutbildningsområdet. Vidgas ramen härför — i direktiven till yrkesutbildningsberedningen har jag framhållit betydelsen av att begreppet yrkesutbildning ges en vidare definition än nu — framstår ännu klarare att, allteftersom utvecklingen mot en allt längre och bredare grundutbildning fortskrider, möjligheter att anknyta mer speciell yrkesutbildning till skilda nivåer måste erbjudas ungdomarna.

Jag håller vidare liksom GU för sannolikt att vi så småningom — i vad som kunde kallas den tredje etappen i utvecklingen — når ett stadium, då intresset för mycket speciell yrkesutbildning byggd direkt på grundskolan och inriktad på smala avnämarsektorer kommer att minska. I stället kommer sådan utbildning ofta att få formen av påbyggnadskurser på en bredare men dock målinriktad grundutbildning erhållen inom gymnasiala skolformer. Möjligheterna till en övergång till mer specialiserad, på breda yrkesområden inriktad grundutbildning bör f. ö., såsom jag utvecklat i nyssnämnda direktiv för utredningen om yrkesutbildningen, övervägas redan nu. På lång sikt kan den emellertid bli en följd av den allmänna höjningen av grundutbildningsnivån. Ett utbildningssystem av detta slag rymmer många fördelar. Den specialiserade påbyggnadsutbildning som ofta kräves kan göras kortare och torde även i många fall kunna försiggå inom arbetslivet. De omläggningar i fråga om både innehåll och kvantitativ omfattning, som ofta behöver göras i en dylik specialiserad utbildning med hänsyn till förändringarna på arbetsmarknaden, kan åstadkommas mycket lättare och snabbare än i en lång, specialiserad utbildning byggd på lägre grundutbildning. För planering och anpassning till förändrade förhållanden är detta av utomordentlig betydelse.

Jag har i det föregående skisserat ett framtidsperspektiv av en utveckling i tre etapper; den första omfattande anpassningen till grundskolan, den andra

till förhållandena då fackskolan finns utbyggd över hela landet och tillsammans med gymnasiet mottar omkring hälften av årskullen och den tredje ett stadium då den dominerande delen av årskullen genomgår en bred, relativt teoretisk utbildning ovanpå grundskolan. På sikt avtecknar sig här som ett huvudmål för utbildningspolitiken en minst 2-årig *ungdomsskola*, som är organisatoriskt sammanhållen och inom sig rymmer olika studievägar avpassade efter elevernas varierande intressen och behov. Gränserna mellan de olika etapperna i utvecklingen fram till detta mål kommer givetvis i verkligheten att flyta. Att utvecklingen får fortgå kontinuerligt betraktar jag som ett villkor för att det stora reformarbetet på utbildningens område skall kunna genomföras med de realekonomiska resurser vi kan disponera. Det betyder emellertid samtidigt att alla de som är engagerade i utbildningsväsendet måste med uppmärksamhet följa utvecklingen och successivt föranstalta om de förändringar som påkallas. Mot denna bakgrund bör också tillkallandet av yrkesutbildningsberedningen ses. Sedan man nu — på grundval av GU:s och FU:s överväganden — med större säkerhet kan överblicka de närmaste stadierna i utvecklingen bör goda möjligheter föreligga att ge yrkesutbildningsorganisationen sådan utformning att den smidigt kan inpassas i det gymnasiala skolsystemet och där fylla sin synnerligen betydelsefulla uppgift.

Den *helhetssyn på utbildningsvägarna på det gymnasiala åldersstadiet*, som både GU och FU utgått från vid sina överväganden och förslag och som i mycket positiva uttalanden vinner stöd hos ett stort antal remissinstanser, ansluter jag mig till. Jag har f. ö. redan i direktiven till yrkesutbildningsberedningen betonat att en mer homogen syn på utbildningsfältet i dess helhet och en ökad integration mellan skilda utbildningsriktningar måste vara en riktpunkt för utredningsarbetet. Det väsentliga häri är att de olika studievägarna måste bilda ett sammanhängande system inom vilket så långt möjligt de enskilda ungdomarnas anlag och intressen kan mötas samtidigt som det tillgodoser samhällets behov av utbildade. Huruvida en studieväg hänföres till den ena eller andra skolformen är som GU också påpekar en mindre väsentlig fråga. Överhuvudtaget synes den traditionella uppdelningen i å ena sidan det allmänna och å andra sidan det yrkesutbildande skolväsendet bli allt svårare att upprätthålla och av allt mindre praktiskt intresse. Jag har tidigare understrukt vikten av att varje utbildning är i viss mening målinriktad. I själva verket betyder ju detta att den är yrkesinriktad även om arten och graden härav kan växla. I vissa fall kan möjligheten till inträde i yrkeslivet ligga nära, i andra fall är detta avlägset och nås måhända först efter studier inom ytterligare en utbildningsanstalt. I vissa fall åter medger en studieväg att valet mellan yrken kan ske ganska fritt, i andra är valmöjligheterna begränsade. Det anförda belyser vanskligheterna i hittills tillämpade gränsdragningar.

Att de olika studievägarna på det gymnasiala ålderstadiet måste samordnas i fråga om målsättning och organisation är sålunda uppenbart. De åsikter, som

framförts i några remissyttranden att dels yrkesskolan bort omfattas av det avslutade utredningsarbetet, dels en ny utredning med uppgift att penetrera hela det gymnasiala skolstadiet skyndsamt borde tillsättas, kan jag emellertid inte dela. Som framgår av det föregående är dynamiken i utvecklingen så stark att ett snabbt reformarbete inom en särskilt utsatt sektor i syfte att smidigt anpassa denna till förändringarna inte får förhindras eller fördröjas av arbetet på en annan sektor, där tendenserna är mindre klara och anpassningen delvis kan bero på hur övriga sektorer utformas och utvecklas. Den plan som följts och följes för det utredningsarbete, som har till uppgift att förbereda de olika stegen i den successiva reformeringen av vårt utbildningsväsende, är enligt min mening den mest ändamålsenliga. Den nödvändiga samordningen kan på ett tillfredsställande sätt åstadkommas även i de fall då av arbetstekniska eller tidsmässiga skäl flera utredningar arbetar med uppdrag, som nära berör varandra. Jag räknar med att framtida diskussioner inom planeringsrådet för utbildningsfrågor skall bli av särskild betydelse i detta hänseende.

I detta sammanhang vill jag framhålla att enligt min mening den i några remissyttranden aktualiserade frågan om en *sammanfattande benämning på det gymnasiala åldersstadiets skolor* bör anstå till dess yrkesutbildningsberedningens förslag framlagts och penetrerats. Med anslutning till GU:s förslag förordar jag sålunda att benämningen *gymnasium* t. v. bibehålles huvudsakligen i sin hittillsvarande betydelse, medan *gymnasial* användes i en vidare betydelse såsom redan skett i det föregående. Till beteckningen för olika studievägar inom gymnasiet och fackskolan skall jag senare återkomma (3.5.2).

Frågan om samverkan och *avgränsning mellan gymnasium och fackskola* och i viss mån yrkesskola inom det gymnasiala skolsystemet har både FU och GU ingående diskuterat med utgångspunkt från såväl allmänna och pedagogisk-psykologiska som praktisk-ekonomiska synpunkter. De båda utredningarna är eniga om att de tre skolformerna inte får organiseras för helt skilda elevkategorier. En skarp avgränsning i fråga om mål och innehåll skulle ställa stora elevgrupper inför val mellan alternativ, där ingetdera tillfredsställer deras intressen eller utbildningsbehov. Irrationella skäl kan i en sådan situation komma att avgöra valet. Som närmare kommer att framgå i det följande är meningarna bland remissinstanserna delade i fråga om det sätt på vilket den angivna principen bör realiseras vid den konkreta utformningen av mål och innehåll. Jag finner för min del att övertygande skäl talar för att de båda utredningarna har rätt i sin principiella analys av dessa problem. Det är därför angeläget att man söker undvika de antydda konsekvenserna genom en lämplig utformning av skolformernas mål, innehåll och organisation under beaktande av vars och ens speciella uppgifter. I det följande skall dessa frågor särskilt uppmärksammas.

Vad FU och GU föreslagit beträffande *övergångsmöjligheter* i olika riktningar mellan yrkesskola, fackskola och gymnasium har i allmänhet tillstyrkts av de remissinstanser som yttrat sig härom. Även jag ansluter mig till utredning-

arnas förslag. Jag anser det sålunda angeläget att en elev som finner att han valt fel studieväg får möjlighet övergå till annan väg. Såsom FU och GU framhåller måste emellertid försiktighet iakttas vid tillämpningen. Risk kan eljest föreligga att omotiverade och mindre angelägna övergångar får sådan frekvens att anordningen blir mer till olägenhet än till nytta.

Möjligheterna att i en senare etapp genom *vuxenutbildning* bygga på den gymnasiala utbildning man valt måste också främjas, vilket understrukits i ett flertal remissyttranden. Jag vill i detta sammanhang erinra om de beslut riksdagen fattade 1962 och 1963 varigenom ökade resurser givits gymnasieutbildningen för vuxna. Vidare avser som nämnts GU att i ett kommande betänkande framlägga ytterligare förslag beträffande vuxenutbildning med sikte främst på gymnasie- och fackskolekompetens. Motsvarande fråga inom övriga sektorer av den gymnasiala utbildningen kommer att behandlas av yrkesutbildningsberedningen.

Den under flera decennier aktuella frågan om *horisontell klyvning* av gymnasiet har i remissyttrandena ägnats ringa uppmärksamhet. Uppslutningen är så gott som enhällig kring GU:s uppfattning att ett gymnasialt skolsystem bestående av gymnasium, fackskola och yrkesskola, vilka från början så långt möjligt avvägs lämpligt i förhållande till varandra och successivt modifieras och kompletteras allteftersom utvecklingen kräver det, tillsammans med en effektiv vuxenutbildning kommer att fungera lika bra och i vissa avseenden bättre än en konstruktion med ett horisontellt klivet gymnasium. För egen del hyser jag samma uppfattning och förordar sålunda att någon avgångsetapp inte anordnas under den 3-åriga studiegången inom gymnasiet.

GU:s förslag att en *enhetlig gymnasieorganisation* skapas genom att de tre nuvarande gymnasieformerna ersättes av en enda skolform med olika studievägar, allmänna och direkt yrkesutbildande, vilka alla i stort sett skall erbjudas på varje gymnasieort, har mottagits mycket positivt vid remissbehandlingen. Vad jag i det föregående uttalat om vikten av ett samordnat gymnasialt skolsystem utgör enligt min mening en stark principiell motivering för GU:s förslag. Härtill kommer att man av praktiska och ekonomiska skäl endast på denna väg synes på ett tillfredsställande sätt kunna uppnå den nödvändiga geografiska spridningen av fackgymnasieutbildning. Jag förordar således den föreslagna integrationen av nuvarande tre gymnasieformer till en enda skolform, gymnasiet. Samtliga studievägar inom denna skolform bör generellt kunna ge behörighet för högre studier.

De två huvudfrågorna beträffande den *regionala och lokala planeringen* är dels i vilken omfattning och hur de olika gymnasiala utbildningarna skall geografiskt spridas, dels hur den yttre organisationen av skolformerna på samma ort skall anordnas.

Vad gäller den förstnämnda frågan har de allmänna *principerna för planering-*

en liksom vad GU anfört om det praktiska genomförandet tillstyrkts eller utan allvarligare invändningar accepterats i remissyttrandena. GU:s framställning utgör främst en precisering och konkretisering av principer och metoder för planering, till vilka jag tidigare i skilda sammanhang mer allmänt givit min anslutning. Sålunda förordade jag i propositionen 1962: 54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. en översiktlig samordnad planering, varvid jag beträffande det gymnasiala åldersstadiets skolformer anförde att utbyggnaden av yrkesskolor, fackskolor och gymnasier bl. a. på grund av gränsdragningsproblemen syntes böra baseras på kvantitativa beräkningar av det för dem alla gemensamma rekryteringsunderlaget inom varje upptagningsområde. Viss tvekan har hittills rått huruvida de metoder och principer, som tillämpas vid planeringen för övriga skolformer, i tillräcklig grad är giltiga också för yrkesskolan. I sina utlåtanden över GU:s och FU:s betänkanden har skolöverstyrelsen bl. a. anfört att yrkesskolerekryteringen syns mer än man hittills antagit vara regionalt betingad och att yrkesskolan därför i varje fall i initialstadiet av planeringen bör kunna tas med vid de regionala beräkningarna. Nyligen har skolöverstyrelsens och överstyrelsens för yrkesutbildning planeringsgrupp redovisat ett omfattande utredningsmaterial Yrkesskolans kvantitativa omfattning (Stockholm 1964), där i första hand yrkesskolans rekryteringsstruktur kartlagts. Därav framgår bl. a. att genomsnittligt inte mindre än 80 % av yrkesskoleleverna går till yrkesskolor belägna inom den egna gymnasieregionen. Planeringsgruppen konstaterar sammanfattningsvis att i stort sett samma faktorer synes påverka rekryteringen till yrkesskolan som till gymnasiet och att det finns skäl att förvänta sig likartade förhållanden beträffande fackskolan. Även om såsom planeringsgruppen framhåller flera rekryteringsproblem rörande yrkesskolan — liksom för övrigt rörande alla utbildningsformer — fortsättningsvis bör uppmärksammas, ger de olika undersökningar, som gjorts av planeringsgruppen och GU, anledning att ytterligare understryka vikten av en samordnad planering. Jag förutsätter sålunda att i fortsättningen såväl den lokala och regionala som den centrala planeringen för det gymnasiala skolsystemet samtidigt och i samma grad beaktar både yrkesskolan, fackskolan och gymnasiet.

Jag övergår nu till vissa speciella planerings- och lokaliseringsproblem, som blivit föremål för särskild uppmärksamhet i remissbehandlingen. I fråga om *fackskolans lokalisering* råder ingen tvekan om att ort med gymnasium också bör ha fackskola. Praktiskt taget alltid är gymnasieorten den dominerande centralorten i regionen. Några remissinstanser, bl. a. statskontoret, anser att det kan finnas skäl inrätta fackskola även på andra orter i regionen, nämligen då en äldre utbildningsform kommer att avvecklas eller då avståndet till gymnasieorten är stort. Jag kan förstå dessa synpunkter men finner samtidigt att GU på ett övertygande sätt, vilket också understrykes i bl. a. skolöverstyrelsens remissutlåtande, påvisat de mycket ogynnsamma konsekvenser, som även ett mera begränsat tillämpande härav skulle få för ungdomens utbildningsval och i form av ökade anspråk på personella och materiella resurser. Att ungdomarna i mycket

stor utsträckning söker sig till den skolform, som finnes närmast hemorten, även då denna ej erbjuder den studieväg, som man i första hand önskar, belyses också av den tidigare nämnda undersökningen om yrkesskolans kvantitativa omfattning. Vill vi förverkliga målsättningen att var och en så långt våra resurser tillåter det skall få den utbildning, som svarar mot hans eller hennes önskemål och förutsättningar, bör vi därför sträva efter att samtliga eller flertalet studievägar inom det gymnasiala skolsystemet erbjudes överallt där gymnasial utbildning anordnas. Elevunderlaget sätter givetvis i praktiken gränser för hur långt vi härvidlag kan nå. Jag skall senare återkomma härtill i samband med de s. k. delningsbestämmelserna (5.4.3).

Också andra anledningar till avvikelser från det generella mönstret har åberopats. En mindre orsaks speciella struktur kan undantagsvis medföra att en viss utbildning efterfrågas i så hög grad, inte bara från avnämarnas utan också från ungdomarnas sida, att skäl möjligen kan finnas att erbjuda sådan utbildning på orten trots att elevunderlag inte finns för gymnasial utbildning i övrigt. De utbildningar det här gäller tillhör i dagens läge det i vissa delar starkt specialiserade yrkesskolväsendet. Att liknande förhållanden skulle komma att uppträda i fråga om fackskoleutbildning med bredare och allmännare inriktning finner jag föga sannolikt. Även om, som GU framhållit och åtskilliga remissinstanser understrukat, lokala variationer alltid kommer att finnas i t. ex. fackskole- och gymnasiefrekvenserna, betraktar jag det sålunda inte som troligt att på en ort den spontana efterfrågan på exempelvis fackskoleutbildning skulle bli så avsevärt mycket större än på gymnasieutbildning att fackskola men inte gymnasium kan upprättas. Erbjudes emellertid endast en av dessa utbildningsvägar, kommer dennas frekvens med största sannolikhet att väsentligt överstiga vad jag nyss kallat den spontana frekvensen, eftersom närheten till en skolform har ett så stort inflytande på valet av denna. Det följer av vad jag förut anfört att jag inte anser att man på en dylik väg på ett tillfredsställande sätt löser en orsaks eller regions utbildningsproblem. Inte ens i områden med stort resavstånd till gymnasieorten kan jag som generell åtgärd förorda att enbart fackskola upprättas. Även i dessa fall bör en mer representativ organisation eftersträvas. De villkor FU sammanfattningsvis uppställt för upprättande av fackskolor kan jag sålunda acceptera såsom riktpunktsgivande för fackskoleplaneringen.

Beträffande *avvecklingen av vissa handelskurser inom yrkesskolan samt kommunala tekniska dagskolor* i samband med upprättande av fackskolor biträder jag de riktlinjer FU förordat. För att inte planeringen för det gymnasiala skolsystemets mer definitiva utformning skall onödigtvis kompliceras bör nya sådana utbildningar inom yrkesskolans ram på orter, där den nya gymnasie- och fackskoleorganisationen ännu ej genomförts, endast i undantagsfall inrättas. Då ett klart dokumenterat utbildningsbehov föreligger bör i första hand prövas om det inte kan tillgodoses genom att fackskola upprättas. Jag är likväl inte beredd att nu obetingat ansluta mig till FU:s förslag att statsbidrag till *nya* 2-åriga handelskurser ej skall få utgå fr. o. m. läsåret 1965/66. Vissa spörsmål, som uppkom-

mer i samband med att nu befintliga skolformer avlöses av fackskola, i första hand rörande personalen, skall jag senare ta upp (7.5).

Här vill jag beröra ett par frågor, som uppmärksammats i remissbehandlingen och delvis sammanhänger med den nyss behandlade lokaliseringsproblematiken. När fackskolor upprättas i en region har jag förordat att dessa förläggas till gymnasieorterna. Det förhållandet att avvecklingskolor i vissa fall kan finnas även på andra orter inom regionen utgör enligt min mening inte tillräckligt skäl för att där anordna fackskoleutbildning. Huruvida så — undantagsvis — kan och bör ske, får avgöras efter rationella och allsidiga planeringsöverväganden varvid det gymnasiala skolsystemet i dess helhet måste beaktas. Om därvid slutsatsen blir att en ort, som har en viss utbildning, vilken enligt de generella riktlinjerna skulle avvecklas, t. v. inte kan erhålla fackskola, behöver detta enligt min mening inte ovillkorligen leda till att den befintliga utbildningen utan tillräcklig övergångstid försvinner. Om huvudmannen så önskar bör den kunna tills vidare bibehållas, såvida härigenom inte uppkommer avsevärda olägenheter. Det sagda gäller givetvis inte praktisk kommunal realskola eller kommunal flickskola, vilka under alla omständigheter skall avvecklas såsom en följd av grundskolereformen. Generellt vill jag understryka vikten av att riktlinjerna för planeringen tillämpas med smidighet och i medvetande om den snabba utveckling i vilken utbildningsväsendet befinner sig. Innan en skolform avvecklas på en ort utan att omedelbart ersättas med en annan likvärdig, torde det sålunda ofta finnas anledning att avvakta och följa utvecklingen för att få säkrare grund för ett ställningstagande.

Vad FU anfört beträffande ett bibehållande tills vidare av aftonundervisningen vid de kommunala tekniska skolorna har jag inget att erinra mot. Spörsmålet om den framtida uppbyggnaden av motsvarande utbildning torde få lösas i samband med mer generella överväganden som kan komma att aktualiseras av i första hand GU:s kommande förslag rörande vuxenutbildning. Jag kan också ansluta mig till FU:s uppfattning att en befintlig teknisk dagskolas särart i enstaka fall kan motivera dess bibehållande tills vidare parallellt med fackskolan.

En annan lokaliseringsfråga, som blivit föremål för åtskillig uppmärksamhet i remissyttrandena, är *placeringen av den tredje årskursen i den tekniska gymnasieutbildningen*. GU:s förslag har vunnit stöd hos ett stort antal myndigheter och organisationer men också rönt motstånd framförallt från ett antal organisationer och sammanslutningar, som närmast kan anses företräda avnämare och utbildare av ingenjörer. För egen del hyser jag i denna fråga ingen tvekan. Skulle GU:s förslag i frågan inte genomföras innebure detta att en huvudtanke i GU:s betänkande — det integrerade gymnasiet — till vilken tanke jag tidigare givit min fulla anslutning, inte skulle realiseras. Enligt min mening kunde det gymnasiala skolsystemets funktionsduglighet därigenom allvarligt äventyras. De pedagogiska skäl, som anförts för och emot de båda diskuterade alternativen,

väger tämligen jämnt. Det synes mig vidare som om motståndarna till GU:s förslag alltför litet beaktat att den tekniska fackskolan, som för den tekniska undervisningen förutsätter tillgång på personal, utrustning och lokaler i en utsträckning som i allt väsentligt täcker också den 3-åriga tekniska gymnasieutbildningens behov, kommer att finnas på praktiskt taget samtliga gymnasieorter. Då sålunda inte heller resursskäl i högre grad kan åberopas mot GU:s förslag, förordar jag att teknisk gymnasieutbildning omfattande i varje fall årskurserna 1—3 liksom övriga studievägar inom gymnasium och fackskola anordnas på alla gymnasieorter så långt detta är möjligt med hänsyn till elevunderlag och delningsbestämmelser. I samband med behandlingen av sistnämnda bestämmelser blir det anledning att diskutera några begränsningar, som måste genomföras beträffande inrättande av vissa utbildningsvägar på mindre orter.

Den fjärde årskursen i den tekniska gymnasieutbildningen bör i enlighet med GU:s förslag centraliseras till de orter som i dag har tekniskt gymnasium jämte eventuellt ytterligare ett fåtal orter.

I den andra huvudfrågan beträffande planeringen, nämligen *den yttre organisationen av de olika skolformerna på samma ort*, har principen om horisontell samordning vunnit gillande i det helt övervägande antalet remissyttranden. Gradskillnader i fråga om uppfattningen om principens tillämpning finns emellertid. Å ena sidan anses att vertikal samordning måste undvikas, å andra sidan anföres att en dylik organisation måste få förekomma i betydligt större utsträckning än GU tänkt sig. Enligt min mening är de skäl, som GU redovisat för att man bör eftersträva lokalmässig samordning över hela det gymnasiala skolsystemet och till vilka FU liksom remissinstanserna i huvudsak anslutit sig, från både principiella och praktiska synpunkter övertygande. Någon tvekan om att horisontell samordning skall vara riktpunkten för den lokala planeringen kan sålunda inte råda. De av GU redovisade organisationsexemplen belyser hur en ändamålsenlig organisation i några typiska situationer kan utformas. Jag vill emellertid understryka vad GU och FU framhållit om att den lokala planeringen måste ske utifrån varje kommuns speciella förutsättningar framförallt i fråga om befintliga skolbyggnader. Möjligheter måste följaktligen finnas till avvikelser med hänsyn till lokala förhållanden. Särskilt under en övergångstid är detta av vikt. Kommunerna måste därför ha möjlighet att inom ramen för de generella riktlinjerna för planeringen i samråd med regionala och centrala myndigheter utforma det gymnasiala skolsystemets organisation.

Ett av huvudmotiven för den lokalmässiga samordningen mellan gymnasiala skolformer är att ekonomiska och personella resurser på detta sätt kan utnyttjas väsentligt rationellare. Såsom GU påvisat är det fråga om mycket betydande besparingar. För möjligheterna att *geografiskt sprida den gymnasiala utbildningen* är detta förhållande avgörande. Angelägenheten av en dylik decentralisering har betonats i flera remissyttranden. För egen del har jag självfallet inga principiella invändningar mot en ytterligare spridning. En sådan ligger tvärtom helt

i linje med målsättningen att hjälpa var och en till den utbildning som svarar mot hans eller hennes önskemål och förutsättningar. Å andra sidan måste vi, som jag redan framhållit, hushålla med våra resurser och inte splittra dem på sådant sätt att vi riskerar att vissa punktvisa förbättringar uppnås på bekostnad av en för skolväsendet i dess helhet försämrad situation. Det förtjänar också att erinras om den långtgående decentralisering av utbildning, som redan genomförts både på det tidigare realskolestadiet genom grundskolans införande och på det gymnasiala stadiet genom de senaste 15 årens kraftiga utbyggnad av gymnasieväsendet. Den av mig redan förordade utspridningen av fackskoleutbildning och fackgymnasieutbildning innebär ytterligare ett stort steg mot förverkligandet av lika utbildningsmöjligheter för hela landets ungdom. Att ett rikt differentierat gymnasialt skolsystem, som med hänsyn till elev- och avnämarnönskemål måste innehålla många personal- och utrustningskrävande studievägar, skulle kunna få en i jämförelse med nuvarande förhållanden väsentligt vidgad geografisk spridning är enligt min mening även på lång sikt föga sannolikt. Den utbyggnad till ytterligare ett tiotal orter, som GU med utgångspunkt i nu kalkylerade elevfrekvenser finner befogad och möjlig under förutsättning av att en horisontell samordning etableras, anser jag vara en realistisk bedömning av vad vi under de närmaste åren kan genomföra. Härtill kommer att speciella anordningar såsom GU förutsatt bör vidtagas inom utpräglade glesbygdsområden.

Vad GU uttalat ifråga om kriterier för utväljandet av nya gymnasieorter kan jag också i huvudsak ansluta mig till. Arbetet med planeringen för den här berörda utbyggnaden av det gymnasiala skolsystemet liksom för skolväsendet i dess helhet ankommer givetvis på skolmyndigheterna. Ett väsentligt ansvar åvilar skolöverstyrelsen, som också har att undersöka vilka förändringar och kompletteringar i nuvarande anordningar som aktualiseras för glesbygdernas del. Beslut om medgivande att inrätta nya utbildningsvägar på redan existerande gymnasieorter liksom om att upprätta gymnasiala skolor på nya orter torde få meddelas i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer. Till vissa frågor rörande tidpunkt och utbyggnadstakt återkommer jag senare (8.5.2).

GU:s förslag om kommunen som *huvudman för gymnasiet* har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av det helt övervägande antalet myndigheter och organisationer, som yttrat sig över GU:s betänkande.

För egen del vill jag framhålla att frågan om att det integrerade gymnasiet måste ha *en* huvudman är ställd utom all diskussion. En ändring i nu gällande ordning beträffande huvudmannaskapet, som i fråga om de offentliga gymnasierna är splittrat på stat, primärkommun och landsting, är nödvändig och beslut i huvudmannaskapsfrågan kan inte — som några remissinstanser tänker sig — uppskjutas. De skäl GU anfört för att gymnasiet skall vara en primärkommunal skola finner jag övertygande. Som en konsekvens av redan fattade beslut

kommer den helt dominerande delen av vårt skolväsende att vara primärkommunalt. I andra viktiga avseenden går utvecklingen, såsom jag tidigare framhållit, mot ett förenhetligande av skolorganisationen. Att under sådana förhållanden bryta ut en skolform, som kvantitativt sett utgör en relativt liten del av hela organisationen, vore från principiella synpunkter otillfredsställande. Betydelsefullare är likväl de praktiska skäl, som GU anfört bl. a. i anslutning till frågor rörande samordning mellan olika skolformer. Den i mycket stor utsträckning nödvändiga samorganisationen mellan gymnasium och andra skolformer till en skolenhet skulle allvarligt försvåras både administrativt och ekonomiskt vid delat huvudmannaskap. De farhågor, som från några håll antydes beträffande kommunernas vilja och förmåga att tillfredsställande tillgodose gymnasiernas materiella och personella behov, kan jag inte dela. Jag hyser i detta hänseende samma uppfattning som GU att kommunerna har ett mycket positivt och aktivt intresse för sina skolor. De kommunala myndigheterna har också de bästa möjligheterna att med hänsyn till lokala förhållanden bedöma och genomföra de insatser i fråga om byggnader, utrustning och personal som skolväsendets förkovran kräver. Jag förordar således att gymnasiet i dess helhet kommunaliseras. Till frågan om tidpunkten och ordningen härför liksom beträffande kommunernas åtaganden och statens ekonomiska bidrag återkommer jag i samband med spörsmålen om den nya organisationens genomförande (8.5). Gymnasiereformen aktualiserar vidare vissa frågor angående personalens anställningsförhållanden m. m., vilka delvis sammanhänger med kommunaliseringen. Dessa och övriga frågor rörande befattningshavare behandlar jag senare i ett sammanhang (7.5).

Här vill jag beträffande huvudmannaskapsfrågan avslutningsvis i korthet beröra yrkesskolans ställning. Det har i remissbehandlingen framhållits att denna skolform i varje fall till stor del i framtiden bör vara primärkommunal. Att de principiella och praktiska motiven för gymnasiets kommunalisering med samma styrka kan åberopas för primärkommunerna som huvudmän för väsentliga delar av yrkesskolan synes ovedersägligt. Skall yrkesskolan kunna fylla sin betydelsefulla uppgift i det gymnasiala skolsystemet och skall skolväsendets samlade resurser kunna utnyttjas rationellt, erfordras, såsom jag i det föregående understrukt, en samordnad planering och normalt också en lokalmässig samordning av yrkesskola och andra skolformer. I direktiven för yrkesutbildningsberedningen har jag också framhållit att huvudmannaskapsfrågan bör bedömas utifrån sådana synpunkter. Vikten av att så sker framstår i dag ännu klarare än då beredningen tillsattes. Vilka konkreta slutsatser som bör dras härav beträffande huvudmannaskapet för de olika utbildningarna inom yrkesskolan är emellertid inte möjligt att bedöma förrän denna skolas uppgifter, innehåll och organisation närmare klarlagts. Även om sålunda mycket talar för att yrkesskolan i varje fall till stor del skall vara primärkommunal, måste enligt min mening med avgörandet anstå tills yrkesutbildningsberedningens förslag i nyss nämnda huvudfrågor föreligger.

Kommunaliseringen av gymnasiet i dess helhet fordrar att vissa ändringar vidtages i skollagen. Inom ecklesiastikdepartementet har därför, på grundval av ett av GU avgivet förslag, utarbetats ett förslag till *lag om ändring i skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)*. I förslaget har uppräknigen i 2 § b) av de skolor, som bygger på grundskolan och som för närvarande upptar även statligt gymnasium ändrats till att avse endast kommunala skolor, nämligen yrkesskola, fackskola och gymnasium. Bestämmelsen i 50 §, som har avseende på endast statligt gymnasium, föreslås upphävd. Ändringarna föreslås träda i kraft vid den tidpunkt gymnasiet kommunaliseras, dvs. den 1 juli 1966, om mitt förslag i det följande (8.5.2) genomföres. Vid skollagens tillkomst inhämtades yttrande från lagrådet. De nu föreslagna lagändringarna synes vara av sådan beskaffenhet att lagrådet icke behöver höras över dem.

Den snabba utvecklingen och genomgripande omdaning av vårt skolväsen under de senaste decennierna har självfallet även kommit att påverka *folkhögskolan*. Dennas uppgifter och ställning i den framtida skolorganisationen har också ägnats betydande uppmärksamhet i den aktuella debatten, i offentliga utredningar, i propositioner och vid riksdagens behandling av utbildningsfrågor. Även i detta sammanhang finns anledning att relativt utförligt diskutera folkhögskoleproblematiken. FU:s ingående överväganden och förslag tillsammans med vad som anförts vid remissbehandlingen — främst av skolöverstyrelsen — utgör enligt min mening ett på synpunkter och uppslag rikt material, som i det stora hela bör bli av betydande värde vid utformningen av folkhögskolans fortsatta verksamhet.

I det följande skall jag ta upp några konkreta frågor som aktualiserats av FU och i remissbehandlingen men vill dessförinnan bl. a. mot bakgrunden av vad jag i det föregående anför om det gymnasiala skolsystemets framtida utveckling beröra *folkhögskolans målsättning och uppgifter*. I propositionen 1957:146 angående folkhögskolans ställning och uppgifter framhöll dåvarande departementschefen att det centrala i folkhögskolans målsättning alltifrån början varit och fortfarande är att ge medborgerlig bildning men att folkhögskolorna i regel utan att göra avkall på sin huvudsakliga målsättning samtidigt har kunnat ge viss yrkesorientering och god grund för fortsatt yrkesutbildning. Folkhögskolans betydelse i sistnämnda avseende kunde enligt departementschefen beräknas till en del komma att upphöra allteftersom den nioåriga obligatoriska skolan genomföres. Å andra sidan fann departementschefen det sannolikt att ökade krav på utbildning utöver den obligatoriska skulle leda till nya betydelsefulla uppgifter för folkhögskolorna under förutsättning att dessa anpassade sin undervisning och sina kurs typer efter det nya läget.

I propositionen 1962:54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. konstaterade jag att den grundsyn på folkhögskolan, som statsmakterna gav uttryck för år 1957 och vilken bl. a. präglades av den förändrade situation

som grundskolans genomförande skulle medföra, fortfarande i hög grad ägde giltighet. Bedömningen av folkhögskolans ställning och uppgifter — nu också under hänsynstagande till förslaget om införande av fackskolor — borde sålunda göras från bl. a. dessa utgångspunkter. Jag underströk vidare liksom skolberedningen att folkhögskolans huvuduppgift borde vara att ge allmän medborgerlig bildning, vilket inte uteslöt väsentliga inslag även av målinriktad utbildning, samt att skolformen genom sin frihet i fråga om kursplaner, sin erfarenhet av vuxenundervisning och sin internatform kunde göra en ytterligt betydelsefull insats. Särskilda utskottet delade denna uppfattning, som inte heller föranledde någon riksdagens erinran.

FU har från sina utgångspunkter inte funnit anledning avvika från denna principiella ståndpunkt till vilken också remissinstanserna synes ansluta sig. Enligt min mening har inget inträffat, som föranleder en omprövning av folkhögskolans principiella målsättning och uppgifter. Problematiken gäller i stället hur verksamheten bör konkret utformas allteftersom skolväsendet utbygges, eller m. a. o. folkhögskolans successiva anpassning till såväl grundskolans genomförande som det gymnasiala skolväsendets utveckling. Några omständigheter synes mig i detta sammanhang vara av sådan betydelse att de bör särskilt framhållas.

Jag vill sålunda erinra om att först vid 1970-talets slut huvuddelen av de åldersklasser, som hittills främst rekryterat folkhögskolan, torde ha genomgått nioårig grundskola eller motsvarande. Under de närmaste 15 åren kommer det således att finnas ett betydande antal människor, som efterfrågar folkhögskoleutbildning och vilkas tidigare utbildning inte når upp till grundskolekompetens. Folkhögskolorna måste under denna tid successivt erbjuda kursprogram, som anknyter till framtidens generellt högre grundutbildningsnivå men samtidigt tillhandahålla program, som svarar mot deras behov, vilka startar från en lägre nivå.

Kraven på och möjligheterna till spännvidd i folkhögskolornas kursuppsättning kommer emellertid att ytterligare öka i takt med den fortsatta höjningen av den allmänna utbildningsnivån. Härtill kommer att vi i dag inte kan med några större anspråk på säkerhet förutse hur det gymnasiala skolsystemets utbyggnad, och främst fackskolans genomförande, kan komma att påverka rekryteringen till folkhögskolan. Åtskilliga kan komma att välja denna skolform framför yrkesskola, fackskola och gymnasium. Blir detta fallet kommer folkhögskolan att till en del fungera som en utbildningsväg i det gymnasiala skolsystemet. En säkrare bedömning kan göras först längre fram när tillräckliga erfarenheten finns. Tills vidare får vi nöja oss med sannolikhetsbedömningar.

FU anser att inom fackskoleorganisationen väsentligen *endast den sociala fackskolan kommer att påverka folkhögskolan*. I propositionen 1962: 54 har jag givit uttryck för motsvarande uppfattning, som inte heller ifrågasatts i remisstrenderna över FU:s betänkande. FU:s uttalande att folkhögskolan kan bli ett

värdefullt alternativ till den sociala fackskolan vill jag liksom bl. a. skolöverstyrelsen och TCO understryka. De synpunkter beträffande information om folkhögskolan och folkhögskoleutbildningens meritvärde, som FU anfört, ansluter jag mig också till. Arbetet med utformningen av de konkreta åtgärder, som i dessa hänseenden krävs, har redan påbörjats av skolöverstyrelsen. Vid det fortsatta arbetet, som förutsättes ske i samråd med och under medverkan av andra berörda myndigheter m. fl., bör uppslag som framkommit i remissyttrandena, bl. a. från TCO, beaktas.

Även om folkhögskolan torde ha utsikt att hävda sig som alternativ till den sociala fackskolan förefaller det troligt att på längre sikt vissa av dess nuvarande yrkesförberedande uppgifter kommer att få minskad betydelse. Å andra sidan talar allt för att utbildningsintressets starka tillväxt kommer att fortsätta. Vilken inriktning efterfrågan på utbildning kommer att få är emellertid inte möjligt förutsäga. I den mån önskemålen om mindre målinriktad och mer »konsumtionsbetonad» bildning och utbildning — t. ex. som en följd av den ökade fritiden — får ökad omfattning har folkhögskolan med sin allmänna målsättning, sin frihet i fråga om kursinnehåll och studieformer och sin internatmiljö särskilda förutsättningar att göra en insats.

Den problematik jag härmed kommit in på äger ett mycket nära samband med frågan om vuxenutbildningens innehåll och omfattning i framtiden. Att problemet om folkhögskolans ställning ingår i detta större sammanhang framhålles av FU och understrykes också i några remissyttrandena. Vuxenutbildning är såsom jag tidigare erinrat om föremål för utredning och övervägande inom GU och yrkesutbildningsberedningen. Jag räknar med att därvid de synpunkter och uppslag som framkommit vid remissbehandlingen av FU:s betänkande särskilt uppmärksammas.

Liksom fallet var då skolberedningens förslag behandlades har FU:s betänkande föranlett uttalanden från några håll om att folkhögskolans framtida ställning och uppgifter borde bli föremål för en särskild utredning. När jag i propositionen 1962: 54 (s. 350) avvisade motsvarande propåer anförde jag bl. a. följande.

Folkhögskolans fria ställning kräver tvärtom, att den nödvändiga omställningen och anpassningen till fortskridande förändringar i ett dynamiskt utbildningsväsende och till nya strömningar i människornas bildningssträvanden nu kommer inifrån folkhögskolan själv såsom ett praktiskt uttryck för de reformsträvanden som bör hållas levande vid varje skola. Jag är förvissad om att folkhögskolan därigenom skall kunna på det mest övertygande sättet visa sin livskraft.

Detta uttalande har enligt min mening samma giltighet i dag. Vad som nu framförallt krävs är att utvecklingen följes med uppmärksamhet och att initiativ tas till ett kontinuerligt reformarbete med tonvikt på den inre förnyelsen. Folkhögskolan kommer då att bestå som en betydelsefull bildningsinstitution med i vissa hänseenden unika möjligheter även om den successivt kommer att fullgöra sin uppgift på delvis nya områden.

Det ligger således vikt uppå att folkhögskolan utvecklas i kvalitativt avseende. I dagens läge aktualiserar detta vissa åtgärder, som jag strax skall återkomma till. Dessförinnan vill jag emellertid något beröra den kvantitativa sidan och några därmed sammanhängande *planeringsfrågor*. Den snabba utbyggnaden av det allmänna skolväsendet och osäkerheten om vilken inriktning efterfrågan på utbildning kommer att ha i framtiden manar såsom FU framhållit till försiktighet vid utbyggnaden av folkhögskolan. Jag räknar sålunda inte med någon väsentlig expansion under i varje fall de närmaste åren. Vad FU anfört om återhållsamhet beträffande statligt stöd till ytterligare folkhögskolor ansluter jag mig därför i princip till. Jag vill upprepa mitt uttalande i årets statsverksproposition (proposition 1964: 1 Bil. 10 s. 327) att när ett statsbidragsärende skall avgöras är det den då föreliggande situationen som är av betydelse. Det måste stå klart att det allmänna inte automatiskt kan påta sig det ekonomiska ansvaret för alla folkhögskolor. En huvudman som planerar att starta en folkhögskola bör därför inte räkna med såsom givet att statsbidrag kommer att utgå.

Med hänsyn till det senast anförda och till att folkhögskolan för många utbildningsökande kan bli ett alternativ till framför allt den sociala fackskolan är det angeläget att folkhögskolorna i full utsträckning uppmärksammas i skolplaneringen såsom skolöverstyrelsen uttalat i sitt utlåtande. Detta är av betydelse också vid bedömningen av frågan om en folkhögskola bör omändras till fackskola. Vad FU anfört i anslutning till sistnämnda spörsmål föranleder ingen erinran från min sida. Inrättandet av sådan fackskola bör som skolöverstyrelsen framhåller ske i vanlig ordning. Vad överstyrelsen anfört om inrättandet av ungdomsfolkhögskolor ansluter jag mig även till, dock anser jag att detta bör ske genom omändring av befintlig folkhögskola och således inte genom inrättande av en ny skola.

Folkhögskolans utveckling och anpassning till nya förhållanden måste som jag framhållit ske genom en successiv *förnyelse av dess inre arbete*. FU har angivit några av de vägar, som därvid bör prövas, och även framfört åtskilliga mera detaljerade förslag. Vad FU anfört har i det stora hela vunnit anslutning i remissyttrandena och även i några fall kompletterats med nya uppslag och förslag till åtgärder. Mycket av det som sålunda framkommit kan och bör otvivelaktigt förverkligas av de enskilda folkhögskolorna utan att speciella åtgärder utifrån vidtages. I viss utsträckning krävs emellertid dylika åtgärder i form av ekonomiska insatser och eventuellt ändringar i gällande författningsbestämmelser. Beträffande dessa anslagsfrågor har jag för avsikt att återkomma vid min anmälan av åttonde huvudtiteln i 1965 års statsverksproposition. Jag finner det emellertid angeläget att i förevarande sammanhang till belysning av de principiella spörsmålen ta upp även några av dessa frågor.

FU:s förslag om *kortare kurser* finner jag liksom bl. a. skolöverstyrelsen väl värt att pröva och räknar med att försök kommer att anställas fr. o. m. läsåret 1965/66 vid till en början högst ett tiotal skolor.

Skolöverstyrelsen har i sitt utlåtande vidareutvecklat vad FU anfört om *utbildning av ungdoms-, studie- och organisationsledare* vid folkhögskolorna. Vad överstyrelsen därvid anfört kan jag i det stora hela biträda. Jag räknar med att försök med sådan utbildning kommer att anordnas vid omkring 20 skolor fr. o. m. läsåret 1965/66.

Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att leda och besluta om en dylik försöksverksamhet. Överstyrelsen bör därvid sträva efter att de olika slagen av folkhögskolor — rörelseskolor, landstingsskolor etc. — blir på ett ändamålsenligt sätt representerade. Vid försöksverksamheten bör man ej vara bunden av de bestämmelser som annars gäller för skolformen.

Det förslag skolöverstyrelsen framlagt om *postgymnasial utbildning* i samverkan mellan folkhögskola och universitetslärare är jag inte beredd tillstyrka. Utbildningens målsättning och därmed dess relation såväl till egentlig akademisk utbildning som till folkhögskolans allmänna målsättning synes mig oklar. I den mån förslaget närmast syftar till att till vissa folkhögskolor förlägga s. k. decentraliserad akademisk utbildning bör det prövas i annat sammanhang.

Vad FU anfört om *utbildning och fortbildning av folkhögskolans lärare* har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i remissyttrandena. För egen del delar jag FU:s uppfattning och finner det lika angeläget med pedagogisk utbildning och fortbildning för folkhögskolans lärare som för skolväsendets övriga lärare. 1960 års lärarutbildningssakkunniga bör sålunda med biträde av erforderlig expertis överväga frågan. Vidare förordar jag att folkhögskolans lärare får möjlighet att delta i kurser, som anordnas inom fortbildningsorganisationen. Jag utgår ifrån att lärarna kommer att i stor utsträckning utnyttja denna möjlighet. För lärarna vid de folkhögskolor, som i betydande omfattning tar upp nya idéer enligt de utvecklingslinjer jag förordat, anser jag det särskilt angeläget att de deltar i fortbildning. Jag ifrågasätter om inte sådant deltagande bör uppställas som villkor för att förut nämnd försöksverksamhet skall förläggas till en folkhögskola och förordar att skolöverstyrelsen får i uppdrag att närmare överväga frågan samt bemyndigas att — om överstyrelsen så finner ändamålsenligt och lämpligt — tillämpa en dylik anordning.

De av skolöverstyrelsen framlagda förslagen om ytterligare en s. k. *tiodagars kurs* samt anordnandet av *rektorskonferenser* och *pedagogdagar* under läsåret 1965/66 synes mig angelägna. Likaså är det av vikt att, såsom FU föreslår, folkhögskolorna på samma villkor som övriga skolor får tillgång till *hjälpmedelcentralernas service* och hjälp i övrigt.

Frågan om *folkhögskolornas statsbidrag* har under senare år vid flera tillfällen livligt uppmärksammats och yrkanden framförts om förbättringar. Senast i samband med riksdagsbehandlingen av årets statsverksproposition framhöll jag att med förändringar i bidragsreglerna borde anstå till dess folkhögskolans framtid och därmed sammanhängande problem närmare penetrerats. Jag redovisade samtidigt i korthet att pågående arbete med statsbidragsfrågan beträf-

fande de gymnasiala skolorna syftade till att ersätta de många olika nu gällande systemen med ett så långt möjligt enhetligt system, vilket också borde utgöra basen för en ny bidragsberäkning för folkhögskolan. Resultatet av detta arbete föreligger nu i form av ett förslag, som jag senare skall återkomma till (8.5.3), och därmed föreligger förutsättningar för en omprövning av bidragsreglerna för folkhögskolans del. Jag har för avsikt att i annat sammanhang återkomma till denna fråga.

3. Gymnasiets innehåll och utformning

3.1 Mål och innehåll

3.1.1 Gymnasieutredningen

3.1.1.1 Allmänna synpunkter

GU understryker inledningsvis att gymnasiet liksom varje annan skolform har en betydelsefull personlighetsutvecklande uppgift som bl. a. inkluderar både individuell och social fostran. Denna del av skolans uppgift accentueras numera mer än tidigare. GU ansluter sig till den precisering härav, som ges i läroplanen för grundskolan, och anser att denna i sina huvuddrag är giltig också för de gymnasiala skolformerna även om tyngdpunktsförskjutningar med hänsyn till åldersstadiet är motiverade.

GU konstaterar vidare att gymnasieutbildningens mål och innehåll hittills i huvudsak grundats på allmänna överväganden. GU anser att man, för att få ett fastare grepp om hur gymnasiet bör utformas, bör mera konkret söka ange de krav, som ställs på denna skola. Dessa krav är många och kommer från flera skilda håll. GU finner det lämpligt att — utan inbördes rangordning — skilja på följande krav (GU 5.1.2).

1. *Avnämärkrav*, dvs. sådana specificerade förutbildningskrav, som ställs av olika avnämare, till vilka räknas såväl arbetsgivarna som vidareutbildningsanstalterna.

2. *Samhällslivets krav*, dvs. sådana allmänna krav som samhället — både i trängre och vidare bemärkelse — måste ställa på att gymnasiet hjälper sina elever att inte bara utveckla sin egen personlighet utan även inpassa sig i samlevnaden med andra människor.

3. *Individens egna krav* att i skolan få utveckla sina anlag och intressen.

GU framhåller att frågan om gymnasiet kan uppfylla alla dessa krav givetvis måste bedömas med hänsyn till vad som är praktiskt uppnåeligt samt erfarenhetsmässigt rimligt och önskvärt med hänsyn till ungdomarnas ålder och förutsättningar. GU har genomfört omfattande undersökningar för att få en så god bild som möjligt av de olika kraven på gymnasiet. Utredningen framhåller dock att man på detta sätt kan täcka endast vissa aspekter.

3.1.1.2 *Krav från mottagare av gymnasieutbildade*

De krav som ställs på gymnasiet av olika avnämare har blivit föremål för systematiska undersökningar vid universitet och högskolor samt i förvaltning och näringsliv. Dessa har redovisats i GU:s andra betänkande Kraven på gym-

nasiet (SOU 1963:22) (GU 5.2.1.1). Avnämarsynpunkter har dock även erhållits på annat sätt (GU 5.2.1.2).

Förutom avnämarmarkrav avseende studie- och yrkeskrav omfattar dessa undersökningar en analys av standarden på färdigheter och kunskaper hos elever som kommer från nuvarande gymnasier. Härigenom har man erhållit en bild av de nuvarande gymnasiernas funktion från avnämarsynpunkt. Vid undersökningarna har vidare ställts några generella attitydfrågor angående önskvärda förändringar i framtiden. Slutligen ger undersökningarna ett bidrag till frågan om »allmänbildningsaspekten», dvs. vilka kursmoment som bedöms som angelägna från mera allmänna synpunkter oberoende av studie- och yrkeskraven.

GU framhåller att frågan i vilken utsträckning avnämarsynpunkter skall få normera gymnasiet utformning är en avvägningsfråga, som är beroende av dels enhetligheten i kraven, dels kravens förenlighet med de hänsyn man måste ta till andra viktiga faktorer, såsom elevernas mognad och intressen samt deras yrkesvalsituation. Speglar kraven en enhetlig tendens, som är gemensam för exempelvis stora delar av universitets- och högskoleväsendet, kan kraven tillåtas spela en större roll.

GU konstaterar vidare att det vid de undersökningar som redovisats i betänkandet Kraven på gymnasiet inte fanns möjlighet att utföra någon detaljerad analys av de ekonomiska och tekniska specialämnena. För fackgymnasierna ger undersökningen dock utslag såtillvida som svaren på såväl standardfrågorna som på de allmänna attitydfrågorna tyder på att de ämnen som i första hand behöver förstärkas ligger inom den mera allmänna ämnesgruppen.

Som en allmän slutsats av undersökningarna kan enligt GU sägas att de sidor av den nuvarande gymnasieorganisationen som fungerar minst tillfredsställande i förhållande till kraven från avnämarsidan är dels gymnasiet arbetsformer, dels den för flertalet avnämare gemensamma kunskapsgrunden.

Rörande undersökningarna uttalar GU bl. a. följande.

Omedelbara slutsatser för gymnasiet konstruktion kan inte dras direkt av expertundersökningarna. Dessa fyller snarast uppgiften att på områden, där mer systematiska undersökningar är möjliga, lägga en så tillförlitlig grund för konstruktionsarbetet som möjligt. I detta fall gäller undersökningarna huvudsakligen ett nuläge i fråga om gymnasiet kursinnehåll och dess funktion med hänsyn till avnämarsidan. Vissa frågor om framtiden ingår. Dessa ger givetvis endast en beskrivning av hur man på olika håll vid universitet och högskolor, i förvaltning och näringsliv för närvarande bedömer behovet för framtiden. Nya omständigheter tillstöter dagligen som relativt snabbt förändrar bilden. GU har självfallet också att göra sin egen bedömning utifrån sin samlade syn på hela gymnasiefrågan. Detta gäller inte bara framtidsfrågan, som den behandlas i avnämarsundersökningarna. Även en aldrig så enhetlig resultatbild från avnämarsynpunkt måste i slutskedet vägas mot andra faktorer av betydelse för gymnasiefrågans lösning.

Ytterligare avnämarsynpunkter har framkommit vid kontakter med och i skrivelser från framför allt fackgymnasiernas avnämare. Härvid har bl. a. ut-

talats, att det vore önskvärt att samtliga gymnasister — oavsett vid vilken gymnasieform de utbildas — bibringas en gemensam allmän grundutbildning i så stor utsträckning som möjligt (GU 5.2.1.2).

GU diskuterar inte i detta sammanhang avnämarynkpunkterna mera i detalj men konstaterar (GU 5.2.2) att de *rent nyttbetonade kraven* från nästan alla avnämare innebär att gymnasiet bör ge

I. specialförberedelser med sikte på verksamheter inom vederbörande avnämrområde,

II. kommunikationsfärdigheter i form av gedigna kunskaper i svenska, ett, två eller flera moderna språk samt i form av vissa matematiska färdigheter företrädesvis av statistisk art,

III. allmänna, icke ämnesbundna färdigheter, som har med studie- och arbetsteknik att göra.

GU anför vissa synpunkter på avvägningen mellan de tre kravgrupperna I—III och konstaterar att det här i själva verket gäller frågan om gymnasiets differentiering, vilken inte kan lösas utan en analys också av andra krav på gymnasiet. GU finner dock att motstridiga avnämkrav knappast bör leda till en alltför stark uppsplittring av gymnasiet på skilda specialinriktningar. De redovisade undersökningarna beträffande dessa krav anser utredningen i stället leda fram till att målsättningen för hela det framtida gymnasiet från dessa synpunkter kan göras rätt enhetlig.

3.1.1.3 Samhällslivets krav

GU framhåller att samhällslivets krav (GU 5.3) knappast kan utrönas genom enkäter. Det är sålunda i huvudsak på egna bedömningar GU grundar sina överväganden om samhällslivets krav. Detta begrepp tas därvid i mycket vid mening och innefattar sålunda också kraven på att skolan medverkar i *personlighetsfostran* för att »utveckla de unga till större vidsyn och till ökad förmåga att förstå sig själva och andra».

GU framhåller bl. a. följande (GU 5.3.2.5).

Gymnasiets personlighetsfostran måste bestämmas av att gymnasiisterna från studierna mer eller mindre direkt förs ut som medborgare med självständigt socialt och politiskt ansvar. Gymnasiets arbetssätt måste därför vara sådant att det kan bidra till personlighetsutvecklingen och förbereda eleven för den vuxnes ansvar.

Till samhällslivets krav hänför GU också de krav på större uppmärksamhet som den ökande *internationaliseringen* (GU 5.3.2.1) ställer och anför härom bl. a. följande.

Det är inte bara de moderna transportmedlen, radio och TV, som knyter människor samman. Det mellanfolkliga samarbetet, ekonomiska förbindelser, gemensamma forskningsuppgifter m. m. verkar i samma riktning. Alla dessa faktorer

framhäver nödvändigheten av att kunskapen vidgas till att omfatta jämte det egna landet, Norden och Europa också utomeuropeiska folk och världsdelar i högre grad än hittills. Då ett av de främsta målen för ungdomens fostran i flertalet kulturländer just nu är att hos den enskilde skapa respekt för människovärdet och sinne för folkens rätt att ställa krav på ett liv i fred och frihet under socialt, kulturellt och ekonomiskt framåtskridande, måste studierna vad beträffar både kursinnehåll och arbetsmetoder i flera avseenden läggas till rätta för ett sådant syfte. Därigenom kan åtskilligt vinnas även med tanke på fostran till god medborgaranda och individuell anpassning i tillvaron.

Ett mål av angivet slag kräver enligt GU:s uppfattning att gymnasiet ger ökade kunskaper om beteendemönster i olika kulturer och om det mänskliga samhällets konstruktion och funktioner. Detta bör tillgodoses genom att den samhällsorienterande undervisningen stärks. Den ökade internationaliseringen bör emellertid präglade alla ämnen.

Behovet av *naturvetenskaplig och teknisk orientering* (GU 5.3.2.2) diskuteras av GU bl. a. mot bakgrunden av de senaste årens debatt kring C. P. Snows teser om de två kulturerna, den humanistiska och den naturvetenskapliga. GU konstaterar bl. a. att i denna debatt framhållits skolans centrala betydelse för att motverka en icke önskvärd tidig specialisering. Även de elever som inte är specialinriktade på naturvetenskap och teknik bör enligt GU:s uppfattning få en vidgad orientering härom utöver vad som getts i grundskolan. Orienteringen bör innebära någon inblick i naturvetenskapligt betraktelsesätt och de problem man brottas med samt förmedla någon bekantskap med de hjälpmedel och metoder varmed vetenskapen arbetar.

GU framhåller vidare vikten av att det *historiska perspektivet* (GU 5.3.2.3) beaktas när det gäller att öka elevernas förmåga att förstå människor och människans situation och anför bl. a. följande.

Gymnasiet får inte inskränka sig till att ge utblick enbart över den egna samtiden och mot den närmaste framtiden. Studiet av historiska skeenden, av sociala och ekonomiska förhållanden i gången tid, av förändringar och samhällets föränderlighet är av betydelse för bättre förståelse av det moderna samhällets problem. I gymnasieundervisningen kan uppgiften då icke bli att ånyo och blott mera detaljerat genomgå grundskolans kurs utan i stället att söka följa idéernas uppkomst och utveckling, att teckna de stora dragen i den politiska, ekonomiska, kulturella och vetenskapliga utvecklingens historia och att söka — i samverkan ämnena emellan — så långt det är möjligt ge sammanfattning och överblick.

GU konstaterar att de angivna kraven så långt möjligt tillgodosetts redan i grundskolan och anför i detta sammanhang bl. a. följande (GU 5.3.2.4).

Eleverna har i grundskolan fått grundläggande faktakunskaper och getts tillfälle att tillämpa dessa kunskaper. Det kan därför inte vara meningsfullt att gymnasiet dubblar den kunskapen eller enbart ökar den kvantitativt.

Att de nämnda kraven ej bör eller kan tillmötesgå enbart genom omfattande faktainläring är självklart. De fakta som inläres bör väljas så att de ses i ett

funktionellt sammanhang. Undervisningen bör också utformas så att faktainhämtandet delvis blir ett resultat av elevens självständiga studier. På detta sätt får eleverna lättare överblick över och sammanhang i sitt vetande. Detta måste vara väsentligt med tanke på de former i vilka eleverna efter studiernas slut kommer att inhämta kunskaper. Genom diskussioner av problem och idéer, dvs. genom att undervisningen får präglas av en kritiskt prövande inställning, skapas bättre beredskap för förståelse av social, politisk, ekonomisk, naturvetenskaplig, teknisk, kulturell, religiös och mänsklig problematik vare sig det gäller det egna samhället och dess medborgare eller andra människor och samhällen.

3.1.1.4 *Individernas krav*

GU framhåller att gymnasiet inom rimliga gränser måste kunna ge utrymme för eleverna att fritt utveckla sina intressen (GU 5.4.1). Liksom exempelvis 1946 års skolkommision anser GU att individernas gruppering efter intressen måste utgöra en viktig grund vid gymnasiets konstruktion. Redan vid inträdet i gymnasiet är dessa intresseinriktningar delvis utdifferenterade men det konstateras samtidigt att gymnasisterna långt ifrån alltid tillhör någon utpräglad intressegrupp.

Bl. a. dessa frågor belyses av undersökningen Vägen genom gymnasiet (SOU 1963: 15).

Vissa resultat av denna undersökning har refererats i det föregående (2.1.1.1) i samband med redovisningen av faktorer som påverkar valet av och övergången till gymnasium. I undersökningen erhålles också en bild av dels elevernas fortsatta väg till högre studier eller yrkesverksamhet i relation till deras val av linje eller gren på gymnasiet, dels faktorer som från elevernas egen synpunkt varit avgörande för deras val av studieväg i gymnasiet. Därutöver ger undersökningen material för bedömningen av ungdomarnas inställning till ämnesinnehållet och arbetsformerna i gymnasiet (GU 5.4.2).

De elever som vid övergång till gymnasiet väljer olika linjer skiljer sig i genomsnitt markant i fråga om inställningen till vissa större intresseområden, men inom varje undergrupp finns en mycket betydande spridning. Särskilt är det de tekniskt-naturvetenskapliga intressena som verkar differentierande mellan olika elever inom det allmänna gymnasiet. Fackgymnasiegrupperna har mer utpräglade intresseprofiler och är med hänsyn till yrkesplaner m. m. mera homogent sammansatta än eleverna på det allmänna gymnasiets linjer.

I fråga om de allmänna motiven för linjevalet kommer ämnesintresset och yrkesintresset främst. Vidare kan konstateras att på det hela taget de ämnen som eleverna säger sig vilja läsa — särskilt i större omfattning — visar en betydande överensstämmelse med de ämnen som studeras på de olika linjerna. Ett undantag utgör latin för latinarnas del.

I betänkandet Vägen genom gymnasiet har också inställningen till olika utbildningsmoment undersökts. Högst på listan över önskemål och före alla ämnesmoment i egentlig bemärkelse sätter därvid abiturienterna önskemål om större

övning i självständigt arbete. Bland övriga önskemål skiljer sig två tämligen klart från övriga, nämligen ökad orientering i det moderna samhällslivet och bättre färdigheter i moderna språk. Ännu mera påtagligt skiljer sig i slutet på listan åsikterna om kunskaper i klassiska språk från övriga ämnesönskemål. Detta är det enda moment vilket en större del av eleverna vill tillmäta mindre vikt än det nu kan anses ha.

Den bild som erhållits av elevernas värdering av olika utbildningsmoments betydelse bekräftas av jämförelsen mellan inställningen till de enskilda ämnena. De ämnen som den undersökta abiturientgruppen i sin helhet önskar en förstärkning av är främst engelska, matematik, franska och spanska. Latin och grekiska samt kristendom och historia tillmätes den minsta betydelsen.

Slutligen kan nämnas att elevundersökningen ger stöd för uppfattningen att det på det allmänna gymnasiet finns betydande intresse för fackbetonade, närmast tekniska och ekonomiska (merkantila) ämnen. Särskilt bland flickorna sammanfaller därvid ofta intresse för merkantila ämnen med intresse för moderna språk. Bland pojkarna föreligger främst likformighet mellan intresse för tekniska ämnen och för matematik, fysik och kemi.

3.1.1.5 *Sammanfattning av kraven på gymnasiet*

GU sammanfattar kraven på följande sätt (GU 5.5.1).

Gymnasiet skall — utöver grundskolan — ge:

I. Specialförberedelser som varierar med hänsyn till den yrkes- eller studieinriktning som eleven har och de övriga intressen eleven har möjlighet att utveckla i skolan.

II. Kommunikationsfärdigheter i form av gedigna kunskaper i svenska och ett, två eller flera moderna språk samt i form av vissa matematiska färdigheter, framför allt av statistisk art.

III. Allmänna studie- och arbetstekniska färdigheter.

IV. 1. Samhällsorientering, både svensk och internationell.

2. Teknisk och naturvetenskaplig orientering.

3. Övrig kulturell orientering, dvs. om litterära, estetiska, religiösa, filosofiska och psykologiska frågor.

4. Ett historiskt och i vissa fall framåtblickande perspektiv på de under 1—3 nämnda frågorna.

GU konstaterar att de olika grupperna av krav ofta sammanhänger med varandra (GU 5.5.2.1). Om en grupp av krav tillgodoses kommer i åtskilliga fall krav i en annan grupp att automatiskt bli tillgodosedda. I den mån så inte sker måste en avvägning göras vid konstruktionen av utbildningen. Vid utformningen av skilda studievägar blir det därvid en huvuduppgift att på lämpligt sätt avväga de olika kravgrupperna mot varandra alltefter varje särskild studievägs mer eller mindre markerade särart och behov.

GU framhåller att de ständiga kraven på bredare ämnesregister och vidgat kursinnehåll inte får tillåtas spränga tidsramen (GU 5.5.2.2). Det är tvärtom angeläget, framhåller GU, att nuvarande höga veckotimtal sänkes. Därvid måste observeras att moderna tekniska hjälpmedel lika väl som den ökade förekomsten av olika bildningsmedel utanför skolan bör kunna spara tid i undervisningen.

Den slutliga avvägningen mellan de olika kraven på gymnasiet kan inte göras förrän klarhet nåtts bl. a. om gymnasiets differentiering (GU 5.5.2.4). GU framhåller dock att under senare tid de mera allmänna kraven svarande mot grupperna II—IV tillmätts ökad vikt i förhållande till förutbildningskravet I men betydande hänsyn måste dock tas till sistnämnda krav dels för att olika utbildningsvägars syfte skall uppnås, dels för att eleverna skall få tillfälle pröva sina anlag och utveckla sina intressen.

GU framhåller att mycket olika uppfattningar råder om innebörden i begreppet *allmänbildning* (GU 5.6) och att uppfattningarna inte blott skiftat från tid till tid utan att även samtida bedömare inte sällan varit oeniga.

GU har funnit det lämpligast att undvika att använda begreppet allmänbildning eftersom detta begrepp hos olika individer ofta väcker så olika associationer. Enligt GU:s mening är det mera praktiskt att, såsom i det föregående skett, söka precisera gymnasiets uppgift mot bakgrunden av de krav som från olika håll ställs på gymnasiet. Även om dessa — liksom allmänbildningsbegreppet — värderas olika av olika bedömare blir det ändå i regel lättare att beträffande varje särskild deluppgift föra en konkret diskussion utifrån en gemensam grund.

GU begagnar dock i vissa sammanhang attributet *allmän*, för att framhålla att vissa angivna attityder, vanor, färdigheter eller kunskaper ingår i den utbildning gymnasiet bör ge alla sina elever, även om det därvid för vissa gymnasister kan vara fråga om moment av rent förutbildande betydelse för vederbörandes yrkes- eller studieverksamhet.

3.1.1.6 *Gymnasiets mål*

Mot bakgrunden av de krav som enligt GU ställs på gymnasiet ger GU en översikt av de olika uppgifter som svarar mot kraven (GU 5.7). Denna översikt bör enligt GU:s mening utgöra det avsnitt som under rubriken Gymnasiets mål bör inleda läroplanen för gymnasiet.

3.1.2 *Yttranden*

GU:s överväganden och förslag rörande gymnasiets mål och innehåll har på det hela taget bedömts positivt i de inkomna remissyttrandena. De anmärkningar som framföres gäller ofta detaljfrågor.

Beträffande gymnasiets personlighetsutvecklande uppgift ansluter sig skolöverstyrelsen till och understryker starkt GU:s uppfattning, att grundskolans målsättning har generell giltighet även för skolformerna på det gymnasiala stadiet. Skolöverstyrelsen anför härvid:

I sina huvuddrag kan de mål och riktlinjer som fastställts för grundskolans arbete bestämma inriktningen av verksamheten även inom gymnasium, fackskola och yrkesskola. Det måste emellertid beaktas, att dessa skolformer omfattar högre åldersstadier och har i skilda avseenden specifika uppgifter. Skolarbetets syfte att ge eleverna tillfälle att skaffa sig ökad självkänedom, att överta ansvar för individuella och gemensamma uppgifter bör betydligt starkare understrykas på detta åldersstadium.

Överstyrelsen för yrkesutbildning konstaterar med tillfredsställelse att personlighetsfostran enligt GU:s mening är en väsentlig uppgift för gymnasiet. Likartade synpunkter anföres bl. a. av länskolnämnderna i Malmöhus och Norrbottens län samt länsstyrelserna i Uppsala och Hallands län.

Frågan om i vilken utsträckning önskemål från mottagare av gymnasieutbildade bör få öva inflytande på gymnasiets utformning har berörts av flera remissinstanser.

Skolöverstyrelsen anför härom bl. a.:

Såsom GU själv framhållit är avnämarsynpunkten blott en av de faktorer av betydelse för gymnasiefrågans lösning, vilka måste beaktas. Självfallet har den emellertid stor vikt, och enligt överstyrelsens uppfattning har den också fått utöva ett väsentligt inflytande på förslaget till utformning av gymnasiet.

Samtidigt som LO förklarar att organisationen är starkt medveten om att investering i utbildning är en betydelsefull faktor för att nå ökad och bättre produktion, framhålls följande.

Även om utbildningen i stor utsträckning är till för att göra eleven så duglig som möjligt i sina kommande insatser på skilda poster i samhället, så får detta givetvis inte dominera så starkt att man bortser från att skolans uppgift också — eller främst, är att vägleda och vidareutveckla eleverna till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar.

Större konsistoriet i Göteborg anser att GU anlagt ett väl kortsiktigt och snävt betraktelsesätt och anför bl. a.:

Det moderna samhällets snabba utveckling, kännetecknad av fortgående och genomgripande strukturella förändringar av näringsliv och förvaltning, uppställer ständigt nya och förändrade krav på dem som skall medverka i arbetslivet. Med hänsyn härtill synes det vara av vikt att den utbildning som erbjudes ungdomen under gymnasieskedet mer tar sikte på den intellektuella skolningen och träningen än på de för dagen nyttiga specialkunskaperna. På så sätt skulle anpassningen till de förändringar på efterfrågesidan, som med säkerhet är att emotse, kunna underlättas.

I några yttranden framföres uppfattningen att GU överbetonat avnämarenkravet på bekostnad av andra önskemål.

De på GU:s uppdrag utförda av nämarna undersökningarna liksom de slutsatser, som kan dras av dem, har blivit föremål för många uttalanden. *Skolöverstyrelsen* anför bl. a. följande.

Det bör hållas i minnet, att bedömningen av innebörden i de olika enkätsvaren liksom av de därpå grundade undersökningsresultaten är svår och icke sällan erbjuder olika möjligheter, varför i sådana fall stor försiktighet är av nöden. Universitetskursernas uppläggning och professorernas intresseinriktning inom ämnet växlar och därmed även den omfattning, i vilken de studerandes förkunskaper tas i anspråk. Det kan ha förflutit längre eller kortare tid efter gymnasiestudiernas avslutande, varför t. ex. andra studieresultat än de gymnasiala (t. ex. fyllnadsprövning efter studentexamen och andra kompletterande studier av olika slag) kan ha kommit under bedömning som förkunskaper osv. Viss begränsning i fråga om resultatens tillförlitlighet i detaljerna och deras tidsmässiga giltighet måste man under sådana omständigheter räkna med.

Överstyrelsen framhåller att GU nyanserat och med full insikt om undersökningarnas begränsning likaväl som deras värde tillgodogjort sig dessa för sina värderingar, överväganden och ställningstaganden.

Skolöverstyrelsen liksom åtskilliga andra remissinstanser ansluter sig till GU:s uppfattning att information av den karaktär som redovisas i avnämrundersökningen kontinuerligt bör inhämtas.

I ett antal yttranden framhålles att vissa avnämargrupper saknas i undersökningen.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anser sålunda, att det skulle ha varit värdefullt om även andra utbildningsvägar inom studentkarriären hade blivit företrädda i undersökningen, och anför vidare:

De enkäter som gjorts till näringsliv och förvaltning har riktat sig till företag med över 100 tjänstemän och till städer med över 30 000 invånare. I båda fallen har det alltså varit fråga om stora 'anställningsenheter'.

Många ungdomar anställes emellertid i mindre enheter än sådana som har blivit föremål för intervjuer. Bilden hade förmodligen blivit en annan, om förfrågningar gjorts till mindre företag, där de gymnasieutbildade svarar för flera funktioner än i stora företag, där deras uppgifter är mera specialiserade. På ett mindre kontor har exempelvis gymnasieekonomen ofta att handlägga uppgifter inom flera olika områden. Dessa uppgifter är dessutom mindre specialiserade än vad en befattningshavare på motsvarande nivå inom ett stort företag handlägger. Stora företag har vidare större ekonomiska möjligheter att vidareutbilda sina ingenjörer på olika områden än små företag har. Detta kan påverka olika företags intresse för specialkurser för ingenjörer anordnade i samhällets regi.

Bl. a. *kollegierna vid lärarhögskolan i Göteborg* samt vid *folkskoleseminarierna i Linköping* och *Värjö* finner det anmärkningsvärt, att lärarutbildningsanstaltens krav saknas.

Överbefälhavaren påpekar, att det hade varit värdefullt om även krigsmaktens speciella synpunkter och önskemål beträffande den militära personalen hade kunnat beaktas i avnämrundersökningen. I sitt yttrande redovisar över-

befälhavaren en undersökning av i vad mån det föreslagna nya gymnasiet utgör ett godtagbart underlag för rekrytering av officerare.

I vissa yttranden uttalas betänkligheter mot uppläggningsen av avnämrunder-sökningen. *Lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Malmö* anser sålunda att den metod med vilken man sökt få fram avnämarnas krav på innehållet i gymnasie-utbildningen icke kan ge annat än en av förutfattade meningar och av truismer färgad bild och anför vidare:

Det är självklart att för en biologisk medicinsk utbildning av den typ som tandläkaryrket kräver, vissa grundläggande gymnasiekunskaper i matematik, fysik, kemi och biologi är nödvändiga, då existerande studieplaner vid odontologiska läroanstalter förutsätter detta. Man vet emellertid genom ett ganska stort och väldokumenterat material, att för det studentklientel, ur vilket tandläkarutbildningen rekryteras, någon skillnad i slutligt studieresultat ej kan påvisas mellan studenter från gymnasiet olika linjer. De initialsvårigheter som latinstudenter med s. k. ämneskomplettering i naturvetenskapliga ämnen möjligen möter, övervinnes tydligen mycket snart. Med detta påpekande vill kollegiet ingalunda förringa det stora värdet av grundliga gymnasiekunskaper av matematik, fysik och kemi för tandläkarstuderande, de är tvärtom nödvändiga, men vill framhålla att i den medicinskt orienterade utbildningen även andra kvaliteter än ingenjörsbegåvning kan såväl för studieframgång som för den slutliga avnämaren, allmänheten, vara av lika stor betydelse.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Stockholm värdesätter GU:s ansträngningar att fixera och analysera de olika kraven på gymnasiet men beklagar att avnämrunder-sökningen för stora ämnesområden kommit att stanna vid en mycket litet differentierad uppläggningsen av frågeformulären. Likartad kritik framföres av *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala*.

Den uppdelning i tre grupper som GU gör av de rent nyttobetonade avnämrunder-sökningarna kommenteras sålunda av *skolöverstyrelsen*:

Strävan att göra det framtida gymnasiet relativt enhetligt med för alla elever oavsett lärokurs ganska stora, gemensamma inslag av allmän utbildning och med inriktning mot så breda avnämrunder-sökningar som möjligt syns väl motiverad. Denna strävan får dock inte drivas så långt, att elever med tidigt framträdande speciella intressen och stor fallenhet för studier motsvarande dessa inte får möjlighet att utan dröjsmål efter grundskolans slut beträda utbildningsvägen till ett sådant specialområde. Men även möjlighet för elev att bedriva sådana studier, som svarar mot hans personliga studie- och bildningsintresse, bör finnas.

Beträffande kommunikationsfärdigheterna påpekar skolöverstyrelsen att de visuella och auditiva kommunikationsmedlen ej nämnts samt anser vidare, att behandling av de statistiska metoderna inom ramen för gymnasiet matematikkurs kommit till alltför starkt uttryck på några ställen, en överbetoning av statistikmomenten på övriga matematikmoments bekostnad.

Länsskolnämnden i Kristianstads län finner det synnerligen angeläget att bland de framtida kommunikationsbehoven ta med »förmåga till kvantitativ bedömning».

GU:s förslag att alla elever i gymnasiet skall få viss undervisning i matematik och orientering om statistiska metoder tillstyrkes av i stort sett alla som yttrat sig därom, bl. a. av *överstyrelsen för yrkesutbildning*, som anför:

Överstyrelsen är medveten om det stora behovet bl. a. av att kunna analysera statistiskt material av olika slag och — inte minst — ta ställning till de slutsatser som dras av sådana analyser. Härför kräves ökade kunskaper inom vissa avsnitt av matematiken.

Ekonomiska fakulteten i Lund understryker betydelsen av att de studerande oavsett lärokurs får en god principiell grund i matematik och statistik, främst i matematik.

GU:s uppfattning angående samhällslivets krav vinner i huvudsak anslutning i de yttranden som berör ämnet, t. ex. i *skolöverstyrelsens* utlåtande, där bl. a. följande anföres.

Att ge såväl humanistisk som naturvetenskaplig-teknisk orientering i lämplig avvägning på olika lärokurser är en väsentlig uppgift. Likaså är fostran till god medborgaranda, till beredvillighet att ta ansvar samt till blick och intresse för de internationella sammanhangen och förbindelserna naturliga krav som kan ställas av samhället i våra dagar. Studium av historiska skeenden, vilket ger perspektiv både bakåt och framåt i tiden, är jämte skolning till kritisk prövning och självständig bedömning viktiga inslag i gymnasiets arbetsprogram. För en demokrati, som bygger på alla medborgares gemensamma insatser och ansvar, är kringsynthet, kritisk skärpa, personlig självständighet samt vilja och förmåga att engagera sig i samhällets skötsel och problem grundförutsättningar. Medan åtskilligt av det som framkommit genom avnämrundersökningen kan anses vara uttryck för vad samhället kräver av skolan, om vår kulturella och materiella standard skall kunna hållas, är det här fråga också om sådana krav, som skolan av omtanke om samhället måste kunna ställa på de elever, vilka såsom vuxna i stor utsträckning skall bära ansvaret för att det förändras och utvecklas, för att människornas levnadsvillkor i inre och yttre mening skall bli bättre.

SACO, som allmänt konstaterar att GU:s synpunkter i fråga om gymnasiets mål och innehåll i flera avseenden överensstämmer med dem *SACO* tidigare framfört, anser det vara av särskilt värde att GU genomgående sökt ta hänsyn till de internationella aspekterna för att därigenom vidga elevernas referensram. Även *humanistiska fakulteten i Lund* understryker kravet på att internationella liksom historiska aspekter skall få komma till sin rätt i undervisningen.

Länsskolnämnden i Värmlands län hälsar med tillfredsställelse GU:s beaktande av de internationella sammanhangen liksom samhällets krav på naturvetenskaplig, teknisk och humanistisk orientering, vilket enligt nämndens åsikt innebär viktiga kompletteringar av det undervisningsstoff, som får alltför snäv behandling i det nuvarande gymnasiet.

GU:s förslag att den naturvetenskapliga orienteringen i gymnasiet skall förstärkas och komma alla elever till godo har i det stora hela vunnit allmän anslutning liksom förslaget om ökad humanistisk orientering inom de fackgymnasiala

studievägarna. Avvägningen diskuteras någon gång, t. ex. av *läns skolnämnden i Kopparbergs län*, som delar GU:s uppfattning om naturvetenskaplig orientering men vill starkare än GU betona vikten av humanistisk orientering på de ekonomiska och tekniska sektorerna.

Läroverkslärarnas riksförbund framhåller, att de hänsyn som GU tagit till de internationella aspekterna och behovet av naturvetenskaplig-teknisk respektive humanistisk orientering överensstämmer med de av förbundet konstaterade bristerna i det nuvarande gymnasiet.

Mer kritiskt är *större konsistoriet i Göteborg* som anser att det nya gymnasiet blir »i hög grad avhumaniserat». Enligt konsistoriets mening innebär förslaget i själva verket ett stort steg bakåt i fråga om allmänbildning och historisk överblick inom de flesta humanistiska disciplinerna.

Domkapitlet i Linköping bedömer det som en brist att GU vid diskussionen av samhällets krav icke berör den roll, som den religiösa livsåskådningen spelar i människornas liv, och anför vidare följande.

Våra blivande lärare, läkare, jurister, ämbetsmän, tekniker och arbetsledare finner GU icke, vad gäller deras insatser i samhällslivet, ha behov av en fördjupad insikt genom skolans försorg i den religiösa livssyn, som i så hög grad bildar livsmönstret för den stora mängd av medborgare, som de skall bestämma över och ofta ha avgörande inflytande över. Det är ett fundamentalt krav, att dessa betydelsefulla yrkesgrupper just ur samhällslivets synpunkt måste ha en grundlig och saklig kunskap om vad den kristna tron i sina skilda nyanser betyder för stora medborgarskikt. Detta gäller också i det internationella umgänget. Det är av största betydelse, att vårt folk inte står främmande för de faktorer i folkens liv, som oftast djupast bestämmer deras allmänna livshållning, nämligen religionen, den må vara kristen eller inte.

GU:s behandling av i n d i v i d e r n a s k r a v har föranlett både positiva och negativa uttalanden.

Överstyrelsen för yrkesutbildning uttalar sin tillfredsställelse med att GU har sökt bilda sig en uppfattning om ungdomens önskemål, ett uttryck för GU:s »elevvänliga» inställning.

De invändningar som framförts synes i åtskilliga fall sammanhånga med den avgränsning GU gjort vid sina överväganden rörande individernas krav. Man anser sålunda att även studentens, den färdigutbildade akademikers, föräldrarnas och lärarnas krav borde tagits upp till behandling i detta sammanhang. Sålunda efterlyser *skolöverstyrelsen* »vuxen-kravet»:

Vilka korrigeringar av sina tidigare krav som eleverna själva skulle vilja göra, när de senare i livet som vuxna medborgare och arbetstagare bedömer den gymnasiala utbildningen mot bakgrunden av sina individuella erfarenheter, har icke uttrötts. Bl. a. kunde man genom en sådan undersökning ha fått belyst huruvida ämnen av orienteringskaraktär och utan mera direkt anknytning till yrkesutbildning eller yrkesutövning haft förespråkare i samma utsträckning som andra.

Även läns skolnämnden i Kalmar län anser att elevundersökningarna borde ha kompletterats med vuxenundersökningar.

Elevundersökningarnas uppläggning och innehåll kritiseras bl. a. av *domkapitlen i Karlstad* och *Härnösand*, som framhåller att frågeställningen rörande religionsämnet ej var differentierad på olika komponenter, vilket var fallet beträffande andra ämnen.

Kristendomslärarnas förening ställer sig tveksam till värdet av en abiturientundersökning, som endast utförts på en enda årgång abiturienter, och framhåller följande.

Abiturienterna kan knappast ha tillräckligt perspektiv på värdet av sina nyss genomgångna gymnasiala studier på längre sikt. Det hade varit önskvärt att kunna jämföra det aktuella elevintresset med bedömningen hos någon äldre årgång studenter eller färdigutbildade akademiker.

Mot den sammanfattning av kraven på gymnasiet som GU gjort, liksom mot den översiktliga framställningen av gymnasiets mål, har flertalet remissinstanser inga allvarigare erinringar. I vissa yttranden går kritiken tillbaka på anmärkningar mot tim- och kursplanernas utformning. Dylika yttranden tas upp i annat sammanhang (företrädesvis i avsnittet 3.4.2). Här redovisas därför endast uttalanden av mer principiell natur, vilka kompletterar den översikt som redan givits i det föregående.

Sveriges förenade studentkårer anser att GU väl täckt alla de disparata krav, som kan ställas på gymnasieundervisningen, men hävdar att det stoff som bör vara gemensamt för alla är så omfattande att endast en måttlig specialisering är möjlig.

Skolöverstyrelsen betonar värdet av att till alla elever lämnas en bred och i vidaste mening allmän kulturell orientering, i vilken såväl det historiska perspektivet som framtidsperspektivet hålls öppet, och framhåller vidare följande.

Endast på det sättet kan den överblick vinnas, som — vare sig individen har en mera humanistiskt eller mera naturvetenskapligt färgad grundsyn — bidrar till att förhindra ett ensidigt betraktelsesätt. En vid social och kulturell orientering är också av utomordentlig betydelse för ökad internationell förståelse och tolerans och därmed i arbetet på det internationella planet.

De synpunkter GU anlagt på innebörden av begreppet *allmän bildning* har föranlett uttalanden i några yttranden. Sälunda framhåller *skolöverstyrelsen* bl. a. följande.

Att invändningsfritt definiera begreppet bildning eller någorlunda uttömmande och precist beskriva dess innehåll torde vara en mycket svårlöst uppgift. Men detta hindrar inte, att begreppet bildning alltjämt har en för skolans verksamhet reell innebörd och ett sakligt innehåll av betydelse bl. a. för avvägningen mellan olika områden av läroplanen.

Sälunda måste det enligt överstyrelsens mening vara en för gymnasiet i dess helhet viktig uppgift att för alla elever, oavsett studieriktning och utbildningsmål, öka deras förtrogenhet med och överblick över väsentliga fakta och sam-

manhang inom ämnesområden, vilka man har framtida behov och glädje av som medborgare inom vårt demokratiska samhälle, som yrkesutövare och som familjemedlem och individ. Det är vidare viktigt, att skolan hos samtliga elever utvecklar förmågan att anlägga olika aspekter på en fråga, förmågan att tänka, analysera, resonera, med lugn och besinning ge och ta skäl och därmed i samverkan med andra nå fram till sakens kärna. Ytterligare ett inslag i den för alla elever gemensamma delen av skolans mål, ett inslag som har starkare anknytning till det klassiska bildningsbegreppet men har samma aktualitet i dag, är att främja elevernas vilja och förmåga till självkänedom.

Länsskolnämnden i Jönköpings län anser att de subjektiva värderingar, som ligger i begreppet allmänbildning, ersätts med andra subjektiva värderingar, nämligen de krav som just nu samhällslivet ställer på individen.

Kooperativa förbundet finner GU:s terminologiska behandling av allmänbildningsbegreppet vara betydelsefull inte minst med tanke på de erfarenheter som i detta hänseende gjorts inom handelsundervisningen, där föreställningarna om särskilda allmänbildande ämnen kontra yrkesutbildande ämnen sedan länge reviderats.

I samband med frågan om gymnasiets mål framhåller *skolöverstyrelsen* att den formulering av gymnasiets uppgift i skolsystemet, som GU ger i skolstadgeförslaget, är för snäv. Överstyrelsen anser att gymnasiet självfallet icke blott skall ge utbildning såsom grund för fortsatt utbildning och för omedelbar yrkesutövning utan också vidga och fördjupa den grundläggande bildning, som förmedlas av grundskolan. Det är därför angeläget, framhåller överstyrelsen, att målsättningsavsnittet i gymnasiets läroplan får sådan utformning, att anknytningen till grundskolan och gymnasieundervisningens syfte att bygga vidare på denna kommer till klart uttryck.

En huvudlinje i gymnasiets undervisning skall enligt GU:s förslag vara att förmedla kritisk skolning. Denna uppfattning biträdades av flera remissinstanser, av vilka dock några påpekar, att GU:s förslag i detta avseende ställer stora krav på elevernas mognad och omdöme.

Beträffande förberedelser för kommande verksamhet betonar *överstyrelsen för yrkesutbildning* allmänt vikten av att de yrkesförberedande ämnena ger eleverna inte blott sådana kunskaper, som ligger på det kvalificerat teoretiska planet, utan även och inte minst att eleverna får viss inte oväsentlig säkerhet att arbeta med uppgifter av i arbetslivet återkommande karaktär även av mer rutinbetonad art.

Enligt GU:s mening är en av gymnasiets betydelsefullaste uppgifter att förmedla en studieteknik och arbetsträning till sina elever, som fullföljer den studieträning, som i grundskolan ingår i varje ämne. Denna uppfattning delas av ett stort antal remissinstanser.

Överstyrelsen för yrkesutbildning ansluter sig till GU:s förslag att studietekniken erhåller ett väsentligt utrymme i undervisningen samt att individuellt arbete och grupparbete får ökat utrymme. Överstyrelsen framhåller särskilt, att

varken studietekniken eller de självständiga arbetsuppgifterna skall vara fristående utbildningsmoment utan integreras i de enskilda ämnena.

Länsskolnämnderna i Kristianstads, Malmöhus och Örebro län finner det vara väsentligt, att gymnasisterna ges tillfälle till och handledning i självständigt arbete. Samma uppfattning har *lärarytbildningsanstalterna*.

Även *arbetarskyddsstyrelsen* uttalar sin tillfredsställelse beträffande förslaget om träning av självverksamheten.

Läroverkslärarnas riksförbund understryker angelägenheten av att morgondagens studenter tränas i kritisk skolning samt att de erhåller träning i konstruktivt tänkande och bibringas förmåga att redovisa ett arbete i skriftlig eller muntlig form. Studieteknik och bibliotekskunskap måste enligt förbundets mening beredas en framträdande plats i undervisningen.

TCO anför:

Att frågan om *studie- och arbetsvanorna* ingående behandlas i betänkandet noteras som tillfredsställande. Målet att fostra eleverna till större självständighet med förmåga att på egen hand planera och genomföra studieuppgifter tillhör de väsentligaste inslagen i riktlinjerna för det nya gymnasiet. Angeläget är också att man liksom för grundskolan i uppläggningsen av studierna ger stort utrymme även för de sociala funktionerna, så att eleverna får träna in studievanor, där samarbete och samverkan av olika slag erfordras. Detta är viktigt för en inriktning både mot forskning och arbetsliv, där ju lagarbetet blir alltmer dominerande och nödvändigt.

3.2 Differentiering

3.2.1 Gymnasieutredningen

3.2.1.1 *Differentieringens utformning i fråga om tidpunkt, fasthet och styrkegrad*

Såsom framgår av det föregående har GU funnit att gymnasiet bör ha åtminstone tre sektorer, nämligen den allmänna, den ekonomiska och den tekniska. Dessa sektorer svarar i grova drag mot tre områden inom arbetsmarknaden och fångar in huvudparten av gymnasiesinnad ungdom inom tre breda intresseområden. Emellertid visar erfarenheten, stödd av GU:s särskilda undersökningar, att varken ungdomarna själva eller arbetsmarknaden kan nöja sig med en så svag differentiering.

De principiella frågeställningar som måste prövas när det gäller arten och graden av ytterligare differentiering är enligt GU:s mening följande (GU 7.3.1).

1. Skall differentieringen komma tidigt eller sent?
2. Skall differentieringen vara lös eller fast, dvs. skall eleverna mycket fritt kunna välja den uppsättning av ämnen de önskar studera eller skall ämneskombinationerna vara fast organiserade?
3. Skall differentieringen vara stark eller svag?

För en *stark* differentiering (GU 7.3.2) kan enligt GU:s uppfattning åberopas att många ungdomar har speciella intressen och att de endast med stor ansträngning och kanske med motvilja tar uti med sådant som de är mindre intresserade av. För en stark specialisering talar vidare att vissa avnämare högt skattar den drivkraft som starka specialintressen utgör och den koncentration på starkt målriktade studier de kan medföra.

För en *svag* differentiering anser GU bl. a. följande skäl tala. Förhållandena på arbetsmarknaden ändras snabbt. Omflyttning av arbetskraft, byte av yrke eller av arbetsuppgift blir en vanlig företeelse. Anpassningen till dessa förändringar underlättas om utbildningen icke är alltför specialiserad. Även för den som först efter ytterligare studier ämnar söka sig ut på arbetsmarknaden innebär en stark specialisering ofta olägenheter genom att det kan bli nödvändigt med kompletteringar, innan de fortsatta studierna får påbörjas. Mot en stark specialisering kan även anföras vådan av att ungdomarna under gymnasieåren alltför starkt fixeras vid föreställningar om vad de kan och vad de passar för.

GU har funnit att differentieringen bör vara relativt svag med ganska få och breda lärokurser.

Skälen för *tidig* differentiering (GU 7.3.3) liknar enligt GU:s uppfattning dem som kan anföras för stark differentiering. GU konstaterar att det redan nu finns och att det i framtiden, när grundskolan genomförts, kommer att finnas ännu fler ungdomar i gymnasieåldern, som har så tidigt och så starkt utvecklade intressen att ett gymnasium med i varje fall i början mycket svag differentiering för dem ter sig mindre lockande. Någon entydig uppdelning av ungdomarna i två grupper varav den ena önskar en tidig och den andra en sen differentiering anses emellertid inte möjlig. Inställningen sammanhänger med en rad andra faktorer, t. ex. önskan att ganska tidigt komma ut i förvärvslivet. I det framtida gymnasiala skolsystemet kommer det att finnas ett flertal alternativa studievägar som kan tillfredsställa ungdomar med denna önskan.

GU uttalar att man bör i stort sett kräva samma grundläggande samhälls- och kulturorientering av alla elever. Vidare är många ungdomar inte särskilt specialinriktade och vill känna sig för ännu en tid. En tidig differentiering skulle för dem framtvinga ett val av framtida inriktning som de inte är mogna för. Den specialisering som ändå måste finnas bör därför lämpligen ske gradvis.

GU:s slutsats är att differentieringen bör inträda så sent som möjligt och ske gradvis.

Frågan om *lös* eller *fast* differentiering (GU 7.3.4) gäller om gymnasiets elever skall erbjudas förhållandevis stora valmöjligheter mellan olika ämnen eller om valet bör gälla vissa fast organiserade ämnesgrupper. Denna fråga har sedan länge varit aktuell i den svenska gymnasiedebatten. I utlandet varierar förhållandena. Som ett exempel på ett land med mycket stor frihet att kombinera

olika ämnen kan nämnas USA. Även i England är valmöjligheterna i de högre årskurserna (the sixth form) av grammar school många. För Västeuropa i övrigt gäller som regel att ämneskombinationerna är fasta.

Av GU:s första betänkande Vägen genom gymnasiet (SOU 1963: 15) framgår att våra nuvarande elever på allmänt gymnasium i betydande omfattning skulle uppskatta fler möjligheter att kombinera ämnen än de nu har.

GU framhåller att en mycket lös differentiering med stor sannolikhet skulle leda till att många elever valde att specialisera sig såsom nu blivit fallet i England. En sådan specialisering skulle begränsa valmöjligheterna efter gymnasiestudierna. GU anser att gymnasiets uppgift främst bör vara att ge frihet vid valet av fortsatt utbildning och av yrkesverksamhet efter gymnasiet. Valmöjligheterna inom gymnasiet bör därför begränsas.

För en fast organisation talar enligt GU:s uppfattning även följande omständigheter. En ökad fasthet gör det lättare att planera och organisera skolans schema och att på bästa sätt utnyttja lärarkrafterna. Avnämarna får vidare lättare att överblicka vad de tar emot samtidigt som det för eleverna innebär en större garanti för att de ämnen som avnämarna kräver ingår i deras studieprogram.

Frågan om valmöjligheter sammanhänger enligt GU:s mening även med frågan hur rikhaltigt sortiment av studievägar som kan erbjudas. GU:s förslag om integrerat gymnasium innebär att det på flertalet orter blir möjligt att i framtiden erbjuda ej blott vissa allmänna lärokurser utan också fackbetonade sådana liksom nya intressebetonade varianter, exempelvis av estetisk karaktär.

GU:s slutsatser är att det bör föreligga en relativt stor fasthet i differentieringssystemet.

Sammanfattningsvis innebär GU:s bedömning att *gymnasiets differentiering bör komma sent och ske gradvis, vara relativt fast och leda fram till fortsatt verksamhet inom breda sektorer av samhället.*

Enligt GU:s åsikt kan väsentligen två typer av *differentieringsmodeller* (GU 7.4) tänkas. Enligt den *ena* modellen är gymnasiet i regel redan från botten uppdelat i ett antal »linjer», som var och en leder fram till ett bestämt slutmål. En modifierad form (i analogi med förhållandena i t. ex. det nuvarande allmänna gymnasiet) uppkommer om linjerna längre fram i studiegången delas på två eller flera grenar. En annan modifikation innebär att linjedelningen införes först efter exempelvis ett läsår (såsom i det nuvarande tekniska gymnasiet). I ett linjedelat gymnasium är linjerna vanligen redan från början så olika att linjebyte ej kan ske utan avsevärd tidsförlust.

Enligt den *andra* modellen sker differentieringen på så sätt att varje studieprogram omfattar dels vissa för alla program gemensamma ämnen (kärnämnen), dels vissa tillvalsämnen, som är karaktäristiska för programmet i fråga. Ett

gymnasium med denna konstruktion kan kallas *tillvalsgymnasium*. Det nuvarande provisoriska 3-åriga handelsgymnasiet är uppbyggt på detta sätt.

GU diskuterar ingående skälen för och emot de angivna differentieringsmodellerna och anför därvid bl. a. följande. De elever som är starkt yrkesinriktade vid gymnasiestudiernas början bör troligen redan i första årskursen kunna påbörja yrkesutbildningen och i viss utsträckning odla sina särskilda intressen. Detta innebär att i varje fall de studievägar, som leder till direkt yrkesverksamhet, bör ha vissa yrkesutbildande inslag redan från början. Detta behöver dock ej betyda att alla eller ens flertalet ämnen bör vara skilda inom de olika studievägarna. Huvudparten av tiden bör ägnas de gemensamma ämnena, vilket talar för att gymnasiet konstrueras enligt tillvalsprincipen. I de högre årskurserna bör den för alla studievägar gemensamma kärnan successivt minska och tillvalsämnena öka. Ett på sådant sätt konstruerat tillvalsgymnasium anser GU ha sitt största värde däri att övergången mellan olika studieprogram i hög grad underlättas. Eleverna kan successivt välja sin väg genom gymnasiet (GU 7.4.2).

En annan betydande fördel med tillvalsgymnasium framför ett linjedelat gymnasium är enligt GU:s uppfattning att det blir lättare att tillmötesgå de enskilda individernas önskemål beträffande studieprogram. Behovet att införa nya ämnen eller kurser kan vidare lättare tillgodoses inom ett tillvalsgymnasium än inom ett traditionellt linjedelat.

GU framhåller dock att nackdelarna med ett tillvalsgymnasium inte är obetydliga. Det anses sålunda vara lättare för schemaläggare att arbeta med ett linjedelat gymnasium, lättare att beräkna lärartjänstgöring, disponera lokaler etc.

Sammanfattningsvis uttalar emellertid GU att bl. a. hänsynen till det stora värdet av ett differentieringssystem som inte låser en elev vid en redan vid inträdet i gymnasiet vald linje medför att övervägande skäl talar för ett tillvalsgymnasium.

3.2.1.2 Studievägar, studiekurser och lärokurser

Frågan om vilka studievägar som skall finnas i gymnasiet anser GU bör avgöras bl. a. med utgångspunkt i elevernas speciella intressen och avnämarnas krav på specialförberedelser. En elevs studieväg beror av vilka *studiekurser* (GU 8.1.1) han väljer under de olika årskurserna. GU använder termen studiekurs för att beteckna den undervisning och verksamhet i övrigt, som en elev deltagit i under en årskurs. Sammanfattningen av de studiekurser han deltagit i vid genomgång av gymnasiet benämnes *lärokurs*. Av GU:s ställningstagande att en elev skall kunna successivt och relativt fritt välja sin studieväg följer att man bör kunna komma fram till en viss studiekurs på olika vägar. Varje studiekurs utgör dock fortsättning på en viss studiekurs i föregående årskurs. I följande avsnitt behandlas endast dessa »naturligt» sammansatta lärokurser eller studievägar.

3.2.1.3 Differentieringen inom gymnasiets allmänna sektor (GU 8.2)

Med stöd av huvudresultatet av avnämarrundersökningarna vid universitet och högskolor (SOU 1963:22, kap. 5) finner GU det motiverat att sammanföra avnämarna till ett relativt begränsat antal grupper (GU 8.2.2). Antalet grupper blir bl. a. beroende på hur långt man vill gå i hänsynstagande till avnämarnas speciella krav. GU har funnit att de allmänna principerna för differentieringen (jfr 3.2.1.1) talar för att en stark restriktivitet bör iakttagas. I följande sammanställning ges en första indelning i sex grupper. GU betonar emellertid att denna indelning ej får betraktas som det slutliga förslaget. I sammanställ-

Avnämarna vid universitet och högskolor grupperade efter likartade ämneskrav

	1	2	3	4	5	6
tillström- omkring 0 (starkt dade tal)	< 1 000	ca 3 000	ca 4 000	ca 1 000	ca 2 000	ca 6 000
avnämarr- per	Teologi Klassiska språk o. d.	Moderna språk Historiska (del- vis), filosofiska och estetiska ämnen	Juridik Samhällsveten- skapliga och historiska (del- vis) ämnen Handelshög- skola	Beteende- veten- skaperna	Medicin Biologisk-na- turvetenskap- liga ämnen och motsvarande högskolor	Teknik Matematisk- naturveten- skapliga ämnen
t kurs- ehåll utöver t gemensam-	Moderna språk Latin* Grekiska Religions- kunskap Historia	Moderna språk* Litteratur Latin Religions- kunskap Historia	Moderna språk Historia »Samhälls- orientering» Matematik (ej för juridik)	Psykologi Matematik Biologi	Matematik Fysik Kemi Biologi	Matematik* Fysik* Kemi

Anm. * markerar att kravet mycket väsentligt överstiger vad som motsvaras av gemensamt kursinnehåll.

ningen har också angivits den beräknade, ungefärliga tillströmningen till de olika grupperna av mottagare av gymnasieutbildade.

Frågan om de sex kravgrupperna i sammanställningen skall tillgodoses genom lika många lärokurser eller om dessa bör bli färre diskuteras bl. a. med utgångspunkt i undersökningarna i betänkandet Vägen genom gymnasiet (SOU 1963: 15) samt i för GU:s räkning utförda undersökningar om förekomsten av kompletteringar efter studentexamen (se SOU 1963: 41 s. 159 ff. och GU 8.2.3.1).

GU behandlar först frågan, hur gymnasiet innehåll skall läggas till rätta för dem som siktar mot *fortsatta studier i naturvetenskapliga ämnen* eller inom angränsande utbildningsvägar (avnämargrupperna 5 och 6 samt i någon mån 4 i den redovisade sammanställningen) (GU 8.2.3.2). Efter att ha erinrat om den tidigare diskussionen om reallinjens utformning anför GU bl. a. följande. Från flera håll har framhållits värdet av att rekryteringsbasen för avnämargrupperna 5 och 6 blir enhetlig. Tekniker får i allt större utsträckning nära kontakt med biologiska problem. Detsamma gäller blivande fysiker och kemister. Man bör därför enligt GU:s mening eftersträva att ge blivande studerande vid teknisk högskola och naturvetenskaplig fakultet en grundläggande utbildning i biologi, även om vissa andra i och för sig värdefulla förutbildningskrav därvid kommer att få stå tillbaka. Sett enbart från förutbildningssynpunkt anser GU starka skäl tala för att en enhetlig lärokurs konstrueras i syfte att svara mot huvuddelen av rekryteringen till de naturvetenskaplig-medicinsk-tekniska avnämargrupperna (grupperna 5 och 6).

Å andra sidan framhåller GU att de medicinsk-biologiska och teknisk-naturvetenskapliga avnämargrupperna är så stora (beräknad inskrivning 1970 ca 2 000 respektive ca 6 000 studerande) att en differentiering med hänsyn härtill i och för sig vore försvarlig. Problemen härvidlag är väsentligen av två slag, nämligen dels svårigheten för eleverna att välja vid differentiering på två studieriktningar, dels svårigheten att utforma en enda lärokurs på sådant sätt att alla berörda elevers intressen och anlag blir tillgodosedda.

Enligt GU:s mening tyder såväl undersökningarna i betänkandet Vägen genom gymnasiet (SOU 1963: 15, kap. 11) som de utförda kompletteringsundersökningarna på att eleverna har inte obetydliga svårigheter att välja gren på realinjen.

Även för frågan om en enda naturvetenskaplig slutkompetens kan utformas så att alla berörda elevers intressen och anlag blir tillräckligt tillgodosedda kan material erhållas ur betänkandet Vägen genom gymnasiet. Sambandet mellan grenval och yrkesintresse är som visats i dessa undersökningar mycket starkt. Detta skäl för elevernas val blir emellertid tillgodosett om man konstruerar en enda naturvetenskaplig slutkompetens. Inte heller ämnesintresset behöver nämnvärt påverkas i annan utsträckning än att matematikerna får läsa en större biologikurs och biologerna måhända en något mer omfattande matematik-

kurs. Undersökningar tyder inte på att en sådan förändring skulle avsevärt avvika från elevernas intressen.

Med utgångspunkt i sina betygsundersökningar (SOU 1963: 41 s. 7 ff.) framhåller GU att betygsdifferenserna, om man ser dem som ett uttryck för elevernas anlag och intressen, pekar på att en eventuell differentiering av den naturvetenskapliga lärokursen borde ske med hänsyn till fysikämnet. GU avvisar emellertid en sådan differentiering med hänsyn bl. a. till risken att i så fall flickor i stor utsträckning kommer att välja den mindre fysikkursen, vilket inte anses lämpligt med hänsyn till önskvärdheten av ökad rekrytering av kvinnor till teknisk utbildning.

GU sammanfattar sina synpunkter på frågan om den huvudsakligen för avnämargrupperna 5 och 6 ändamålsenligaste förutbildningen på följande sätt.

Undersökningarna leder fram till slutsatsen att det från avnämarsynpunkt vore ändamålsenligt med en enhetlig naturvetenskaplig lärokurs, avsedd i första hand för både den teknisk-naturvetenskapliga och medicinsk-biologiska avnämargruppen. Enligt utredningens mening är en sådan anordning även för eleverna fördelaktig, i varje fall från valsynpunkt, och torde inte heller stå i strid med någon stor elevgrupps intressen eller speciella anlag. Givetvis förutsättes att konstruktionen kan genomföras på ett organisatoriskt och pedagogiskt tillfredsställande sätt.

GU anser vidare den naturvetenskapliga lärokursen vara en lämplig förutbildning även för vissa beteendevetenskaper och samhällsvetenskaper. Dessutom tillgodoses utbildningsbehoven för åtskilliga avnämare utanför universitet och högskolor.

Avnämargruppen 3 i den föregående sammanställningen, dvs. de utbildningsvägar ovanför gymnasiet som svarar för *juridisk, samhällsvetenskaplig, historisk* och *ekonomisk* utbildning (GU 8.2.3.3), kan omkring 1970 beräknas ha ett rekryteringsbehov som uppgår till ca 4 000 studerande. Från rent kvantitativ synpunkt anser GU det därför motiverat att ordna en särskild lärokurs inom gymnasiet för dessa avnämare.

Enligt GU:s uppfattning är emellertid konstruktionen av en enhetlig lärokurs förenad med vissa svårigheter, beroende dels på att avnämargruppen är mindre enhetlig än exempelvis avnämargrupperna 5 och 6, dels på att avgränsningen till övriga grupper är svårare. Detta gäller såväl gränsen mellan de samhällsvetenskapliga och de beteendevetenskapliga ämnena som gränsen mellan dessa och vissa ämnen inom den humanistiska fakulteten i övrigt.

GU understryker att, även om man konstruerar en lärokurs, avsedd för de här diskuterade avnämarna, det finns anledning att — liksom nu är fallet — räkna med att till vissa utbildningsvägar inom gruppen kommer att söka sig även sådana som genomgått andra lärokurser. Likaså kommer åtskilliga med samhällsvetenskaplig förutbildning att vilja idka fortsatta studier inom humanistisk fakultets språkliga eller mera allmänt historiska del men framför allt inom beteendevetenskaperna.

Det nu anförda innebär enligt GU:s åsikt, att en samhällsvetenskaplig lärokurs bör — förutom det för alla lärokursen gemensamma innehållet — också inrymma en större samhällsorienterande kurs. Undervisningen i moderna språk, historia och om möjligt i religionskunskap och litteratur bör vara mer omfattande än i den naturvetenskapliga lärokursen. Vidare bör ingå matematik, psykologi och biologi, de två sistnämnda ämnena med hänsyn till bl. a. beteendevetenskapernas krav. En sådan lärokurs skulle vidare vara lämplig rekryteringsväg för en rad utbildningsvägar och yrken utanför de akademiska (GU 8.2.3.3).

Tillströmningen till avnämargrupp 1, dvs. *teologiska fakulteten*, de *klassiska språken* och några närliggande ämnen, uppskattas till några hundratal studerande medan för avnämargruppen 2, *moderna språk, historiska, filosofiska och estetiska* ämnen, tillströmningen omkring 1970 kan uppskattas till i runt tal 3 000 studerande per år. En speciell lärokurs för sistnämnda avnämargrupp anser GU vara motiverad (GU 8.2.3.4).

Frågan om man kan skapa en gemensam lärokurs för grupperna 1 och 2 är enligt GU:s uppfattning i hög grad beroende på frågan om latinets och i viss mån även grekiskans ställning. Beträffande behovet av *latinkunskaper* hänvisar GU till de i betänkandet Kraven på gymnasiet redovisade intensivundersökningarna i latin (SOU 1963: 22, kap. 20). Bland resultaten redovisar GU att avnämarna — bortsett från behoven för de teologiska och klassiska ämnena — bedömer behovet av kunskaper i latin som relativt begränsat. Begränsningen i kraven sammanhänger bl. a. med att alternativa kurser (bl. a. i moderna språk) utan latinkrav införts under senare år. I många fall är dessutom latinkravet begränsat till trebetygsstadiet eller licentiatnivån. GU understryker i detta sammanhang att endast »elementarnivån» kan betraktas som relevant vid utformningen av gymnasiet.

GU anför vidare bl. a. följande.

Den livliga offentliga diskussion, som under den tid GU arbetat ägt rum om latinets ställning i gymnasiet, bestyrker enligt utredningens mening resultaten av de gjorda undersökningarna. De berättigade krav på förutbildning, som kan ställas framför allt från språkvetenskapliga ämnen vid universiteten, är till sitt omfång väsentligt mindre än vad som ges i nuvarande latinundervisning. Även till arten avviker de betydligt. GU finner sålunda att vad de blivande studerandena i moderna språk behöver är språklig orientering i annan form med sikte på ordbildningslära, elementär formlära m. m.

GU berör vissa speciella argument som anförts för latinstudier på gymnasiet. Sålunda har gjorts gällande att studiet av främmande språk i gymnasiet avsevärt stödjdes, om latin läses samtidigt. Enligt GU:s uppfattning kan detta inte vara något skäl för bibehållande av latinets på gymnasiet, eftersom resultatet i de moderna språken bör bli bättre om den tid, som skulle ägnas latin, i stället tillföres dessa språk.

GU konstaterar vidare att intresset bland eleverna för en omfattande latin-

kurs är förhållandevis litet. De motiv av mer allmänskulturell natur som i den offentliga debatten anförts för studium av latin — och grekiska — finner GU för gymnasiets del sakna relevans.

GU anför sammanfattningsvis följande.

De argument som anförts mot att man inom gymnasiet erbjuder en latinkurs är i och för sig tungt vägande. Man kan dock inte bortse från att i dag liksom tidigare ett stort antal ungdomar väljer att studera latin. Till en betydande del sammanhänger detta säkerligen med förutbildningskraven för vissa slag av universitetsstudier. Tillgodoses större delen av dessa avnämare såsom GU föreslår genom den språkliga orienteringskursen kan man räkna med en betydande krympning av elevunderlaget för latinstudier. Härnqvists och Grahms intresseundersökning tyder dock på att åtskilliga även i fortsättningen kommer att önska sådan undervisning. Hit synes höra större delen av den grupp, som i dag väljer helklassisk gren. De utgör för närvarande 500—600 årligen. Med hänsyn till det icke obetydliga elevintresse, som således torde kunna påräknas, har GU kommit till den uppfattningen att gymnasiet även i framtiden bör erbjuda en relativt omfattande latinkurs även om utrymmet härför måste minskas och innehållet ändras i jämförelse med nuvarande förhållanden. I gengäld kan man räkna med att de elever, som väljer denna kurs, har större intresse och måhända också större fallenhet för ämnet än dagens elever i genomsnitt har.

Förkunskaper i *grekiska* efterfrågas endast i mycket ringa utsträckning av universitet och högskolor. I huvudsak är det samma avnämargrupper som efterfrågar grekiska och en större latinkurs.

GU diskuterar frågan om inte grekiska och latin, om de skulle finnas på gymnasiets läroplan, borde kopplas ihop inom samma lärokurs samt anför därvid bl. a. följande. Både avnämarnas krav och differentieringssynpunkter talar för en sådan sammankoppling. Mot talar emellertid vad vid elevundersökningarna framkommit om elevernas intressen. Visserligen vill praktiskt taget alla helklassiker läsa latin men endast en liten del av halvklassikerna skulle vilja läsa grekiska. Även om en betydande del av nuvarande halvklassiker önskar sig en mindre latinkurs är det sannolikt en del som vill läsa en större latinkurs utan att samtidigt läsa grekiska. Anledningen härtill anses vara att ett studium av två klassiska språk starkt inkräktar på möjligheten att läsa moderna språk. Man måste räkna med att så även blir fallet i det nya gymnasiet. Med hänsyn härtill anser GU det inte lämpligt att latinkursen skall vara obligatoriskt förenad med grekiska.

Detta senare konstaterande aktualiserar enligt GU:s uppfattning frågan om gymnasiet över huvud skall erbjuda undervisning i grekiska. GU anför härom bl. a. följande. Antalet avnämare är så litet att det ej kan anses motivera sådan undervisning. Inte heller kan allmänskulturella skäl åberopas härför. Det skäl som återstår för ett bevarat grekstudium är elevernas intresse. Härvid kan konstateras att under senare år mellan 500 och 600 elever i vardera högsta och näst högsta årskursen läst detta ämne. Till en del kan det stora antalet förklaras med att enligt gällande bestämmelser det ej fordras mer än tre elever för att

sådan undervisning skall få anordnas. GU konstaterar emellertid att vid åtskilliga gymnasier antalet grekstuderande överstiger tre per årskurs samtidigt som det finns gymnasier utan grekstuderande. En annan faktor av betydelse i detta sammanhang är att eleverna på den helklassiska grenen genomsnittligt har de högsta betygen av samtliga elever i gymnasiet.

Med hänsyn till de grekstuderandes goda studieresultat, klart dokumenterade intresse och inte obetydliga antal finner GU att man även i det framtida gymnasiet bör erbjuda viss undervisning i grekiska så långt detta är möjligt med hänsyn till bl. a. organisatoriska och ekonomiska förhållanden.

GU:s ställningstagande i fråga om undervisningen i latin och grekiska innebär ej att GU anser att för de små avnämargrupper det här är fråga om bör tillskapas en särskild med övriga lärokurs likställd lärokurs. Enligt GU:s mening bör de nämnda ämnena kunna tillgodoses såsom varianter inom den tidigare omnämnda lärokursen för avnämargruppen 2, av GU kallad *humanistisk lärokurs*, genom att de får ersätta andra ämnen.

Det specifika innehållet i den humanistiska lärokursen bör enligt GU:s åsikt utgöras av moderna språk utöver vad den samhällsvetenskapliga kursen innehåller. Undervisningen i historia, religionskunskap och samhällsorientering bör om möjligt vara densamma. Ett betydelsefullt, för lärokursen specifikt inslag blir den språkliga orienteringskursen, benämnd jämförande språkkunskap, (ordbildningslära m. m.). De som önskar läsa den större kursen i latin får göra detta på bekostnad av ett modernt språk och den större kursen i samhällsorientering. Grekstuderande får avstå ytterligare ett modernt språk.

GU föreslår sålunda (GU 8.2.3.5) att gymnasiets *allmänna sektor* med hänsyn till ungdomarnas intressen och de högre utbildningsanstaltens krav differentieras i tre lärokurs, nämligen

humanistisk (Hum),
samhällsvetenskaplig (Sh) samt
naturvetenskaplig (Na).

Vidare må inom den humanistiska lärokursen anordnas två varianter, en *halvklassisk* (Ha) med större latinkurs och en *helklassisk* (He) med större latinkurs och grekiska.

Frågan om ytterligare varianter inom den allmänna sektorn behandlas i det följande (3.2.1.6).

3.2.1.4 Differentieringen inom gymnasiets ekonomiska sektor (GU 8.3)

GU påpekar att de tidigare åberopade avnämningundersökningarna för den ekonomiska sektorns del ger föga material till ledning för kravet på specialförberedelser. Vad avnämarna känt till har varit det 2-åriga handelsgymnasiet, vars målsättning var en annan än det 3-åriga handelsgymnasiets. GU har dock på annat sätt inhämtat uppgifter om avnämningarnas önskemål. Detta har skett i samband med att GU i samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning utarbetade

tim- och kursplaner för det 3-åriga handelsgymnasium, som började läsåret 1961/62. Förslaget till dessa planer utarbetades inom GU av en särskild delegation, i vilken bl. a. ingick företrädare för näringslivet och handelsgymnasierna. Över detta förslag bereddes ett stort antal remissinstanser tillfälle att yttra sig, innan förslaget slutligt överlämnades till Kungl. Maj:t. Under sitt arbete tog den särskilda delegationen vidare upprepade kontakter med företrädare för handelsgymnasiernas rektorer och lärare samt vissa fackliga organisationer och näringslivsorganisationer (GU 8.3.1).

Såsom förut nämnts är det *nuvarande handelsgymnasiet* (GU 8.3.2—8.3.3) fr. o. m. läsåret 1961/62 3-årigt. Det tidigare 2-åriga handelsgymnasiet har avvecklats och examen från detta gymnasium avlades sista gången 1962, bortsett från elever i tre kvarsittningsklasser, som examinerades följande år. Examen från det 3-åriga handelsgymnasiet avlades första gången vårterminen 1964.

Det 3-åriga handelsgymnasiet är differentierat på fyra grenar, nämligen språklig, redovisningsteknisk, distributionsteknisk och förvaltningsteknisk. Den språkliga grenen börjar fr. o. m. årskurs 2 och övriga grenar fr. o. m. sista årskursen. Differentieringen är tämligen svag och avser i årskurs 2 tre och i årskurs 3 nio veckotimmar.

I *yttrandena över GU:s förslag till 3-årigt handelsgymnasium* (GU 8.3.4) ansåg samtliga remissinstanser att handelsgymnasiet borde vara differentierat, men samtidigt framhölls från flera håll att det gemensamma innehållet inte borde bli för litet.

Två remissinstanser ställde sig tveksamma till den språkliga grenen, vars utbildning närmast ansågs bära ankomma på fackskolan. Övriga remissinstanser tillstyrkte eller ifrågasatte inte denna differentiering. I vissa fall framfördes därvid krav på starkare differentiering. Mot de redovisningstekniska och distributionstekniska grenarna restes inga invändningar. I några uttalanden framhölls dock att kursinnehållet i sistnämnda gren var för teoretiskt.

Mot den förvaltningstekniska grenen, som är en nyhet inom ekonomisk (merkantil) gymnasieutbildning, uttrycktes på några håll tvekan men å andra sidan förekom många mycket positiva uttalanden.

En del invändningar framfördes även beträffande de enskilda ämnena. Främst gällde dessa matematiken, som ansågs väl krävande, och förslaget att ämnet handelslära skulle integreras i andra ämnen.

GU framhåller att några förslag till ytterligare differentieringar inte framförts samt att GU inte kan dela de framförda invändningarna mot den språkliga grenen. I anslutning härtill anför GU följande.

Om språklig gren icke skulle finnas, skulle elever, intresserade av sådan utbildning, ha att välja mellan övriga grenar inom den ekonomiska sektorn eller språklig utbildning inom den allmänna sektorn. Det är i så fall knappast sannolikt att majoriteten skulle välja förstnämnda alternativ. Enligt GU:s uppfattning

finns det skäl att tro att flertalet skulle komma att välja det andra alternativet, vilket icke fyller den väsentliga uppgiften att ge yrkesutbildning och samtidigt tillgodose elevernas språkliga intresse, vilket enligt GU kunde få icke önskvärda konsekvenser i fråga om tillströmningen till akademiska studier.

GU:s *slutsats* är sålunda att ekonomisk utbildning med speciell inriktning på korrespondens fortfarande bör förekomma på gymnasiestadiet.

Efter vissa justeringar av de nuvarande grenarnas benämning föreslås (GU 8.3.5) att i den reguljära utbildningen inom gymnasiets *ekonomiska sektor* (Ek) skall finnas följande fyra differentieringar, nämligen

ekonomisk-språklig (Esp),
kameral (Ka),
distributiv (Di) samt
administrativ (Ad).

Den ekonomisk-språkliga differentieringen skall börja i andra årskursen och övriga differentieringar i sista årskursen.

Som redovisas i det följande (3.2.1.6) föreslår GU också att möjlighet skall finnas att inom den ekonomisk-språkliga differentieringen tillvälja en *social* variant.

GU förklarar vidare att, innan närmare erfarenheter vunnits av den nuvarande differentieringen, finns ej skäl framlägga något förslag om frivilliga *påbyggnadskurser* på ekonomisk lärokurs (GU 8.3.7).

3.2.1.5 *Differentieringen inom gymnasiets tekniska sektor* (GU 8.4)

Liksom beträffande den ekonomiska lärokursen har de av GU utförda avnämrandeundersökningarna beträffande teknisk utbildning inte kunnat läggas upp så att man av dem kan erhålla i detalj specificerade upplysningar om kraven på innehållet i specialförberedelserna. Av undersökningarna framgår dock att avnämarna på det hela taget bedömt gymnasieingenjörernas kunskaper i tekniska ämnen mycket positivt.

GU konstaterar att inte heller andra tillgängliga undersökningar är helt tillräckliga som underlag, då det gäller att ta ställning till differentieringen av gymnasiets tekniska sektor.

GU avvisar tanken på en helt odifferentierad teknisk lärokurs. En sådan enhetlig utbildning skulle varken tillfredsställa avnämarnas önskemål eller motsvara elevernas intresse (GU 8.4.1).

GU diskuterar tre *olika differentieringsprinciper* (GU 8.4.2), nämligen differentiering efter *bransch*, *fack* (ämnesområde) och *funktion*. Dessa differentieringsprinciper är dock inte helt entydiga. I detta sammanhang redovisas även vissa av GU utförda undersökningar bland tre årgångar gymnasieingenjörer. Undersökningarna finns publicerade i SOU 1963: 41 under rubriken Gymnasieingenjörernas arbetsuppgifter och syn på sin utbildning.

GU finner att gymnasiets tekniska sektor bör differentieras efter *fack*, men möjligheten till en svagare funktionsdifferentiering bör dock inte helt uteslutas.

I det *nuvarande tekniska gymnasiet* (GU 8.4.3.1) är årskurs 1 odifferentierad. Fr. o. m. årskurs 2 sker en uppdelning i linjer, för närvarande 19 olika (GU tabell 15, s. 290).

Utöver linjerna förekommer ett tiotal specialiseringar, som regel i sista årskursen. Specialiseringarna är i allmänhet begränsade så att huvuddelen av linjens fackutbildning kunnat förbli gemensam.

Fem linjer dominerar kraftigt, nämligen de maskin-, bygg-, tele-, elkraft- och kemitekniska linjerna. Något mer än 90 % av totala antalet elever går på dessa linjer.

GU anser (GU 8.4.3.2) att de allmänna principerna för gymnasiets differentiering gäller även för de tekniska lärokursernas del. Differentieringen bör således ske förhållandevis sent samt inte vara alltför stark men likväl ha en fast konstruktion. Dessa principer och ytterligare specifika skäl talar, anser GU, emot nuvarande stora antal linjer och specialiseringar inom teknisk gymnasieutbildning. Teknisk utbildning inom område, som beräknas få ringa efterfrågan eller ge ingenjören små valmöjligheter, bör enligt GU:s mening som regel ges genom frivilliga påbyggnadskurser efter den reguljära ingenjörsutbildningens avslutande.

GU diskuterar från dessa utgångspunkter utbildningen på nu förekommande linjer samt lämnar därvid en redogörelse för de synpunkter som framkommit vid de kontakter i dessa frågor, som GU haft med olika organisationer. GU föreslår att *den reguljära utbildningen inom det nya gymnasiets tekniska lärokurs* (GU 8.4.3.3—8.4.3.7) koncentreras till följande fyra huvudfackområden, nämligen

*maskinteknik (M),
byggteknik (B),
elteknik (El) samt
kemiteknik (K).*

Differentieringen på dessa huvudområden bör börja först i näst sista årskursen. Två av områdena, nämligen bygg- och elteknik, föreslås i sista årskursen bli ytterligare differentierade i följande alternativ, nämligen

*anläggningstekniskt (Ba) och
husbyggnadstekniskt (Bh), respektive
elkrafttekniskt (Elk) och
teletekniskt (Elt).*

I alternativet maskinteknik föreslås i sista årskursen på timplanen bli uppförd särskild tid för ett större obligatoriskt specialarbete (5 veckotimmar). En viss differentiering kommer här att ske genom att, efter elevernas val, specialarbetet skall inriktas på antingen konstruktion eller produktion. Detta kan enligt GU:s mening närmast betraktas som en differentiering efter funktion (GU 8.4.3.3).

På läroplanen uppförd tid för ett större obligatoriskt specialarbete i sista årskursen föreslås av GU även för alternativet kemiteknik (4 veckotimmar). I motsats till alternativet maskinteknik är avsikten här att specialarbetet skall kunna väljas inom vilket kemitekniskt ämnesområde som helst (GU 8.4.3.6).

GU framhåller att utbildningen inom de föreslagna fyra alternativen i näst sista och de sex alternativen i sista årskursen närmast motsvarar den utbildning som i nuvarande tekniska gymnasium erhålles inom de maskin-, byggnads-, elkraft-, tele- och kemitekniska linjerna jämte vissa inom dessa linjer förekommande specialiseringar, exempelvis den väg- och vattenbyggnadstekniska specialiseringen inom byggnadsteknisk linje. Genom den förändring av kursernas innehåll som GU föreslår kommer vidare vissa andra specialiseringar att i viss utsträckning tillgodoses.

Bestämmelserna för det större obligatoriska specialarbetet i sista årskursen inom de maskin- och kemitekniska alternativen medger möjligheter till individuell inriktning även mot områden, som för närvarande inom den tekniska gymnasieutbildningen är företrädda av linje eller specialisering men som enligt GU:s förslag inte längre skall ingå i den reguljära tekniska gymnasieutbildningen. Likväl kommer den föreslagna begränsningen av antalet studiekurser i sista årskursen att innebära att vissa näringsgrenar och branscher inte längre kan få nyexaminerade gymnasieingenjörer, som i samma utsträckning som nu är fallet är speciellt utbildade för dessa avnämare.

GU har funnit att det i viss utsträckning bör vara möjligt att medge *vissa mindre omfattande variationer inom den reguljära utbildningen* (GU 8.4.4), som antingen helt eller delvis kan tillfredsställa sådana avnämare, som önskar mer specialiserad utbildning. Variationen får dock enligt GU:s mening inte bli så omfattande att den lärokurs, inom vilken variationen kan medges, mister sin ursprungliga karaktär.

GU föreslår att de timmar inom de maskin- och kemitekniska alternativen, som är anslagna för det större obligatoriska specialarbetet (5 respektive 4 veckotimmar), må tas i anspråk för dessa variationer. Genom att utbildningen inom de bygg- och eltekniska alternativen föreslås bli uppdelad på vardera två alternativ i sista årskursen anser GU inte behov föreligga av ytterligare variationer.

Enligt GU:s åsikt bör det ankomma på Kungl. Maj:t att medge nämnda variationer. Utbildningen bör avse hela landet och anordnas endast vid ett begränsat antal skolor. Elevantalet bör som regel ej understiga halv klass, och behovet av specialutbildning bör vara klart dokumenterat. Vidare förutsätter GU att industrin kommer att medverka genom att ställa vissa resurser till förfogande. GU räknar med att samarbetet med industrin leder till att nyanskaffning av lokaler och undervisningsmateriel inte kommer att erfordras. Däremot bör det allmänna svara för övriga kostnader, främst lärarkostnader.

Frågan om *försöksverksamhet* med nya differentieringar inom den tekniska lärokursen behandlas i det följande (8.2.1.4).

GU finner starka skäl tala för att även i fortsättningen bidrag bör utgå från det allmänna för anordnande av frivilliga *kurser som påbyggnad* (GU 8.4.7) på de olika tekniska lärokurserna. Målet för utbildningen bör vara att antingen fördjupa kunskaperna inom en viss reguljär lärokurs eller att meddela kunskaper inom områden, som inte är representerade i den reguljära utbildningen. Vidare bör påbyggnadskurserna kunna användas för att fylla ett tillfälligt behov av ingenjörer med viss utbildning.

I förhållande till vad nu gäller för de särskilda påbyggnadskurserna föreslås vissa mindre ändringar, bl. a. bör beträffande kurslängden inte föreskrivas någon minimi- eller maximitid och vidare bör för inträde särskilda krav på praktik inte uppställas.

GU räknar med att en del av påbyggnadskurserna kommer att omfatta områden som nu är företrädda av speciella differentieringar inom det tekniska gymnasiet. Den som så önskar bör ha tillträde till sådan påbyggnadskurs omedelbart efter avslutad gymnasieutbildning.

GU föreslår att medel för kursverksamheten anvisas under ett särskilt anslag samt att det bör ankomma på skolöverstyrelsen att inom ramen för anvisade medel bestämma antalet kurser som må igångsättas varje år. I kostnadsberäkningarna har GU utgått från att till en början tio sådana kurser skall anordnas.

GU ger exempel på påbyggnadskurser som synes önskvärda (GU 9.14).

3.2.1.6 *Behov av ytterligare differentieringar*

GU har uppskattat behovet av gymnasieutbildade år 1970 vid *postgymnasiala fackutbildningslinjer* till drygt 3 000. De dominerande avnämarna är socialinstitutet samt skolorna för utbildning av klasslärare, sjukgymnaster, sjuksköterskor och laboratoriepersonal.

Med utgångspunkt i nuvarande bestämmelser om intagning till dessa utbildningar konstaterar GU att de lärokurser och alternativ som GU föreslagit (3.2.1.3—3.2.1.5) väl kan anses fylla behovet av förutbildning. GU föreslår dessutom inom de tidigare angivna lärokurserna vissa varianter, som ytterligare är ägnade att vidga möjligheterna att utnyttja gymnasiestudierna som förutbildning. GU har därutöver inte funnit det motiverat att inrätta speciella lärokurser för den postgymnasiala fackutbildningens behov (GU 8.5.1).

Av betänkandet Vägen genom gymnasiet (SOU 1963: 15) framgår att det hos eleverna finns ett tydligt avgränsat *estetiskt intresseområde*, främst hos de kvinnliga eleverna. Att ett sådant intresseområde finns stödes även av andra undersökningar och iakttagelser, bl. a. inom studie- och yrkesvägledningen.

Av nämnda betänkande framgår vidare att endast en minoritet av eleverna — som absolut sett dock inte är alltför obetydlig — önskar i musik och teckning »många timmar i veckan». Man torde enligt GU:s mening kunna dra den slutsatsen av undersökningsresultaten att det finns ett inte obetydligt antal ung-

domar — med flickor i majoritet — med så starkt estetiskt intresse att de skulle vilja avsätta tid härför utöver vad gymnasiet normalt bjuder.

Enligt GU:s bedömning kan man tänka sig två alternativ för att tillmötesgå detta intresse. Det ena alternativet innefattar en genomgripande, på estetiska ämnen inriktad differentiering, som är av sådan omfattning att den inskränker gymnasieutbildningens användbarhet bl. a. som grund för universitets- och högskolestudier. Det andra alternativet innebär en måttligare specialisering, som kan passa ett stort antal elever och som ej minskar utbildningens universitets- och högskoleförberedande karaktär.

GU framhåller att vid valet mellan dessa alternativ måste det yrkesbetonade behovet av gymnasieutbildade med estetisk specialisering spela en avgörande roll. Även om vissa avnämare ställer höga krav på teckning med konsthistoria eller musik med musikhistoria anser GU inte att avnämarsundersökningarna ger underlag för en specialisering enligt det första alternativet. Enligt GU:s uppfattning torde av gymnasiets avnämare endast några få (musikhögskola, konsthögskola, teckningslärarinstitut, dramatisk elevskola) tänkas vara intresserade av ungdomar med utbildning enligt det första alternativet.

GU finner för sin del att skäl talar för det andra alternativet, vilket även synes väl överensstämmande med elevernas egna önskemål. GU föreslår därför att de gymnasister som så önskar i andra och tredje årskurserna skall kunna få i begränsad omfattning (tre veckotimmar per årskurs) utbyta vissa ämnen mot estetiska specialämnena. GU uppfattar inte detta som en ny lärokurs utan som en variant av redan föreslagna kurser (GU 8.5.2.2). Den estetiska varianten kommer enligt GU:s mening också att tillgodose det behov som musikgymnasiet i Stockholm fyller (GU 19.1.1.1).

GU framhåller att enligt undersökningarna i betänkandet Vägen genom gymnasiet (SOU 1963: 15) skulle särskilt flickorna vara intresserade av det *socialt-humanitära området*. Arbetsmarknadsstyrelsens undersökningar om yrkesvalstendenserna tyder även på att så är fallet liksom på att intresse finns för vad som brukar kallas det husliga området.

Efter att ha redogjort för nuvarande utbildningsmöjligheter inom hushållnings- och textila sektorn inom det husliga utbildningsfältet finner GU, att det inte föreligger skäl för en specialisering inom *hushållningssektorn*. GU påpekar emellertid att vissa möjligheter torde komma att finnas att inom ramen för det föreslagna obligatoriska specialarbete i årskurs 3 tillgodose ett eventuellt elevintresse inom detta område. Beträffande den textila sektorn kan enligt GU:s mening elevernas intresse bl. a. tillgodoses genom redan existerande utbildningsmöjligheter på olika nivåer samt genom tidigare föreslagen estetisk variant. GU kan därför ej tillstyrka någon speciell lärokurs eller variant av lärokurs, inriktad på det husliga utbildningsfältet.

Vad det *sociala* området beträffar framhåller GU att stort behov av personal föreligger inom vårdnadsområdet samt att samhällets behov av social och psyko-

logisk service är i växande. Bedömt från intressesynpunkt kan man säga att dessa arbetsuppgifter lockar människor med socialt intresse och med intresse för kontakt- och servicefunktioner.

GU anser det önskvärt att de socialt-humanitära verksamhetsområdena även i framtiden rekryterar ungdom med olika skolunderbyggnad och att man ej generellt bör ställa högre krav än den fortsatta utbildningen förutsätter.

GU har funnit att skäl talar för en specialisering med inriktning på sociala intressen. Denna specialisering bör konstrueras på samma sätt som den tidigare omnämnda estetiska varianten, dvs. eleverna skall i årskurserna 2 och 3 kunna få undervisning i ett socialt inriktat ämne genom att avstå vissa andra ämnen (GU 8.5.2.3).

Enligt sina direktiv har GU även haft att beakta de förslag som framlagts i betänkandet Praktiska gymnasier (SOU 1959: 44) (GU 8.5.3).

GU anser att det finns ungdomar med den anlagsutrustning som behandlats i detta betänkande men betonar samtidigt att det kanske snarare är fråga om en läggning än om särskilda intressen. Att intressen för att organisera och leda arbete föreligger som påtagliga kvaliteter just i tonåren och i den kombination av intressen, som delvis antas i betänkandet, finner GU inte fullt klarlagt.

Sannolikt kommer enligt GU:s uppfattning fackskolorna att attrahera många av de ungdomar som önskar en kortare utbildning av mer målinriktad karaktär än gymnasiet. De ungdomar som har det psykologiintresse, som utredningen om praktiska gymnasier talar om, torde i viss mån kunna få utlopp för detta intresse inom specialiseringen för sociala intressen. Många av de moment, som skulle ingå i det praktiska gymnasiet kärnämne, organisations- och arbetskunskap, kommer att återfinnas i det gymnasium GU föreslår. De ungdomar som är inriktade på praktiskt förvaltningsarbete och organisationsuppgifter torde vidare kunna attraheras av ämnet förvaltning i gymnasiet ekonomiska lärokurs. Den stora vikt som i betänkandet om praktiska gymnasier fästes vid samhällskunskap anser GU bli väl tillgodosett genom detta ämnes uppbyggnad i det nya gymnasiet.

GU:s slutsats blir att skäl inte finns för att inom det nya gymnasiet anordna utbildning med det innehåll som avsetts i förslaget om praktiska gymnasier.

3.2.1.7 *Sammanfattning av GU:s förslag beträffande differentiering av gymnasiet*

Enligt GU:s förslag skall inom det nya gymnasiet finnas följande lärokurser, alternativ och varianter (GU 8.6.1).

1. *Humanistisk* (Hum) lärokurs med två varianter, den *halvklassiska* (Ha) och den *helklassiska* (He). Den humanistiska lärokursen är lämplig för ungdom som önskar förutbildning i första hand för studier vid språkvetenskaplig sektion, historisk-filosofisk sektion och teologisk fakultet.

2. *Samhällsvetenskaplig* (Sh) lärokurs, som ger lämplig förutbildning för studier av samhällsvetenskapliga och beteendevetenskapliga ämnen, för studier vid historisk-filosofisk sektion, juridisk fakultet, ekonomisk fakultet, handelshögskola och socialinstitut.

3. *Naturvetenskaplig* (Na) lärokurs med i första hand lämplig förutbildning för studier vid matematisk-naturvetenskaplig fakultet, medicinsk fakultet och högskola, teknisk högskola, farmaceutiska institutet, gymnastiska centralinstitutet, lantbrukshögskolan, skogshögskolan, veterinärhögskolan samt för studier av samhällsvetenskapliga och beteendevetenskapliga ämnen.

4. *Ekonomisk* (Ek) lärokurs med fyra alternativ, *ekonomisk-språkligt* (Esp), *kameralt* (Ka), *distributivt* (Di) och *administrativt* (Ad). Dessa alternativ förbereder i första hand för verksamhet inom förvaltning och näringsliv.

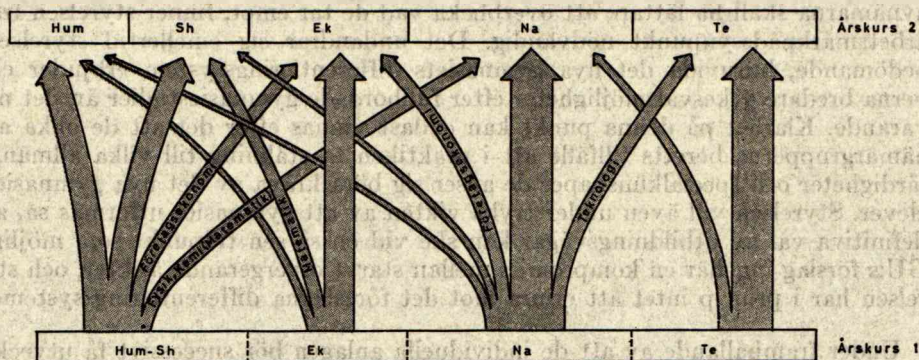
5. *Teknisk* (Te) lärokurs, som i näst sista årskursen har fyra alternativ, *maskintekniskt* (M), *byggtekniskt* (B), *eltekniskt* (El) och *kemitekniskt* (K). Därutöver uppdelas i sista årskursen alternativen B och El i *anläggningstekniskt* (Ba) och *husbyggnadstekniskt* (Bh), respektive *elkrafttekniskt* (Elk) och *teletekniskt* (Elt) alternativ. De tekniska kurserna förbereder i första hand för verksamhet inom näringsliv och förvaltning.

6. Därutöver kan ytterligare varianter erbjudas. *Eстетisk* (Es) variant skall kunna erhållas inom Hum och Sh samt *social* (So) variant inom Hum, Sh och Esp. Inom M och K kan vidare under vissa omständigheter förekomma *speciella tekniska* varianter.

GU understryker att en mottagare av gymnasieutbildade ofta med fördel kan rekrytera från många av gymnasiets lärokurser. Detta antyder, anser GU, att de olika lärokurserna, alternativen och varianterna sammanhänger på ett mer komplicerat sätt än vad grupperingen efter avnämare ger sken av. En gruppering efter innehållet i de olika lärokurserna bekräftar detta. Man finner då relationer mellan studievägarna som bryter de traditionella föreställningarna om gymnasiets uppdelning på en allmän, en merkantil (ekonomisk) och en teknisk sektor samt att i stället en ny gruppering framträder, nämligen en *humanistisk-språklig* grupp (Hum och Esp), en *ekonomisk-samhällsvetenskaplig* grupp (Ka, Di, Ad och Sh) och en *naturvetenskaplig-teknisk* grupp (Na och Te). Den traditionella uppdelningen kan sägas ha varit en klassificering efter renodlade avnämarsynpunkter, medan den nya grupperingen erfarenhetsmässigt väl överensstämmer med elevernas intresseområden (GU 8.6.2.2).

GU framhåller att en av fördelarna med det nya gymnasiets konstruktion är att valet av en viss studiekurs i en årskurs inte definitivt binder *valet av studiekurs* i den följande årskursen. Visserligen har varje studiekurs en eller flera fortsättningar i följande årskurs som kan betecknas som den eller de naturligaste, men möjligheterna att välja annan studiekurs, i synnerhet när det gäller övergång från första till andra årskursen blir mycket goda (GU 9.12). Valmög-

ligheterna efter årskurs 1 illustreras av följande figur. De grova pilarna anger i denna de naturligaste fortsättningarna.

GU framhåller vidare att när det blir fråga om *kompletteringar* för att kunna *växla studieinriktning* måste man skilja mellan *nödvändiga* sådana och sådana som elev *borde göra* om eleven efter avslutade gymnasiestudier skulle ha genomgått exakt samma lärokurs som de kamrater som följt den naturligaste studievägen. Enligt GU:s mening bör endast det förra slaget av kompletteringar krävas av eleverna.

GU framhåller vidare att behovet av kompletteringar kan bortfalla för elever som medgetts att läsa frivilliga ämnen. Övergångsmöjligheterna kan vidare komma att ökas genom det förslag, som GU framlägger (3.3.1.3) om rätt att i högre årskurs välja mindre studiekurs.

3.2.2 Yttranden

De allmänna principerna för differentieringens utformning har överlag tillstyrkts eller godtagits av remissinstanserna.

Skolöverstyrelsen ansluter sig sålunda till GU:s uppfattning, att differentieringen i gymnasiet bör inträda så sent som möjligt och ske gradvis, vara relativt svag med få breda lärokurser samt vara förhållandevis fast. Man utgår därvid från en vid gemensam krets av allmänna ämnen och från möjlighet till viss successiv specialisering efter elevernas intressen. Överstyrelsen framhåller, att gymnasiets första årskurs måste innehålla en mycket stor kärna av för samtliga lärokurser gemensamma ämnen och att stoffet inom alla lärokurser bör få väsentligen samma utformning i de ämnen, som svarar mot de allmänna krav som ställs på gymnasiet. Den sålunda föreslagna utformningen av differentieringen tillstyrkes i flertalet remissuttalanden till överstyrelsen. Även *överstyrelsen för yrkesutbildning* ansluter sig till motiveringen och utformningen.

Arbetsmarknadsstyrelsen anför följande.

GU:s motiveringar och förslag om gymnasiets principiella differentiering synes väl motsvara de intentioner och den målsättning utredningen gjort sig till tolk för. Differentieringens successiva skärpning, vilken bl. a. motiveras av att avnämarna skall ha lättare att överblicka vad de tar emot, finner styrelsen från arbetsmarknadssynpunkt nödvändig. Det undandrar sig emellertid styrelsens bedömande, huruvida det nya gymnasiets differentieringssystem erbjuder eleverna bredare yrkesvalmöjligheter efter fullbordade gymnasiestudier än det nuvarande. Klarhet på denna punkt kan endast vinnas efter det att de olika avnämargrupperna beretts tillfälle att i praktiken ta ställning till vilka allmänna färdigheter och specialkunskaper de anser sig böra kräva av det nya gymnasiets elever. Styrelsen vill även understryka vikten av att gymnasiet utformas så, att definitiva val av utbildningsvägar kan ske vid en så sen tidpunkt som möjligt. GU:s förslag innebär en kompromiss mellan starkt divergerande åsikter, och styrelsen har i princip intet att erinra mot det föreslagna differentieringssystemet.

Under framhållande av att de individuella anlagen bör successivt få utveckla sig och att en alltför tidig specialisering ofta leder till felval och misslyckanden tillstyrker LO att den gemensamma kärnan av ämnen blir så bred som möjligt och att den föreslagna utvecklingen mot specialisering vid gymnasiets slutår genomföres.

Läroverkslärarnas riksförbund anför:

Förbundet delar vidare GU:s synpunkt, att gymnasiets studieprogram bör utformas så, att det lämpar sig för en så bred sektor som möjligt. Härför talar t. ex. en successiv differentiering som möjliggör en mer allmän kärna av ämnen som bör läsas av samtliga elever. De akademiska studierna skulle vara betjänta av ett sådant arrangemang. Som exempel härpå kan nämnas, att för vissa språkstudier elementära kunskaper i statistik, fysik och biologi numera får en allt mer ökande betydelse.

Emellertid finns det nyanser i uppfattningen om hur GU realiserat differentieringsprinciperna. TCO framhåller, att det måste vara en bärande linje att så länge som möjligt uppskjuta en stark differentiering till de högre årskurserna men ifrågasätter om GU i tillräcklig utsträckning tillämpat de deklarerade principerna härvidlag vid den konkreta utformningen. Differentieringen under första året inom den allmänna sektorn förefaller ha blivit lika långt driven som i det nuvarande allmänna gymnasiet. GU, menar TCO, har här tydligen med anslutning till avnämarnas krav drivits av en önskan att bjuda studievägar som ungefärligen motsvarar det nuvarande utbudet. *Länssstyrelsen i Jönköpings län* anser likaledes, att avnämarsynpunkten tillmätts ett för stort utrymme vid systemets utformning. *Folkpartiets ungdomsförbund* menar, att differentieringen av den allmänna sektorn måste göras än mindre markerad än vad utredningen föreslagit; studier för erhållande av kommunikations- och allmänorienterande kunskaper måste beredas större utrymme. En minskning av antalet studiealternativ synes enligt *Stor-Stockholms planeringsnämnd* kunna ske utan olägenheter.

Länsskolnämnden i Västernorrlands län ifrågasätter om inte differentieringen i första årskursen kunde ha varit ännu mindre och hänvisar bl. a. till att många elever vid denna tidpunkt är tveksamma inför valet av studieväg och yrke.

Mot GU:s slutsats att ett tillvalsgymnasium, där varje studieprogram omfattar dels vissa för alla program gemensamma ämnen, dels tillvalsämnen, är att föredraga framför linjedelat gymnasium, anföres inga allvarligare invändningar. *Skolöverstyrelsen* konstaterar med tillfredsställelse, att de bärande grundtankarna om skolans uppgift är desamma för gymnasiet som för grundskolan samt att gymnasiet på detta sätt kommer att bli en naturlig del av ett modernt, väl genomtänkt och genomfört skolsystem för barn och ungdom från de första skolåren upp till 19—20-års åldern. *TCO* ansluter sig också obetingat till förslaget om en sådan differentieringsmodell. *Länsskolnämnden i Uppsala län* anser, att tillvalsgymnasiet har två fördelar. Det ger eleverna möjligheter att välja den för var och en lämpliga gymnasiegången och den uppskjuter det slutliga yrkesvalet till en tidpunkt, då eleverna äger större självkänedom och mognad.

Ett tillvalsgymnasium eliminerar enligt många remissuttalanden riskerna för felval. *Skolöverstyrelsen* betonar, liksom *överstyrelsen för yrkesutbildning*, att tillvalsgymnasiet är den organisationsform, som bäst tillgodoser önskemålet om flexibilitet i organisationen och bäst kan tillmötesgå individernas önskemål om studieväg på ett rätt sätt, som bl. a. gör följderna av ett felval lättast att rätta till. Denna fördel understrykes av ett antal remissinstanser såsom *SR*, *SECO*, *Sveriges handelsgymnasiers riksförbund* samt lärarkollegierna vid *medicinska högskolan i Umeå* och *tekniska högskolan i Stockholm*.

Några länsskolnämnder uttalar vissa farhågor av schemateknisk och organisatorisk art. Bl. a. erinrar *länsskolnämnden i Gotlands län* om glesbygdens problem, där valfriheten kan te sig oviss. *Länsskolnämnden i Malmöhus län* anser det troligt att såväl de lokalmässiga som de personella resurserna har överskattats. För att organisationen skall kunna fungera fordras, att den skall kunna vara tillämplig i den ute på fältet rådande situationen och kunna bemästras av skolledare av genomsnittsformat. Nämnden föreslår därför, att tillvalssystemet icke slutgiltigt fastställs förrän erfarenheterna på en bredare basis visat, vad som är praktiskt genomförbart.

GU:s förslag att det integrerade gymnasiet skall differentieras på fem lärokurser — humanistisk, samhällsvetenskaplig, ekonomisk, naturvetenskaplig och teknisk — vinner i allt väsentligt allmän anslutning.

Emellertid har man från några håll ifrågasatt, om ej GU lagt för stor vikt vid avnämarnas intressen vid utformningen av lärokurserna. Sålunda finner *TCO*, att utredningen alltför mycket hållit fast vid den traditionella uppdelningen av gymnasiet i en allmän, en ekonomisk och en teknisk sektor, trots att man poängterat, att en annan indelning varit naturligare, nämligen efter elevernas intressen. En sådan gruppering skulle resultera i en humanistisk-språklig, en ekonomisk-samhällsvetenskaplig och en naturvetenskaplig-teknisk sektor. Enligt *TCO* kommer dock de praktiska konsekvenserna av utredningens förslag att nära anknyta till den senare grupperingen.

Skolöverstyrelsen finner också, att GU visat benägenhet att ibland skjuta avnämarnas krav i förgrunden. Överstyrelsen finner sig dock böra acceptera den föreslagna organisationen av gymnasiets lärokurser med erkännande av att den utgör ett klart framsteg i förhållande till den nuvarande. Uppfattningen att skolan måste anpassas till förändringarna i samhället får emellertid ej undanskymmas, att gymnasiet framför allt måste bygga på, tjäna och vidareutveckla de individer, som där tillbringar några betydelsefulla år. Överstyrelsen finner vidare, att GU ej helt lyckats med att bryta ner gränsen mellan den allmänna och den yrkesutbildande sektorn men kan förstå de skäl, som därvid varit bestämmande.

Även *statens tekniska forskningsråd* tillstyrker helt differentieringen men betonar att nya utbildningsvägar kan komma att erfordras och en smidig anpassning efter behovens utveckling måste kunna göras.

Över GU:s förslag till indelning av den allmänna sektorn i en humanistisk, en samhällsvetenskaplig och en naturvetenskaplig lärokurs har mycket få remissinstanser uttalat sig och då genomgående i allmänna tillstyrkande ordalag.

Den humanistiska lärokursen skall täcka hela det humanistiska och teologiska fältet. Därvid framstår frågan om de latinska och även grekiska språkens ställning som ett särskilt problem. *Sveriges förenade studentkårer* framhåller, att ämnet jämförande språkkunskap, som införts som ett nytt ämne i den humanistiska lärokursen, måste anses vara tillräckligt för att täcka förkunskapskraven för studier vid universiteten. Med hänsyn till att de undersökningar som GU gjort visar att intresset för klassiska språk är ringa hos avnämarna och i avtagande hos eleverna, finner man det oförsvarligt att GU ändock bibehållit möjligheten att läsa både latin och grekiska genom inrättande av helklassisk och halvklassisk variant. *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* anser, att det intresse, som kan finnas från elevers sida för helklassiska studier i dagens läge, ej utgör något argument för att ett nytt och bättre gymnasium skall bibehålla de klassiska språken. Den som läser klassiska språk får också en sämre utbildning i såväl samhällskunskap som moderna språk. *SECO* finner visserligen, att det inte finns något motiv för att latinet bör kvarstå som obligatoriskt ämne på det nya gymnasiet men anser det dock värdefullt att den minoritet, som önskar klassiska språk, beredes möjlighet till detta. Också *skolöverstyrelsen* biträder förslaget om att gymnasiet bör erbjuda en relativt omfattande latin-kurs, även om tiden härför måste tagas från moderna språk och samhällsorientering. Vidare betonar överstyrelsen värdet av grundläggande kunskaper i grekiska bl. a. vid universitetsstudier i moderna språk. Grekiskan har betydelse även för förbindelserna på det humanistiska ämnesområdet mellan vårt land och andra västerländska kulturländer, där grekiskans ställning i skolan liksom det antika kulturarvets inflytande överhuvudtaget är starkare än i Sverige. Överstyrelsen anser sålunda att grekiska bör få studeras på gymnasiet. Latinkursen

bör därvid enligt överstyrelsens mening ej obligatoriskt förenas med studium av grekiska. Sistnämnda uppfattning delas av *Läroverkslärarnas riksförbund* och *Svenska klassikerförbundet*.

Mot den allmänna uppbyggnaden av den samhällsvetenskapliga lärokursen synes icke från något håll ha riktats allvarligare invändningar.

En odelad naturvetenskaplig lärokurs tillstyrkes av det övervägande antalet remissinstanser, som uttalat sig i denna fråga. Några remissinstanser talar för en differentiering, motsvarande nuvarande uppdelning i matematisk och biologisk gren. Detta gäller bl. a. *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Göteborg*, *lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola* och *Sveriges konservativa studentförbund*. Under hänvisning till bl. a. GU:s undersökningar om flickornas betyg i fysik föreslår föreningen för *matematisk-naturvetenskaplig undervisning* alternativkurser i matematik och fysik.

Den föreslagna differentieringen av den ekonomiska lärokursen tillstyrkes eller lämnas utan erinran av praktiskt taget alla de som uttalar sig härom.

Skolöverstyrelsen framhåller att en av den ekonomiska sektorns uppgifter är att ge specialförberedelser för elevernas kommande verksamhet. Överstyrelsen konstaterar att GU inte funnit skäl framlägga förslag om vidareförande kurser, som bygger på den ekonomiska sektorn. En samtidig utformning av dylika påbyggnadskurser kunde emellertid, anser skolöverstyrelsen, ha påverkat differentieringen. Med den utformning den ekonomiska lärokursen fått biträder överstyrelsen den föreslagna fördelningen mellan allmänna ämnen och fackämnena med ett undantag, som skall behandlas senare i samband med läroplanen.

Aven *överstyrelsen för yrkesutbildning* tillstyrker den ekonomiska lärokursens differentiering men anmäler tveksamhet inför termen »administrativt» alternativ och förordar i stället »förvaltningstekniskt». Målsättningen möter ej heller någon väsentlig erinran från bl. a. *generalpoststyrelsen* och *Sveriges grossistförbund*.

De mera kritiska synpunkter, som framförts i några yttranden, gäller inte den ekonomiska lärokursens uppdelning på alternativ utan berör spörsmål, som sammanhänger med målinriktningen, framförallt avvägningar inom läroplanen och frågan om studietidens längd. Dessa båda problemområden behandlas huvudsakligen i senare avsnitt. *Länsskolnämnden i Blekinge län* finner, att differentieringen blivit alltför stark och därigenom kan komma att motverka rekryteringen till ekonomisk gymnasieutbildning. Enligt *länsskolnämnden i Värmlands län* har den ekonomiska lärokursen förlorat alltför mycket av sin yrkesutbildande karaktär. *Sveriges handelsgymnasiernas riksförbund* förordar också en mer yrkesinriktad målsättning och anser inte att avnämarnas krav givit utslag för en så teoretisk utbildning som GU föreslagit.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* anser visserligen, att den föreslagna samordningen mellan handelsgymnasierna och övriga gymna-

sieformer innebär en fördel, men är tveksamma beträffande utformningen av den ekonomiska lärokursen. Lärokursen måste, till skillnad från fackskolans ekonomiska sektor, få en starkare inriktning på det teoretiska stoffet, varvid en avvägning i förhållande till motsvarande kategorier på fackskolesidan torde vara nödvändig. Det är vidare enligt organisationerna påfallande, att de ekonomiska ämnena erhållit ett relativt begränsat utrymme och att erforderlig målinriktning anses kunna ske på detta område samtidigt som allmän gymnasiekompetens uppnås utan någon förlängning av studietiden, något som av organisationerna anses alltför optimistiskt. Den typ av yrkesinriktning, som GU gett lärokursen, synes alltför färdighetsbetonad och organisationerna framhåller att det inte förefaller som om behovet av kontorister i första hand kommer att fyllas av gymnasieekonomer utan snarare av elever i fackskola eller yrkesutbildningskurser av olika slag.

SACO hävdar att fackgymnasieutbildningen skall vara klart yrkesinriktad och ge en avslutad utbildning, efter vilken eleverna skall kunna gå direkt ut på arbetsmarknaden. Lärokursen anses innebära en klar uttunning av yrkesutbildningen jämfört med det nuvarande 3-åriga handelsgymnasiet, vilket enligt SACO i sin tur innebar en försämring jämfört med det 2-åriga handelsgymnasiet. SACO kan inte acceptera en ytterligare uttunning av denna yrkesutbildning. Om man till en klar yrkesutbildning vill lägga ett visst inslag av allmän utbildning måste lärokursen göras 4-årig anser organisationen.

Läroverkslärarynksförbund anser, att samtliga elever bör få den merkan-tila allroundutbildning, som utgjorde det tidigare 2-åriga handelsgymnasiets målsättning. Förbundet finner att detta är en i väsentlig grad annan målsättning än den GU företräder och anför härvid bl. a. följande.

GU:s avnämrandundersökningar ger vid handen att i huvudsak endast de större företagen och organisationerna kommit till tals med önskemål och värderingar beträffande det merkantila gymnasiet. De mindre och medelstora företagen, vilka hittills utgjort den viktigaste avnämargruppen, har ej i tillräcklig grad fått göra sin röst hörd. Det torde vara så att arbetsuppgifterna principiellt skiljer sig rätt avsevärt i de mycket stora företagen från dem i de små. Det stora företaget kräver allmänbildning som huvudgrund plus en sådan utbildning, som ger utvecklingsmöjligheter inom en trång, ofta mycket specialiserad sektion varför dessa företag föredrar ett vaket och gott råmaterial, som man själv kan specialutbilda efter företagets egna normer. Huvudparten av övriga företag behöver däremot någon som han ta hand om korrespondensen, bokföringen, deklarationen m. m. och som kan omsätta moderna metoder i praktiskt arbete, både när det gäller små men viktiga detaljer och mer kvalificerade uppgifter. Ett sådant företag har icke råd att betala för alltför många misstag av den anställde gymnasieekonomen, som ofta är den ende i företaget eller på avdelningen med längre ekonomisk utbildning.

Slutsatsen måste sålunda bli att om inte ett fåtal specialiserade storföretag är villiga att överta den årliga utexaminationen av gymnasieekonomer, så torde det bli svårt att få de företagare, som i dag tar emot huvudparten av dessa ungdomar, att utnyttja en arbetskraft som erhållit en bred men föga djup eller »matnyttig» utbildning, på väsentliga punkter långt sämre än det tidigare 2-

åriga handelsgymnasiets. Det synes således i hög grad påkallat att en ny och mer realistisk avnämrandeundersökning göres för det merkantila gymnasiet.

Förbundet anser att den målsättning som GU uppställer för den ekonomiska lärokursen och avnämarnas krav måste leda till en 4-årig studietid.

Inte någon remissinstans uttalar sig för en helt odifferentierad teknisk lärokurs. Beträffande innehållet i lärokursen har GU betonat vikten av ett ökat utrymme för allmänna ämnen. Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund finner detta vara till fördel, eftersom samma krav i detta avseende måste ställas på gymnasieingenjörer som på andra medborgare med likvärdig utbildning och eftersom tekniken i ökad utsträckning får anknytning till vidare områden. I och för sig anser organisationerna att det varit önskvärt med en ännu starkare betoning av dessa synpunkter. Men även en utökning av utrymmet för de tekniska ämnena är erforderlig. Därvid följer som ofrånkomlig konsekvens en förlängning av gymnasieingenjörernas studietid med ett år. Organisationerna anser att GU:s förslag härvidlag är välbetänkt.

Såväl Tekniska läroverkens elevförbund, Svenska fackingenjörers förbund som statens tekniska forskningsråd understryker starkt den dubbla målsättningens berättigande. Även kommerskollegium, lantmäteristyrelsen och statskontoret anser uppläggningsen av utbildningen välmotiverad.

En differentiering av den tekniska sektorn efter fack tillstyrkes bl. a. av skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm, Tekniska läroverkens lärarförbund, Jernkontoret och TCO.

Om GU:s förslag att begränsa antalet reguljära alternativ inom den tekniska lärokursen till fyra i årskurs 3 och sex i årskurs 4 framhåller skolöverstyrelsen att starka skäl talar mot nuvarande antal linjer och specialiseringar vid de tekniska gymnasierna. Överstyrelsen godtar den av GU föreslagna differentieringen men föreslår samtidigt — under hänvisning till att en allmän teknisk studieväg med grundläggande ingenjörutbildning och i förhållande till övriga alternativ förstärkt merkantil utbildning bör kunna vara av värde vid sidan av de mera fackbetonade alternativen — att en sådan utbildning försöksvis prövas också i det nya gymnasiet.

Den av GU föreslagna differentieringen anser lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm bör godtas och telestyrelsen hälsar den minskade differentieringen med tillfredsställelse. Kommerskollegium biträder GU:s uppfattning, att differentieringen bör vara så ringa som möjligt. Även Svenska fackingenjörers förbund anser, att den nuvarande differentieringen bör minskas. Den mycket stora flora specialiseringar, som uppstått vid de tekniska gymnasierna, kan enligt Tekniska läroverkens ingenjörförbund icke anses rationellt motiverad. Kraven på specialiseringar torde oftare ha bottnat i en viss branschs önskemål om en för denna reserverad rekryteringslinje än i ett faktiskt behov av i skolan meddelad för branschen avpassad specialutbildning. SR tillstyrker GU:s förslag och framhåller bl. a. att en långt gående specialisering medför höga kostnader för

specialutrustning samt olägenheter för den enskilde individen. Även TCO hälsar med tillfredsställelse strävan att samla den tekniska utbildningen inom ett mindre antal studiealternativ. De alternativ, som utvalts, torde enligt organisationen också bäst motsvara arbetsmarknadens krav samtidigt som de bör ge goda valmöjligheter för eleverna att söka fortsatt specialisering inom icke alltför avgränsade yrkesområden.

Arbetsmarknadsstyrelsen hälsar med tillfredsställelse GU:s förslag att inte definitivt låsa den tekniska lärokursens differentiering. Härigenom blir det möjligt för vissa för landets ekonomi väsentliga industrier att trygga rekryteringen av tekniker genom ett intimt samarbete med de lokala skolmyndigheterna.

Viss kritik av GU:s förslag förekommer emellertid. Sålunda finner *överstyrelsen för de tekniska högskolorna*, att många av de nu förefintliga linjerna, som föreslås bli slojade, likväl visat sig vara till stor gagn, eftersom de försett vissa industrigrenar, som ofta varit lokaliserade i eller invid gymnasieorterna, med lämpligt utbildad ingenjörspersonal. Det kan därför ifrågasättas, om ej ambitionen att uppnå likformighet i alla delar av landet drivits för långt och om ej vissa möjligheter till lokala avvikelser bör hållas öppna.

Liknande synpunkter har *överstyrelsen för yrkesutbildning*, som anser, att GU gått längre än som är nödvändigt och lämpligt, när det gäller att inskränka differentieringen. Mot de fyra föreslagna huvudalternativen finns i huvudsak intet att erinra. Överstyrelsen anser emellertid att behovet av differentiering med hänsyn till vissa industriers behov inte kan tillgodoses enbart genom en viss variation inom dessa huvudalternativ. Således har sådana utbildningsalternativ, som representeras av den flygtekniska linjen i Norrköping, den textiltekniska i Borås och den gjuteritekniska och trätekniska i Jönköping ett klart existensberättigande. Behovet av dylika specialiseringar bör enligt överstyrelsen ej tillgodoses genom påbyggnadskurser utan genom utbildning under gymnasieåren.

Bibehållandet av vissa nu förekommande speciella utbildningsalternativ har också vunnit stöd i några yttranden från myndigheter och organisationer med lokal anknytning.

Förslag har även framlagts om ytterligare differentieringar inom de av GU föreslagna alternativen i årskurs 4. Sålunda föreslår *Tekniska läroverkens lärarförbund* och *Tekniska läroverkens elevförbund* att den byggtekniska utbildningen i årskurs 4 differentieras — förutom i de av GU föreslagna anläggnings- och husbyggnadstekniska alternativen — även i ett planeringstekniskt alternativ. *Svenska fackingenjörers förbund* och *Tekniska läroverkens ingenjörsförbund* hävdar å andra sidan att den byggtekniska utbildningen bör vara odifferentierad även i årskurs 4.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* finner, att GU har vissa skäl för sitt förslag med fyra huvudalternativ, av vilka två under fjärde året ytterligare uppdelas. Dessa alternativ representerar flertalet ingenjörer nu och sannolikt även under överskådlig framtid. Emellertid kommer ett

flertal viktiga branschområden att sakna anknytning för vissa särskilda behov bland de tekniska speciallämnena. Ingenjörerna i dessa branscher uppgår till ett inte obetydligt antal och de spelar en viktig roll för landets försörjning. Det vore beklagligt framhåller organisationerna om dessa branscher för många skulle förlora i attraktion genom att den faktiska utbildningstiden måste förlängas med en branschanpassning efter de fyra gymnasieåren.

Några remissinstanser har närmare diskuterat, huruvida GU:s förslag att i sista årskursen öppna möjligheter för ett antal speciella varianter är tillfyllest för att tillfredsställa avnämbarbehoven.

Kemikontoret anser i likhet med GU att den kemitekniska utbildningen inte skall differentieras efter funktion utan förordar en odelad studiegång efter fack. Begränsningen av antalet alternativ inom den tekniska sektorn har dock enligt kontorets uppfattning blivit alltför drastisk. Den kan likväl accepteras, om också med viss tvekan, därest de speciella linjer av kemiteknisk utbildning, som nu förekommer vid vissa gymnasier, i framtiden ordnas inom ramen för det kemitekniska alternativet. *Sveriges mekanförbund*, som tillstyrkt nedskärningen av antalet linjer, förutsätter att kraven på en viss specialisering tillgodoses på annat sätt inom gymnasiets ram. *Tekniska läroverkens lärarförbund* anser, att den önskvärda specialiseringen ej kan vinnas inom ramen för de av GU angivna variationerna, utan föreslår inrättandet av olika grenar i fjärde årskursen inom de enskilda facken. Därvid hänvisar förbundet till nu existerande speciallinjer vid flera tekniska gymnasier. *Lantmäteristyrelsen* finner, att fast organiserad utbildning inom ett specialfack har en positiv funktion. Utan en förankring i den nuvarande gymnasieutbildningen kan mindre företagare, som ej har egna resurser för vidareutbildning, lätt bli efter i utvecklingen. *Länsskolnämnden i Kristianstads län* framhåller, att specialiseringar bör anordnas i gymnasiets regi och koncentreras till gymnasieorter med särpräglad industri. *Skolöverstyrelsen* framhåller att återhållsamhet bör iakttas i fråga om medgivande till specialiseringar och att sådana bör ifrågakomma endast vid gymnasier, som vid sidan av specialiseringen kan erbjuda eleverna samtliga reguljära fackalternativ. Vidare bör specialiseringen vara avsedd för riksbehov och inte vara en följd av enbart lokala önskemål.

Beträffande GU:s förslag om påbyggnadskurser framhåller *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* att sådana kurser kan vara synnerligen värdefulla men att de icke utgör någon ersättning för en branschanknuten gymnasieutbildning. Deras värde ligger däremot i den möjlighet till fortbildning de erbjuder, sedan ingenjörerna varit någon tid i förvärvsverksamhet. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* finner, att påbyggnadskurser av nuvarande slag även i fortsättningen bör anordnas, då erfarenheterna av dessa kurser enbart är goda. *Överstyrelsen för de tekniska högskolorna* anser att nackdelarna med de begränsningar i differentieringen som föreslås i viss mån kan elimineras, därest ett system med dylika kurser utbygges. *Sveriges mekanförbund* finner det dock föga troligt, att de elever som genomgått 4-årig gymnasieutbild-

ning är villiga att genomgå en påbyggnadskurs. Svenska teknologföreningen anser det angeläget att ett fortbildningssystem kommer till stånd. Även Tekniska läroverkens elevförbund och Svenska fackingenjörers förbund ansluter sig till förslaget om påbyggnadskurser liksom länskolnämnden i Värmlands län. Behovet av sådana kurser understrykes också av tekniska rådet vid länskolnämnden i Västmanlands län, som dock ifrågasätter, om inte stora fördelar skulle uppnås genom inrättandet av fristående ingenjörsskolor för en sådan utbildning.

Bland de postgymnasiala utbildningslinjer, vilka kunde tänkas motivera ytterligare differentieringar, har GU bl. a. berört utbildningen av klasslärare. Skolöverstyrelsen och länskolnämnden i Malmöhus län delar GU:s uppfattning, att den samhällsvetenskapliga, den humanistiska men också den ekonomiska lärokursen är väl lämpade för rekrytering. 1960 års lärarutbildningsakkunniga anser, att även den naturvetenskapliga studievägen ger lämplig förutbildning. Allt är dock beroende av hur man tänker sig den efterföljande klasslärarutbildningen. De sakkunniga finner det önskvärt, att det nya gymnasiet leder till en sådan jämnhet, att kompletteringsbehovet uteblir. TCO konstaterar, att betydande olikheter föreligger mellan lärokurserna och anser att vissa ämnesmoment av väsentlig betydelse är mycket svagt företrädda i den ekonomiska och den tekniska lärokursen, varför kompletteringar för elever från dessa studievägar torde bli erforderliga. TCO finner det dock angeläget, att blivande lärare skall kunna rekryteras från samtliga lärokurser.

Kollegiet vid lärarhögskolan i Stockholm anser, att GU tagit alltför lätt på frågan om förutbildning för klasslärare. Då dessa skall tjänstgöra som lärare i alla ämnen på grundskolans låg- och mellanstadium, måste de ha en rent kunskapsmässigt gedigen grund.

Bland övriga postgymnasiala utbildningsvägar berörs socialinstituten av samarbetsnämnden för socialinstituten. Nämnden framhåller, att hela gymnasiesystemet får en viss fasthet genom att vissa viktiga ämnen som svenska, matematik, samhällskunskap och engelska fått ett betydande utrymme på alla sektorer. Detta medför att socialinstituten med fördel kan ta emot sökande från samtliga föreslagna lärokurser. TCO instämmer i GU:s bedömning att för utbildningen av socionomer är samhällsvetenskaplig liksom ekonomisk lärokurs lämplig grund och finner det troligt att den framtida socionomutbildningen kommer att grundas på gymnasieutbildning eller motsvarande.

Även behovet av differentieringar för att tillgodose speciella elevintressen har från enstaka håll upptagits till diskussion. Beträffande det intresse som rör socialt-humant och hushålls verksamhet förklarar skolöverstyrelsen att det förra intresset kan tillvaratas och utvecklas genom att eleverna erbjuds specialisering inom de humanistiska, samhällsvetenskapliga och ekonomiska lärokurserna. Vad angår hushållsteknisk specialisering menar överstyrelsen, att intressen på detta område torde tillgodoses inom specialarbetets

ram inom årskurs 3. Argumentet att det i gymnasiet behövs lärokurser direkt inriktade på s. k. kvinnliga intressen anser överstyrelsen ohållbart.

Arbetsmarknadsstyrelsen är tveksam huruvida införandet av social variant är tillräckligt underbyggt men vill inte motsätta sig att denna variant på försök erbjuds med hänsyn till att det speciella elevintresse som motiverat denna variant svårligen kan tillgodoses inom andra gymnasieämnen.

SECO och *Sveriges förenade studentkårer* liksom *SR* anser att sådana intressen bör tillgodoses inom den ordinarie utbildningens ram utan att särskilda varianter inrättas.

Medicinalstyrelsen anknuter till GU:s uttalanden att någon speciell lärokurs inom gymnasiet ej planerats för de s. k. vårdyrkena. Styrelsen säger sig vara medveten om att den s. k. vårdnadssektorn är utomordentligt personalkrävande men att den i förhållande till sin storlek och betydelse ej påverkat det allmänna skolväsendets innehåll och uppbyggnad. Härefter anför styrelsen bl. a. följande.

Såsom styrelsen i olika sammanhang tidigare anført är det för blivande sjuksköterskor, på vilka yrkesmässigt ställes allt högre krav, nödvändigt att yrkesutbildningen kan stödja sig på en gedigen skolunderbyggnad. Social fackskola eller motsvarande bör snarast uppställas som inträdeskrav. Ehuru styrelsen sålunda ej anser att man generellt kan uppställa genomgånget gymnasium som inträdeskrav, menar styrelsen dock, att ett visst antal studenter bör inriktas på sjuksköterskebanan med tanke på det stigande behovet av främst välutbildade lärare och administratörer inom sjukvården men även med tanke på sjukvårdsspecialister bl. a. för forskningsuppgifter.

Medicinalstyrelsens synpunkter delas i allt väsentligt av 1962 års utredning angående sjuksköterskeutbildningen.

Skolöverstyrelsen accepterar förslaget om möjlighet till begränsad estetisk specialisering. *Musikaliska akademiens styrelse* finner förslaget om en måttlig specialisering vara ett lyckligt initiativ, motsvarande nubehovet. *Stor-Stockholms planeringsnämnd* och *stadsfullmäktige i Stockholm* anser, att musikgymnasiet i Stockholm bör bibehållas med lämplig anpassning till gymnasiet i övrigt. *Musiklärarnas riksförbund* framhåller att en estetisk variant på intet sätt kan ersätta musikgymnasiet och att det vore olyckligt att spoliera den enda tillflyktsorten för de ständigt ökande skarorna av musiktörstande ungdomar. Även *musikhögskolans lärarråd* anser, att den estetiska varianten inte kan ersätta musikgymnasiet. *Kollegiet vid folkskoleseminariet i Stockholm* önskar att musikgymnasiet bibehålles och att nya sådana gymnasier bör inrättas. Utbildningen vid ett sådant gymnasium anses överlägsen den som kan ges enligt GU:s modell för estetisk specialisering. *Konstnärernas riksförbund*, *SR* och *SECO* tillstyrker GU:s förslag om den estetiska specialiseringen.

I likhet med GU finner *skolöverstyrelsen*, att frågan om inrättande av s. k. praktiska gymnasier ej längre kan sägas vara aktuell, då de behov, intressen och verksamhetsformer, som skulle motivera tillkomsten av ett sådant gymnasium, kan tillgodoses inom det av GU föreslagna gymnasiets ram.

Den fördelning av gymnasiets undervisningsämnen på olika årskurser som föreslagits av GU och som är av betydelse för möjligheterna till övergång från en lärokurs till en annan har i huvudsak tillstyrkts av så gott som samtliga remissinstanser, som yttrat sig däröver, bl. a. *skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, LO, TCO, SECO* och *Sveriges liberala studentförbund*.

Arbetsmarknadsstyrelsen anför:

Det bör betraktas som väsentligt, att ungdomarna kan inleda sina gymnasiestudier med den förvissningen att de efter första årskursen har möjlighet att byta studieriktning, en möjlighet som inte får framstå som formell utan som ett realistiskt alternativ. Styrelsen finner det angeläget att understryka vikten av att åtgärder inom skolan vidtagas för att göra det möjligt för eleverna att förverkliga GU:s intentioner på denna punkt utan kostnads- och tidskrävande undervisning av enskild karaktär. I ett gymnasium med den typ av differentiering GU föreslår elimineras inte riskerna för felval med kompletteringar och i en del fall studieavbrott som följd. Den föreslagna konstruktionen förutsätter i sig att eleverna får kontinuerlig vägledning och aktuella, vederhäftiga informationer.

Humanistiska fakulteten i Stockholm ansluter sig till principen så till vida att man förordar att första årskursen differentieras så litet som möjligt men anser att beträffande andra och tredje årskursen måste övergångsmöjligheterna tillmätas mindre vikt.

3.3 Studietidens längd

3.3.1 Gymnasieutredningen

3.3.1.1 Normalstudietiden fram till tillträde till universitet och högskolor (GU 6.3)

GU erinrar inledningsvis (GU 6.3.1) om tidigare överväganden, om direktiven till GU och om vad departementschefen i propositionen 1962: 54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. uttalat om studietidens längd i gymnasiet.

GU konstaterar att frågan om att studiegången *normalt* skall vara 3-årig härmed kan sägas vara i huvudsak avgjord för gymnasiets del »såvida inte tungt vägande skäl kan anföras däremot».

Enligt GU:s uppfattning är *argumenten för en längre studietid än tre år* (GU 6.3.2) — förutom att man anser att grundskolan skulle ge en svagare grund för gymnasiestudier än de skolformer, främst realskolan, på vilka nuvarande gymnasium bygger — i huvudsak att alla gymnasister borde få mer omfattande utbildning framför allt i moderna språk, svenska och matematik. Om inte studietiden ökas, kunde tillgodoseendet av dessa krav medföra att kunskaperna minskar i andra ämnen, vilket från förutbildningssynpunkt inte kan accepteras.

De framkomna förslagen om förlängning av studietiden är av olika karaktär. Sålunda har föreslagits att gymnasiet skulle bli 4-årigt, varvid man främst tänkt sig en viss breddning och fördjupning av kurserna i allmänna ämnen. Enligt ett annat förslag skulle i stället den ökade studietiden utnyttjas för grundläggande akademisk undervisning, stundom kallad propedeutisk undervisning.

GU konstaterar i samband med sina överväganden av denna fråga (GU 6.3.3) att studentexamensåldern i Sverige — för närvarande i genomsnitt omkring 20,3 år — är hög i förhållande till motsvarande ålder i andra länder.

En av GU genomförd undersökning angående studieresultat i det allmänna gymnasiet (SOU 1963: 41 s. 7 ff.) visar att för närvarande närmare två tredjedelar av eleverna avlägger studentexamen utan försening, drygt en sjättedel avlägger studentexamen med försening och ca en sjättedel avgår från gymnasiet utan examen. Undersökningarna visar att några nämnvärda skillnader ej föreligger mellan 3-årigt och 4-årigt gymnasium.

GU erinrar vidare om den relativt höga åldern för avläggande av akademisk examen samt framhåller det angelägna i att denna ålder med hänsyn till arbetsmarknadens behov sänkes. Det anses därför betydelsefullt att högskolestudierna kan påbörjas tidigare än nu. Även andra skäl närmast av utvecklingspsykologisk natur anses tala härför.

En förlängning av gymnasiets studietid medför också ökade studiekostnader för eleverna och större ekonomiska insatser från samhällets sida. Härtill kommer kostnaderna för det omedelbara produktionsbortfallet. GU uppskattar kostnaderna för produktionsbortfallet vid en förlängning av studierna med ett år till 150 à 200 milj. kr. årligen.

Starka skäl talar sålunda enligt GU:s uppfattning mot en förlängning av studietiden för att möjliggöra enbart en breddning och fördjupning av den allmänna utbildningens innehåll.

I fråga om förslaget att införa en propedeutisk fjärde årskurs framhåller GU att en sådan konstruktion rimligtvis förutsätter en avgångsetapp efter tre år för dem som inte vill fortsätta vid universitet. En dylik anordning skulle bl. a. innebära att man tillskapar en ny kompetens som skulle ligga under studentexamenskompetensen men över den kompetens som fackskolan avses skola ge. Enligt GU:s mening kan allvarliga betänkligheter anföras häremot.

GU finner att det skulle bli utomordentligt kostsamt att anordna en fjärde årskurs på alla eller flertalet gymnasieorter. Detta bedömes inte heller genomförbart med hänsyn till lärartillgången. Mot att å andra sidan anordna den fjärde årskursen endast vid ett mindre antal gymnasier anser GU två tungt vägande invändningar kunna göras. Den ena är att ett stort antal gymnasister skulle behöva tillbringa ett »mellanår på mellanort» mellan de tre åren i gymnasiet och de akademiska studierna. Vidare skulle gymnasier utan 4-årig studie-

gång få en sämre ställning i bl. a. lärarekryteringsavseende. Värderingen av gymnasierna skulle bli olika.

GU anser sig vidare inte övertygad om att ett fjärde år verkligen skulle minska studietiden för ett stort antal av dem som fortsätter med högre studier. Detta gäller sannolikt flertalet av dem som kommer att studera vid fackhögskolor och medicinsk fakultet liksom t. ex. blivande jurister.

GU anser att utbildningen i grundskolan kommer att ge ett med de nuvarande skolformerna likvärdigt underlag för gymnasiestudier. Inte heller har GU funnit de argument som i övrigt anförts för en längre studiegång tillräckligt tungt vägande. Då majoriteten av gymnasisterna för närvarande genomför gymnasiestudierna på normal tid, blir sålunda GU:s slutsats den, att det 3-åriga gymnasiet bör bibehållas som huvudform även i framtiden, dvs. normalstudietiden fram till högre studier bör vara tre år.

3.3.1.2 Studietidens längd vid gymnasiets yrkesutbildande sektorer

GU:s förslag att normalstudietiden i gymnasiet fram till tillträde till universitet och högskolor skall vara tre år gäller även de yrkesutbildande studievägarna i gymnasiet.

En annan fråga är om de fullständiga fackgymnasiala lärokurserna bör ha annan längd, dvs. om det för gymnasieekonom- och gymnasieingenjörskompetens erfordras längre studietid än tre år.

Det totala timantalet vid nuvarande *tekniskt gymnasium* (GU 9.5.1) är mycket högt, 115,5 veckotimmar, med för de olika årskurserna respektive 39, 39 och 37,5 veckotimmar. Detta timtal bör jämföras med timtalen vid de 3-åriga allmänna försöksgymnasierna (100,5—105 veckotimmar) och 3-åriga handelsgymnasiet (96 veckotimmar). Detta innebär att arbetsbelastningen för eleverna i tekniskt gymnasium är utomordentligt stor.

På GU:s uppdrag företagna undersökningar (SOU 1963: 41, s. 83 ff.) bekräftar också att det tekniska gymnasiet är en mycket krävande skolform. Underbetygsfrekvensen särskilt i första årskursen är mycket hög. Huvuddelen av underbetygen förekommer i matematik och fysik. På allmänt gymnasium är underbetygsfrekvensen betydligt lägre i dessa ämnen.

I undersökningarna har vidare avbrotts- och underbetygsfrekvensen ställts mot elevernas prestationsförmåga mätt med betygen vid inträdet och med ett allmänt intellektuellt prov. Härav framgår bl. a. att några större skillnader i betygsstatus för elever vid gymnasier med hög respektive mindre hög kvarsittningsfrekvens inte föreligger. Elevernas allmän-intellektuella status företer ännu mindre skillnader vid gymnasier med hög respektive mindre hög kvarsittningsfrekvens. Kvarsittning respektive uppflyttning sammanhänger uppenbarligen med åtskilliga andra faktorer än de betyg eleverna har vid inträdet och den potentiella förmåga, som ett allmänt-intellektuellt prov kan ge besked om.

Enligt GU:s åsikt synes ett avgörande hinder för bättre studieresultat för stora grupper av elever ligga i den starka koncentrationen av de inledande kurserna i matematik och naturvetenskapliga ämnen. Av totala timtalet för matematik, fysik och kemi ligger sålunda för närvarande två tredjedelar i årskurs 1 och återstoden i årskurs 2. I sista årskursen förekommer inte dessa ämnen.

Nu påtalade förhållanden nödvändiggör enligt GU:s mening att förläggningen av dessa ämnen omdisponeras, bl. a. på så sätt att ett inte obetydligt utrymme beredes för dem även i årskurs 3. En sådan om disposition får konsekvenser för studietidens längd, eftersom de tekniska ämnena i stor utsträckning bygger på fullständiga kurser i matematik, fysik och kemi.

Den tekniska utbildningen förutsätter en grund av allmänt naturvetenskapliga ämnen och matematik samt vissa bredare tekniska ämnen. Tidsmässigt bör denna undervisning placeras i början av utbildningstiden. GU har vidare med stöd av avnämrandundersökningarna funnit att gymnasieingenjörerna bör få en väsentligt breddad undervisning i humanistiska, samhällsvetenskapliga och språkliga ämnen. Om de förslag som GU i det följande under avsnittet 3.4.1 framlägger om timtal för olika ämnen genomföres, skulle för de tekniska fackämnena endast återstå ca 25 veckotimmar i en 3-årig teknisk lärokurs. I nuvarande gymnasium omfattar dessa ämnen ca 56 veckotimmar. GU anser det uppenbart att en så stor minskning i timtalet för fackämnena inte kan göras om man önskar uppnå ett studiemål av ungefärligen samma nivå som det nuvarande. Någon radikal förändring av studiemålet kan enligt GU med hänsyn till gymnasieingenjörernas uppgift inte ifrågakomma.

Med hänsyn härtill har GU funnit att studiegången för den fullständiga tekniska lärokursen bör bli 4-årig med en måttlig differentiering först i årskurs 3 och en starkare differentiering i sista årskursen. GU framhåller att en sådan konstruktion medger att eleverna i den tekniska lärokursen kan gå till universitet och högskolor efter tre år.

När det gäller den *ekonomiska lärokursens längd* (GU 9.6.1) konstaterar GU först att handelsgymnasiet tidigare varit blott 2-årigt. Fr. o. m. läsåret 1961/62 blev det 3-årigt. Timtalet i det 3-åriga handelsgymnasiet är sammanlagt 96 veckotimmar.

GU framhåller att utrymmet på timplanen för ämnen med direkt betydelse för ekonomisk-merkantil verksamhet är stort, varvid till dessa ämnen ej blott bör räknas de rent företagsekonomiska ämnena samt färdighetsämnena maskinskrivning och stenografi utan även geografi och delar av samhällskunskapen. Härtill kommer att språkundervisningen i viss utsträckning har inslag av kommersiellt språk.

GU diskuterar närmare frågan om inte den ekonomiska lärokursen liksom den tekniska borde vara längre än tre år och anför härom bl. a. följande.

Förhållandena för de ekonomiska och tekniska sektorerna är ej helt analoga. De krav som ställs från avnämarna på utbildning i *specifika* ämnen är i varje

fall i dagens läge väsentligt mindre när det gäller den ekonomiska sektorn. Detta sammanhänger bl. a. med att de mera allmänna ämnena har en direkt och stor betydelse för yrkesverksamheten. Det gäller i första hand krav på kunskaper i samhällskunskap — inklusive samhällsekonomi — samt moderna språk. Detta innebär att kommunikationsfärdigheter respektive orientering i svenskt och internationellt samhällsliv i gymnasiets ekonomiska lärokurs är att hänföra till specialförberedelserna. På den ekonomiska sektorn har det sålunda befunnits möjligt att inom ett lägre totalt timantal än på den tekniska inrymma de nödvändiga specialförberedelserna. Kraven på allmän orientering påverkas ej av detta, eftersom ju åtskilliga ämnen fyller en dubbel funktion.

GU har sålunda inte funnit det motiverat att föreslå att den normala studietiden för ekonomisk lärokurs skall vara längre än tre år.

3.3.1.3 *Studieprogrammets individuella variation*

GU framhåller i flera sammanhang att det gymnasiala skolsystemet i framtiden måste utformas så att alla elever kan finna studievägar som så långt möjligt motsvarar vars och ens önskemål och förutsättningar. Denna synpunkt har varit vägledande såväl för GU:s ställningstagande till utformningen av det gymnasiala skolsystemet i dess helhet som för konstruktionen av det egentliga gymnasiet. Som särskilt viktig härvidlag betraktar GU möjligheten för eleverna att vid flyttning till högre årskurs välja mellan flera studiekurser, vilket bl. a. kan innebära ändring av studieinriktning. Vidare medger det arbetssätt som GU föreslår (jfr 3.4.1) en individuell anpassning till elevernas intressen och förmåga. Enligt GU:s mening bör dock den individuella anpassningen kunna drivas ännu längre.

GU framhåller att det kommer att finnas åtskilliga elever, vilkas kapacitet inte tas helt i anspråk av det normala studieprogrammet. GU föreslår att elever som är så framgångsrika i sina studier att de orkar med ytterligare arbetsbelastning får möjlighet till *utökad studiekurs* genom att i årskurserna 2 och 3 *frivilligt* studera ytterligare ämnen (GU 9.13.1). Det totala timtalet i dessa årskurser har beräknats så att den frivilliga undervisningen borde kunna omfatta i varje fall tre à fyra veckotimmar. Något principiellt hinder för enstaka elever att få ta ytterligare en eller annan veckotimme bör ej uppställas. GU uttalar särskilt att skolan bör vara relativt obunden av formella betraktelsesätt, då det gäller att tillåta en framgångsrik elev att frivilligt studera ett eller flera ämnen.

De ämnen som skall kunna väljas till bör enligt GU:s mening vara sådana som förekommer på *annan* studiekurs än den eleven tillhör. Härigenom kan eleven dels bredda sin kompetens, dels öka möjligheterna att i högre årskurs välja annan studiekurs.

Om den som läser frivilligt ämne ej kan placeras i grupp, som läser detta ämne, bör, om elevantalet överskrider det allmänna delningstalet för klass, en särskild grupp få bildas i ämnet.

GU anser att eleverna i princip fritt bör få välja vilka ämnen de vill studera frivilligt men av praktiska skäl anses det som regel ej möjligt att tillgodose alla önskemål. Vid avgörandet av frågan vilken frivillig undervisning som skall förekomma anser GU att elevmajoritetens önskningsar så långt möjligt bör vara utslagsgivande. Vissa ämnen, varierande efter vilken lärokurs eleven följer, bör dock ges prioritet. Detta gäller exempelvis moderna språk för elever på teknisk och naturvetenskaplig studieväg.

En variant av utökad studiekurs kan möjligheten till *frivillig undervisning utanför schemat* sägas vara (GU 9.13.2). GU föreslår att instrumentalmusik, körsång, teckning, dramatik och gymnastik skall få finnas utanför schemat i hela gymnasiet. Visst timal, i huvudsak beroende av antalet deltagare, skall tilldelas dessa ämnen.

Enligt GU:s mening bör det ankomma på rektor att efter klasskonferensens hörande bestämma om elev kan anses rå med utökad studiekurs och, om så anses vara fallet, vilket eller vilka ämnen eleven skall få välja (GU 9.13.3).

Liksom det kommer att finnas elever som orkar med ett större studieprogram än det normala framhåller GU att det otvivelaktigt kommer att finnas elever som trots stora ansträngningar inte kan uppnå tillfredsställande studieresultat. För dessa föreslås särskilda *studiestödjande åtgärder* (GU kap. 11).

GU betonar att omfattningen av sistnämnda grupp elever bl. a. är beroende av hur snäv intagningen till gymnasiet kommer att göras. Intagningen kan enligt GU:s åsikt inte göras för snäv, enär det inte finns några intagningsinstrument, med vilkas hjälp man med större säkerhet kan förutse vilka som med framgång kan genomföra gymnasiestudier.

GU diskuterar närmare (GU 11.1.2) för vilka elevgrupper studiestödjande åtgärder kan aktualiseras och anför i detta sammanhang bl. a. följande.

Elevernas studieprestationer i en viss årskurs är givetvis beroende av deras studieförmåga. Redan före inträdet i den aktuella årskursen kan studieförmågan mätas på olika sätt, t. ex. med betygen i föregående årskurs eller med anlagsprov av olika slag. Alla dylika mått är mer eller mindre bristfälliga.

Orsakerna till att elever med samma mått på studieförmågan når olika studieresultat kan vara flera. Studieprestationen beror av många faktorer av vilka åtskilliga endast i mindre grad eller inte alls kan komma till uttryck i de gängse måtten på studieförmågan vid studiernas början. Under läsårets gång inträffade ändringar i intressen och i förhållanden i hem- och skolmiljö finns exempelvis inte med i studieförmågan, om denna mätes med betygen i föregående årskurs. Vidare är som nämnts de instrument med vilka studieförmågan och studieresultatet mätes behäftade med mer eller mindre stora fel. Även om det råder ett förhållandevis starkt samband mellan de båda storheterna följer av det senast sagda att smärre avvikelser i studieresultat i förevarande sammanhang saknar intresse. Först när avvikelserna blir betydande finns anledning att här uppmärksamma dem.

Elever som åstadkommer studieresultat avsevärt över förväntan i förhållande till det använda måttet på studieförmågan kallas ibland *överpresterande*. Elever

som presterar avsevärt under förväntan med hänsyn till betygen i föregående årskurs eller hans resultat på olika anlagsprov kallas *underpresterande*. De däremellan liggande eleverna kan kallas normalpresterande.

GU framhåller, att vissa elever totalt sett kan uppnå studieresultat i överensstämmelse med vad man väntar sig med hänsyn till intagningsbetyg eller motsvarande men lyckas mindre bra i ett enstaka ämne, där de har ett mycket lågt betyg i förhållande till genomsnittsbetyget, dvs. ett hack i betygsprofilen. Denna grupp betecknar GU som »*elever med profilhack*». En tredje grupp för vilka stödåtgärder kan övervägas är de, som är svaga i några eller flertalet ämnen och i övrigt uppnår en medelmåttig kunskapsnivå och vilkas prestationer därför totalt sett kommer att bedömas som ej acceptabla. De kallas av GU »*lågpresterande*».

Efter att ha ytterligare uppehållit sig vid spørsmålet om vilka förhållanden som kan förklara varför en elevs studieresultat avviker från vad man förväntar av honom kommer GU in på frågan om förlängning av studietiden såsom studiestödjande åtgärd.

Härvid diskuteras i första hand endast längre studietid erbjuden i *en fast organiserad, 4-årig studiegång*, parallell med de tre första årskurserna i normalstudiegången (GU 11.2). GU understryker att en sådan organisation inte skulle vara jämförbar med nuvarande förhållanden inom det allmänna gymnasiet, där de 3- och 4-åriga linjerna bygger på olika årskurser i den gymnasieförberedande skolan.

Vid sina överväganden beträffande användbarheten av en med normalstudiegången parallell 4-årig studiegång såsom studiestödjande åtgärd kan GU bl. a. utgå från egna omfattande undersökningar. I det följande återges huvuddragen i GU:s resonemang och slutsatser.

Ett fritt val mellan 3- och 4-årig studiegång är det första alternativ som GU diskuterar. Tillströmningen till de båda studievägarna kommer i detta fall att vara mycket nära förknippad med utsikterna att få högre betyg för att lättare vinna inträde vid spärrade fortsatta utbildningsvägar. Under den självklara förutsättningen att det samlade kursinnehållet skulle vara detsamma på båda studievägarna kommer längre tid för samma kurs i regel att ge bättre resultat. Konsekvensen härav blir med all sannolikhet, att ett mycket stort antal elever enbart av dylika konkurrensskäl skulle söka sig till den 4-åriga studiegången. Denna skulle därigenom lätt kunna bli den dominerande, vilket efter någon tid skulle medföra, att än fler elever skulle söka sig dit, eftersom allt färre sannolikt vågar satsa på den 3-åriga. Ett fritt val mellan 3- och 4-årig studiegång avvisas därför av GU, eftersom ett sådant system skulle leda till en generell höjning av genomsnittsåldern på de studerande vid gymnasiestudiernas slut.

Ett annat alternativ är, att man söker reglera tillströmningen genom att göra ett poängmässigt avdrag på betygen för dem som gått den 4-åriga studievägen

eller genom ett poängtillägg premiera dem som utan försening genomgått gymnasiet på tre år. Man skulle med andra ord införa en korrektion av betygen. GU:s undersökningar visar då, att intresset för den 4-åriga utbildningen sjunker starkt. Den betygskorrektion som här förutsättes måste för att bli rättvis utformas med ledning av det genomsnittliga sambandet mellan studietidens längd och — vid samma prestation — betyghöjningens storlek. Därjämte borde man ta hänsyn till sambandet mellan gymnasiebetyg och senare studieframgång, vilket för övrigt kan förväntas variera mellan olika utbildningsvägar. En korrektion som gör anspråk på att vara rättvisande blir därför ytterligt vanskelig att konstruera inte minst med hänsyn till ett flertal statistiska felkällor. För den enskildes beslut tillkommer den omständigheten, att endast den som bedömer sig ha chanser till betyghöjningar som är större än genomsnittligt skulle vinna något på den längre studietiden. Dylika överväganden leder till en för gymnasiet arbete mycket ogynnsam betygsspekulation. Inte heller detta alternativ kan därför GU rekommendera.

Man kan då enligt GU:s mening överväga att förbehålla den 4-åriga studiegången för vissa kategorier elever med låga betyg redan vid intagningen (eller eventuellt efter ett år i gymnasiet) eller med svårigheter i speciella ämnen eller med sådana personliga egenskaper som kräver ett lugnare studietempo.

GU har ingående övervägt denna lösning, som då skulle förutsätta en relativt begränsad intagning i den 4-åriga studiegången. Den variant av detta förslag som innebär, att dessa klasser skulle sammansättas av sökande med de lägsta intagningsbetygen, avvisar GU omedelbart. Inget av de förslag som hittills framförts har avsett, att den 4-åriga studiegången skulle konstrueras för elever med så svaga förutsättningar, att de inte eller endast med tvekan skulle anses gymnasiekapabla vid 3-årig utbildning.

Återstår så elever med godtagbara intellektuella studieförutsättningar och förkunskaper men med personlighetsegenskaper som kräver en lugnare studietakt. För att belysa situationen för elever som kan anses tillhöra denna kategori har gymnasieutredningen låtit genomföra en särskild undersökning (GU 11.2.1.3 och SOU 1963: 41 s. 121 ff.).

Resultaten av dessa undersökningar och gymnasieutredningens överväganden i anslutning till dem bekräftar, att det finns ett antal elever som — i jämförelse med kamrater med samma antagningspoäng — presterar avsevärt under förväntan. Som grupp betraktad karaktäriseras dessa elever av en något högre frekvens av vissa typer av anpassningsproblem och andra svårigheter som ofta är av akut karaktär. De kan inträffa när som helst under studietiden och är för övrigt så gott som omöjliga att förutsäga. Detsamma gäller den sannolikt mycket begränsade kategorin elever med fördröjd intellektuell mognadsutveckling. Man vet inte vilka de är förrän efter det att en förändring inträtt. Möjligheterna att förutsäga en sådan förändring är mycket små.

För elever med svårigheter i studiearbetet kan den lättnad i arbetsbördan som en längre studiegång otvivelaktigt medför vara en god hjälp. En fast orga-

niserad sådan studiegång har emellertid — antingen den startar i årskurs 1 eller, som även diskuterats, i årskurs 2 — också uppenbara nackdelar. Den förutsätter att man redan vid dess början kan tillföra den flertalet av dess elever. Dessa måste sedan följa studiegångens uppläggning som i stort sett måste bli gemensam för alla elever på samma studiekurs oavsett i vilka ämnen eller andra avseenden deras svårigheter ligger. Ett sådant system kan med andra ord inte i tillräcklig grad ta hänsyn till svårigheternas individuella karaktär och än mindre till de elever som under pågående studieår möter särskilda problem och svårigheter som inverkar menligt på deras prestationer.

Beträffande frågan om möjligheten att praktiskt genomföra en organisation med två parallella fast organiserade studiegångar framhåller GU att lokal- och lärarbehovet härigenom skulle öka mycket kraftigt (GU 11.2.2.4). Kostnadsökningen för enbart lärarlöner uppskattar GU till inte oväsentligt mer än 30 milj. kr. per år. Även om timtalet på den 4-åriga studiegången skulle sättas så lågt att det totalt sett bleve detsamma som på den 3-åriga, skulle kostnadsökningen bli omkring 20 milj. kr. Härtill kommer att en splittring på olika långa studiegångar på flera orter skulle försvåra och på sina håll även omöjliggöra inrättande av en del studiekurser.

GU har sålunda funnit att betydande svårigheter av pedagogisk, psykologisk och social natur är förenade med inrättandet av parallella studiegångar av olika längd. Vidare blir en sådan konstruktion kostsam, varvid GU särskilt understryker att det ökade behovet av lärare är minst lika allvarligt som de rent ekonomiska konsekvenserna (GU 11.2.3).

Enligt GU:s mening får det nya gymnasiet en sådan utformning att behovet av en med årskurserna 1—3 parallell 4-årig studiegång blir väsentligt mindre än i ett gymnasium av det nuvarandes konstruktion (GU 11.2.3.2—11.2.3.4). Härtill kommer att det enligt GU:s mening finns andra metoder som är väsentligt bättre för de elever som behöver hjälp, då de möjliggör ett individuellt hän- synstagande till behov som uppkommer vid olika tidpunkter under studiegången.

GU föreslår bl. a. inrättande av *mindre studiekurs* (GU 11.3), en stödåtgärd som till sin innebörd intar en mellanställning i förhållande till kvarsättning och stödundervisning. Om relationerna mellan dessa tre åtgärder framhåller GU bl. a. följande (GU 11.3.1.1).

En elev som i alla eller flertalet av de ämnen han i en årskurs studerar uppnår mycket svaga resultat är i de allra flesta fall inte betjänt av att flyttas till högre årskurs, hur omfattande stödåtgärderna där än blir. För en sådan elev kommer — om han vill stanna kvar i skolan — knappast annat i fråga än *kvarsättning*.

Den andra ytterligheten bland de elever, vilkas prestationer inte helt igenom är tillfredsställande, representeras av elever som i ett eller möjligen två ämnen gör svaga prestationer, dvs. väsentligen »elever med profilhack». I stort sett kan

sådana elever (GU 11.2.3.2) utan vidare flyttas och bör på egen hand eller med hjälp av *stödundervisning* kunna klara upp svagheter.

Mellan nu nämnda ytterligheter befinner sig den grupp av de lågpresterande eleverna, vilken bör särskilt uppmärksammas. Dessa ungdomar har svagheter i några ämnen och är i flertalet övriga ämnen jämnstrukna. Detta kan bero på att deras allmänna begåvning är relativt begränsad, det kan också sammanhänga med att prestationsförmågan är reducerad genom fysiska, psykiska eller sociala handikapp. Såsom GU i det föregående uppvisat saknar man ofta möjlighet att med större säkerhet klarlägga vilka olika faktorer som inverkar. I varje fall är det uteslutet att diagnostisera framtida svårigheter av denna art. Skolan måste emellertid på allt sätt söka hjälpa dem som genom yttre omständigheter, t. ex. sjukdom eller problem i hemmet, får svårigheter i skolarbetet — inte bara genom pedagogiska stödåtgärder utan också genom allmänna elevvårdande åtgärder.

I förevarande sammanhang diskuterar GU inte de elevvårdande åtgärderna av skolsocial karaktär utan begränsar sig till åtgärder av pedagogisk natur och anför härom bl. a. följande.

Om elever med svagheter i några ämnen beredes tillfälle minska sitt studieprogram genom att avstå från undervisning i ett eller ett par ämnen, kan de använda den friställda tiden för övriga ämnen och dessutom mer koncentrerat gå in för studierna i dessa. Detta bör verka allmänt sporrande och i många fall kunna leda till att eleverna i dessa ämnen uppnår relativt goda resultat. Motgångar i något eller några ämnen påverkar — såsom bl. a. framgår av Norinders undersökningar — ofta ogynnsamt hela studiesituationen så att elevens prestationer i andra ämnen blir lidande. En minskning av studieprogrammet medger ett individuellt hänsynstagande genom att de vidtagna åtgärderna kan riktas just mot de ämnen där de behövs och sättas in vid olika tidpunkter. Som stödåtgärd för elever i första hand i den lågpresterande gruppen är därför denna anordning, som GU i fortsättningen kallar *mindre studiekurs*, överlägsen den fast organiserade längre studiegången.

GU:s förslag till *utformning av den mindre studiekursen* (GU 11.3.2) innebär i huvudsak följande. Bortval bör kunna ske i årskurserna 2, 3 och 4 och i regel avse sådana ämnen i vilka eleverna har påtagliga svårigheter. I den mån svårigheterna gäller ämne eller ämnen, som behöver läsas även för att man skall kunna följa undervisningen i andra ämnen — t. ex. matematik på naturvetenskaplig lärokurs, som har stor betydelse även för fysik — kan bortvalet dock komma att gälla ämne som inte berett särskilda svårigheter.

GU framhåller att det för eleverna bör göras klart att bortval av ämnen inte endast erbjuder fördelar utan även innebär vissa risker. Att utnyttja den friställda tiden på rätt sätt ställer krav på elevernas egna insatser. Vid komplettering av bortvalda ämnen vilar ansvaret för en självständig studieinsats ännu mer än i den reguljära undervisningen på eleven själv.

I fråga om omfattningen av bortvalet anför GU bl. a. följande (GU 11.3.2.2).

Antalet ämnen, som en elev får avstå ifrån, bör vara relativt begränsat. Här för talar också följande skäl. Om gymnasieeleverna skulle få möjlighet till mycket omfattande bortval kunde detta leda till att i gymnasiet lockas in ungdomar för vilka redan från början med stor sannolikhet kan förutses att de knappast

har möjlighet att i normal ordning genomföra studierna. En dylik effekt skulle vara ofördelaktig inte bara för gymnasiet utan för det gymnasiala skolsystemet som helhet. Risk finns bl. a. att balansen mellan gymnasium och fackskola skulle rubbas. Ur såväl den enskildes som samhällets synpunkt måste det obetingat vara att föredra att här berörda elever i första hand skaffar sig den målinriktade utbildning som fackskolan erbjuder. Med denna utbildning som grund står för dem sedan möjligheten öppen att t. ex. via vuxenutbildningen fortsätta med gymnasiestudier. Det sagda innebär att enligt GU:s mening restriktivitet bör iakttagas i fråga om omfattningen av bortval.

GU förordar att det inte i detalj regleras vilka ämnen — liksom deras omfattning eller antal — som får utelämnas, i varje fall inte förrän praktiska erfarenheter föreligger. Man synes i initialskedet — för att ange en maximigräns — böra räkna med att en elev i årskurs 2 får avstå från högst två ämnen, undantagsvis tre med mindre timtal, samt i årskurs 3 och 4 möjligen tre ämnen. I årskurs 2 bör sammanlagda timtalet för de utelämnade ämnena allra högst kunna få uppgå till ca 7 vtr samt i årskurs 3 och 4 till ca 10 vtr. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att utfärda erforderliga anvisningar.

Slutligen framhåller GU att för elever med mindre studiekurs bör skolan ge särskilt stöd med råd och hjälpmedel så att den friställda tiden effektivt utnyttjas. Då så erfordras bör sådan elev få stödundervisning (GU 11.3.2.3).

Elev som följt mindre studiekurs kommer sålunda att efter normalstudietidens slut helt eller delvis sakna vissa ämnen. GU föreslår att sådan elev bör genom det allmännas försorg beredas möjlighet att genom avgiftsfri *förlängd undervisning* under ytterligare högst ett läsår inhämta de utelämnade ämnena eller ämnesdelarna (GU 11.3.1.2).

GU framhåller emellertid att många elever som följt mindre studiekurs torde komma att vara nöjda med den partiella kompetens de uppnått, därför att de bedömer den tillräcklig för sina syften. Partiell kompetens förekommer redan nu. Ett stort antal ungdomar och även vuxna studerar exempelvis vid kvällsgymnasierna för att skaffa sig begränsad gymnasiekompetens (GU 11.3.1.3).

Den förlängda undervisningen bör, anser GU, kunna utformas på olika sätt. I vissa fall kan det bli fråga om att efter årskurs 3 (eller 4) följa den ordinarie undervisningen. Elev bör enligt GU få på detta sätt erhålla undervisning under högst ett läsår. Å andra sidan bör det vara tillåtet att uppskjuta kompletteringarna, som dock bör vara fullgjorda inom fyra år efter den nämnda studietidens slut. I de flesta fall anses eleven kunna beredas plats i den ordinarie undervisningen, men om elevantalet blir för högt bör eleven hänvisas till andra kompletteringsvägar (GU 11.3.3.2).

GU finner det sannolikt att flertalet elever, som följt mindre studiekurs, kommer att föredra att koncentrationsläsa de utelämnade ämnena under t. ex. en termin. Till stor del torde dessa studier kunna ske på egen hand men under lärares handledning och med hjälp av studiematerial bl. a. av brevskollekaraktär. Studier av detta slag anses inte behöva anordnas vid alla gymnasier utan en viss samordning mellan gymnasierna förutsättes kunna ske. När vuxenutbild-

ningsinstitutionen ytterligare utbyggt bör den kunna ombesörja huvuddelen av den förlängda undervisningen (GU 11.3.3.3 och 11.3.3.4).

Beträffande omfattningen av förlängd undervisning framhåller GU att det givetvis är vanskligt att med utgångspunkt från nuvarande förhållanden bedöma behovet och frekvensen härav. I ett räknexempel antar GU att 15 % av antalet nybörjare kommer att få partiell kompetens samt beräknar att ca två tredjedelar av dessa, dvs. 10 %, är intresserade av förlängd undervisning. Dessa antaganden innebär att gymnasieutbildningen avsevärt effektiviseras jämfört med nuvarande förhållanden (GU 11.3.3.1).

Kostnaderna för förlängd undervisning beräknas vid fullt utbyggt gymnasieorganisation till tre à fyra milj. kr., beroende på hur stort elevantalet i genomsnitt kommer att vara i varje undervisningsgrupp. GU föreslår att ett särskilt anslag ställes till skolöverstyrelsens förfogande för ändamålet. Den närmare planeringen och utformningen av den förlängda undervisningen föreslås ankomma på skolöverstyrelsen samt regionala och lokala skolmyndigheter (GU 11.3.3.5).

Som förut nämnts anser GU att elever, vilkas prestationer i ett eller två ämnen inte är helt tillfredsställande, dock utan att eleverna därför kan betraktas som lågpresterande, bör kunna få hjälp genom *stödundervisning* inom gymnasiets ram (GU 11.4). Stödundervisning bör dessutom kunna ifrågakomma bl. a. för att fylla igen luckor som uppkommit i samband med sjukdom och vid smärre kompletteringar vid byte av studieinriktning.

GU framhåller att för närvarande stödundervisning i form av privatundervisning förekommer i tämligen stor utsträckning samt anför i anslutning härtill bl. a. följande (GU 11.4.2.1).

Den nuvarande privatundervisningen är som regel externt organiserad utan samordning med skolundervisningen. Från flera synpunkter är en sådan anordning mindre tillfredsställande. Denna undervisning kommer inte sällan för sent för att göra verklig nytta och en lärare utanför skolan får i allmänhet inte lika lätt som skolans lärare — eventuellt elevens egen lärare i ämnet — inblick i elevens specifika svårigheter. Dessutom tröttnar den eleven och splittrar hans intressen, vilket ofta visar sig oförmånligt för det dagliga arbetet i skolan. En motsvarande stödundervisning inom skolan skulle i många fall lättare kunna anpassas till och synkroniseras med den ordinarie undervisningen. Det kan vidare nämnas att vissa elever av ekonomiska skäl eller på grund av föräldrarnas principiella inställning helt saknar möjligheter att få privatundervisning.

GU anser att stödundervisning av såväl pedagogiska som sociala skäl bör uppföras på gymnasiets program. I avvaktan på närmare erfarenheter av behovet av sådan undervisning föreslår GU att bidrag skall kunna utgå till kommunerna för stödundervisning efter särskild framställning till skolöverstyrelsen, som för första läsåret till sitt förfogande bör få ett anslag för ändamålet av 500 000 kr. (GU 11.4.2.3).

3.3.2 Yttranden

Diskussionen i yttrandena om normalstudietiden fram till tillträde till universitet och högskolor berör i stor utsträckning frågan om en treårig studiegång med grundskolan som bas skall kunna anses utgöra tillräcklig grund för fortsatta akademiska studier. Den helt övervägande delen av remissinstanserna ansluter sig i denna fråga till GU:s bedömning. Åtskilliga kritiska synpunkter anföres emellertid, särskilt från universitetshåll.

GU:s förslag tillstyrkes av *skolöverstyrelsen*, som finner GU:s redovisning för sin ståndpunkt övertygande. Med anledning av att det i några till överstyrelsen ingivna yttranden ifrågasatts, om grundskolan är tillfyllest som underlag för ett 3-årigt gymnasium, uttalar skolöverstyrelsen för egen del sin anslutning till GU:s uppfattning. Samtidigt framhålles emellertid att en förutsättning för att gymnasieeleverna skall uppleva, att deras utbildning i grundskolan gett dem ett gott utgångsläge är, att det nya gymnasiet läroplan i olika avseenden, beträffande ämnenas mål och kursinnehåll, verkligen ansluter till grundskolans och i enskildheter utgår från dem. Överstyrelsen understryker vidare, att det nya gymnasiet anknötning till grundskolan snart nog måste motsvaras av en anknötning från universitetens och högskolornas sida till gymnasiet studiemål och arbetsformer.

Även *överstyrelsen för yrkesutbildning* tillstyrker förslaget rörande studietidens längd. Överstyrelsen framhåller att det nya gymnasiet bör värderas helt oberoende av nu befintliga utbildningar. Någon säker grund för en jämförelse mellan det nu existerande gymnasiet och det föreslagna finns enligt överstyrelsens mening icke förrän praktisk erfarenhet vunnits om den föreslagna gymnasieutbildningen.

Överstyrelsen understryker också svårigheterna att jämföra grundskolans förutbildningsvärde med den gamla realskolans. Det gäller här enligt överstyrelsens mening en diskussion och en analys av i viss mån inkommensurabla storheter.

Bland övriga remissinstanser, som yttrat sig över studietidens längd, har bl. a. *arbetsmarknadsstyrelsen*, *byggnadsstyrelsen*, *länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Jönköpings och Västmanlands län*, *lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm*, *styrelsen för lantbrukshögskolan*, *statens tekniska forskningsråd*, *LO*, *TCO*, *SR*, *Handelns arbetsgivareorganisation* samt flera *elevförbund*, *studentförbund* och *ungdomsförbund* ansett tre års gymnasiestudier normalt vara tillräckliga.

TCO instämmer i GU:s bedömning av grundskolan som en god grund för gymnasiestudier och framhåller som särskilt betydelsefullt att grundskolan ger en bättre utgångspunkt än realskolan i bl. a. studieteknik.

Läroverkslärarnas riksförbund uttalar i föreliggande fråga bl. a. följande.

Utan att kunna dela GU:s optimism i fråga om det framtida gymnasiet utgångsläge vill förbundet icke bestrida, att detta kan bli tillfredsställande i fråga

om förutbildningen, när grundskolans lärarbrist övervunnits och skolan hunnit vinna metodisk stadga och praktisk erfarenhet. Förbundet vill emellertid betona, att möjligheten för gymnasiet att nå ett mål i enlighet med GU:s intentioner starkt beror av att utgångsläget verkligen blir det av GU förutsatta.

Det finns anledning att räkna med en betydande övergångstid — både med hänsyn till lärarbristen och övriga faktorer — innan detta utgångsläge är för handen. Under denna övergångstid får gymnasiet och dess lärarkår en besvärlig arbetssituation, om man skall realisera utredningens intentioner och svara för en tillfredsställande undervisning åt eleverna. Denna extra belastning får lärarna ta utöver den utökning av deras arbetsuppgifter, som det nya gymnasiets organisation och arbetsformer i och för sig medför, oavsett utgångsläget för gymnasie-studierna. Det är därför nödvändigt att genom betydligt längre gående åtgärder än GU föreslagit bereda lärarna lättnad i deras arbete.

SACO intar en kritisk ståndpunkt beträffande det nya gymnasiets möjligheter att uppnå den nuvarande resultatsnivån och anför härom bl. a. följande.

Den grund för vidare studier, som den obligatoriska skolan ger, koncentreras framför allt till de grundläggande färdighetsämnena svenska och matematik, vilka även fått en stark ställning i timplanen. Utmönstringen av ett tredje språk och reduktionen av veckotimmar i vissa ämnen måste emellertid försvaga grunden för gymnasiestudier. Att GU i stället drar den konklusionen, att i väsentliga avseenden grundskolan innebär fördelar framför den femåriga realskolan förefaller förvånande, inte minst eftersom detta konstaterande icke bygger på empiriskt underlag.

SACO har i flera tidigare sammanhang betonat betydelsen av att standarden bibehålles på den akademiska utbildningen och att genomsnittsåldern för avläggande av akademisk grundexamen sänkes. En förutsättning härför är att standarden är god på de studenter, som avlämnas till universitet och högskolor. Organisationen kan inte undgå poängtera, att en sänkning av gymnasiets studiemål i realiteten kan inträffa med hänsyn till den bredare intagning till gymnasierna som utredningen föreslår. De av utredningen föreslagna studie-metoderna ställer även stora krav på mognad hos eleverna. Även om den obligatoriska skolan torde förbättra elevernas förmåga i studiemetodologiskt avseende kan SACO icke dela uppfattningen, att de framtida gymnasisterna av det skälet kan beräknas komma upp till samma kunskapsstandard som f. n.

Modersmåslärarnas förening konstaterar att utgångsläget för gymnasiet del beträffande elevernas kunskaps- och färdighetsstandard i svenska måste befaras bli avsevärt försvagat även med den långt gående individualisering av undervisningen, som förutsattes i grundskolan.

Musikaliska akademien framhåller att utgångsläget blir ojämeförlikt mycket sämre för grundskoleelevens estetiska fostran på gymnasiet, t. ex. i musik, därest elevens val på gymnasiet inte står i samklang med det på grundskolan träffade valet.

Från akademiskt håll berörs i flera yttranden såväl de faktorer som påverkar studiemålets nivå som normalstudietidens längd.

Språkvetenskapliga sektionen i Uppsala kan ej dela GU:s optimism i fråga om förkunskaperna hos de elever, som kommer att intas på gymnasiet. I varje fall så länge nuvarande organisation av grundskolan med i det längsta samman-

hållna klasser äger bestånd anses grundskolan vara mindre effektiv än tidigare gymnasieförberedande undervisning. Sektionen framhåller vidare, efter granskning av intagningsbestämmelser och kursinnehåll i språk m. m. för det nya gymnasiet, att det är svårt att inse, hur kunskapsnivån hos dem, som i framtiden kommer att söka sig till universiteten, skall kunna bibehållas oförändrad.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala ställer sig också kritisk till GU: s slutsatser beträffande grundskolans möjligheter att utgöra lika gott underlag för gymnasiestudier som de skolformer som tidigare varit gymnasieförberedande.

Från *större konsistoriet, humanistiska fakulteten och juridiska fakulteten i Lund* anföres kritiska synpunkter på såväl förutbildningens kvalitet som det 3-åriga gymnasiets förmåga att förbereda för högre studier. Såväl konsistoriet som juridiska fakulteten diskuterar en alternativ 4-årig studiegång. Därest en sådan icke låter sig införas är det enligt konsistoriets och fakultetens åsikt nödvändigt att skärpa inträdesfordringarna eller anordna propedeutisk akademisk undervisning under ett fjärde år.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Stockholm säger sig dela GU: s synpunkter om att det 3-åriga gymnasiet bör bli huvudformen, men anser sig likväl vara tvungen konstatera att de högt uppsatta målen för gymnasieutbildningen icke torde kunna uppnås inom denna tidsrymd. GU: s optimism beträffande förutbildningen är enligt fakultetens mening svagt grundad. Lärarbristen på högstadiet och den relativt ringa differentieringen av eleverna på samma stadium får enligt fakultetens åsikt en negativ verkan när det gäller grundskolans studieresultat.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Göteborg beklagar att det 4-åriga alternativet ej närmare undersökts och anser vidare att GU väl lättvindigt avvisar tanken på ett »collegeår». Även *humanistiska fakulteten i Göteborg* uttalar sig för »collegeutbildningen». En sådan organisation av de gymnasiala studierna skulle enligt fakultetens mening ej blott ha varit av omedelbart värde för fortsatta akademiska studier utan den anses även öppna vägen för en mera målriktad utformning av den omedelbart yrkesförberedande utbildningen.

Högerns ungdomsförbund förordar ett 4-årigt gymnasium. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* anser att frågan bör omprövas om man kommer fram till en allmän sänkning av skolåldern. *Sveriges konservativa studentförbund* vill ha ett »collegeår» i form av frivilligt påbyggnadsår. *Fredrika-Bremerförbundet, Högerns ungdomsförbund* och *Sveriges förenade studentkårer* önskar utredning om sänkning av inskolningsåldern.

GU: s förslag beträffande den tekniska lärokursens längd stödes allmänt av remissinstanserna. Sålunda anser *skolöverstyrelsen* att undervisningen i sådana ämnen som matematik, fysik och kemi måste dels spridas över flera årskurser, dels erhålla en relativ timalförstärkning, så att initialsvårigheterna minskas. En av orsakerna till den höga underbetygsfrekvensen vid tek-

niskt gymnasium har, framhåller skolöverstyrelsen, varit den starka koncentrationen av naturvetenskapliga ämnen till de första årskurserna.

Vattenfallsstyrelsen framhåller att den nuvarande studiegången har varit alltför pressande och kuggningsprocenten för hög. Förslaget bör innebära, att fler elever kan genomgå den tekniska sektorn med godtagbara resultat, vilket kommer avnämarna till godo.

Byggnadsstyrelsen, som delar GU:s uppfattning, befarar emellertid att det fjärde året kan komma att ha en viss hämmande effekt på rekryteringen till sektorn.

Länsskolnämnden i Södermanlands län uppfattar fjärde årskursen som en påbyggnad och föreslår, att den får en benämning, som svarar mot dess målsättning och innehåll, t. ex. teknisk påbyggnadskurs.

När det gäller den ekonomiska lärokursens längd går åsikterna mer i sär. Majoriteten av remissinstanserna ansluter sig dock till GU:s förslag. *TCO* som tillstyrker utredningens förslag antar att behovet av specialisering genom påbyggnadskurser blir stort. En förlängning med ytterligare ett studieår med specialisering på visst yrkesavsnitt kan enligt organisationens uppfattning komma att bli aktuell även för den ekonomiska lärokursen.

De remissinstanser, som intagit en mot GU:s förslag kritisk hållning, yrkar genomgående att den ekonomiska lärokursen i likhet med den tekniska blir 4-årig. *Sålunda anser lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola* att GU:s konstruktion innebär att elever inom den ekonomiska sektorn av gymnasiet får mindre utbildning i de allmänna ämnena. Enligt kollegiets mening kan man befara att den ekonomiska lärokursen kommer att betraktas som en säker och lätt studieväg, som både ger fackutbildning och berättigar till fortsatta studier.

SACO understryker, att en klar yrkesutbildning i första hand skall känneteckna den ekonomiska gymnasieutbildningen. Vill man till denna lägga även ett visst inslag av allmän bildning får detta inte ske på yrkesutbildningens bekostnad. Konsekvenserna av en sådan dubbel målsättning måste bli, att även den ekonomiska lärokursen göres 4-årig. *SACO* finner det högst förvånande, att utredningen inte ens diskuterar ett sådant alternativ, inte minst med tanke på att de argument, som utredningen anför för en 4-årig teknisk studiegång, helt skulle kunna appliceras även på den ekonomiska. Först genom en 4-årig utbildning kan man enligt organisationens mening åstadkomma en kvalificerad yrkesutbildning, som även skulle markera en klar skillnad från den ekonomiska fackskolekompetensen.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* finner det alltför optimistiskt, när GU räknar med att man inom den ekonomiska lärokursen skall kunna nå erforderlig målinriktning och samtidigt allmän gymnasiekompetens utan någon förlängning av studietiden. Organisationerna föreslår i första hand en uppläggnings motsvarande den för teknisk sektor föreslagna, vilket innebär en studietid om fyra år.

Denna hållning intar även *Sveriges allmänna exportförening, Handelsarbetsgivareorganisation* och *Sveriges förenade studentkårer*.

GU:s krav på studieprogrammets individuella anpassning och utredningens uppfattning att det gymnasiala skolsystemet måste utformas så att alla elever kan finna studievägar som så långt möjligt motsvarar vars och ens förutsättningar och önskemål vinner stor anslutning. Sålunda ansluter sig *skolöverstyrelsen* till GU:s principiella uppfattning, att en elev inom relativt vida gränser bör ha rätt beskära eller vidga sitt studieprogram alltefter sin egen kapacitet.

I fråga om utökad studiekurs anför *skolöverstyrelsen*:

Enligt GU bör en elev ha möjlighet att delta i ett ämne, även om han av schematekniska skäl inte kan följa alla lektioner. Detta torde i många fall gå bra men i andra medföra svårigheter och komplikationer. Ifråga om de ämnen, som eleverna i första hand bör ha tillfälle att välja som frivilliga, finner överstyrelsen det framlagda förslaget i stort sett väl motiverat. Dock bör på teknisk lärokurs nämnas även psykologi, då många av de däri ingående för alla väsentliga momenten inte täcks av kursen i ergonomi. Vidare är det, som redan framhållits, önskvärt, att intresserade elever i största möjliga utsträckning kan följa undervisningen i de s. k. estetiska ämnena, särskilt på ekonomiska och tekniska lärokursen, där dessa eljest inte kunnat beredas plats, bortsett från utanför schemat placerade frivilliga timmar. Överhuvud är det angeläget, att elevernas valfrihet, när det gäller att individuellt vidga studiekursen, blir så stor som deras personliga förutsättningar och de schematekniska möjligheterna medger.

Överstyrelsen biträder förslagen till frivillig undervisning utanför schemat men föreslår en tilldelning av 2 veckotimmar per skolenhet i ämnet gymnastik, dvs. 1 veckotimme för manliga och 1 veckotimme för kvinnliga elever.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm finner möjligheten för en elev, som är framgångsrik i sina studier, att frivilligt välja till ytterligare ämnen innebära stora fördelar. På så sätt möjliggöres exempelvis att studerande på naturvetenskaplig lärokurs tillväljer ett modernt språk i årskurserna 2 och 3. På teknisk lärokurs bör också ett modernt språk kunna tillväljas liksom biologi i årskurs 3, vilket ämne är av särskilt värde för dem som ämnar gå vidare till teknisk högskolas kemilinje, framhåller lärarkollegiet. På den samhällsvetenskapliga lärokursen kan i årskurserna 2 och 3 möjlighet yppas att tillvälja matematik enligt fordringarna för naturvetenskaplig och teknisk lärokurs. En sådan tillvalsmöjlighet torde böra särskilt beaktas av dem som överväger att senare söka sig till teknisk högskolas arkitekturavdelning.

TCO tillstyrker riktlinjerna för den frivilliga undervisningen och fortsätter:

Däremot synes det, med nu allmänt godtagen valfrihet för elever och föräldrar, inkonsekvent att helt koppla bort samrådet med dessa. Innan det fastställs om elev skall ges rätt att utöka sitt studieprogram, bör kontakt tas med elevens målsman, särskilt i tveksamma fall. Sedan elev medgetts rätt att läsa frivilliga ämnen, bör valet överlätas åt denne och föräldrarna inom ramen för allmänna bestämmelser och de praktiska möjligheterna vid skolan.

Organisationen föreslår vidare att hemkunskap, textilkunskap, slöjd samt motorkunskap och körteknik skall få förekomma som frivilligt ämne utanför schemat.

Läroverkslärarnas riksförbund, Folkpartiets ungdomsförbund och Högerns ungdomsförbund föreslår att det frivilliga ämnet skall få utgöras även av ämne inom den egna lärokursen och *Melinska stenografförbundet* att stenografi skall få vara frivilligt ämne på samtliga lärokurser.

När det gäller frågan om en fast organiserad 4-årig parallell studiegång som studiestödjande åtgärd biträder flertalet remissinstanser GU:s slutsats, att nackdelarna med 4-årig studiegång är avsevärda, utan att motsvarande pedagogiska fördelar erhålles.

Skolöverstyrelsen ansluter sig till GU:s uppfattning, med särskilt understrykande av de organisatoriska svårigheter, som GU påvisat, och vill därtill som ett tungt vägande skäl även lägga den rådande lärarbristen. Denna tillåter knappast genomförandet av en gymnasieorganisation, som skulle kräva en ökning av lärarbehovet med mellan 15 och 30 % och om vars nytta man dessutom måste hysa starka tvivel, framhåller överstyrelsen.

Svenska skolläkarföreningen, Högerns kvinnoförbund och Fredrika Bremerförbundet finner GU:s argumentation mot 4-årig parallellkurs inte helt övertygande. Man befävar att det nya gymnasiet blir en för hård skolform för många ungdomar, som behöver en långsammare arbetstakt.

GU:s förslag om mindre studiekurs i förening med möjlighet till förlängd undervisning liksom förslaget om stödundervisning får stöd i ett stort antal yttranden även om kritik — oftast i detaljer — också förekommer.

Enligt *skolöverstyrelsens* uppfattning bör elever med svaga prestationer i två ämnen, som ej kan uppvisa goda resultat i övriga ämnen, hänföras till gruppen lågpresterande, till vilken i övrigt bör föras elever, som har svagheter i några ämnen och i flertalet övriga gör jämnstrukna prestationer. Överstyrelsen delar GU:s uppfattning att mindre studiekurs bör förekomma för lågpresterande elever men föreslår, att högst två ämnen skall få saknas i slutbetyget. Överstyrelsen har intet att erinra mot GU:s rekommendationer angående anordnandet av den mindre studiekursen.

Överstyrelsen för yrkesutbildning finner det vara en brist, att GU icke klart tagit ställning till den principiellt viktiga frågan om vilka ämnen, som skall få väljas bort. Ett särskilt problem är här, om eleverna på de fackgymnasiala utbildningsvägarna bör få välja bort ämnen, som är karaktäristiska för dessa utbildningar. Överstyrelsen som i princip ansluter sig till förslaget om mindre lärokurs föreslår, att i första hand sådana ämnen får bortväljas, som ej kan anses vara karaktäristiska för lärokurserna men som kan bidra till att större tid kan

ägnas åt karaktärsämnen. Liknande synpunkter framföres av bl. a. *Skånes handelskammare* och *Svenska yrkesskoljöföreningen*.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala betecknar GU:s lösning av frågan om 3-årig eller 4-årig studiegång som sinnrik. Sektionen befarar emellertid att den undantagsregel GU skapat för svagare elever skall komma att utnyttjas i allt för hög grad. Här om framhåller sektionen:

Sannolikt kommer det bland eleverna att utformas en strategi för skolgången, så att vissa ämnen avsiktligt försummas för att man skall få ett extra år på sig för gymnasiestudierna, alldeles som det sker vid s. k. frivillig kvarsittning. Därmed skulle de mindre studiebegåvade eleverna uppnå en solidare kompetens än enligt det 3-åriga programmet, och åtskilliga av de invändningar, som kan riktas mot det senare, skulle kunna tillmätas mindre vikt. Men eleverna skulle ju förlora det år som man velat rädda åt dem.

Enligt *lärarkollegiet vid farmaceutiska institutet* föreligger en uppenbar risk för att sådana elever, som har för avsikt att söka in vid spärrade utbildningslinjer, men vars betyg kan beräknas vara otillräckliga, före inträde i tredje årskursen väljer bort vissa ämnen för att på så sätt kunna koncentrera sig på och därmed höja betygen i de kvarvarande ämnena. Under det fjärde året kan de sedan helt ägna sig åt de tidigare bortvalda ämnena. Från att ha varit tänkt som en undantagsvis förekommande studieform kan detta komma att innebära att förlängd studiegång i realiteten blir en 4-årig linje.

Vattenfallsstyrelsen noterar att de föreslagna studiekursvariationerna tillsammans med stödkurserna medför, att elever med tillfällig studieleda likväl blir i stånd att följa undervisningen i stället för att förlora ett år genom kvarsittning. Risken är att, som en följd av variationsmöjligheterna, elever med mindre goda studieförutsättningar väljer en knapphändig teoretisk utbildning i stället för en något kortare och mer praktiskt lagd utbildning, t. ex. den som erbjuds i fackskolan.

Statskontoret anser, att genom GU:s förslag skolgången kan anpassas till den förefintliga variabiliteten i fråga om elevernas mognad, arbetsförmåga och intressefördelning utan att stora elevgrupper förledes till en för såväl individen som samhället dyrare längre studiegång.

TCO uttalar följande.

Vad GU anför som skäl mot en fast inrättad parallell 4-årig studiegång för de studiesvaga eleverna finner *TCO* helt övertygande. Betydligt smidigare måste det vara att införa systemet med mindre studiekurser och möjligheter till förlängd undervisning. *TCO* vill dock understryka, att de elever, som efter den ordinarie studietiden önskar avsluta vissa kurser, måste få göra detta i av skolan ledda former och då på ett sådant sätt att de ges behövlig stimulans och handledning för att kunna fullfölja sina studier.

Efter att ha berört vissa punkter i GU:s överväganden beträffande alternativet 3- och 4-årig studiegång anför *Läroverkslärarnas riksförbund* bl. a. följande.

Ur elevernas synpunkt hade det enligt förbundets förmenande säkerligen varit bäst, att förefintlig variabilitet i fråga om mognad, arbetsförmåga och intressefördelning också fått utrymme genom möjlighet till fritt val mellan en längre och en kortare studiegång. Emellertid vill förbundet ingalunda förringa de svårigheter, som knyts till ett system med olika långa studiegångar. Förbundet vill också med erkänsla notera att vissa åtgärder föreslås för att tillgodose de här berörda elevernas intressen inom ett i princip treårigt gymnasium, nämligen den mindre studiekursen och kompletteringsinstitutet. Därtill har genom övergång till gymnasiets andra årskurs från avslutad fackskolekurs en viss möjlighet öppnats till en i det hela fyraårig väg till gymnasiets slutmål. Då förbundet likväl befarar, att de elevgrupper, som önskar och behöver begagna möjligheterna till mindre studiekurs och komplettering, i det egentliga gymnasiet blir större än GU förutsätter och att de icke alltid kommer att ingå i den överhuvud lågpresterande gruppen, vill förbundet dock bestämt hävda, att studiegången med mindre studiekurs bör tillerkännas elever med profilhack även i fall, där en allmän slätstrukenhet hos skolprestationen icke föreligger, och att den karaktär av mindervärdighet den erhållit i det hela bör mildras.

Förbundet uttalar vidare att denna modifikation inte torde förändra huvudlinjerna i GU:s gymnasieförslag, vilka huvudlinjer förbundet förklarar sig berett att godtaga.

Läroverkslärarnas riksförbund har även tagit upp GU:s resonemang, att bortvalet i regel bör avse ämnen, där eleven har påtagliga svårigheter, samt motiverar detta ytterligare med att en elev, som visar svaghet i ett ämne, kommer att sitta i en eftertrupp, som bromsar upp studietakten för kamraterna, i den mån läraren måste ägna honom särskild tid och uppmärksamhet. Det kan därvid enligt förbundets mening kännas som en lättnad för alla parter, om han kan föras bort ur sammanhanget. Förbundet hävdar vidare att den mindre studiekursen bör begränsas till de ämnen, som uppenbart förutsätter vissa begåvningsfaktorer såsom språk, matematik och vissa tekniska ämnen.

Universitetslärarförbundet anser att möjligheten till mindre studiekurs bör erbjudas liberalare än vad GU föreslagit, medan *Folkpartiets ungdomsförbund* finner det otillfredsställande att möjlighet ges att välja bort så många ämnen som GU föreslagit.

Beträffande den förlängda undervisningens organisation ansluter sig *skolöverstyrelsen* till GU:s tankegång angående koncentration av denna liksom till sammankopplingen med vuxenutbildningsorganisationen. Det finns enligt överstyrelsens mening ingen anledning att längre än nödvändigt upprätthålla en organisation vid ett stort antal skolenheter, eftersom detta skulle bli en både betungande, opraktisk, kostsam och lärarkrävande anordning.

Överstyrelsen föreslår sålunda att förlängd undervisning endast övergångsvis anordnas vid vissa gymnasier samt att vuxenundervisningsorganisationen övertar denna uppgift successivt i takt med utbyggnaden av denna undervisningsform. Sistnämnda åsikt framföres i flera andra yttranden.

Statskontoret finner det lämpligt att komplettering av den mindre studiekur-

sen kan ske vid hemortens gymnasium och den förlängda undervisningen likaså ordnas på varje gymnasieort. Därvid bör vid behov även delning av undervisningsgrupper kunna medges av länskolnämnd, så att eleverna i samtliga fall kan följa den reguljära undervisningen vid kompletteringsstudierna.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser att den förlängda undervisningen bör ges en fast organisation. För att undvika tidsspillan och för att skapa en studievänlig miljö förordar styrelsen att kompletterande elever sammanföres i fast organiserade grupper av studiecirkelkaraktär, där individuell undervisning i viss utsträckning kan ske. Samhället måste emellertid härvid träda in och i största möjliga utsträckning undanröja hinder av ekonomisk och annan natur, vilka kan tänkas påverka elevens vilja att komplettera sitt slutbetyg.

Läroverkslärarnas riksförbund finner det vara rimligt och naturligt att elever så långt möjligt hänvisas till hemortens skola för komplettering och förordar, att de därvid får deltaga i den reguljära undervisningen i den årskurs det gäller, även om detta i några fall skulle innebära, att undervisningsgrupper måste delas.

Folkpartiets ungdomsförbund samt *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund* framhåller, att skolan bör mer aktivt engagera sig i den förlängda undervisningen.

3.4 Läroplanen

Under denna rubrik behandlas kurs- och timplaner, undervisningens utformning samt skolsocial verksamhet.

3.4.1 Gymnasieutredningen

3.4.1.1 *Principiella utgångspunkter vid konstruktion av tim- och kursplaner*

GU framhåller (GU 9.1.1) att bedömningen av ämnen, ämnesinnehåll och den tid som ställs till förfogande för varje ämne måste ske mot bakgrunden av i första hand gymnasiets mål och innehåll, den differentieringsmodell som valts för gymnasiet samt undervisningstidens omfattning.

GU:s syn på gymnasiets *mål och innehåll* har behandlats under avsnittet 3.1.1. Enligt GU:s mening skall gymnasiet utöver grundskolan ge alla elever kommunikationsfärdigheter, allmänna studie- och arbetstekniska färdigheter samt orientering inom skilda områden av samhälls- och kulturlivet ävensom specialförberedelser med hänsyn till elevernas yrkes-, studie- och intresseinriktning. Gymnasiet bidrar därigenom liksom grundskolan till elevernas sociala mognande och personlighetsutveckling.

Gymnasiets *differentiering* motiveras enligt GU:s uppfattning (3.2.1) av avnämkraven och elevintressena och sammanhänger därför bl. a. med den vikt man tillägger de specialförberedelser som gymnasiet skall ge. De övriga komponenterna i gymnasiets mål är mer generella och sammanhänger inte nödvändigtvis med en speciell yrkes-, studie- eller intresseriktning. I vilken utsträckning kravet på specialförberedelser skall tillgodoses i förhållande till övriga krav är en avvägningsfråga, men GU hävdar att den för alla elever gemensamma utbildningen bör vara relativt omfattande. Bl. a. med hänsyn härtill anser GU att gymnasiet bör organiseras så att till en grupp kärnämnen läggs tillvalsgrupper av ämnen, varvid förutsättes att tillvalsgruppernas andel av timtalet skall vara relativt liten i första årskursen för att därefter öka.

GU kommer fram till fem huvudstudievägar, som inom sig rymmer mer eller mindre avvikande alternativ och varianter. GU understryker att olika vägar kan leda fram till samma avnämare. Särskilt framhålles samhörigheten mellan de vägar som konstituerar naturvetenskaplig och teknisk lärokurs och dem som konstituerar samhällsvetenskaplig och ekonomisk lärokurs.

På konstruktionen av tim- och kursplaner inverkar också *undervisningstidens omfattning*. Det nya gymnasiet skall enligt GU:s uppfattning (3.3.1) normalt på tre år leda fram till ett studiemål, lämpat för fortsatta högre studier.

I fråga om *antalet schemabundna veckotimmar* föreslår GU en minskning i jämförelse med nuvarande förhållanden (GU 9.1.2). Detta är bl. a. ett uttryck för GU:s strävan att ge större utrymme åt självständigt arbete, individuellt eller i grupp. GU understryker att den totala arbetsbördan emellertid inte får öka. En lättnad av gymnasiernas arbetsbörda är motiverad inte minst mot bakgrund av de allmänna tendenserna på arbetsmarknaden. GU framhåller att skolan måste beakta berättigade krav på fritid. När hela samhället anpassas till en ny avvägning mellan arbetstid och fritid, bör detta återverka på skolan även av hänsyn till familjemedlemmarnas önskan att gemensamt utnyttja fritiden. Men även andra omständigheter talar enligt GU:s uppfattning för en sänkning av veckotimtalet. Kunskaper och information når numera eleverna på många andra vägar utöver skolans direkta undervisning, bl. a. genom massmedia. Därtill anser GU det angeläget för gymnasiernas personliga utveckling, att skolan inte lägger beslag på alltför stor del av deras tid, då tillfällen till kontakter med världen utanför skolan är en väsentlig tillgång för ungdomarna.

En sänkning av antalet schemabundna timmar i skolan innebär emellertid inte, framhåller GU, en försämring av undervisningens resultat. Reformen medför sålunda fördelar i form av ökat inslag av aktivt, självständigt arbete. Därtill kommer att utbytet av studiearbetet per ny timme minskar betydligt på grund av trötthetseffekter, när totala timtalet växer över en viss gräns.

Skolans allmänna effektivitet kan enligt GU:s mening även förutsättas öka genom en starkare målinriktning av lärarutbildningen och en adekvat hjälpmedelsförsörjning.

Vid fixeringen av det normala antalet veckotimmar behöver hänsyn också tas till att omfattningen av den enskilde elevens studieprogram skall kunna variera. GU har sålunda föreslagit (3.3.1.3) att elever som orkar med ett större program i årskurserna 2 och 3 skall kunna göra ett tillval av ytterligare ämnen, i allmänhet omfattande tre à fyra veckotimmar. Det totala veckotimtalet skall även för dessa elever kunna rymmas inom ramen för femdagars skolvecka.

Med beaktande av dessa olika faktorer föreslår GU att antalet veckotimmar i årskurserna 1—4 normalt skall vara 34, 32, 30 respektive 34. Förslaget innebär att det totala timtalet i årskurserna 1—3 blir 96 veckotimmar inom samtliga lärokurser. Detta timantal är detsamma som nu gäller för handelsgymnasiet. Inom det allmänna gymnasiet har det totala antalet veckotimmar hittills varierat mellan 100,5 på latinlinjens halvklassiska gren och 105 på allmänna linjens språkliga gren. Inom de tekniska gymnasierna har motsvarande timantal utgjort 115,5.

Av de 96 veckotimmarna föreslås 3,5—4 veckotimmar ställas till förfogande för speciella uppgifter såsom föredrag, studierådgivning och yrkesvägledning, studiebesök och individuell handledning. Den totala minskningen av antalet schemabundna ämnestimmar uppgår därigenom till ca 10 % i förhållande till timantalet i det nuvarande allmänna gymnasiet. De ifrågasvarande »timmarna till förfogande» (GU 9.9) är avsedda att garantera utrymme åt sådana för skolans allmänna arbete viktiga inslag som inte är direkt anknutna till särskilda ämnen och som nu antingen inte kan tillgodoses eller lägges in i undervisningen på schematimmar, varigenom de olika ämnena i delvis oförutsedd utsträckning får släppa till tid, vilket kan vålla svårigheter för lärarnas planering. Även i andra avseenden innebär GU:s förslag ett mer effektivt utnyttjande av de schemabundna ämnestimmarna för undervisningsändamål. Sålunda kommer den sammanlagda tiden för kunskapskontroll i samband med läxförhör att minska och de längre skrivningarna att försvinna. Även de fasta skrivningarnas antal minskar. Genom avskaffandet av studentexamen kommer vidare tredje årskursen att kunna pågå under läsårets hela längd.

I jämförelse med de tekniska gymnasierna, som nu har 115,5 veckotimmars sammanlagd undervisning under tre år, innebär GU:s förslag om en 4-årig studiegång fram till ingenjörskompetensen en höjning av timantalet till (96 + 34 =) 130 veckotimmar. Genom den ökade utspridningen blir höjningen av effektiviteten väsentligt större.

I fråga om *ämnesstoffets organisation* (GU 9.1.4) framhåller GU att det är av särskild vikt att undvika att undervisningen splittras på alltför många ämnen liksom att undvika dubbelläsning, dvs. att undvika att samma kursmoment förekommer i mer än ett ämne, om inte stoffet därvid bearbetas från nya utgångspunkter. I betänkandet Vägen genom gymnasiet (SOU 1963: 15) har visats att eleverna vill minska ämnessplittringen. Denna önskan blir starkare ju högre

upp i gymnasiet de kommer. Särskilt abiturienterna på allmän linje och realinje är angelägna om att färre ämnen läses under ett och samma år.

GU har på flera sätt sökt motverka ämnessplittring, bl. a. genom att i varje årskurs placera ett så litet antal ämnen som möjligt. Särskilt gäller detta tredje och fjärde årskurserna. I de fall denna målsättning inte kunnat förverkligas förordar GU koncentration inom årskurserna bl. a. på så sätt att ämnen med mindre timtal än tre veckotimmar i regel koncentreras till ena halvan av läsåret (GU 9.11.7).

Bland de övriga åtgärder i detta hänseende som GU föreslagit märks följande.

Genom kursrevision har nära sammanhängande stoff från olika ämnen sammanförts till ett och samma ämne. Detta är förhållandet främst beträffande historia, samhällskunskap, företagsekonomi och teknologi.

Ämnena har inordnats i årskurserna på sådant sätt att ett senare studerat ämne bygger på kurser i ett tidigare läst ämne. Det gäller t. ex. kemi-biologi, teknologi-övriga tekniska ämnen, företagsekonomi-övriga ekonomiska ämnen.

Kursmoment i olika ämnen i samma årskurs har inplacerats så att studiet av nya moment i det ena ämnet bygger på tidigare genomgång av vissa moment i det andra ämnet.

Vidare understryker GU vikten av att lärarna planerar sin undervisning så att samverkan kommer till stånd mellan olika ämnen. Denna fråga behandlar GU ingående såväl i kapitlet om undervisningens utformning (GU 10.3) som i läroplansförslaget.

GU framlägger i betänkandet *Läroplan för gymnasiet* (SOU 1963: 43) förslag till anvisningar för undervisningen, timplaner och mer detaljerade kursplaner för varje ämne. GU bedömer det som nödvändigt att utarbeta relativt omfattande förslag i dessa hänseenden dels för att konkretisera det innehåll och de verksamhetsformer som utredningen föreslår, dels för att remissbehandlingen av utredningens förslag även i dessa frågor skall leda till synpunkter som underlättar arbetet med läroplanens slutliga färdigställande (GU 9.1.6).

GU framhåller att det inte varit avsikten att framlägga en läroplan i slutgiltigt skick. Graden av utförlighet varierar ämnena emellan. Läroplanen präglas säger GU av en viss oenhetlighet och utredningen förutsätter att läroplanen överarbetas genom skolöverstyrelsens försorg.

I det följande ges en kortfattad redogörelse för huvudpunkterna i GU:s läroplansförslag. För en utförligare redogörelse torde få hänvisas till huvudbetänkandet (kapitel 9 och 10) och det nyssnämnda särskilda betänkandet om läroplanen.

3.4.1.2 Kurs- och timplaner i olika ämnen

Svenska (GU 9.2.1) bör enligt GU:s förslag väsentligen utformas som gemensam kurs för alla elever oavsett studieinriktning. Kursinnehållet har, framhåller GU, valts utifrån den synpunkten, att den språkliga delen är av övergripande art

och stöder övriga ämnen genom att vara samlingspunkten för skolans språkvårdande verksamhet och för övningar i vissa studietekniska moment och informationsläsning i vidare bemärkelse. De praktiska synpunkterna dominerar. Övningar i språkets bruk i tal och skrift knyts väsentligen till naturliga tal- och skrivsituationer. En sådan uppläggning kan enligt GU:s mening ersätta en del av den traditionella uppsatsskrivningen och innebär en avsevärd förstärkning av gymnasiets undervisning i skriftlig framställning. Semantiska frågor skall tas upp i samband med argumentationsanalys — ett nytt moment i ämnet svenska — och andra studier av språket i funktion.

I jämförelse med nuvarande förhållanden innebär GU:s förslag ett starkare betonde av det språkliga momentet med accent på den muntliga framställningen som förberedelse för den skriftliga. Vidare har danska och norska förslagits få en förstärkt ställning. Den andra huvuddelen av ämnet svenska, litteraturstudiet, vetter mot historieämnet samt estetisk och övrig kulturell orientering. Studiet bör avse litteratur i vidsträckt bemärkelse, även essäistisk och fackbetonad litteratur, nordisk litteratur och verk ur världslitteraturen, valda på sådant sätt att de belyser viktiga epoker i litteraturens historia. Lästeknik och textstudium skall stå i centrum, men läsning av skönlitteratur avses också föra in eleverna i kulturdebatten. Den kursplan som GU föreslår för historia innebär en breddning därigenom att ämnet för äldre tider får ett starkare kulturhistoriskt inslag. Det är enligt GU:s uppfattning lämpligt att liksom för närvarande låta viss orientering om äldre litteratur ingå i ämnet historia.

GU föreslår att svenska läses i årskurserna 1—3. *Timtalet* (GU 9.2.4.3) bör vara sammanlagt 10 veckotimmar inom de humanistiska och samhällsvetenskapliga lärokurserna, 9 inom de ekonomiska och naturvetenskapliga samt 8 inom den tekniska. Motsvarande timtal är i nuvarande gymnasier: latinlinjen och allmänna linjen 12 veckotimmar, handelsgymnasiet 8, reallinjen 10 och tekniska gymnasiet 7 (merkantil-teknisk linje dock 8). GU framhåller att förslaget för fackgymnasiesektorerna innebär en ökning av timantalet. Med hänsyn till minskningen av det totala timtalet blir förstärkningen relativt sett ännu större för den tekniska studiegången.

Undervisning i *moderna språk* är, framhåller GU, ett gemensamt behov för alla elever (GU 9.2.2). Utredningen har ägnat ett flertal undersökningar åt behovet av utbildning i moderna språk. Även om enligt GU:s mening fortfarande engelska, tyska och franska kommer först i angelägenhetsgrad, har det visat sig att det finns ett behov av utbildning även i åtskilliga andra språk. Främst gäller detta ryska och spanska, det förra företrädesvis med tanke på forskning och utvecklingsarbete vid universitet och högskolor, det senare främst inom näringslivet. Även italienska och portugisiska efterfrågas i viss utsträckning. För speciella ändamål inom forskningen och näringslivet har önskemål uttalats om vissa andra språk, t. ex. japanska.

GU föreslår att undervisningen i sådana språk, t. ex. ryska, i vilka tillgången på utbildade nu är ringa i förhållande till efterfrågan, bör stärkas. Gymnasiet bör därför erbjuda möjligheter till studier inom ett relativt brett register av språk. Detta avses emellertid inte medföra, att de enskilda eleverna skall läsa ett större antal språk än tidigare. Förslagets innebörd är att valet av i första hand det tredje språket skall kunna göras friare än för närvarande. Härigenom bör man kunna uppnå att det i framtiden kommer att finnas ett inte alltför litet antal personer med kunskaper i de nu mindre vanliga språken.

I grundskolan är valet fritt mellan tyska och franska som andra språk. GU räknar med att flertalet av eleverna i gymnasiet önskar fortsätta studiet av det andra språk de valt i grundskolan. Detta kallar GU för elevernas B-språk. Genom ett sådant val får eleverna undervisning under så lång sammanhängande tid i detta språk att undervisningen kan ge förhållandevis goda språkfärdigheter. För franskans del innebär detta en avsevärd kvalitativ förstärkning i jämförelse med vad nuvarande skolorganisation erbjuder.

I det tredje språket, C-språket, skall gymnasiet erbjuda nybörjarundervisning. GU föreslår, att C-språket skall kunna väljas fritt mellan franska, tyska, ryska, spanska, italienska och portugisiska. Även finska skall kunna ifrågakomma. GU anser att franska och tyska blir de vanligaste, men även ryska och spanska förväntas samla ett relativt stort antal studerande. För vissa elever kan förslaget sålunda innebära, att de över huvud inte erhåller någon utbildning i ettdera av språken tyska eller franska.

GU föreslår emellertid också, att man skall kunna avstå från B-språket i gymnasiet och i stället välja två nybörjarspråk. Med hänsyn till behovet av att bereda möjlighet till en inte alltför kort studiegång i nybörjarspråken på gymnasiet påbörjas alla C-språk i första årskursen. Detta förslag innebär, att elever som i grundskolan läst engelska och tyska, i gymnasiet kan studera t. ex. engelska, franska och spanska eller engelska, franska och ryska. Elever som läst franska i grundskolan kan på motsvarande sätt göra tillval av både tyska och spanska eller tyska och ryska. GU föreslår att möjlighet att bedriva gymnasiestudier även ges dem som i grundskolan i det andra språket läst mindre kurs eller överhuvud inte läst annat språk än engelska (6.1.1.1).

Studiet av ett tredje främmande språk är enligt GU:s förslag obligatoriskt i alla lärokurer utom i den tekniska, där valet är fritt mellan B- och C-språk. Begränsningen för den tekniska lärokursens del i språkstudierna sammanhänger med behovet av utrymme på timplanen för de tekniska ämnena. Härtill kommer att denna lärokurs liksom det nuvarande tekniska gymnasiet till stor del torde komma att rekryteras med elever med utpräglad specialinriktning. I det tekniska gymnasiet läses nu inte mer än två moderna språk och GU finner det inte lämpligt att föreslå någon utökning. Möjligheter att välja ytterligare språk-undervisning som frivilligt ämne skall dock finnas.

Omfattningen av de obligatoriska språkstudierna varierar mellan lärokur-

serna. På den humanistiska lärokursen läses tre språk i samtliga tre årskurser. På den ekonomiska lärokursen läses tre språk i årskurserna 1 och 2. I den tredje årskursen läses på ekonomisk-språkligt alternativt fortfarande tre språk, på övriga alternativt ett språk. På samhällsvetenskaplig lärokurs läses tre språk i årskurserna 1 och 2 samt två språk i årskurs 3. På naturvetenskaplig lärokurs är tre, två och ett språk obligatoriska i årskurserna 1, 2 respektive 3. På teknisk lärokurs slutligen läses obligatoriskt två språk i årskurs 1 och 2 och inget i årskurs 3.

GU föreslår att eleverna får välja vilket eller vilka språk de önskar avsluta före sista årskursen.

Med hänsyn till den föregående långa studietiden kan man enligt GU räkna med att elever med goda resultat i engelska avstår från detta språk för att skaffa sig goda färdigheter även i de andra. Eleven bör själv få avgöra vad som är lämpligast för honom eller henne i detta hänseende.

Läroplansförslaget innebär också att viss kurslitteratur t. ex. i orienteringsämnen skall kunna läsas på främmande språk, i första hand engelska.

GU föreslår vidare att möjlighet öppnas även för studier av vissa utomeuropeiska språk, vilka för närvarande ej kan upptagas på gymnasiets reguljära program (GU 8.2.3.4), samt anför i anslutning härtill bl. a. följande.

Karaktäristiskt för de språk, som här närmast avses, är att de torde kräva ett relativt högt timtal, ungefärligen motsvarande latinämnets. Tillgången på lärare i dylika språk är för närvarande mycket knapp — även vid universiteten. Då det emellertid kan tänkas att de klassiska språken på längre sikt förlorar i attraktivitet och det dessutom synes sannolikt att efterfrågan på utomeuropeiska språk såsom japanska och arabiska kan komma att öka, vill GU föreslå att en viss möjlighet redan från början ges till studier av dylika språk inom ramen för det utrymme som GU föreslår för latin/grekiska. Denna möjlighet bör förbehållas elever med speciella förutsättningar och förekomma endast i kommuner med tillgång till erforderliga lärarkrafter, i första hand sådana med flera gymnasier. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att i varje särskilt fall efter prövning av behovet fatta beslut om dylik undervisning och att fastställa kursplan.

Förslaget till kursplaner för moderna språk innebär att texten ställs i centrum. Extensiv läsning avses öka och textbehandlingen bli mer innehållsinriktad. Texterna bör enligt GU:s förslag väljas så, att en lämplig avvägning sker mellan skönlitterära texter och sakprosa, som bl. a. belyser samhällsförhållanden och tänkesätt inom respektive länder. Träningen i muntlig och skriftlig framställning bör vidare inriktas på redogörelser för sakförhållanden. GU:s förslag innebär även att skrivningarnas omfattning minskas, att deras inriktning anpassas efter det nya målet samt att specialiserad undervisning i affärskorrespondens införs på det ekonomisk-språkliga alternativet i årskurs 3.

Av de undersökningar som GU låtit utföra framgår, såsom framhållits i 3.2.1.3, att fortsatta studier för grundexamen vid universitet och högskolor endast i

fråga om ett begränsat antal ämnen förutsätter de omfattande förkunskaper i latin som ges i det nuvarande gymnasiet. Även för studier i moderna språk är fordringarna avgränsade till vissa moment av den nuvarande latinkursen. Kraven bör enligt GU:s mening kunna tillfredsställas genom en mindre kurs i vad GU kallar *jämförande språkkunskap*. Den humanistiska lärokursen bör därför uppbyggas kring de moderna språken, kompletterade med denna kurs, vilken skall ta sikte på ordbildningslära och elementär formlära.

Undervisningen i jämförande språkkunskap skall enligt GU:s förslag bedrivas enligt följande riktlinjer.

Avsikten med kursen är i första hand att på grundval av någon insikt i latin, främst dess ordförråd, ordbildning och böjningssystem, ge eleverna en vidgad språklig orientering, som även kan komma studiet av de moderna språken tillgodo.

Kursen i jämförande språkkunskap syftar till att göra de språkliga strukturerna medvetna. Av detta skäl är textläsning inte någon huvudsak inom kursen. Texternas uppgift är framför allt att ge illustrationer till orden och deras betydelse. Undervisningen har nämligen till uppgift i första hand att bibringa eleverna förmåga att förstå och effektivt utnyttja de i de västerländska språken inklusive svenskan ingående latinska orden och ordelementen.

Huvuddelen av ordförrådet i kursen måste vara modern-språkliga latinord, främst engelska och svenska. Dessa kan presenteras systematiskt, t. ex. i grupper sammanhållna av något gemensamt element såsom en rot eller ett prefix. Både modern-språkliga och latinska texter kan användas för att introducera ordförrådet. Särskilt lämpliga är facktexter av olika slag, varvid även inslag av grekiska ordelement förtjänar beaktande.

Även i *latin* och *grekiska* på de klassiska varianterna föreslår GU en tyngdpunktsförskjutning i riktning mot större vikt för ordkunskap och ordbildningslära. Kvar står dock den primära uppgiften att lära eleverna att översätta och tolka texter samt att ge kännedom om realia utöver vad som meddelas i ämnet historia.

GU föreslår följande *totala timtal för moderna språk* (GU 9.2.4.3) inom de olika lärokurserna: inom humanistisk lärokurs 30 veckotimmar, inom samhällsvetenskaplig 25, inom ekonomisk-språkligt alternativ 30, inom övriga ekonomiska alternativ 21, inom naturvetenskaplig lärokurs 17 samt inom teknisk 11 veckotimmar.

GU framhåller att beträffande den allmänna sektorn av det nya gymnasiet jämförelser med nuvarande förhållanden är svåra att göra eftersom lärokurserna inte direkt svarar mot nuvarande linjer och grenar i det allmänna gymnasiet. Den humanistiska lärokursen kan dock i någon mån jämföras med den allmänna linjens språkliga gren som har 36 veckotimmar. Utredningen föreslår 30 veckotimmar vartill emellertid kommer jämförande språkkunskap om 3 veckotimmar. GU anser att om hänsyn tas till den generella timalsminskningen språkunder-

visningen inom den humanistiska lärokursen relativt sett något förstärkts jämfört med den språkliga grenen.

GU:s förslag beträffande den samhällsvetenskapliga lärokursen, 25 veckotimmar, innebär, jämfört med allmänna linjens sociala grens 20 veckotimmar, även absolut sett en kraftig förstärkning.

I förhållande till nuvarande handelsgymnasium föreslår GU viss ökning av timtalet för moderna språk inom det ekonomisk-språkliga alternativet, medan någon minskning sker inom övriga alternativ.

Den naturvetenskapliga lärokursen kan jämföras med reallinjen, som för närvarande har 20 veckotimmar. Med beaktande av den generella timtalsreduktionen anser GU att utredningens förslag innebär i det närmaste oförändrad ställning för de moderna språken. Härtill kommer att elev kan få välja moderna språk som frivilligt ämne.

De tekniska gymnasierna — utom merkantil-teknisk linje — har för närvarande 11 veckotimmar moderna språk, dvs. lika många som GU föreslår för teknisk lärokurs, vilket relativt sett innebär en viss förstärkning med hänsyn till reduktionen i det totala timantalet. Härtill kommer att möjlighet öppnas att välja språk som frivilligt ämne.

Latin och grekiska har på gymnasiet för närvarande 22 respektive 12 veckotimmar. GU framhåller att även de klassiska varianterna måste ges en tillräckligt bred ämnesuppsättning för att elevernas valfrihet efter avslutade gymnasie-studier inte skall bli för begränsad. För att möjliggöra detta måste timtalen i klassiska språk väsentligt reduceras. GU föreslår 14 veckotimmar för latin och 8 för grekiska.

Enligt GU:s uppfattning (3.1.1.5) skall elevernas kunskaper från grundskolan om samhälleliga och kulturella frågor vidgas och fördjupas i gymnasiet. Detta sker i någon mån i alla ämnen — inte minst i svenska och språk — men ankommer i första hand på *övriga humanistiska* och på *samhällsvetenskapliga ämnen* (GU 9.3), vilka sålunda enligt GU:s mening bör läsas i alla lärokurser. I de humanistiska och samhällsvetenskapliga lärokurserna utgör de därtill karaktärsämnen.

Till den samhällsorientering som alla elever enligt GU:s mening bör stifta bekantskap med hör inslag av kulturgeografi, ekonomisk geografi, statskunskap, nationalekonomi och sociologi. Sambandet mellan dessa moment är mycket starkt och gränserna mellan dem i flera fall svåra eller omöjliga att dra framhåller GU. För att uppnå en god samverkan mellan de olika momenten och undvika splittring av läroplanen har GU funnit det angeläget att samla dem i ett ämne, kallat *samhällskunskap* (GU 9.3.2.2). Detta ämne avses ersätta såväl det nuvarande ämnet samhällskunskap (samhällslära) som de kultur- och ekonomisk-geografiska delarna av det nuvarande geografiamnet. De naturgeografiska de-

larna sammanhänger nära med naturvetenskapliga ämnen och bör därför behandlas i anslutning till dessa, anser GU.

Beträffande innehållet i ämnet samhällskunskap framhåller GU bl. a. följande (GU 9.3.3.5).

Den föreslagna kursen i samhällskunskap förenar samhällsorienterande moment ur olika ämnen till ett gemensamt ämne. De olika ämnenas traditionella uppläggning av stoffet har därvid fått tråda tillbaka för en helhetssyn på samhället utifrån geografiska, politiska, sociala och ekonomiska synpunkter.

Vid uppläggningsen av kursen har hänsyn tagits till att genom grundskolans genomförande alla elever kommer att ha fått undervisning i samhällskunskap och att därför gymnasiets undervisning kan släppa det utpräglat deskriptiva grepp som karaktäriserar nuvarande kursplaner. En viss beskärning har kunnat företas av kursstoff som rör organisationsväsendet och samhällslivets yttre form i övrigt.

Ett väsentligt drag i kursuppläggningsen är en teckning av den ekonomiska, sociala och politiska miljön. Den ges vid gymnasiet början i form av översikter av befolkning, bebyggelse, näringsliv, ekonomisk och social struktur samt väsentliga strukturproblem dels för större områden, dels speciellt för det svenska samhället. Allmänt kan sägas att redan från gymnasiet början de svenska och nordiska perspektiven fått vika för ett internationellt.

Studier av det svenska samhällets sociala och ekonomiska struktur liksom skildringen av Sveriges näringsliv har en yrkesorienterande effekt och avses ge en teoretisk bakgrund till annan yrkesorientering. Denna mer deskriptiva del fullständigas med en mer probleminriktad och analyserande behandling av dels ekonomiska, dels politiska funktioner och problemställningar i det moderna samhället. Genomgången av näringslivet bildar bakgrunden till den samhälls-ekonomiska teorin. Ett urval ekonomiska och politiska problem förmedlar kontakten med skildringen av det svenska samhällets politiska struktur, som avslutar den för alla gemensamma kursen i samhällskunskap.

För samhällsvetenskaplig och humanistisk lärokurs liksom för den ekonomiska har studiet fördjupats inom några avsnitt i syfte att ge en djupare, mer fackbetonad insikt i några viktiga ekonomiska och sociala problem. En relativt långt driven kurs i ekonomisk teori är därvid möjlig. Elever som läser matematik bör kunna anknyta till statistikmomentet och funktionsläran i denna kurs.

GU framhåller att det nya i kursen i första hand är stofforganisationen. De samhällsekonomiska avsnitten och momentet samhällsplanering har vidare fått ökat utrymme. En nyhet är vidare att de geografiska momenten i fortsättningen kommer alla elever till godo.

Ämnet *historia* skall enligt GU:s förslag förekomma i alla lärokurser. Förutom den politiska, ekonomiska och sociala historien avses ämnet ge en något bredare kulturhistorisk orientering än för närvarande. Detta motiveras bl. a. av att utrymmet för kulturorienterande inslag i den ekonomiska och tekniska lärokursen i övrigt blir mycket begränsat. Om kursinnehåll och organisation av stoffet anför GU bl. a. följande (GU 9.3.3.1).

En stark koncentration för vissa perioder har genomförts. Det historiska stoffet kan schematiskt uppdelas i tre avsnitt med skilda grepp på ämnet. För

perioden fram till 1800-talets början koncentreras studiet till några få men allsidigt belysta kultur- och samhällshistoriska tvärsnitt. Tiden från 1800-talets början till nuvarande tid studeras företrädesvis från politisk, social och ekonomisk synpunkt men med ett urval av historiska huvudlinjer som studeras intensivt och mynnar ut i globala perspektiv. Gymnasekursen avslutas därefter med tematiska återblickar, varvid möjlighet finns att särskilt studera utomeuropeisk historia. Allmänt sett har kursen getts större internationell räckvidd och centring av stoffet kring svenska förhållanden har undvikits.

I den offentliga diskussionen har ofta framförts förslag om ökat utrymme för *idéhistoria* (GU 9.3.2.5) och GU finner för sin del att idéhistoriska moment bör ägnas större uppmärksamhet än hittills. För belysning av frågan hur detta skall ske redovisar GU att de idéhistoriska momenten i det danska gymnasiet tillgodosetts på det sättet, att eleverna får tillgång till en lärobok, som innehåller en sammanfattande översikt över den idéhistoriska utvecklingen. Läroboken avses emellertid inte komma att användas som kursbok i vanlig mening, utan den skall utnyttjas som uppslagsbok, vilken eleverna på egen hand får studera och till vilken läraren kan göra hänvisningar.

GU anser det lämpligast att det idéhistoriska stoffet meddelas i de ämnen där det närmast hör hemma (svenska, historia, fysik, biologi, kemi, konst- och musikhistoria, religionskunskap och filosofi). GU utgår därvid delvis från det danska förslaget men vill åstadkomma en fastare förankring genom att låta det idéhistoriska stoffet ingå som moment i vissa ämnens kurser. Efter danskt mönster bör en särskild lärobok i idéhistoria utarbetas för användning vid historieundervisningen och i de övriga ämnen där idéhistoriska moment tas upp till behandling. De elever, som läser filosofi, vilket ingår i årskurs 3, erhåller i detta ämne en sammanfattning av det idéhistoriska stoffet.

GU konstaterar att intresset för psykologiska frågor blir allt större (9.3.2.7). En vetenskapligt grundad orientering i *psykologi* är enligt GU:s mening angelägen. Ämnet föreslås få en empirisk och biologisk förankring men med hänsyn till bl. a. de mycket viktiga socialpsykologiska delarna anser GU att ämnet bör ges en självständig ställning. På teknisk lärokurs har GU dock inte kunnat bereda utrymme för ett särskilt psykologämne utan i stället infört vissa psykologimoment i ämnet ergonomi. I naturvetenskaplig lärokurs samt de klassiska varianterna föreslås endast en mindre kurs, vilken bör koncentreras till huvudmomenten varseblivning och subjektiv bedömning, människors olikheter, behov, motiv och inläring samt individ och grupp.

I det nuvarande allmänna gymnasiet är psykologi och filosofi sammanförda till ett ämne. Med den inriktning psykologin i det nya gymnasiet bör ha är det enligt GU:s uppfattning inte befogat sammanföra den med ämnet *filosofi*. Detta ämne bör i första hand ge en viss kännedom om de metoder som inom veten-

skapen används för att vinna kunskap samt för att pröva satsers sanningshalt och slutledningars giltighet. Vidare bör de olika försöken att åstadkomma en vetenskaplig världsförklaring och att lösa de etiska problemen behandlas. De senare frågorna har samband med orienteringen i vissa religiösa frågor, t. ex. kristen etik (GU 9.3.2.6).

I den av GU föreslagna kursen har det filosofihistoriska stoffet minskats väsentligt i jämförelse med nuvarande förhållanden. Det principiellt nya är dels argumentationsanalysen, dels stofforganisationen. GU:s majoritet har inte funnit det möjligt att införa filosofi som obligatoriskt ämne i de fackgymnasiala lärokurserna.

GU diskuterar ingående (GU 9.3.2.8) omfattningen av och innehållet i den undervisning om religionsfrågor som bör ges i gymnasiet. Efter att ha angivit några olika alternativ, vilka representerar såväl strikt objektiv undervisning som konfessionellt präglad sådan, konstaterar GU att frågan om den religionsorienterande undervisningen bör avgöras med hjälp av samma kriterier som tillämpas för alla övriga ämnen.

GU anser att undervisning i *religionskunskap* från förutbildningssynpunkt är motiverad endast för en del av gymnasiet, nämligen de humanistiska och samhällsvetenskapliga lärokurserna samt i någon mån den naturvetenskapliga lärokursen.

De krav som samhällslivet ställer på gymnasiets utbildning motiverar emellertid enligt GU:s uppfattning att gymnasiet oavsett förutbildningsuppgiften ger eleverna viss religionsorientering. GU föreslår att detta realiserar på två vägar. Som förut berörts föreslås ämnet historia ges en bredare kulturorientering, vilken bör innefatta religionsorientering och undervisning om viktigare kyrkohistoriska fakta. Inom gymnasiets allmänna sektor bör därtill orientering om religiösa frågor ges i högsta årskursen inom ett särskilt ämne, som GU föreslår skall benämnas religionskunskap. När det gäller gymnasiets ekonomiska och tekniska sektorer framhåller GU att samhällslivets krav på religionsorientering måste vägas mot yrkesutbildningskravet. På dessa sektorer kan enligt GU:s uppfattning ett separat religionskunskapsämne inte införas utan att det direkt yrkesutbildande stoffet minskas. GU föreslår att en mindre omfattande orientering ges i samband med det historiska studiet.

GU framhåller i detta sammanhang att GU:s undersökningar visat att kristendomsämnet är intressebaserat lågt graderat av eleverna. De elever som vill studera religionskunskap blir emellertid tillgodosedda, antingen genom att de — inom vissa lärokurser — obligatoriskt deltar i sådan undervisning eller genom att de ges möjlighet att frivilligt tillvälja ämnet religionskunskap. För elever inom teknisk och ekonomisk sektor innebär detta tillskapande av en möjlighet som inte finns i nuvarande fackgymnasier, vartill kommer att dessa elever får viss religionsorientering inom ämnet historia, vilket inte heller för närvarande förekommer inom dessa gymnasieformer.

I fråga om innehållet i gymnasiets religionsorientering föreslår GU att det omfattande kyrkohistoriska stoffet i nuvarande kursplaner starkt beskäres (GU 9.3.3.2). Till ämnet historia bör föras sådana moment som huvudsakligen rör kyrkopolitik och yttre förhållanden. I övrigt anför GU bl. a. följande.

Religionskunskapen som självständigt ämne skall ge insikt om religionens funktion i individens och samhällets liv i skilda kulturmiljöer. Den får en starkt nutidsorienterad karaktär och koncentreras till en framställning av de viktigaste icke-kristna religionerna samt behandling av de väsentliga dragen i kristen tro och etik i anslutning till bibeltexter och diskussion av aktuella livsåskådningsproblem. Historiska återblickar ges i den mån de erfordras för att klargöra viktiga sidor av det religiösa livet inom skilda kyrkor och religioner eller belysa religiösa problem som möter nutidsmänniskan inom eller utom vår kulturmiljö.

Den sociala varianten, som enligt GU:s förslag skall kunna förekomma inom humanistisk, samhällsvetenskaplig och ekonomisk-språklig studieväg, karaktäriseras av ämnet *socialkunskap*. GU framhåller (GU 9.3.2.3) att ämnet kan ges flera alternativa utformningar beroende på vilka uppgifter för den sociala varianten man betonar.

GU:s förslag till *timal* för *humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen* (GU 9.3.4) innebär i jämförelse med nuvarande timal bl. a. följande.

Ämnet *historia* har nu på allmänna linjen 9 veckotimmar, vilket GU efter beaktande av den generella timalreduktionen anser motsvara dess förslag om 8 veckotimmar för samhällsvetenskaplig och humanistisk lärokurs. De klassiska varianterna kan närmast jämföras med latinlinjen på försöksgymnasiet, där historia har 7 veckotimmar, vilket innebär att GU föreslagit en betydande förstärkning. Försöksgymnasiets reallinje har 6 veckotimmar. GU föreslår 6 veckotimmar inom naturvetenskaplig lärokurs, dvs. relativt sett även där en förstärkning. Timalen i historia för den ekonomiska sektorn är oförändrade, medan historia och samhällskunskap inom gymnasiets tekniska sektor fått en kraftig förstärkning från sammanlagt 4 till sammanlagt 9 veckotimmar. GU framhåller att skälen till dessa ökningsar är att historiskt stoff från andra ämnen i utredningens kursplaneförslag förts över till det nya historieämnet.

Jämförelser mellan *samhällskunskapens* timal enligt GU:s förslag och timalen enligt nu gällande timplaner försvåras av att ämnet i nuvarande gymnasieformer motsvaras av samhällskunskap och geografi (allmänt gymnasium), samhällskunskap, geografi och samhällsekonomi (handelsgymnasium) samt nutidshistoria och samhällslära (tekniskt gymnasium). På allmän linje har samhällskunskap och geografi nu $4 + 7,5 = 11,5$ veckotimmar. Av det angivna timtalet 7,5 avgår en del för de naturgeografiska partierna och dessutom måste den allmänna timalreduktionen beaktas. GU föreslår 10,5 veckotimmar för samhällsvetenskaplig och humanistisk (ej klassiska varianter) lärokurs, vilket innebär att ämnet har fått ett större utrymme än förut. På latin- och reallinjerna

har samhällskunskapen nu 3 och geografin 1,5, tillsammans 4,5 veckotimmar. GU föreslår 5,5 veckotimmar för de klassiska varianterna av humanistisk och för naturvetenskaplig lärokurs. GU framhåller att detta innebär en avsevärd förstärkning. På handelsgymnasiet har samhällskunskap, geografi och samhälls-ekonomi $2 + 4 + 3 = 9$ veckotimmar. GU föreslår 9,5 veckotimmar. De tekniska gymnasierna har 4 veckotimmar nutidshistoria och samhällslära och föreslås nu få 4 veckotimmar historia och 5 veckotimmar samhällskunskap. GU motiverar denna ökning med att även dessa gymnasister bör få en grundlig orientering om bl. a. samhällslivet.

För ämnet *psykologi* föreslår GU 2 veckotimmar inom humanistisk (på klassiska varianterna dock 1 veckotimme), samhällsvetenskaplig och ekonomisk lärokurs samt 1 veckotimme inom naturvetenskaplig lärokurs. Inom teknisk lärokurs ingår som nämnts vissa psykologimoment i ämnet ergonomi. *Filosofi*, som föreslås få 2 veckotimmar inom den allmänna sektorn, utgör ej obligatoriskt ämne inom de fackgymnasiala lärokurserna.

GU konstaterar att psykologins ställning är oförändrad inom gymnasiets ekonomiska sektor medan psykologi och filosofi tillsammans fått en stärkt ställning inom den allmänna sektorn.

För ämnet *religionskunskap* föreslår GU:s majoritet 2,5 veckotimmar inom humanistisk och samhällsvetenskaplig lärokurs och 1,5 veckotimmar inom naturvetenskaplig lärokurs. Som redan nämnts är ämnet ej obligatoriskt inom de ekonomiska och tekniska lärokurserna. I fråga om dessa studievägar har dock situationen förändrats såtillvida att eleverna där enligt GU:s förslag får viss religionsorientering inom historieämnet och vidare kan välja religionskunskap som frivilligt ämne, medan för närvarande något studium av religionskunskap över huvud taget inte förekommer. Kristendomskunskap har nu på allmänt gymnasium 5 veckotimmar. GU framhåller att det kyrkohistoriska stoffet upptar 1 veckotimme i första och ca 1 veckotimme i andra årskursen. GU föreslår som nämnts att kyrkohistorien starkt reduceras och att det kvarstående stoffet till största delen förs till ämnet historia. Med hänsyn härtill och till den generella timtalsreduktionen anser GU att timtalet bör minskas till 2,5 veckotimmar för humanistisk och samhällsvetenskaplig lärokurs. Med hänsyn till att naturvetenskapligt inriktade elever ibland går över till humanistiskt inriktade studier anser GU att religionskunskapsundervisningen inom naturvetenskaplig lärokurs skall ha en starkare ställning än inom de fackgymnasiala lärokurserna. GU föreslår 1,5 veckotimmar i naturvetenskaplig lärokurs, vartill kommer tillvalsmöjlighet så att timtalet kan uppgå till 2,5 veckotimmar. Samma tillvalsmöjlighet skall finnas även inom ekonomisk och teknisk lärokurs. I detta sammanhang framhåller GU att religionskunskapen i vissa länder helt saknas på timplanen (religionsorienterande stoff ingår i de flesta fall i historiska och samhällsorienterande ämnen) och att religionskunskapen i Danmark och Norge har 3 veckotimmar av ett

sammanlagt timal om 108 veckotimmar, en relation som är jämförbar med den GU föreslår för gymnasiets allmänna sektor.

GU:s förslag beträffande religionskunskapen är ej enhälligt. Ledamöterna Torsten Andersson, Folke Haldén och Håkan Berg har reservationsvis framfört *särskilda yrkanden*, varvid den sistnämnde även berör ämnet filosofi. Ledamöterna Andersson och Haldén framhåller bl. a. (GU s. 923 ff.) att ämnet religionskunskap bör ges 3 veckotimmar i de humanistiska och samhällsvetenskapliga lärokurserna samt 2 veckotimmar i övriga tre lärokurser. Ökningen med en halv veckotimme inom den allmänna sektorn bör uppnås genom att det totala veckotimtalet i tredje årskursen höjes från 30 till 30,5. För ekonomisk lärokurs föreslår dessa reservanter en höjning från 30 till 31 veckotimmar varjämte veckotimtalet för samhällskunskap föreslås bli minskat med en timme. I den tekniska lärokursen föreslås likaledes ökning till 31 veckotimmar. Dessutom skulle i tredje årskursen 1 veckotimme tas från tekniska specialämnena mot kompensation i fjärde årskursen genom en ökning med 1 veckotimme. Ledamoten Berg är ense med de två övriga reservanterna i fråga om det utrymme som bör beredas ämnet religionskunskap inom den allmänna sektorn, men vill ej höja det totala timtalet (GU s. 926 ff.). Den erforderliga tiden av en halv veckotimme föreslås i stället tas från timmar till förfogande. Beträffande den fackgymnasiala sektorn vill denne reservant bereda utrymme åt såväl religionskunskap som filosofi, vilka ämnen föreslås bli organisatoriskt samordnade och erhålla 1,5 veckotimmar. Den erforderliga tiden bör tas från gymnastik, 1 veckotimme i årskurs 2, maskinskrivning, en halv veckotimme i årskurs 2 av ekonomisk lärokurs, samt tekniska specialämnena, en halv veckotimme i årskurs 3 inom teknisk lärokurs.

Vid utformningen av ämnet *matematik* utgår GU ifrån att ämnet skall ge kommunikationsfärdigheter, som utnyttjas inom de flesta yrken och ämnen (GU 9.4.1). Därför bör också alla gymnasister i någon utsträckning läsa matematik. Under senare år har en mycket livlig internationell verksamhet pågått kring reformeringen av matematikkurserna. GU har utnyttjat erfarenheterna härav och därvid särskilt beaktat vad som framkommit vid det skandinaviska samarbetet inom den Nordiska kommittén för modernisering av matematikundervisningen. I kursplanerna föreslås en väsentlig reduktion av geometriskt stoff och en betydande förstärkning av statistikmomenten samt i någon mån funktionslära och algebra.

Den mest omfattande av kurserna har vidare utformats så att den är gemensam för naturvetenskaplig och teknisk lärokurs. Till stöd härför åberopar GU bl. a. en specialundersökning (SOU 1963: 41 s. 225 ff.). Undersökningen visar — förutom att betydande variationer i fråga om matematikundervisningen föreligger mellan de tekniska gymnasierna inbördes — att goda förutsättningar för en gemensam kurs föreligger redan i nuläget. Den allmänna översynen av kursinnehållet ger enligt GU:s mening ytterligare stöd härför.

I gymnasiet bör enligt GU:s uppfattning alla elever erhålla en fördjupad *naturvetenskaplig orientering*. Denna ingår inom naturvetenskaplig och teknisk lärokurs i de för dessa lärokurser karaktäristiska tillvalsämnena. På vissa grenar i det nuvarande gymnasiet finns orienteringskurser i olika naturvetenskapliga ämnen. Dessa har emellertid haft låga timtal (0,5—1 veckotimme) och icke varit förbundna med hemarbete, direkt kunskapsredovisning eller betygsättning. GU anser att man får en bättre lösning genom att inom de humanistiska, samhällsvetenskapliga och ekonomiska lärokurserna ge denna orientering inom ett integrationsämne, som GU benämner *naturvetenskap* (GU 9.4.2). Ämnet kan härigenom få ett betydligt högre timtal än hittillsvarande orienteringskurser och föreslås i fråga om kunskapsredovisning och betygsättning bli jämställt med övriga läroämnena.

I ämnet föreslås ingå stoff från ämnena kemi, fysik, biologi och naturgeografi. Ett viktigt inslag utgör aktuella problem inom geovetenskaperna, t. ex. naturvård, markexploatering, grundvattensförhållanden, luftföroreningar, krafter som verkar i lufthavet och på jordytan, jordförstöring.

Inom den humanistiskt-samhällsvetenskapliga studiekursen i årskurs 1 föreslås ämnets tyngdpunkt (med stor valfrihet när det gäller urvalet av stoff) ligga på fysik varjämte kemiska och naturgeografiska avsnitt skall ingå. Inom samhällsvetenskaplig studiekurs i årskurs 2, som utarbetats bl. a. med hänsyn till behovet av förkunskaper för studium av beteendevetenskapliga ämnen vid universiteten, föreslås ämnet naturvetenskap komma att innefatta företrädesvis biologi och organisk kemi. Samma kurs föreslås vidare innehålla en diskussion av problem kring omsättningen och jämvikten i naturen med särskild hänsyn till människans försörjning samt i anknytning härtill geovetenskapliga synpunkter. Den humanistiska, mindre kursen i årskurs 2 har också en biologisk inriktning. Inom ekonomisk lärokurs föreslås två alternativ, det ena med inriktning mot fysik-kemi, det andra med kemisk-biologisk tyngdpunkt.

I *fysik* förordar GU en kurs som är gemensam för naturvetenskaplig och teknisk lärokurs (GU 9.4.3). Undervisningen skall bygga på en atomistisk grundsyn. GU understryker att de fysikaliska principerna och inte de tekniska tillämpningarna är väsentligast. Det anses vidare vara av stor vikt — inte minst med hänsyn till rekryteringen av kvinnliga elever — att kursen är attraktiv och intressant för stora elevgrupper. I kursen förskjuts tonvikten från statik mot dynamik, från likströmlära mot växelströmlära, från geometrisk optik mot vågrörelselära samt från beskrivning av tekniska tillämpningar mot en orientering om den moderna vetenskapliga uppfattningen av mikro- och makrokosmos. För att tillgodose kraven på naturvetenskaplig orientering ingår kosmisk fysik och geofysik.

Genom uppläggningsen av kursen i *kemi* (GU 9.4.4) vill GU uppnå att eleverna får sammanhang i sina kunskaper, förstår kemins lagar och kan matematiskt behandla kemiska problem. GU föreslår en kursplan i kemi, som starkare än den nuvarande betonar den allmänna kemien och som inriktas på att skapa sammanhang med stöd av atomkemin och den fysikaliska kemien. Kännedomen om en mängd enskilda föreningar kan enligt GU:s mening ej få den centrala plats den har för närvarande. GU finner att ämnet med en sådan uppläggning kan bli gemensamt för naturvetenskaplig och teknisk lärokurs. Med hänsyn till att det speciella kemitekniska alternativet börjar i den tredje årskursen bör det allmänna kemiämnet avslutas i årskurs 2. En sådan placering av ämnet bidrar också till koncentrationen av läroplanen.

För den naturvetenskapliga lärokursen föreslår GU ett till tredje årskursen förlagt självständigt *biologiämne* med en starkt biokemisk inriktning (GU 9.4.5). Ämnet skall bygga på de två första årskursernas undervisning i kemi. Härigenom kan, framhåller GU, studiet av livsprocesserna få den plats i undervisningen i biologi, som motsvarar deras betydelse från medicinsk, hygienisk, agrikulturell och industriell synpunkt. I kursplaneförslaget läggs stor vikt vid att belysa omsättningen och jämvikten i naturen. Den för närvarande tillämpade principen att biologistudiet skall omfatta en systematisk genomgång av växt- och djurrikets olika grupper har därvid övergivits.

Såsom nämnts föreslås biologiska moment komma att utgöra ett viktigt led i ämnet naturvetenskap inom de humanistiska, samhällsvetenskapliga och ekonomiska lärokurserna. I fråga om teknisk lärokurs skall visst biologiskt lärostoff ingå i ämnet ergonomi. Dessutom föreslås eleverna i denna lärokurs få möjlighet att välja naturvetenskap eller i vissa fall den naturvetenskapliga lärokursens biologikurs som frivilligt ämne.

I fråga om *timtalen för matematik och naturvetenskapliga ämnen* (GU 9.4.6) anför GU i huvudsak följande.

I jämförelse med nuvarande 3-åriga gymnasieformer innebär GU:s förslag en väsentlig nyhet beträffande *matematik*, eftersom samtliga elever nu skall studera ämnet. Timantalet föreslås omfatta i humanistisk lärokurs 5 och i ekonomisk minst 3 veckotimmar. För närvarande förekommer ej ämnet på 3-årig latinlinje. I förhållande till reallinjens matematiska gren har timtalet för matematik i naturvetenskaplig lärokurs utöver den generella timtalsreduktionen väsentligt nedskurits, nämligen från 20 till 16 veckotimmar. Jämfört med den biologiska grenen höjs timtalet från 14 till 16 veckotimmar. Timtalet för gymnasiets tekniska sektor förstärkes med 2 veckotimmar. Den sociala grenens matematikkurs har nu 14 veckotimmar jämfört med 11 inom samhällsvetenskaplig lärokurs. GU framhåller dock att jämförelsen är inadekvat eftersom de båda kurserna är mycket olika.

I ett särskilt yttrande har ledamöterna Folke Haldén, Lamek Hulthén och Olof Palme föreslagit att timtalet för matematik inom ekonomisk lärokurs i årskurs 1 höjes från tre till fem veckotimmar, dvs. till samma timtal som inom övriga lärokurser. Förslaget motiveras med att elever som väljer ekonomisk-språklig studieväg inte bör få mindre undervisning i matematik än elever med humanistisk lärokurs och vidare har det ansetts önskvärt att underlätta för eleverna inom ekonomisk lärokurs att efter årskurs 1 välja ny studieinriktning. Tiden för ökad matematikundervisning skulle tas från maskinskrivning.

De naturvetenskapliga ämnena har för närvarande på latinlinjen 3 och på allmänna linjens språkliga gren 6,5 veckotimmar. GU föreslår i humanistisk lärokurs 7 veckotimmar i det sammanhållna ämnet naturvetenskap. Häri ingår också naturgeografiska partier ur geografiämnet. För samhällsvetenskaplig lärokurs föreslås 9 veckotimmar, vilket motsvaras av 11 veckotimmar på nuvarande social gren. I den ekonomiska lärokursen föreslås 3 veckotimmar mot 2 i nuvarande handelsgymnasium.

Fysiken föreslås få 10,5 veckotimmar inom naturvetenskaplig och teknisk lärokurs. På reallinjen är timtalet nu 11,5, som efter hänsynstagande till den generella timtalsreduktionen motsvarar drygt 10 veckotimmar. På tekniskt gymnasium har fysiken nu 12 av 115,5 veckotimmar. GU föreslår 10,5 av 92 veckotimmar i årskurserna 1—3 och anser att detta innebär en viss förstärkning.

Den allmänna *kemikursen* inom den naturvetenskapliga och tekniska lärokursen föreslås omfatta 6,5 veckotimmar. Timtalet på tekniskt gymnasium är nu 6 av 115,5 veckotimmar, vilket skall jämföras med föreslagna 6,5 av 92 veckotimmar i årskurserna 1—3. En förstärkning av ämnet har sålunda skett. På reallinjen omfattar kemikursen nu 8,5 veckotimmar, medan GU:s förslag upptar 6,5 veckotimmar i den naturvetenskapliga lärokursen, dvs. en minskning även om den allmänna timtalsreduktionen beaktas. GU understryker emellertid sambandet med biologin i årskurs 3, som fått en helt ny uppläggning med biokemisk inriktning och blir obligatorisk för alla elever.

GU framhåller vidare att de gjorda timplanejämförelserna blir grovt schematiska, eftersom de kurser, som jämförs, är väsentligt olika. På grund av en starkare målinriktning av kursinnehållet och en bättre samverkan mellan ämnena kommer enligt GU:s uppfattning totalt sett matematik och naturvetenskapliga ämnen i det nya gymnasiet att ge en väl så god grund som hittills såväl för fortsatta studier som för studiet av andra ämnen inom gymnasiet. Särskilt för humanistiskt inriktade elever blir den matematisk-naturvetenskapliga utbildningen väsentligt vidgad.

Den *tekniska lärokursen* är i GU:s förslag odifferentierad i årskurserna 1 och 2.

GU anser det vara av stor vikt, att den blivande ingenjören redan på detta stadium tränas att ingenjörsmässigt behandla olika uppgifter. För att på bästa sätt möjliggöra detta föreslår GU att i ett integrationsämne (blockämne), be-

nämnt *teknologi*, skall sammanföras ett antal kursmoment, som nu tillhör olika ämnen (GU 9.5.2.1). Eleverna skall på detta sätt få en allmän introduktion till ingenjörsarbetet. Kursen skall enligt förslaget grupperas kring syntesexempel, som väljes ur elevernas egen erfarenhetsvärld. Ämnet teknologi föreslås få 6 veckotimmar i årskurs 1 och 5 i årskurs 2. I årskurs 3 uppdelas den tekniska lärokursen på fyra alternativ, vart och ett med sina *speciella tekniska ämnen*, som i vissa fall får karaktär av omfattande blockämnen. GU framhåller att för alla alternativ gäller att inaktuellt stoff utrensats och nytt tillförts samtidigt som lärostoffet ofta om-disponerats och placerats under nya ämnesrubriker.

Centrala ämnen inom det *maskintekniska alternativet* (GU 9.5.3) är enligt GU:s förslag konstruktion, produktion och energi. Detta alternativ är odifferentierat i årskurs 4. Genom att ett obligatoriskt större tekniskt specialarbete föreslås i denna årskurs (5 veckotimmar) skall eleverna kunna fördjupa sina kunskaper i vissa avsnitt, antingen konstruktion eller produktion.

Det *byggtekniska alternativet* (GU 9.5.4) uppdelas i årskurs 4 i ett husbyggnads- och ett anläggningstekniskt alternativ, i vilka tonvikten lägges på ämnena konstruktion och planering respektive anläggning.

Enligt GU:s förslag differentieras det *eltekniska alternativet* (GU 9.5.5) i årskurs 4 på elkrafttekniskt och teletekniskt alternativ. Karaktärsämnena är elmaskiner och elanläggning respektive elektronik, telekommunikation och systemteknik.

Den *kemitekniska lärokursen* (GU 9.5.6) bör enligt GU:s förslag ge en mer allsidig utbildning än den nuvarande kemitekniska linjen, som är inriktad mot laboratoriarbete. Läroplanen har lagts om i väsentliga avseenden, bl. a. har biokemi, som nu endast studeras på den livsmedelstekniska linjen, införts som särskilt ämne. I fjärde årskursen föreslår GU ett obligatoriskt större specialarbete (4 veckotimmar) för fördjupning av studierna inom något ämne eller specialisering på någon teknisk tillämpning, t. ex. livsmedels-, cellulosa- eller petrokemi.

Gemensamma för samtliga tekniska alternativ är ämnena *företagsekonomi* (GU 9.5.2.2) och *ergonomi* (GU 9.5.2.3). Gemensam är också en kurs i *arbetsstudier* (GU 9.5.2.4), som omfattar 10 timmar utanför timplanen. Undervisningen i företagsekonomi föreslås omfatta 3 veckotimmar i årskurs 4 mot nu 4 veckotimmar. Den skall behandla det moderna företagets mål, dess yttre och inre organisation, redovisning, kostnads- och intäktsanalys samt försäljningsfrågor. I ergonomi ges enligt GU:s förslag orientering om de medicinska, hygieniska, psykologiska och sociala faktorer som påverkar effektivitet, hälsotillstånd och trivsel på arbets-

platsen och som har betydelse för samarbetet. Härtill kommer betoningen av arbetsledning och därmed sammanhängande problem. Ämnet täcker för teknikernas del väsentliga delar av den allmänna sektorns biologi-psykologikurs. GU föreslår att ergonomi placeras i årskurs 4 och erhåller 2 veckotimmar.

Den för teknisk lärokurs obligatoriska *praktiken* behandlas i det följande (6.1.1.3).

Enligt GU:s förslag skall den *ekonomiska lärokursen* innefatta de speciella ekonomiska ämnena företagsekonomi, redovisning, distribution, förvaltning, rättskunskap, praktiskt sekreterarbete, maskinskrivning och stenografi. Härtill kommer en kurs i kontorsteknik.

I det nuvarande handelsgymnasiet finns de företagsekonomiska ämnena redovisning, distribution samt administration och företagsorganisation. Dessa ämnen behandlar olika aspekter av företaget i dess vidaste bemärkelse. GU föreslår att delar av dessa ämnen sammanföres till ett blockämne, benämnt *företagsekonomi* (GU 9.6.2.2). Utredningen framhåller att det är angeläget att redan från början av studierna ge eleverna kunskaper om företaget sett ur olika aspekter. I årskurserna 1 och 2 bör därför företagsekonomi vara obligatoriskt ämne för samtliga elever. Timalet föreslås bli 10 veckotimmar, vilket överensstämmer med timtalet för motsvarande ämnen i nuvarande handelsgymnasium. Ämnet är i årskurs 3, där det bör få 3 veckotimmar, avsett för samtliga studiealternativ utom det ekonomisk-språkliga. Avsikten med den föreslagna integrationen är att eleverna härigenom lättare skall kunna se sambandet mellan de olika företagsekonomiska specialämnena.

Ett praktiskt komplement till företagsekonomien är den kurs i *kontorsteknik* (20 undervisningstimmar) som GU föreslår placerad utanför timplanen (GU 9.6.4).

I årskurserna 1 och 2 bör enligt GU:s mening alla elever inom den ekonomiska lärokursen erhålla undervisning i *maskinskrivning* (GU 9.6.2.8) med sammanlagt 5 veckotimmar, dvs. samma som i nuvarande handelsgymnasium.

För årskurs 2 föreslås en viss differentiering på sådant sätt att eleverna inom det ekonomisk-språkliga alternativet får undervisning i *stenografi* (GU 9.6.2.9), medan övriga elever läser matematik. Ämnet stenografi föreslås få sammanlagt 7 veckotimmar i årskurserna 2 och 3, vilket i jämförelse med nuvarande handelsgymnasium innebär en förstärkning med 1 veckotimme.

Den definitiva uppdelningen av den ekonomiska lärokursen på fyra alternativ skall enligt GU:s förslag genomföras i årskurs 3. Karaktärsämnen inom det ekonomisk-språkliga alternativet är stenografi och moderna språk, varvid särskild tid ägnas åt affärskorrespondens.

Redovisning (GU 9.6.2.3) är en fördjupning av vissa moment i kursen i företagsekonomi. Ämnet är karaktärsämne inom det kamerala alternativet. GU framhåller att ändamålet med undervisningen är att fördjupa, ej bredda, de i

företagsekonomi förvärvade kunskaperna. Timalet föreslås bli detsamma som i nuvarande handelsgymnasium, dvs. 7 veckotimmar.

Ämnet *distribution* (GU 9.6.2.4) är en påbyggnad av företagsekonomins distributiva moment och ingår endast i distributivt alternativ. Momentet marknadsanalys utbyggs inom ämnet distribution till ett relativt omfattande studium av ekonomisk-geografiska faktorer som inverkar på marknaderna både inom och utom landet. GU föreslår att ämnet distribution skall få samma timtal som ämnet distribution och den speciella geografikursen nu har i handelsgymnasiet, dvs. 7 veckotimmar.

Inom administrativt alternativ är *förvaltning* enligt GU:s förslag karaktärsämne. Avsikten är att fördjupa elevernas kunskaper om statlig och kommunal förvaltningsorganisation och om förvaltningens verksamhetsformer. GU föreslår att förvaltning får 7 veckotimmar vilket är samma timtal som i nuvarande handelsgymnasium.

Undervisningen i *rättskunskap* (GU 9.6.2.6) skall enligt GU:s förslag ge eleverna en översiktlig kunskap om de delar av juridiken som har direkt betydelse för deras framtida verksamhet. Ämnet föreslås få behålla nuvarande 2 veckotimmar.

Som alternativ till rättskunskap föreslås att det ekonomisk-språkliga alternativets elever skall få välja *praktiskt sekreterararbete* (GU 9.6.2.7). De kunskaper eleverna förvärvat inom stenografi och maskinskrivning samt kursen i kontorsteknik behöver enligt GU:s mening kompletteras för mer kvalificerade sekreteraruppgifter. Undervisningen i ämnet har särskild tonvikt lagd på praktiska övningar.

GU anser att den särskilda *estetiska undervisningen* (GU 9.7) schematiskt kan uppdelas på dels orienterande moment, dels olika former av aktivt utövande. Det orienterande momentet bör enligt förslaget avse alla elever. I fråga om aktivt utövande på det estetiska området bör däremot valfrihet föreligga. GU föreslår därför dels ett allmänt orienterande ämne kallat konst- och musikhistoria, dels valfrihet mellan musik och teckning.

Det nya ämnet *konst- och musikhistoria* (GU 9.7.3.1) anses böra samverka med andra ämnen, främst historia och svenska. Allmän orientering skall ges om stilarter, konstnärer och uttrycksmedel. Det konst- och musikhistoriska stoffet skall enligt GU:s förslag integreras bl. a. genom att musik- och teckningslärarna samtidigt medverkar i undervisning med sammanslagna klasser.

För att individuella intressen skall kunna tillgodoses framlägger GU en kursplan i *musik* och *teckning* (GU 9.7.3.2 och 9.7.3.3), som ger stor frihet att välja mellan olika arter av estetiskt skapande. För att underlätta individualisering av undervisningen i teckning föreslås att delningstalet för undervisningsavdelning i detta ämne blir 20 (GU 9.7.1.2).

GU framhåller att utredningen inte funnit det möjligt att inom gymnasiet

ekonomiska och tekniska lärokurser bereda utrymme för obligatorisk undervisning i de estetiska ämnena. Gymnasiekonstruktionen medger emellertid att elever kan få frivillig undervisning i dessa ämnen.

Konst- och musikhistoria skall enligt GU:s förslag på övriga lärokurser tilldelas 1 veckotimme i vardera första och andra årskursen. Detsamma föreslås gälla ämnena musik och teckning.

Inom humanistisk och samhällsvetenskaplig lärokurs föreslår GU såsom förut nämnts en *estetisk variant* (GU 9.7.2) med specialisering på musik, teckning eller dramatik.

Den estetiska specialiseringen på teckning, musik eller dramatik föreslås få 3 veckotimmar i vardera av årskurserna 2 och 3 genom utbyte mot ett modernt språk. Inom övriga lärokurser skall eleverna beredas möjlighet att frivilligt delta i den estetiska specialiseringen.

Frivillig undervisning utanför schemat i instrumentalmusik, körsång, teckning och dramatik har behandlats under avsnittet 3.3.1.3.

I *gymnastik* (GU 9.8.1) föreslår GU att undervisningen inriktas på konditionsfrämjande övningar. GU framhåller, att det ej finns något fysiologisk-medicinskt motiv för att inlära speciella gymnastiska eller idrottsliga färdigheter. Väsentligast är att en tränande effekt uppnås. Undervisningen bör därför ge möjlighet till en varierad individuell träning och motion.

GU föreslår att ämnet gymnastik likformigt för samtliga lärokurser tilldelas sammanlagt 8 veckotimmar, fördelade med 3 veckotimmar i vardera av årskurserna 1 och 2 samt 2 veckotimmar i årskurs 3. Förslaget innebär en minskning i jämförelse med timtalet i det nuvarande allmänna gymnasiet, ingen förändring i jämförelse med handelsgymnasiet och en ökning i jämförelse med det tekniska gymnasiet.

Frivillig undervisning utanför schemat i gymnastik har behandlats under avsnittet 3.3.1.3.

Beträffande *friluftsverksamheten* (GU 9.8.2) föreslår GU inte någon ändring i gällande bestämmelser i avvaktan på förslag från den sittande skolarbetstidsutredningen.

3.4.1.3 Timplanen för gymnasiet

I följande sammanställningar 2—5 återges GU:s förslag till timplan för gymnasiet (GU 9.11.6 och Läroplan för gymnasiet, SOU 1963: 42 s. 59 ff.). Härvid användes såsom beteckningar för de olika studiekurserna de förkortningar som framgår av närmast följande sammanställning 1.

1. Översikt över gymnasiets studiekurser, alternativ och varianter

Studiekurser	
<p><i>Årskurs 1</i></p> <p>Humanistisk-samhällsvetenskaplig (Hum-Sh)</p> <p>Ekonomisk (Ek)</p> <p>Naturvetenskaplig (Na)</p> <p>Teknisk (Te)</p> <p><i>Årskurs 2</i></p> <p>Humanistisk (Hum)</p> <p>jämte fyra varianter:</p> <p>halvklassisk (Ha)</p> <p>helklassisk (He)</p> <p>estetisk (Es)</p> <p>social (So)</p> <p>Samhällsvetenskaplig (Sh)</p> <p>jämte två varianter:</p> <p>estetisk (Es)</p> <p>social (So)</p> <p>Ekonomisk (Ek)</p> <p>jämte en variant:</p> <p>social (So)</p> <p>Naturvetenskaplig (Na)</p> <p>Teknisk (Te)</p>	<p><i>Årskurs 3</i></p> <p>Humanistisk (Hum)</p> <p>jämte fyra varianter:</p> <p>halvklassisk (Ha)</p> <p>helklassisk (He)</p> <p>estetisk (Es)</p> <p>social (So)</p> <p>Samhällsvetenskaplig (Sh)</p> <p>jämte två varianter:</p> <p>estetisk (Es)</p> <p>social (So)</p> <p>Ekonomisk (Ek)</p> <p>med fyra alternativ:</p> <p>ekonomisk-språkligt (Esp)</p> <p>jämte en variant:</p> <p>social (So)</p> <p>kameralt (Ka)</p> <p>distributivt (Di)</p> <p>administrativt (Ad)</p> <p>Naturvetenskaplig (Na)</p> <p>Teknisk (Te)</p> <p>med fyra alternativ:</p> <p>maskintekniskt (M)</p> <p>byggtkniskt (B)</p> <p>eltekiskt (El)</p> <p>kemitekiskt (K)</p> <p><i>Årskurs 4</i></p> <p>Teknisk (Te)</p> <p>med sex alternativ:</p> <p>maskintekniskt (M)</p> <p>anläggningstekniskt (Ba)</p> <p>husbyggnadstekniskt (Bh)</p> <p>elkrafttekiskt (Elk)</p> <p>teletekniskt (Elt)</p> <p>kemitekiskt (K)</p>

2. Timplan för årskurs 1

Ämne	Studiekurs				
	Alla	Hum-Sh	Ek ¹	Na	Te ¹
Svenska	3				
Engelska	3				
B-språk ²	3				
C-språk ²		4	4	4	
Historia	2				
Samhällskunskap	3				
Matematik		5 ³	3	5	5
Fysik				2,5	2,5
Kemi				2,5	2,5
Naturvetenskap		5	3 ³		
Företagsekonomi			4		
Maskinskrivning			2		
Teknologi					6
Konst- och musikhistoria		1		1	
Musik eller teckning		1		1	
Gymnastik	3				
Timmar till förfogande	1				
Summa	18	16	16	16	16
Summa studiekurs		34	34	34	34

¹ Utanför timplanen för ekonomisk studiekurs 20 tim. kontorsteknik samt för teknisk studiekurs 2 vtr praktik i skolverkstad.

² B-språk = språk som elev läst i grundskolan (tyska eller franska).

C-språk = nybörjarspråk, nämligen tyska, franska, ryska, spanska, italienska, portugisiska eller finska.

Elev må välja två nybörjarspråk (på teknisk studiekurs ett), som då vardera får 4 vtr.

³ Fritt val mellan två kurser.

3. Timplan för humanistiska och samhällsvetenskapliga studiekurser¹
i årskurs 2 och 3

Ämne	Årskurs 2			Årskurs 3			Summa lärokurs (inkl. årskurs 1)	
	Studiekurs			Studiekurs			Hum	Sh
	Båda	Hum	Sh	Båda	Hum	Sh		
Svenska	3			4			10	10
Engelska		2+1 ²	2		3	3 3+1 ⁷	9	5-8
B-språk	3				3+1 ²		10	6-10
C-språk	3				3+1 ⁷		11	7-11
Jämförande språk- kunskap		3					3	
Latin		(7) ³			(7) ³		(14)	
Grekiska		(4) ⁴			(4) ⁵		(8)	
Historia	4			2			8	8
Religionskunskap ...				2,5			2,5	2,5
Filosofi				2			2	2
Psykologi	2						2	2
Samhällskunskap ...	3			4,5			10,5	10,5
Matematik			2			4	5	11
Naturvetenskap ...		2	4				7	9
Konst- och musik- historia	1						2	2
Musik eller teckning	1						2	2
Gymnastik	3			2			8	8
Timmar till förfogan- de	1			2			4	4
Summa	24	8	8	19	11	11	96	96
Summa studiekurs		32	32		30	30		

¹ Genom utbyte av ett modernt språk i årskurs 2 och 3 mot estetiskt specialämne (teckning, musik eller dramatik) eller socialkunskap (3 vtr i vardera årskurs 2 och 3) erhålles estetisk respektive social variant.

² Beteckningarna 2+1 och 3+1 markerar att eleverna under 2 respektive 3 vtr läser samma kurs som elever i annan studiekurs eller annat alternativ. Ämnet kan samläsa under dessa timmar.

³ Latinläsande (Ha) har ej jämförande språkkunskap och samhällskunskap samt endast 1 vte psykologi.

⁴ Grekiska (He) läses av latinläsande elever. De har endast ettdera av B- och C-språken samt endast 2 vtr engelska.

⁵ Latinläsande (Ha) kan fritt välja att fortsätta två moderna språk med vardera 3 vtr. Valet kan stå mellan engelska, B-språk och C-språk. De har vidare 2,5 vtr samhällskunskap. Beträffande grekiskläsande se not 6.

⁶ Grekiska (He) läses av latinläsande elever. De har därvid endast ett modernt språk (3-1=2 vtr) som kan samläsa med andra studiekurser eller alternativ.

⁷ I de fall där C-språket i årskurs 3 är annat språk än tyska eller franska erhåller det 5 vtr. Annat språk minskas med 1 vte.

4. Timplan för ekonomisk studiekurs¹ i årskurs 2 och 3

Ämne	Årskurs 2	Årskurs 3			Summa lärokurs (inkl. årskurs 1)	
		Alternativ			Alternativ	
		Alla	Esp	Övriga	Esp	Övriga
Svenska	3	3			9	9
Engelska	2		3+1 ³	} 3	9	5- 8
B-språk	3		3+1		10	6- 9
C-språk	3		3+1 ⁴		11	7-10
Historia	2				4	4
Psykologi		2			2	2
Samhällskunskap	3	3,5			9,5	9,5
Matematik	3/0 ²			3	3	9
Naturvetenskap					3	3
Företagsekonomi	6			3	10	13
Övriga ekon. läroämnen				7 ⁶		7
Rättskunskap		2			2	2
Praktiskt sekreterarbete			(2) ⁵		(2)	
Maskinskrivning	3				5	5
Stenografi	0/3 ²		4		7	
Gymnastik	3	2			8	8
Timmar till förfogande	1	1,5			3,5	3,5
Summa	32	14	16	16	96	96
Summa studiekurs			30	30		

¹ Genom utbyte av ett modernt språk i årskurs 2 och 3 (Esp) mot socialkunskap erhålles social variant.

² Val mellan matematik och stenografi.

³ Beteckningen 3+1 markerar att eleverna under 3 vtr läser samma kurs som elever i annan studiekurs eller annat alternativ. Ämnet kan samläsas under dessa timmar.

⁴ Beträffande annat C-språk än tyska och franska i årskurs 3 (Esp) se timplan 3, not 7.

⁵ Kan väljas i stället för rättskunskap.

⁶ Kameralt alternativ: redovisning. Distributivt alternativ: distribution. Administrativt alternativ: förvaltning.

5. Timplan för naturvetenskapliga och tekniska studiekurser
i årskurs 2, 3 och 4

Ämne	Årskurs 2			Årskurs 3			Årskurs 4	Summa lärokurs (inkl. årskurs 1)	
	Studiekurs			Studiekurs			Studie- kurs	Na	Te
	Båda	Na	Te ¹	Båda	Na	Te ¹	Te		
Svenska	3				3	2		9	8
Engelska	2							5-7	5
B-språk		3	3 ²		2			3-8	17
C-språk				4-9					
Historia		4	2					6	4
Religionskunskap					1,5			1,5	
Filosofi					2			2	
Psykologi		1					2 ³	1	2
Samhällskunskap					2,5	2		5,5	5
Matematik	5			6				16	16
Fysik	4			4				10,5	10,5
Kemi	4							6,5	6,5
Biologi					5			5	
Teknologi			5						11
Övriga tekn. läroämnen ⁴						12,5	29		41,5
Företagsekonomi							3		3
Konst- och musikhistoria		1						2	
Musik eller teckning ...		1						2	
Gymnastik	3			2				8	8
Timmar till förfogande .	1				2	1,5		4	3,5
Summa	22	10	10	12	18	18	34	96	130
Summa studiekurs		32	32		30	30	34		

¹ Utanför timplanen 2 vtr praktik i skolverkstad i årskurs 2 samt 10 tim. arbetsstudier i årskurs 3.

² Kan vara C-språk endast om eleven i årskurs 1 valt C-språk.

³ Ergonomi.

⁴ Se timplanerna 6 a)—d).

6. Timplaner för tekniska läroämnen i årskurserna 3 och 4

a) Maskintekniskt alternativ

Ämne	Årskurs 3	Årskurs 4	Summa
Konstruktion	5,5	5,5	11
Energi	2	5	7
Produktion	3	7,5	10,5
Reglerteknik		4	4
Elteknik	2	2	4
Specialarbete		5	5
Summa	12,5	29	41,5

b) Byggtekniska alternativ

Ämne	Årskurs 3	Årskurs 4			Summa	
		Alternativ			Alternativ	
		Båda	Ba	Bh	Ba	Bh
Byggteknik	4	2			6	6
Konstruktion	6	7,5		4	13,5	17,5
Produktion		5			5	5
Planering		3		3	3	6
Anläggning			9	2	9	2
Geodesi	1	— ¹			1	1
VVS		1			1	1
Maskinteknik	1,5				1,5	1,5
Elteknik		1,5			1,5	1,5
Summa	12,5	20	9	9	41,5	41,5

¹ Fyra dagars fältmätövningar vid höstterminens början.

c) Eltekniska alternativ

Ämne	Årskurs 3	Årskurs 4			Summa	
		Alternativ			Alternativ	
		Båda	Elk	Elt	Elk	Elt
Ellära	7				7	7
Elmaterial		3			3	3
Elektronik	3,5		4	6	7,5	9,5
Reglerteknik		4,5			4,5	4,5
Telekommunikation				7		7
Systemteknik				4,5		4,5
Elmaskiner			7,5		7,5	
Elanläggning			10		10	
Elkraft				4		4
Maskinteknik	2				2	2
Summa	12,5	7,5	21,5	21,5	41,5	41,5

d) Kemitekniskt alternativ

Ämne	Årskurs 3	Årskurs 4	Summa
Fysikalisk kemi	4,5		4,5
Organisk kemi	6		6
Biokemi		3	3
Analytisk kemi		11	11
Apparatteknik		7	7
Teknisk kemi		4	4
Elteknik	2		2
Specialarbete		4	4
Summa	12,5	20	41,5

GU föreslår vidare dels att vid undervisningen i vissa ämnen i årskurs 1 klass skall få delas, dels bestämmelser om delning av klass vid laborationer och konstruktionsövningar och dels att i vissa fall samläsning skall äga rum. Beträffande den närmare utformningen av förslaget torde få hänvisas till GU:s betänkande (GU 9.11.6).

Som förut nämnts betonar GU vikten av att minska ämnessplittringen på gymnasiet. GU har strävat efter att nedbringa *antalet samtidigt lästa ämnen*. En jämförelse i detta hänseende mellan GU:s läroplansförslag samt tidigare läroplaner och läroplansförslag är av flera skäl vanskelig framhåller utredningen (GU 9.11.7). GU anser sig dock kunna konstatera att utredningens förslag i regel i varje årskurs är något fördelaktigare när det gäller ämneskoncentration.

3.4.1.4 Undervisningens utformning

Som tidigare (bl. a. i 3.1.1) redovisats anser GU att ett gymnasiets viktigaste mål är att utveckla goda arbetsvanor hos eleverna. Det innebär bl. a. att gymnasiet skall ge sina elever möjlighet att förvärva en god studieteknik och arbetsutbildning. GU framhåller att detta knappast kan ske genom enbart direkta kunskaper i studieteknik (GU 10.2.1). Det centrala bör enligt GU:s uppfattning vara att skapa sådana verksamhetsformer att eleven stimuleras att söka sig fram på egen hand och att förvärvad förmåga till självständigt ställningstagande kommer till sin rätt. GU vill åstadkomma detta genom en systematisk och stegvis uppbyggnad av lärogången med ett allt större inslag av självständiga arbetsformer. GU:s plan för det pedagogiska arbetet innebär, att systemet med läxor från det ena undervisningstillfället till det andra (dagläxor) successivt ersättes av s. k. långläxor, vilka i sin tur vidgas till inslag av s. k. betingsuppgifter. I årskurs 3 skall varje elev utföra ett specialarbete under lärares handledning.

GU föreslår att övergången från dagläxor till *långläxor* skall ske under loppet av årskurs 1 i praktiskt taget alla ämnen med undantag för nybörjarspråk, där övergång till långläxsystemet kan uppskjutas till andra årskursen. Fr. o. m. årskurs 2 skall långläxor med ett redovisningsintervall av en vecka tillämpas generellt i den mån ej betingsstudium förekommer (GU 10.2.3). GU understryker att redovisningstillfällena för olika ämnen bör spridas över arbetsveckan så att eleverna får jämnast möjliga arbetsbelastning. Tillämpningen av långläxsystemet innebär en förskjutning från klassundervisningen i den vanliga utformningen mot mer handledande undervisning, vars riktpunkt är att föra in eleverna i problemställningar, ge direktiv för hur dessa skall angripas och anvisa hjälpmedel för uppgifter.

Nästa steg i GU:s program för undervisningens utformning utgörs av *betingsläsningen* (GU 10.2.4) som utredningen beskriver på följande sätt.

Betinget kan schematiskt uppfattas som en förlängd långläxa, som en tillämpning av långläxans teknik på ett något större avsnitt. De ämnen som

betingsläses uppdelas i avsnitt som spänner över större områden och för vilka längre studietid ges. Avsnitten (betingen) redovisas i ett sammanhang vid periodens slut. Betingsläsningens syfte är att hos eleverna uppöva förmågan att mer självständigt bearbeta och ta ställning till ett förelagt kursmaterial och på egen hand lösa mer omfattande arbetsuppgifter. Den ökar även möjligheten till mer individualiserad arbetstakt och fördjupning och ger tillfälle för eleven att friare disponera sin tid, vilket samtidigt ställer krav på elevens förmåga till arbetsplanering.

Detta studium förutsätter vidare att den nuvarande typen av klassundervisning till större eller mindre del avlöses av friare former för handledning och studium inom det ämnet tilldelade timtalet. Den samlade schematiden för ett ämne fördelas under en betingsperiod på genomgång, handledning, självstudium och redovisning, varvid en icke obetydlig del av schematiden friställes för elevens eget arbete.

GU föreslår att betingsläsningen skall förekomma under höstterminen i andra årskursen i minst ett ämne och under följande terminer i minst två ämnen. Till en början bör betingsperioderna motsvara ca två veckors vanligt skolarbete.

Med hänsyn till att den totala arbetsbördan i gymnasiet inte skall öka utan i stället minska anser GU att den ökade självständiga insatsen vid betingsläsning skall kompenseras genom minskning av elevens lektionstid.

GU framhåller att man inte får bortse ifrån att de individuella förutsättningarna för att arbeta självständigt växlar. Dispositionen av tillgänglig lektionstid bör göras med hänsyn härtill. Vissa elever kan ges mera frihet, medan andra kan behöva mera handledning. GU har särskilt beaktat detta i sitt förslag till anvisningar i läroplanen.

GU anser att i samband med betingsläsning större krav kommer att ställas på lärarnas arbetsplanering dels på längre sikt, dels för kortare delar av en betingsperiod. I läroplansförslaget har därför GU förutsatt att viss del av lärarnas lektionstid under betingsperioden skall friställas för planeringsarbete.

Beträffande formerna för redovisning av betingen framhåller GU det angelägna i att inte alltför mycket tid bindes för muntlig redovisning inför alla elever.

Specialarbete skall enligt GU:s förslag utföras i årskurs 3 av alla elever (GU 10.2.6). Valet av arbetsuppgift bör förläggas till slutet av årskurs 2. GU konstaterar att specialarbetet har vissa beröringspunkter med det tidigare s. k. enskilda arbetet. GU lägger stor vikt vid att specialarbetet föregås av en systematisk träning i den erforderliga arbetstekniken samt därefter följes av en aktiv, fortlöpande handledning. Sin principiella syn på specialarbetet sammanfattar GU på följande sätt.

Liksom beträffande betingsstudierna ser GU i specialarbetet ett betydelsefullt instrument för förnyelse av skolans inre arbete. Specialarbetet ger de största möjligheterna att realisera ett fritt arbetssätt i grupp eller individuellt och blir en probersten på undervisningens utformning. Det ger större möjligheter än betingen att ställa problem och utvälja studiefält oberoende av ämnesgränser.

Det ger också tillfälle att tillämpa arbetssätt som i stor utsträckning kan anknyta till vad eleven kommer att möta som naturligt inom arbetslivet och vid fortsatta studier.

Valet av uppgift för specialarbetet behöver enligt GU:s förslag inte göras inom lärokursens karaktärsämnen. Uppgiften bör kunna utföras i alla ämnen och gränsområden mellan ämnen. Specialintressen vid sidan om schemat bör också få komma till uttryck.

Liksom i fråga om betingsstudierna understryker GU vikten av att de givna uppgifterna göres beroende av elevens förmåga och tillgänglig tid. Uppgiften bör vidare inte väljas i ämne, där elevens prestationer är svaga.

GU anser vidare att arbetsuppgifterna i stor utsträckning kan utformas så att grupparbete blir det normala arbetssättet.

GU understryker betydelsen av kontinuerlig handledning. Läraren skall medverka härtill i skolan under viss tid. De särskilda »timmar till förfogande» som GU föreslår, skall bl. a. användas för detta ändamål. Även handledare utanför den vanliga lärarkretsen skall kunna utnyttjas.

GU anser slutligen att graderade omdömen om elevernas prestationer i specialarbetet ej skall ges men föreslår att arbetets art och innehåll skall anges i slutbetyget med viss utförlighet.

GU framhåller att det självständiga arbetet förutsätter att eleverna får träning i *studieteknik*. Gymnasiet skall i detta hänseende bygga vidare på grundskolan (GU 10.2.2). Erfarenheterna från försöksgymnasiet anses visa att den grundläggande inlärningspsykologiska orienteringen liksom diagnostiseringen av de individuella studievanorna rönt uppskattning. Studietekniken bör vidare infogas som ett naturligt element i varje ämne.

På grundval av erfarenheterna från försöksgymnasiet och särskilda undersökningar föreslår GU bl. a. följande (GU 10.2.2).

Vid studiernas början bör eleverna erhålla information särskilt om gymnasiets organisation och arbetsformer under en särskild *introduktionsdag*. Härvid presenteras också skolans lokaler samt gymnasiets olika elevvårdande organ och deras uppgifter. Introduktionsdagen skall även omfatta grundläggande inlärningspsykologisk orientering, som sedan fortsättes under timmar till förfogande. Den studietekniska träningen skall i övrigt inte begränsas till diverse studietekniska detaljer utan ta sikte på elevernas totala anpassning i studiesituationen. De särskilda studietekniska problemen för olika ämnesgrupper skall behandlas i anslutning till de olika ämnena. Den intensifierade och individualiserade träningen i studieteknik förutsätter en indelning i mindre grupper än hel klass. GU föreslår därför *delning av klass* i årskurs 1 under sammanlagt 4 veckotimmar, benämnda grupptimmar, avsedda för en individuellt präglad handledning i studieteknik. En grupptimme förläggs till svenska, en till ämnesgruppen historia/samhällskunskap, en till engelska/B-språk och en till ämnesgruppen

fysik/kemi alternativt naturvetenskap eller företagsekonomi. GU betonar att grupptimmarna ej är avsedda för ytterligare stoffinläring.

I samband med undervisningens utformning diskuterar GU även från principiella synpunkter *hjälpmedlens roll i undervisningen* (GU 10.4). Utöver hjälpmedlens uppgift att konkretisera undervisningen framhåller GU särskilt möjligheten att med användning av lämpliga hjälpmedel främja friare arbetsformer. Bl. a. anser GU att det tryckta studiematerialet bör ges en sådan utformning att det aktiverar eleven till ett självständigare ställningstagande till stoffet. Vidare bör i ökad omfattning sådant material utnyttjas som kan bearbetas utan lärarens kontinuerliga stöd, t. ex. brevkurser och programmerade läroböcker. GU förutser att hjälpmedlen i framtiden i viss utsträckning kan komma att ersätta insatser av lärare. En elev som följt mindre studiekurs kan t. ex. komplettera ett bortvalt ämne genom att under skolans uppsikt studera en brevkurs. Även i den reguljära undervisningen kan hjälpmedel komplettera och delvis fylla lärarens uppgifter. GU framhåller t. ex. betydelsen av skol-TV i detta sammanhang.

GU konstaterar att *provens* uppgift är att vara ett hjälpmedel för planeringen av undervisningen och att bidra till att kontrollera uppnådda resultat (GU 10.5). Vad som främst bör bli föremål för kontroll är enligt GU:s mening elevernas omdöme och skicklighet att använda sina kunskaper och färdigheter. Därför bör memoreringen inte kontrolleras i större utsträckning utan sådan kontroll bör i betydande omfattning kunna överlåtas på eleverna själva.

För att tillfredsställande kunna planera undervisningen behöver läraren s. k. diagnostiska prov. Dessa har till uppgift att klarlägga elevernas svårigheter i olika delar av kursen. GU framhåller att särskild uppmärksamhet bör ägnas sådana partier av ett ämne som utgör en nödvändig förutsättning för undervisningen i andra delar av ämnet. Diagnostiska prov behövs enligt GU:s uppfattning också i orienteringsämnen. Behovet härav ökar då undervisningen inriktas på förståelse av samband och redovisning av större sammanhang. Vid utformningen är det av särskild vikt att i första hand se till att proven speglar för ämnet väsentliga mål.

GU framhåller att enbart muntliga prov skulle, när det gäller större elevgrupper, ta orimligt lång tid i anspråk. Ett effektivare och snabbare sätt är att skaffa sig upplysningarna genom skriftliga diagnostiska prov. Olika provtyper bör kunna användas, men GU finner det troligt att det är fördelaktigast med prov till vilka kan ges entydiga svar, dvs. den typ av prov som i anglosaxisk litteratur brukar betecknas »objective tests». Fördelarna med dessa prov är enligt GU:s mening att eleverna kan ges tillfälle att besvara många frågor och att proven ofta är mycket läträttade. Då dessa prov är svåra att konstruera, förmodar GU att de endast kommer att kunna användas i begränsad omfattning. GU betonar vidare att kravet på provens kvalitet måste ställas högt och garanteras genom sakkunnig prövning.

För bedömning av möjligheten att använda prov med entydiga svar på gymnasiet har GU låtit utarbeta exempel på dylika prov. Dessa är emellertid inte slutbearbetade och har t. ex. inte utprovats och standardiserats. GU föreslår att dessa provexempel överlämnas till skolöverstyrelsen för vidare bearbetning och försöksverksamhet.

GU finner det angeläget att kunskapskontrollen utformas på sådant sätt att ej för lång tid bindes till skrivningar eller muntliga förhör. En rättvis bedömning kräver å andra sidan att varje elev får ge prov på sina kunskaper och färdigheter vid ett flertal tillfällen under läsåret. Tack vare de senare årens utveckling i fråga om olika metoder för kunskapsredovisningar bör det enligt GU:s mening finnas goda möjligheter att förverkliga detta program.

Förslaget om skriftliga prov finner GU i vissa avseenden avvika från av skolöverstyrelsen utfärdade rekommendationer i fråga om vissa typer av skriftliga prov — s. k. lappskrivningar. GU framhåller emellertid att de inskränkningar i användningen av sådana prov som skolöverstyrelsen rekommenderat är motiverade av ett rådande överdrivet bruk av prov av dålig konstruktion. De skriftliga prov som nu rekommenderas har däremot enligt GU:s mening goda förutsättningar att motsvara målsättningen för gymnasiets undervisning.

I GU:s förslag har även behovet av muntliga förhör i olika former beaktats liksom inslag av skriftliga prov av mer traditionell typ, t. ex. i uppsattsform. GU anser det emellertid synnerligen angeläget att den totala tiden för muntliga och skriftliga prov nedbringas till förmån för det egentliga undervisningsarbetet. Åtskilliga av de längre skrivningarna bör sålunda minskas i antal och flertalet prov förläggas till ämnenas egna timmar.

Frågan om centralt utgivna skriftliga prov som hjälpmedel för betygsättningen liksom frågan om central framställning av prov behandlas senare (6.2.1.1 respektive 8.1.1.1).

3.4.1.5 Skolsocial verksamhet

GU understryker vikten av olika elevvårdande åtgärder och hänvisar till att sådana åtgärder blir speciellt nödvändiga med hänsyn till den vidgade rekryteringen till gymnasiet. GU erinrar vidare om att detta synsätt godtagits för grundskolan samt anser att de skolsociala anordningarna bör förstärkas i gymnasiet (GU 14.1).

GU understryker att den successiva differentieringen av gymnasiet förutsätter en fortlöpande *studie- och yrkesorientering* genom hela gymnasiet (GU 14.2). Ett särskilt program föreslås därför för denna del av gymnasiets verksamhet. Det omfattar huvudmomenten studieorientering, yrkesorientering, anlagsorientering och enskild vägledning.

I första årskursen läggs tonvikten dels vid den allmänna introduktionen i gymnasiet, dels vid det förestående valet av studieväg i årskurs 2. Med hänsyn till att differentieringen inom den tekniska studiegången börjar fr. o. m. års-

kurs 3 flyttas för denna studiegång en del av den senare delen av programmet till andra årskursen. Den grundläggande yrkesorienteringen avser att förbereda eleverna för val av fortsatt utbildningsväg eller yrkesverksamhet efter gymnasiet. Inom ämnet samhällskunskap bör därvid i årskurs 1 ingå den generella yrkesorienteringen, vars uppgift är att dels ge eleverna ett vidare perspektiv på yrkesutövningen som funktion i samhällslivet, dels förbereda andra former av yrkesorientering.

Denna generella information skall sedan fördjupas, aktiviseras och konkretiseras i speciell yrkesorientering som börjar i årskurs 2. GU betraktar det som värdefullt att försök göres med att samla verksamheten till en vecka i andra årskursen. Syftet med denna vecka är att ge eleverna tillfälle att — genom studiebesök på arbetsplatser, intervjuer och genom andra arrangemang inom eller utom skolan — närmare sätta sig in i de yrken eller yrkesområden som de intresserar sig för (GU 14.2.3.2). Även om anordningen med en sådan speciell yrkesorienteringsvecka ej tillämpas skall dock elev under alla förhållanden kunna erhålla ledighet från undervisningen för att under någon dag erhålla mer omfattande information.

I tredje och för teknisk lärokurs även i fjärde årskursen blir inriktningen starkare på det förestående utbildnings- och yrkesvalet. Den enskilda orienteringen får först då rent yrkesvägledande karaktär. Ofta bör den avse utbildningsplanering. Ett nära samarbete med arbetsmarknadsverket förutsättes. Det bör också finnas möjlighet till grundligare anlagsundersökningar i individuella fall.

Under rubriken *elevvård* (GU 14.3) behandlar GU åtgärder som är att hänföra till skolläkarverksamhet, skolpsykologverksamhet, disciplinfrågor, hjälp och råd i personliga frågor, studiehjälp samt elevernas föreningsliv och självstyrelse.

Disciplinfrågorna liksom behovet av befattningshavare för den elevvårdande verksamheten (GU 14.4) behandlas i det följande under avsnitten 6.2.1.3 respektive 7.3.1.

GU understryker betydelsen av att skolans olika befattningshavare samverkar i den elevvårdande verksamheten. Således har skolläkare, skolsköterskor och skolpsykologer viktiga uppgifter i samband med studie- och yrkesvägledningen.

GU fäster även stor vikt vid att elevernas fritidsverksamhet och annan självverksamhet uppfattas som komplement till undervisningen. Eleverna bör också på olika sätt kunna medverka vid utformningen av skolans verksamhet. Särskilt bör elevrådet härvid kunna spela en viktig roll.

Med hänvisning till 1962 års studiehjälpsutredning tar GU inte upp frågan om *studiesocialt* stöd.

GU har också framfört vissa allmänna synpunkter på *specialundervisningen* i gymnasiet och dess organisation. Någon utredning angående behovet härav har emellertid ej framlagts. GU föreslår att skolöverstyrelsen får i uppdrag att utreda denna fråga och framlägga därav föranledda förslag (GU 9.15).

3.4.2 Yttranden

I yttrandena över tim- och kursplaner har naturligen de enskilda ämnenas innehåll och omfattning kommit att tilldra sig störst intresse. Materialet är utomordentligt rikt och kan givetvis endast i största korthet redovisas här. Det blir emellertid av betydande värde vid den bearbetning av GU:s läroplansförslag som det vid bifall till propositionen ankommer på skolöverstyrelsen att slutföra.

Bland GU:s principiella utgångspunkter vid konstruktion av tim- och kursplaner har frågan om antalet schemabundna veckotimmar särskilt uppmärksamats. Förslaget att reducera timtalen tillstyrkes praktiskt taget allmänt, och till de synpunkter GU i detta sammanhang anfört beträffande elevernas arbetsbörda ansluter sig ett stort antal remissinstanser. Man anser sålunda att arbetsbördan måste minska och understryker samtidigt GU:s påpekande att arbetsbördan kan ha olika tyngd för olika elever inom samma lärokurs.

Skolöverstyrelsen framhåller i anslutning härtill att pressen på eleverna i många fall snarare beror på elevernas höga krav på sig själva och strävan att få konkurrenskraftiga betyg än på skolans krav i och för sig. Vidare bidrar till de individuella variationerna inte bara skiftande begåvning utan också en rad andra faktorer, exempelvis den mer eller mindre goda och stimulerande arbetsmiljö hemmen erbjuder. Med all rätt framhåller GU, att skolan inte ensam får lägga beslag på elevernas disponibla tid, lika litet som den ensam kan ge dem den orientering och de kunskaper de behöver.

Överstyrelsen finner vidare GU:s förslag om veckotimtalen väl avvägda och motiverade. Att antalet schemabundna timmar minskar från 34 till 32 och 30 under årskurserna 1—3 är en rimlig konsekvens av den grundläggande principen, att till gymnasiets viktigaste uppgifter hör att lära och träna eleverna att arbeta självständigt. I sammanhanget framhåller överstyrelsen att det är ett lyckligt grepp att eleverna bereds möjlighet att inom ganska vida gränser individuellt öka och minska arbetsbördan genom utökade respektive minskade studieprogram.

TCO framhåller beträffande de principiella utgångspunkterna för läroplanens konstruktion att de argument, som GU framfört för föreslagna ändringar, är bärande och anser det särskilt angeläget att elevernas arbetsbörda på avsett sätt minskas. Det framstår nämligen som viktigt att gymnasieeleverna får tid till aktivitet även utöver studierna, t. ex. i föreningsarbete. Organisationen understryker därför att den minskade arbetsbördan måste få komma till uttryck inte bara i sänkt veckotimtal utan också vid avvägningen av innehållet inom de olika kurserna.

På några håll har man velat gå längre i reduktion av timtalet än GU föreslagit. Sålunda anför *kollegiet vid lärarhögskolan i Stockholm* följande.

Med tanke på att eleverna måste få tillfälle till egna studier i väsentligt högre grad än i det nuvarande gymnasiet vill kollegiet förorda ytterligare minskning åtminstone i årskurs 3 — inom de ekonomiska och tekniska lärokurserna företrädesvis i fackämnena, i övriga lärokurser i orienteringsämnena. Endast en ordentlig timplansreduktion kan garantera, att eleverna verkligen får sammanhängande tid till fördjupade studier i några ämnen.

Av dem som tillstyrkt reduktionen framförs åtskilliga synpunkter på förutsättningar, som måste vara uppfyllda, om dess syften skall uppnås. Sålunda anses att en generell timtalsänkning kommer att ställa höga krav på lärarnas kompetens och förmåga att omsätta det nya gymnasiets intentioner i praktiken. Intentionerna kan också äventyras, framhålles det, om inte kraftig upprustning sker av lokaler, bibliotek och hjälpmedel.

I vissa yttranden framföres den uppfattningen att en sänkning av timtalet inte garanterar en minskad arbetsbörda om kraven på undervisningens resultat skall upprätthållas. Man ifrågasätter om inte en förskjutning av arbetet från lektionstid till övrig tid kan komma att ske så att det stora flertalet elever får en ökning av den totala arbetsbördan.

Enligt *historisk-filosofiska sektionen i Uppsala* hotar timtalsreduceringen att medföra en viss minskning av den allmänna kunskapsnivån och kan, churu i sig själv ofrånkomlig, leda till en för universitetsstudier menlig sänkning av kunskapsnivån.

I några yttranden ifrågasättes eller föreslås en ökning av veckotimtalerna inom vissa lärokurser, främst den tekniska, där man särskilt värnar om fackämnenas ställning.

LO anser liksom GU att den schemabundna tiden i det nuvarande tekniska gymnasiet är för stor. Eftersom LO önskar att fler timmar anslås åt tekniska ämnen men inte vill minska i andra ämnen, vill LO ifrågasätta möjligheten av att timtalet ökas inom den tekniska lärokursen så att samtliga årskurser skulle omfatta 34 veckotimmar, varigenom ytterligare sex veckotimmar skulle kunna användas för tekniska ämnen. Samma timtal önskar *Sveriges hantverks- och industriorganisation* samt *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*. De två sistnämnda organisationerna anför följande.

Organisationerna delar utredningens uppfattning att nuvarande arbetsbörda i gymnasiet i regel är alltför stor och att den bör kunna reduceras. Däremot anser de det icke vara självklart att veckotimmarnas antal behöver vara just det av utredningen föreslagna och ej heller lika i alla lärokurser. Även om veckotimmarna i kurser där så anses erforderligt skulle fastställas till 34 i varje årskurs torde inga vådor från medicinsk eller pedagogisk synpunkt framträda i synnerhet som den tekniska utbildningen innehåller en mängd laborativa och andra moment med annat arbetssätt än de traditionella lektionernas. Erinras kan även om det förhållandet att fackskolorna föreslås få 35 veckotimmar i varje årskurs. För den tekniska lärokursen skulle en timplan med 34 veckotimmar i varje årskurs förena en begränsning av den schemabundna arbetstiden i förhållande till nuläget med ökad möjlighet att hålla kunskapsstoffet uppe på önskad nivå. Att hemarbetet i någon mån påverkas torde icke ändra bedömningen.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anför:

GU redovisar inte några preciserade motiv för sina förslag till just dessa timtal. Om man beaktar olika synpunkter, kan avvägningen i vissa fall böra bli en annan. En utökning av timtalet kan sålunda vara befogad för att bereda plats för ämnen, som är av betydelse för utbildningen, men som icke kommit med i de förslag, som utredningen framlagt.

Sveriges handelsgymnasiers riksförbund anför följande.

Det framgår ej av betänkandet, varför GU stannat just för de nämnda timtalen, som därför verkar något godtyckligt valda. Detta leder till att man kan överväga, om ej ett annat timtal bör vara att föredra, om man därigenom kan ge utrymme för ytterligare något ämne som bör ingå i utbildningen.

Förslaget om timmar till förfogande har inte mötts av några invändningar utan tillstyrkes tvärtom livligt av många av de remissinstanser som yttrat sig i frågan. Några remissinstanser har dock velat något reducera det av GU föreslagna timtalet för att härigenom bereda ökat utrymme åt vissa ämnen.

Skolöverstyrelsen framhåller att anordningen kan bli av stort värde om den rätt utnyttjas för de syften GU skisserat. Moment, som eljest knappast skulle komma till sin rätt, kan få plats inom schemats ram och lokala krafter och förutsättningar bidra till att göra undervisningen rikare och mer nyanserad, understryker överstyrelsen. Timmarna till förfogande erbjuder också speciellt goda möjligheter att använda skiftande undervisningsformer i avdelningar av växlande storlek. Överstyrelsen finner den tid, som anslagits för timmarna, rimlig under förutsättning att den ograverad får användas för de angivna ändamålen.

I fråga om ämnesstoffets organisation delar remissinstanserna genomgående GU:s uppfattning att ämnessplittring och dubbelläsning skall undvikas. Åtskilliga remissinstanser ställer sig också positiva till GU:s förslag om koncentration inom årskurserna. I några yttranden framhålls dock att den förordade koncentrationen kan innebära svårlösta schematekniska problem, att gapen i undervisningen kan bli alltför stora samt att samverkan med andra ämnen försvåras. *Läroverkslärarnas riksförbund* anser att koncentrationen inte bör göras obligatorisk utan bör anpassas till de lokala omständigheterna.

Vad GU anfört om vikten av att lärarna planerar sin undervisning så att samverkan kommer till stånd mellan de olika ämnena har föranlett kommentarer i en del yttranden.

Skolöverstyrelsen anför härom bl. a. följande.

Med den samverkan över ämnes- och schemagränser, som skall präglade det nya gymnasiet, blir en långsiktig planering under nära samråd bl. a. mellan olika lärare speciellt viktig. Gemensamma ämneskonferenser måste spela en större roll än hittills och klasskonferensen inte minst bli ett forum för samordning av kursmoment och metodik, givetvis utan att dess allmänt elevvårdande uppgifter därför får eftersättas. Särskilt innan lärarna hunnit bli förtrogna med de nya arbetsformerna, har denna planering en avgörande betydelse, som inte får un-

danskymmas av det i och för sig befogade påpekandet hos GU, att lärarens uppgift främst är att undervisa.

Läroverkslärarnas riksförbund delar GU:s synpunkter på samverkans uppgifter. Förbundet konstaterar dock att GU:s läroplansförslag uppvisar brister beträffande den horisontella samverkan. Förbundet framhåller vidare att de nya arbetsformerna kräver flera konferenser av såväl informell som formell art för planläggning av undervisningen på längre sikt, för integration med andra ämnen samt för samverkan med andra ämnen och samverkan med andra lärare. Även om för den enskilde läraren och för undervisningen mycket kan vinnas härigenom, innebär allt detta enligt förbundets mening en ytterligare belastning för läraren.

GU:s förslag att sammanföra stoff från nu skilda ämnen till ett och samma ämne, stundom betecknat som *b l o c k ä m n e*, diskuteras i åtskilliga yttranden och möts i vissa fall av betänkligheter. Bl. a. anses otillräcklig lärarkompetens innebära en risk för tankens förverkligande.

Skolöverstyrelsen ansluter sig till skapandet av blockämnena men anser att en sådan sammanslagning av olika moment icke kan genomföras utan svårigheter och risker. Överstyrelsen anför härom följande.

I varje fall kan man inte, innan lärarna hunnit få en mot det nya stoffet svarande utbildning, bortse från risken, att de delar av kursen, med vilka de själva känner sig minst förtrogna, kan komma att få en ytlig behandling. Till en sådan kan de dessutom lockas av ett stoff, som förefaller dem alltför stort i förhållande till det disponibla timtalet.

TCO hälsar med tillfredsställelse GU:s strävan att integrera och samordna stoffet till större enheter och ämnesblock och anser att ämnessplittringen härigenom bör kunna effektivt motverkas samtidigt som man ger möjlighet till en mer funktionell undervisning. Organisationen framhåller dock att lärarfrågan måste lösas på ett tillfredsställande sätt för att tankarna bakom förslaget skall kunna realiseras.

Sveriges köpmannaförbund ställer sig i viss utsträckning tveksamt till ämnesintegrationen och anför följande.

Ämnesintegration är enligt förbundets mening en utmärkt anordning på sådana stadier, i vilka eleverna redan bibringats grundläggande kunskaper, men bör med största försiktighet användas i de stadier och för de ämnen, i vilka grundkunskaper meddelas. Därför borde ämnesintegration tillgripas alldeles särskilt under tredje årskursen i gymnasiet men i övriga årskurser endast användas med stor urskillning.

Bland mera *a l l m ä n n a s y n p u n k t e r* på läroplansförslaget kan vidare framhållas att GU:s intentioner att modernisera och internationalisera ämnesstoffet hälsas med tillfredsställelse. Man anser emellertid inte att tankarna genomgående återspeglas i skilda ämnen.

Flertalet av dem som yttrat sig anser vidare att *k u r s p l a n e r n a* är alltför ambitiöst utformade. Vissa remissinstanser anser att avnämrintressena blivit

alltför väl tillgodosedda medan andra — såsom redan angivits — funnit att utrymmet för ämnen av särskild betydelse för avnämarna blivit för litet.

Vad GU anfört om behovet av överarbetning av läroplansförslaget understrykes i flera yttranden. Från universitetsläroplaner framhålls önskvärdheten av att experter från universiteten medverkar i det fortsatta läroplansarbetet.

Skolöverstyrelsen ger i sitt utlåtande en sammanfattning, som avser såväl GU:s som FU:s förslag, i vilken överstyrelsen beträffande läroplanerna anför bl. a. följande.

Vad angår förslagen till läroplaner finner överstyrelsen, att de på ett konsekvent och ändamålsenligt sätt förverkligar de mål som uppställts för de båda skolformerna. I anvisningarna för undervisningens utformande föreslås sådana undervisningsformer och arbetssätt som avser större variation i metod och möjlighet för eleverna att på ett mer självständigt sätt än tidigare inhämta kunskaper och planera det egna arbetet.

Förslagen till de enskilda ämnenas kursplaner innebär genomgående en modernisering av stoffet och en omgruppering av innehåll mellan ämnena i syfte att ge en mer sammanhållen och bättre överblickbar kunskap. De generella synpunkterna på undervisningens utformning har på ett väl genomfört och följdriktigt sätt kommit att prägla de enskilda ämnena, där undervisningen föreslås så utformad, att avvägningen mellan olika undervisningsformer, mellan lärarens kunskapsmeddelelse och handledning å ena sidan och elevernas självständiga verksamhet å den andra tillgodosetts.

Den höga ambitionsnivån har betonats. Det har stundom understrukits, att den skulle vara alltför hög. Delvis torde denna uppfattning bero på att man förutsatt en väsentligt mer ingående behandling av vissa moment, än utredningarna avsett, eller räknat med fullständig täckning av ett fält, som i vissa delar tänkts belyst genom exempel. Den roll skiftande grupp- och individualuppgifter måste få spela tycks inte sällan ha förbisetts. I vissa fall där stoffet ter sig alltför omfattande, kan en något annan utformning dock behöva övervägas. En viss koncentration av stoffmängden bör kunna utföras i det fortsatta läroplansarbetet.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anför följande.

De utförliga läroplansförslagen utgör enligt överstyrelsens uppfattning en mycket god grund för vidare bearbetning. Ett allmänt intryck synes dock vara, att de kanske i vissa avseenden syftar något för högt med hänsyn till den tid, som står till förfogande.

Universitetsläroplanförbundet anser att målsättningen i många fall satts så högt att den måste anses orealistisk och därför måste bli föremål för omprövning i syfte att ge planerna ett mera verklighetsbetonat innehåll med hänsyn till elevernas förmåga och de olika ämnenas timal. Förbundet anför vidare följande.

I förevarande sammanhang finns anledning påpeka att GU i många fall föreslår ett ökat inflytande för skolmyndigheterna beträffande den akademiska lärarutbildningen. Då det däremot gäller grundutbildningen innebär utredningens förslag minskade möjligheter för representanter för den högre undervisningen att göra sin stämma hörd. I anledning härav vill förbundet bestämt

hävda att de bästa garantierna för ett gott helhetsresultat skapas genom ett ömsesidigt samarbete och samråd mellan företrädare för den högre och lägre undervisningen.

Enligt *Läroverkslärarnas riksförbunds* mening är det nödvändigt att läroplanerna bearbetas så att de får ett realistiskt innehåll och en bättre anpassning till de olika ämnenas timal.

Folkpartiets ungdomsförbund anför följande.

Det är en allvarlig brist i läroplansbetänkandet att man inte i större utsträckning än vad som skett angivit de ungefärliga proportionerna mellan de olika föreslagna momenten. Först med en sådan ungefärlig uppskattning som bakgrund är det möjligt att ange om läroplanen förefaller tillfredsställande eller inte. Förbundet vill emellertid som sin allmänna uppfattning deklarerat att läroplanerna i ett flertal ämnen — främst moderna språk samt historia — förefaller synnerligen pressade, om det stoff som är föreslaget skall ingå i undervisningen.

Yttrandena om kurs- och timplaner i de olika ämnena är till stor del av mer speciell karaktär och berör frågor av sådan natur att beslut inte erfordras av riksdagen.

GU:s uppläggning av ämnet *svenska* såsom ett av kärnämnen i läroplanen anses i allmänhet vara tillfredsställande även om detaljkritik framförs.

Skolöverstyrelsen anför bl. a. följande.

Svenskan har goda förutsättningar att i den meningen bli ett samlande ämne, att det erbjuder rika möjligheter till naturlig samverkan i olika riktningar, bl. a. med moderna och klassiska språk, jämförande språkkunskap, religionskunskap, historia, filosofi, psykologi, konst- och musikhistoria. Det samspel, som förutsätts mellan å ena sidan historia och å andra konst- och musikhistoria, måste omfatta även svenska. Lika givet är, att ämnet genom sin inriktning på människokunskap och problemdebatt och genom studiet av bibliska texter som litteratur kommer att ge anknytningspunkter till ämnena psykologi, filosofi samt religions- och livsåskådningskunskap.

Modersmåslärarnas förening anför följande.

Föreningen understryker kraftigt den särställning, som svenskan i sin egenhet av integrationsämne intar i skolans undervisning framför övriga ämnen och som den genom sin personlighetsfostrande uppgift i särskilt hög grad tilldelats. En avsevärd inskränkning av litteraturstudiet, vilken skulle bli det praktiska resultatet av den föreslagna timalssänkningen, kan inte föra till det samlade slutmål för svenskämnet, som GU själv tycks vilja sätta upp.

Att stor vikt lagts vid den språkliga delen av ämnet med praktiska övningar i bl. a. muntlig och skriftlig framställning hälsar många med särskild glädje. Från bl. a. fackliga organisationer och från universitetshåll poängteras betydelsen av att eleverna lär sig uttrycka sig korrekt, vårdat och klart i tal och skrift samt att deras färdigheter att i studie- och informationssyfte tillgodogöra sig

framställningar av olika slag uppövas. I några fall anses utrymmet för grammatikstudier för litet. Då det gäller litteraturkursen uttalar många att kursen är för omfattande i relation till föreslagna timtal.

Vissa moment bedöms som speciellt arbetskrävande eller splittrande för ämnets enhet, t. ex. argumentationsanalys, tal- och röstvård och filmkunskap. Filmkunskap borde sägas föras till annat ämne. Beträffande litteraturstudiet anser flera remissinstanser att man ännu mer än som föreslagits skall behandla moderna och utländska författare.

Vissa instanser anser att det historiska perspektivet, som enligt GU bör beaktas vid studiet av samhälls- och kulturaktiviteter, undertryckts för litteraturens vidkommande, genom att äldre epokers litteratur hänvisats till bl. a. historia.

Modersmåslärarnas förening finner, att litteraturstudiet, även om det sker i omdisponerad form, icke tål någon inskränkning i förhållande till nuläget. Det skulle helt strida mot de krav på skolans personlighetsfostrande verksamhet, som med rätta satts som ett av dess väsentligaste mål.

Beträffande ämnet svenska på ekonomisk lärokurs anser *Sveriges handelsgymnasiernas riksförbund* att lärokursens behov icke tillräckligt beaktats:

Det är i högsta grad angeläget att studierna i affärsspråk och då framför allt affärskorrespondens påbörjas tidigare än som föreslagits, helst redan under vårterminen i årskurs 1. Mycket av stoffet i affärskorrespondens är av så elementär art, att det som hittills med fördel kan förläggas till lägre årskurser.

De föreslagna timtalen i svenska inger oro hos några och anses av flera remissinstanser vara för låga i relation till kursomfånget och även med hänsyn till att ämnet skall vara ett för alla lärokurser centralt ämne.

Skolöverstyrelsen anför följande.

Med hänsyn till det rika stoffet i ämnet svenska och till det utrymme, som rimligtvis måste ägnas moment som studieteknik, dramatik och filmkunskap, är den tid som tillmätts det knapp. Enligt den föreslagna kursplanen blir den språkliga sidan relativt väl tillgodosedd, och även den moderna litteraturen får en något starkare ställning än tidigare. Däremot har de ofta framförda önskemålen om ökat utrymme åt den utomnordiska litteraturen knappast beaktats. Överstyrelsen finner detta beklagligt, bl. a. med hänsyn till de globala perspektiv gymnasiet i vår tid borde ge sina elever.

Trots de skäl som ovan anförts är det enligt överstyrelsens uppfattning knappast möjligt att generellt ge ökat utrymme på schemat åt svenska utan att överskrida de totala timtal, som accepterats som ett maximum.

Modersmåslärarnas förening motsätter sig på det kraftigaste den föreslagna alltför omfattande timtalssänkningen i ämnet svenska och yrkar på samma timtal på samtliga lärokurser inom gymnasiet.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anser att timantalet i svenska bör vara det samma på ekonomisk lärokurs som på samhällsvetenskaplig och föreslår, att antalet veckotimmar i årskurs 2 av ekonomisk lärokurs ökas med en, vilket bör

kunna ske genom att antalet veckotimmar i maskinskrivning i årskurs 2 minskas med en.

Målet för undervisningen i moderna språk tillstyrkes oreserverat av bl. a. *skolöverstyrelsen* som starkt understryker vikten av att målet blir gemensamt och att inriktningen på speciella färdigheter icke får utmynna i specialisering av språkstudierna. *TCO* anför följande.

TCO finner, att de allmänna riktlinjerna för undervisningen i moderna språk enligt *GU:s* förslag i allt väsentligt tillgodoser önskemålen om en modern och ändamålsenlig språkundervisning, där de praktiska färdigheterna sätts i första rummet. Det är också angeläget att anvisningarna i läroplanen för det nya gymnasiet ges en sådan slutgiltig utformning att just den inriktningen mycket klart betonas. I de blivande lärarnas språkutbildning och metodiska skolning måste denna grundläggande princip vara vägledande.

De flesta som uttalat sig har kommenterat de olika lärokursernas språkundervisning och framför allt har man då yttrat sig över språkens föreslagna ställning på ekonomisk, naturvetenskaplig och teknisk lärokurs. Flera instanser anser att den föreslagna språkundervisningen kommer att ge en otillräcklig grund för fortsatta akademiska studier. Detta framhålls av bl. a. vissa universitetsmyndigheter. Andra remissinstanser anser att språken bör ges en starkare ställning främst med tanke på kommunikationsfärdigheternas ökade betydelse. För befrämjande av dessa färdigheter anser den *ekonomiska fakulteten i Lund* att de grammatiska kunskaperna bör mer betonas:

Om emellertid den grammatikaliska grunden är dålig, kommer vederbörande kanske aldrig att skriftligt eller muntligt behandla språket korrekt. Detta förtjänar särskilt framhållas, därför att den åsikten har framförts, att praktiska färdigheter, exempelvis i att konversera och förstå, är viktigare än att behärska språket skriftligt.

Även *större konsistoriet i Uppsala* hävdar att språkens ställning måste stärkas samt anför därvid följande.

Goda språkkunskaper är en nödvändig förutsättning både för god allmänbildning och specialistutbildning. De ökade internationella kontakterna gör, att man ur allmänbildningens synpunkt måste skärpa kraven på språkkunskaper. Den nuvarande standarden bland de akademiskt utbildade är långt ifrån tillfredsställande och har skapat svårigheter när det gäller att rekrytera personal till internationella tjänster. På samma sätt är goda språkkunskaper en förutsättning för alla högre studier och för specialistutbildning.

Beträffande den ekonomiska lärokursens språkstudier framhålls i några yttranden att affärskorrespondens bör beredas större utrymme än som föreslagits.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anser sålunda att en viss förskjutning bör äga rum mot ökat utrymme för handelskorrespondens och föreslår därför, att elever på ekonomisk-språklig specialisering erhåller två veckotimmar handelskorrespondens och två veckotimmar annan språkundervisning i årskurs 3.

Samläsningsmöjligheterna med andra lärokurser torde ej behöva minskas därigenom anför överstyrelsen.

Även *Svenska samfundet för affärsutbildning* och *Sveriges handelsgymnasiers riksförbund* anser att affärskorrespondensen inte beretts tillräckligt utrymme och enligt riksförbundet skulle den föreslagna uppläggnings innebära, att eleverna på det ekonomisk-språkliga alternativet blir tvungna att avsevärt komplettera sin utbildning med utländskt affärsspråk. Undervisningen i affärsspråk bör tilldelas ett betydande utrymme och helst vad engelska och B-språket beträffar påbörjas under vårterminen i årskurs 1.

Om GU:s förslag beträffande det antal språk som bör erbjudas gymnasierna råder mycket delade meningar. Från flera håll, bl. a. av *Sveriges allmänna exportförening*, betonas angelägenheten av att större möjlighet beredas eleverna att lära andra moderna språk än de hittills vanliga. Särskilt nämnes då ryska och spanska.

Många remissinstanser anser däremot att valmöjligheterna gjorts för stora och kan medföra en splittring, som blir till skada för språkkunskapernas kvalitet.

Svårigheter med schemaläggning framföres också i några yttranden som ett skäl till att begränsa valmöjligheterna.

De språk man framför allt anser överflödiga med hänsyn till avnämningarna är italienska och portugisiska.

Centerns ungdomsförbund och *Centerns studentförbund* har följande mening.

Vägande skäl kan inte anföras för att ge portugisiskan och italienskan ställning som gymnasiespråk. Dessa språk har dessutom för närvarande en mycket svag ställning vid universiteten och möjligheterna att skaffa kompetenta lärare torde därför vara nära nog obefintliga för ganska lång tid framåt.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund berör också finskans ställning och anför följande.

Det kan ifrågasättas om valfriheten inte i många fall blir illusorisk med denna stora uppsättning. Förbundet menar att behovet av att gymnasiet skall erbjuda undervisning i portugisiska och finska inte är styrkt och förordar därför att undervisning i dessa ämnen ej meddelas i gymnasiet.

TCO framhåller behovet av en förstärkt ställning för franska språket. Däremot ställer sig organisationen tveksam till om så många övriga alternativ som GU tänker sig behöver bjudas i gymnasieutbildningen. En viss återhållsamhet kan på den punkten vara att förordas, för att inte tillgängliga resurser i fråga om språkutbildningen skall splittras, anför *TCO*, som också anser, att ett alltför stort utbud av alternativ kan särskilt bereda svårigheter på de mindre gymnasieorterna.

Skolöverstyrelsen ansluter sig till GU:s förslag men framhåller:

Mot principen om ett fritt val kan anföras att det kan medföra en snedvridning mot »populära» eller lätta språk till nackdel för sådana språk som den allmänna samhällsnyttan kräver. Med nuvarande arbetsmarknadsinformation och med den ökade studie- och yrkesorientering som det nya gymnasiet kommer att erbjuda syns denna invändning dock vara mindre väsentlig.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anser det väsentligt med goda kunskaper i om möjligt minst två språk. Förutom i engelska, tyska och franska bör undervisning i första hand meddelas även i spanska och ryska.

De stora möjligheterna att välja mellan olika språk kommer enligt många att medföra, att goda kunskaper i engelska, tyska och franska, som är väsentliga språk ur kommunikationssynpunkt, ej kan uppnås. Man anser därför att det bör slås vakt om dessa ämnen och att B-språket bör vara obligatoriskt på gymnasiet. GU:s förslag om möjligheten att välja två C-språk samtidigt väcker alltså betänkligheter. Följande uttalanden är representativa för denna mening.

Sveriges förenade studentkårer anför:

Det är ytterst angeläget att valfriheten i studierna begränsas till förmån för bättre kunskaper i de tre stora kulturspråken. Därför bör inte endast engelskan bli obligatorisk utan även det språk, tyska eller franska, som de studerande valt till B-språk i grundskolan. Som C-språk bör få väljas tyska eller franska (beroende på vilket av dessa som är B-språk), spanska eller ryska. Genom denna konstruktion bör en fördjupning av språkkunskaperna åstadkommas i åtminstone två språk. Eftersom det under vissa betingelser synes vara möjligt att läsa C-språk endast ett år är det väsentligt att alla elever uppmuntras till att fullfölja minst två års studier i detta. Värdet av kunskaper inhämtade under kortare tid kommer förmodligen att vara ganska ringa.

SACO avstyrker förslaget, att elever, som kommer att gå vidare till akademiska studier, skall ha möjlighet att utbyta B-språket, som lästs i grundskolan, och tillvälja ett andra C-språk. Två C-språk torde enligt organisationens mening inte ge tillräcklig grund för akademiska studier.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala uttalar följande.

Vad sektionen bestämt vänder sig emot är GU:s tanke att man på gymnasiet skulle kunna ersätta B-språket med ett andra C-språk, dvs. att två av de tre på gymnasiet studerade språken skulle vara sådana där eleverna icke fått någon inledande undervisning i grundskolan. De skulle då, med användande av ganska många lärotimmar, ha ett främmande språk som de läst hela skoltiden, ett som de läst enbart i grundskolan, två som de läst enbart på gymnasiet. Resultatet måste i regel bli presentabla kunskaper endast i ett främmande språk och en utan kompletterande studier föga användbar orientering i de tre andra.

GU:s förslag beträffande fortsatta språkstudier för de elever som i grundskolan läst mindre kurs i språk kommenteras i ringa omfattning. *Skolöverstyrelsen* framhåller att det i och för sig inte torde få betraktas som ändamålsenligt ur pedagogisk synpunkt att regelmässigt sammanföra elever från större och mindre kurs i grundskolan till gemensam undervisning i gymnasiets fortsättningskurser i B-språk. Då det emellertid enligt överstyrelsens uppfattning måste betraktas som oralistiskt att föreslå anordnande av särskild fortsättningskurs för det fåtal elever det här torde komma att röra sig om, skulle det enda tänkbara alternativet vara att hänvisa dem till nybörjarkurs. I valet mellan dessa alternativ torde hänvisning till fortsättningskursen vara att föredraga. Överstyrelsen anser att för elever som läst mindre kurs i B-språk deltagande i stödkurs i regel skall vara

obligatoriskt och att för dessa elever rätten att välja fortsättningskurs som frivilligt ämne bör begränsas.

GU:s förslag till timplan för de moderna språken får ett positivt mottagande i flera yttranden, medan man på åtskilliga andra håll anser att språken borde beredas större utrymme.

TCO anför följande.

Konstruktionen av timplanen medger å ena sidan att samtliga elever kan tillgodose sina individuella önskemål i fråga om språkstudier, å andra sidan att elever med specialintressen av annat slag inte hindras i sin utbildning av krav på alltför omfattande språkkunskaper. Denna strävan att inom språksektorn individualisera studiegången, finner TCO riktig och för ett rätt utnyttjande av elevernas varierande anlag och intressen mycket väsentlig.

Riksföreningen för lärarna i moderna språk uttalar med hänsyftning på B-språkets ställning i grundskolan att en språkpedagogisk utveckling omöjligt kan kompensera två timmars bortfall i ett språk.

Några konkreta förslag till timtalsökningar genom reduceringar av andra ämnens timtal förekommer dock inte i större omfattning. Några menar att timmar till förfogande kunde användas för språken, men flera föreslår att det nya ämnet jämförande språkkunskap kunde släppa till sitt timantal för att ge ökade resurser åt de moderna språken. På ett par håll har man också angett möjligheten att reducera latinstudierna. Det är speciellt vissa studievägar som anses ha blivit missgynnade i vad avser språkundervisningen.

Beträffande det ekonomisk-språkliga alternativet anför *Sveriges handelsgymnasiers riksförbund* följande.

Det är angeläget att eleverna inom detta alternativ bereds tillfälle till en fördjupad utbildning i något av de utländska språken. Förbundet vill därför starkt förorda, att man även för detta alternativ liksom för de andra inför ett obligatoriskt karaktärsämne om förslagsvis sju veckotimmar. Karaktärsämnet skall här givetvis vara ett av de främmande språken. I princip bör därvid såväl engelska som B- eller C-språk kunna i frågakomma.

TCO uttalar följande.

Då det 3-åriga handelsgymnasiet infördes, minskades undervisningen i engelska från 10 veckotimmar till 9. Utredningen föreslår nu en ytterligare nedskärning till 8 veckotimmar. TCO avstyrker bestämt denna minskning och rekommenderar oförändrat timtal.

Den kraftigaste kritiken riktas mot språkens timtal på de naturvetenskapliga och tekniska lärokurserna. Här framförs många önskemål om en förstärkning som av vissa anses helt nödvändig. *Sveriges förenade studentkårer* finner sålunda en förstärkning av språkstudierna på nämnda studiekurser oundviklig och föreslår att, om ej andra lösningar står till buds, det timantal som vinnes genom en förlängning av terminerna utnyttjas.

Skolöverstyrelsen uttalar följande.

En förstärkning av de moderna språkens ställning på denna lärokurs måste sökas inom ramen för det timaltal som GU tilldelat språken. Ett stort behov av språkkunskaper har bl. a. genom avnämningundersökningarna konstaterats föreligga även för elever på naturvetenskaplig studiegång. Därför synes den omständigheten, att åtskilliga av dessa elever saknar fallenhet för mera omfattande språkstudier, icke utgöra tillräckligt skäl för att minska möjligheterna till språkstudier inom det obligatoriska programmet för *samtliga* elever på denna studiegång. Det vore önskvärt, att elever i denna lärokurs med fallenhet för både naturvetenskapliga och språkliga studier finge möjlighet att inom den ordinarie timplanens ram studera tre språk under två årskurser och två språk under sista årskursen. Ett så omfattande språkprogram skulle emellertid kräva så stort timaltal, att ett sådant alternativ icke torde kunna skapas utan att minska lärokursens naturvetenskapliga karaktär och därigenom inkräkta på möjligheten att ge för naturvetenskapliga och tekniska studier acceptabla förkunskaper i för dessa studier speciella ämnen.

En förstärkning av de moderna språkens ställning på den naturvetenskapliga lärokursen måste sålunda sökas inom ramen för det timaltal som utredningen tilldelat språken. Överstyrelsen finner, att en icke obetydlig förstärkning av den allmänna språkberedskapen skulle vinnas genom att valfriheten i årskurs 2 mellan B- och C-språk slopades till förmån för C-språket. Därefter bör valet vara fritt i sista årskursen mellan samtliga tre språk.

Överstyrelsen framhåller att eleverna härigenom inte skulle ha möjlighet att begränsa sina studier av C-språket till fyra veckotimmar. Sådana språkstudier skulle enligt all erfarenhet inte visa sig tillräckliga för praktiskt användbar läs- och förståelse av språket två år senare, anför överstyrelsen. Mot överstyrelsens förslag föreligger reservation från två ledamöter.

Då det gäller den tekniska lärokursen framförs i ett stort antal yttranden starka betänkligheter mot språkens ställning. Man anser att språk bör läsas obligatoriskt även i årskurs 3.

Sveriges mekanförbund poängterar särskilt engelskans betydelse och anser att språket bör läsas under alla de tre första åren.

Från några håll uttalas att teknikernas språkkunskaper borde höjas genom att garantera bättre kunskaper även i ett tredje främmande språk.

Riksföreningen för lärarna i moderna språk uttalar följande.

Det måste med beklagande konstateras, att eleverna på den naturvetenskapliga och den tekniska linjen kan lämna skolan med endast ett års studier i det tredje språket. Då den naturvetenskapliga linjen dessutom har endast två timmar engelska i årskurs 3 och den tekniska lärokursen ingen engelska alls i samma årskurs, kan det med fog påstås, att man inte tagit hänsyn till kraven från avnämarna, vilka samfällt framhåller vikten av ökade språkkunskaper.

Överstyrelsen för yrkesutbildning föreslår följande.

Undervisning i engelska på teknisk lärokurs bör beredas under minst en veckotimme i årskurs 3. Detta blir möjligt, genom att timtalet i årskurs 3 ökas med 2 veckotimmar till 32. Av dessa har 1,5 veckotimmar föreslagits bli utnyttjade för religionskunskap. Återstående 0,5 veckotimme, utökad med 0,5 veckotimme från timmar till förfogande, föreslås användas för utökning av undervisningen i engelska med 1 veckotimme.

Beträffande timalen för de enskilda språken har färre uttalanden gjorts och det är framförallt ämnet engelska som berörts. Man framhåller t. ex. på några håll, att det för dem som icke läser engelska i årskurs 3 är angeläget att timalen höjes i lägre årskurs. *Läroverkslärarnas riksförbund* pekar på detta språks dominans som internationellt språk och anser det nödvändigt att samtliga elever har gedigna kunskaper i ämnet och att därför engelskans timal måste hållas uppe.

Införandet av ämnet jämförande språkkunskap hälsas av flera instanser med stor tillfredsställelse. Man anser ämnet angeläget, då det skall tillvarata ordbildningsläran i latinet utan att för den skull dominera en hel lärokurs. Särskilt glädjande finner man det vara att även icke-humanister har möjligheter att frivilligt studera ämnet.

Skolöverstyrelsen tillstyrker ämnets införande på gymnasiet och anser, att ämnet kommer att fylla en uppgift såväl för språkundervisningen på gymnasiet som — ehuru något begränsat — för elevernas fortsatta språkstudier vid universitet, och anför i sistnämnda hänseende.

Överstyrelsen hyser dock viss tvekan om det nya ämnets användbarhet, när det gäller kursplanerna för universitetsstudier i moderna språk och vill framhålla vikten av att särskilt språkontresserade elever vid studierådgivningen i det nya gymnasiet görs uppmärksamma på att de genom att välja klassisk variant slipper komplettera latinkunskaperna vid universitetet, om de önskar bedriva språkstudier utöver 2-betygsgränsen.

Sådan tveksamhet uttalas även bl. a. av vissa representanter för högre utbildning, som anser att ämnet ger otillräcklig grund för fortsatta studier på vissa områden.

SR anför följande.

Det bör beaktas, att för akademiska studier i moderna språk på trebetygsnivån såsom grund kommer att krävas fullständig gymnasiekurs i latin och att utredningen för bl. a. adjunktskompetens för gymnasium och fackskola föreslår en fördjupning inom i varje fall ett ämne motsvarande trebetygsstudier. Som grund för lärarutbildning torde med hänsyn härtill jämförande språkkunskap vara av tvivelaktigt värde, då många vid början av sina akademiska språkstudier inte vet hur långt de kommer att gå i dem och senare kan tvingas att antingen ta upp tidsödande komplettering av latin eller stanna på lägre nivå än de eljest skulle ha gjort.

Kursuppläggningsen kritiserar ibland för oklarhet, för att alltför liten hänsyn tages till grekiskans roll och för att målsättningen är för hög i förhållande till föreslaget timal.

Ämnets inplacering i årskurs 2 har kommenterats av några remissinstanser, som motiverar annan placering. *Svenska klassikerförbundet* framför bl. a. följande synpunkter.

Man kan med goda skäl plädera för en nedflyttning av jämförande språkkunskap till årskurs 1. Eftersom enligt GU:s förslag undervisningen i språkkunskap skall bedrivas med i första hand de latinska lånorden i svenskan och engelskan

som bas, torde eleverna redan i årskurs 1 besitta de nödvändiga förkunskaperna. Det är vidare mest rationellt att redan i första årskursen bibringa eleverna den förmåga till ordanalys, som ämnet avser att ge; de moderna språken behöver detta stöd så snart som möjligt.

Högerns ungdomsförbund anser däremot att ämnet bör placeras i årskurs 3 för att så ingående förkunskaper som möjligt i moderna språk skall bilda underlag för studiet. Eljest kan ämnet urarta till ren inlärnin g av latinska glosor.

Som tidigare nämnts har ämnets timtal föreslagits i stället böra komma de moderna språken till godo och från åtskilliga håll har framhållits tveksamhet om införande av ämnet i gymnasiets läroplan. Några avstyrker införande, andra är hovsammare i sina uttalanden, men oftast menar man att den förstärkning av språkundervisningen, som eftersträvats, bättre och effektivare skulle nås, om de tre veckotimmar, som tilldelats ämnet, fördelades på de olika språken — svenska inkluderat.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund anför:

Förbundet ställer sig frågande inför värdet av den föreslagna kursen. De timmar, som föreslagits för ämnet i fråga, torde ge större effekt, om en förstärkning av undervisningen i de moderna språken kommer till stånd. Förbundet föreslår därför att ämnet jämförande språkkunskap ej införas i det nya gymnasiet.

Flera av dem som uttalar tveksamhet framhåller, att det skulle vara av värde, om erfarenheter av försöksverksamhet med ämnet, bedriven t. ex. vid ett begränsat antal gymnasier under något eller några år, kunde vinnas, innan definitiv ställning tas till ämnets inordnande i läroplanen.

Att klassiska språk erbjuds i det nya gymnasiet tillstyrks av flera remissinstanser, även om man på sina håll beklagar att detta sker på bl. a. de moderna språkens bekostnad. En negativ inställning till de klassiska språkens förekomst på det nya gymnasiet har också uttalats i några yttranden.

Man hälsar på några håll med tillfredsställelse att latin icke skall vara obligatoriskt förenat med grekiska. Samtidigt påpekas att det vore av värde, om grekiska kunde läsas utan att kombineras med latinstudier.

Betänkligheterna beträffande latinstudier koncentreras i övrigt kring studietidens längd. Några instanser anser det vidare olyckligt att både latin och grekiska påbörjas som nybörjarspråk samtidigt.

Läroverklärlärarnas riksförbund anför följande.

Det är ur rekryteringssynpunkt en svaghet i GU:s förslag, att studiet av latin och grekiska påbörjas samtidigt. Det torde ej vara särskilt lockande för elever, som inte har gjort bekantskap med latin att våga sig på studier i bägge dessa språk.

Skolöverstyrelsen anför beträffande latinet bl. a. följande.

Det föreslagna timantalet 7 + 7 veckotimmar måste betraktas som ett absolut minimum för att ett tillfredsställande studieresultat i ämnet skall kunna nås.

Koncentrationen av ämnet till två år inger överstyrelsen betänkligheter ur pedagogisk synpunkt. En utspridning på alla tre årskurserna — såsom GU föreslagit beträffande ämnet ryska, som får anses vara av en svårighetsgrad ungefärligen motsvarande latinets — skulle ha varit önskvärd. Det syns emellertid vara förenat med avsevärda svårigheter att förlägga latinstudiet redan till första årskursen med hänsyn till konstruktionen av och den principiella synpunkten på det nya gymnasiet och dess första årskurs. Överstyrelsen ansluter sig därför, om än med viss tvekan, till GU:s förslag.

Bl. a. *skolöverstyrelsen* understryker vikten av att utbildning inom de områden, som täcks av övriga humanistiska och av samhällsvetenskapliga ämnen, tillgodoses inom ramen för gymnasieutbildningen, oavsett till vilken senare verksamhet den speciella studiegången syftar. Överstyrelsen fortsätter:

Gränsdragningen inom detta stora ämnesfält är alltid en vansklig uppgift med tanke på att det för eleverna bör framstå som en helhet. En stark uppsplittring på flera ämnen motverkar elevernas möjligheter till överblick. GU uttalar sig i princip mot en alltför kraftig uppsplätning av stoffet och betonar nödvändigheten av att de olika ämnena samverkar för att man skall åstadkomma helhet och överblick. Dess konkreta förslag innebär, att nya uppdelningar görs av stoffet i större block. Överstyrelsen ansluter sig till denna princip och vill generellt understryka önskvärdheten av att stoff icke onödigtvis uppdelas på flera ämnen än vad som är pedagogiskt och sakligt berättigat. De komplicerade förhållanden som i samhälls- och kulturliv upplevs som en helhet bör såvitt möjligt även i skolans undervisning utgöra en helhet.

Värdet av att gymnasiet avses skola förmedla mera kunskaper inom området för samhällsorientering understrykes såsom väsentligt av samtliga remissinstanser, som yttrat sig härom.

GU:s förslag att inom ämnet *s a m h ä l l s k u n s k a p* sammanföra ämnesstoff från de akademiska disciplinerna statskunskap, nationalekonomi, sociologi och kulturgeografi med ekonomisk geografi samtidigt som geografien skulle utgå som självständigt ämne kommenteras av många remissinstanser. Flertalet tillstyrker eller lämnar utan erinran GU:s förslag samtidigt som dock i en del fall ändringar föreslås beträffande ämnets innehåll och timtalet.

Bland dem som tillstyrker förslaget märks *skolöverstyrelsen*, som bl. a. anför följande.

De skäl som GU anför för denna sammanslagning utifrån dels avnämrundersökningen, dels synpunkter på samhörigheten mellan olika ämnesmoment syns överstyrelsen bärkraftiga. Därjämte kan även konstateras att allteftersom nya moment av samhällsorienterande art gjort anspråk på plats i gymnasiets undervisning, t. ex. samhällsekonomiska, sociologiska och socialgeografiska, gränserna mellan den samhällsorientering som meddelats inom geografi och inom samhällskunskap blivit alltmer flytande. Denna utveckling har lett till problem av ämnesmässig och metodisk art, som endast med svårighet skulle kunna lösas med nuvarande ämnesuppdelning.

Överstyrelsen för yrkesutbildning finner ämnesstoffet i stort sett väl avvägt, de ekonomisk-geografiska avsnitten av lärostoffet bör dock få något ökat utrymme på bekostnad av de nationalekonomiska.

TCO finner att integrationen bör ge möjligheter till att föra fram stoffet i funktionella och meningsfulla enheter. Enligt förbundets mening har dock sociologins olika områden fått en alltför undanskymd plats i ämnesinnehållet.

Åtskilliga remissinstanser vänder sig emot att geografiämnet inte skall förekomma som självständigt ämne. *Geografilärarnas förening* framhåller sålunda att förslaget om geografins uppdelning på samhällskunskap och naturvetenskap medför så många svåröverskådliga konsekvenser att frågan först bort bli föremål för en särskild utredning. Enligt föreningens mening bör gymnasieundervisningen i visst ämne inte endast anknytas till besläktade ämnen på stadiet utan skall även utgöra en naturlig fortsättning av grundskolans undervisning.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund kritiserar förslaget med utgångspunkt i att de i samhällskunskapen ingående geografiska momenten praktiskt taget saknar geovetenskapliga element.

I några yttranden riktas kritik mot det förhållandet att GU föreslagit en utvidgning av de ekonomiska momenten inom samhällskunskapen på bekostnad av deskriptiva översikter över folkrörelser, kommunorganisation och rättsväsende.

Humanistiska fakulteten i Göteborg anser att läroplanen i samhällskunskap, särskilt dess ekonomiskt-teoretiska moment, ligger högt över det möjligas gräns.

Folkpartiets ungdomsförbund, Högerns ungdomsförbund och *Sveriges socialdemokratiska studentförbund* framhåller att de internationella aspekterna på de inom samhällskunskapen studerade företeelserna måste särskilt betonas.

Från flera remissinstansers sida framhålles, att — då för närvarande endast ett fåtal lärare torde ha utbildning som täcker alla moment i det nya ämnet samhällskunskap — lärarna under en övergångstid bör ha rätt att i viss omfattning koncentrera undervisningen till sådana moment, som de genom sin utbildning behärskar. Vidare bör det finnas möjligheter att, i varje fall under de närmaste åren, uppdelas ämnet på flera lärare.

Några remissinstanser anser att ämnets namn bör vara samhällsvetenskap.

Beträffande GU:s förslag angående ämnet historia har i ett stort antal yttranden framhållits det betydelsefulla i förslagets starka hävdande av den moderna tiden. *Skolöverstyrelsen* framhåller sålunda att GU med sin konstruktion av historieämnet fullföljer tendenser, som redan finns i historieundervisningen och i olika former blivit föremål för försöksverksamhet.

Av åtskilliga remissinstanser, däribland *historisk-filosofiska sektionen och juridiska fakulteten i Uppsala, Historielärarnas förening* samt *Högerns ungdomsförbund*, framhålles dock, att den undervisningstid som anslagits för tiden 1000—1815, bl. a. med hänsyn till kursplanens utformning, är alldeles för snävt tilltagen.

Humanistiska fakulteten i Göteborg framhåller bl. a. att det i egentlig mening historiska perspektivet på ett anmärkningsvärt sätt skjutits i bakgrunden.

Humanistiska fakulteten i Lund anser att den förtjänst i förslaget, som kan ligga däri, att den moderna tiden blivit starkt betonad, motverkas av den diffusa definition skolämnet historia fått. Fakulteten anför vidare följande.

Skulle historien och samhällskunskapen vid universiteten utformas i enlighet med GU:s definition av dessa skolämnen, komme ifrågavarande vetenskaper att präglas av en så omfattande löslighet, att det bleve omöjligt att bibringa studenterna vetenskapligt fast metodik.

Några remissinstanser berör också tidpunkten för avgränsningen av stoffet mellan de olika årskurserna. Man menar därvid att årtalet 1815 är olyckligt valt både med hänsyn till möjligheterna att hinna med kursplanen och historisktvetenskapliga synpunkter. *Samverkande bildningsförbunden* anför bl. a.:

Avgränsningen av de olika årskurserna förefaller diskutabel, inte minst valet av år 1815 som har satts som gräns mellan första och andra årskursen. Det torde vara ogörligt att under de få veckotimmar som står till förfogande hinna med alla de moment som läroplanen förutsätter. Anmärkningsvärt är att så litet utrymme beretts så betydelsefulla skeden som franska revolutionen och industrialismens framväxt, likaså bakgrunden till USA:s författning och de demokratiska idéernas framväxt i de amerikanska kolonierna. Det torde därför kunna ifrågasättas om det icke vore skäl att göra en annan indelning, som skulle eliminera det intryck av ytlighet och splittring som vidlåder den nu föreliggande kursplanen.

Ett stort antal remissinstanser ha på olika sätt berört GU:s förslag att till historieämnet föra kyrkohistoriskt stoff. Redogörelse för dessa olika ståndpunkter lämnas i samband med motsvarande sammanställning av yttranden över GU:s förslag till mål och innehåll för ämnet religionskunskap.

Den av GU föreslagna orienteringen i idéhistoria och det sätt på vilket den avses meddelas på gymnasiet tillstyrkes av bl. a. *skolöverstyrelsen* och *SR*. Förbundet framhåller dock att den föreslagna fördelningen av stoffet på flera olika ämnen ställer nya, tidigare obeaktade krav på lärarna. *Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala* ser med tillfredsställelse, att ökat utrymme beredes åt de idéhistoriska momenten på det nya gymnasiet, men anser det vara mindre välbetänkt att stoffet fördelas på så många ämnen i kursplanen och föreslår att denna orientering helt skall inrymmas inom ämnena historia och filosofi. *Humanistiska fakulteten i Göteborg* anför med liknande motivering att orienteringen bör föras till historieämnet.

Skolöverstyrelsen betonar vikten av att en särskild lärobok utarbetas, varigenom samordningen skulle tryggas och idéhistorien få en fastare anknytning.

GU:s förslag att psykologi och filosofi såsom skolämnen skall studeras vart för sig som självständiga ämnen anses av flera remissinstanser såsom

värdefullt, bl. a. av *humanistiska fakulteten i Lund*, *historisk-filosofiska sektionen i Uppsala* och *TCO. Skolöverstyrelsen* framhåller att GU:s förslag i denna del innebär ett avsteg från den allmänna strävan till integration, som präglat förslaget, men att skälen härför kan accepteras.

I fråga om psykologiämnet framhålles i flera yttranden, bl. a. från *medicinalstyrelsen*, det värdefulla i att ämnet med det angivna målet och de föreslagna riktlinjerna skall studeras av flertalet elever. Kritiken och önskemålen gäller den tid som anslagits. *Humanistiska fakulteten i Lund* framför önskemål om ökat timantal för ämnet på de ekonomiska och tekniska lärokurserna. *Arbetarskyddsstyrelsen* och *SR* önskar införa psykologi som självständigt ämne även inom teknisk lärokurs. *Skolöverstyrelsen* anför i denna fråga följande.

GU:s förslag till timtal för psykologin innebär, att eleverna i naturvetenskaplig lärokurs liksom i de klassiska varianterna av humanistisk får en mindre omfattande kurs än övriga, 1 veckotimme mot 2 veckotimmar. Denna fördelning kan visserligen motiveras utifrån resultatet av avnämrundersökningen, men undervisningen i psykologi har även andra kvaliteter än dem som kan speglas i denna. Det vore därför värdefullt, om ämnet kunde få samma timtal i samtliga lärokurer. För den naturvetenskapliga lärokursens del bör allvarligt prövas möjligheten att öka timtalet i psykologi till två. Den erforderliga veckotimmen skulle då överföras från filosofi.

Sveriges handlungymnasiers riksförbund menar att undervisningen på den ekonomiska lärokursen måste anpassas efter behoven och den speciella intresseinriktningen hos eleverna i denna lärokurs. Särskild vikt måste därvid läggas vid socialpsykologi och tillämpad psykologi, som belyser ekonomiska förhållanden.

Beträffande filosofiämnet mottages förslaget övervägande positivt. *Humanistiska fakulteten i Lund* anser att det föreslagna målet och de angivna riktlinjerna är bra och framhåller därvid särskilt studiet av argumentationsanalys och de elementära insikter i den empiriska vetenskapens metodik ämnet avses förmedla.

Högerns ungdomsförbund anser däremot den föreslagna kursen i argumentationsanalys vara för avancerad och föreslår att den avkortas.

Många av dem som yttrat sig i denna del har framfört som önskvärt, att undervisning i filosofi skall meddelas även på ekonomisk och/eller teknisk lärokurs, bl. a. *arbetarskyddsstyrelsen*, *Högerns ungdomsförbund* och *Fredrika Bremerförbundet*. *Filosofi- och psykologilärarnas förening* anför härvid bl. a. följande.

Den nya utförliga kursplanen i detta ämne innebär på väsentliga punkter en betydande modernisering av filosofiundervisningen i skolan och synes ha alla utsikter att kunna stimulera elevernas intresse för ämnet. Med den uppläggning ämnet fått i GU:s förslag måste det vara av stort värde inom alla gymnasiets sektorer. Föreningen finner det därför ytterst beklagligt att GU inte fått plats för filosofiämnet inom den ekonomiska och den tekniska lärokursen.

GU:s förslag rörande ämnet religionskunskap har upptagits till behandling i ett mycket stort antal yttranden. Den allmänna uppläggning, som GU givit ämnet, har tillstyrkts av flertalet remissinstanser. Vad som eljest i yttrandena särskilt uppmärksammats är dels att ämnet inte fått benämningen kristendomskunskap, dels att kyrko- och religionshistoriskt samt religionssociologiskt stoff delvis förts till andra ämnen, dels ämnets föreslagna kvantitativa omfattning.

Beträffande benämningen framhåller ett antal remissinstanser att denna fråga inte är av avgörande betydelse. *Domkapitlet i Strängnäs* anför härvid bl. a. följande.

Vad gäller den av GU utan motivering föreslagna benämningen religionskunskap i stället för den nu gällande kristendomskunskap, synes densamma utifrån kursplanens konstruktion vara i och för sig godtagbar. Till förmån för termen religionskunskap kan tala, att den för många ter sig objektiv och är föga emotionellt färgad. Som skäl för ett bibehållande av benämningen kristendomskunskap kan å andra sidan anföras dels önskemålet att på gymnasiet behålla grundskolans ämnesbenämning, dels risken för att termen religionskunskap skulle kunna tagas till intäkt för försök att giva den kristna religionen ett i förhållande till de andra världsreligionerna allt för knappt tillmätt utrymme vilket GU:s anvisningar och kommentarer till kursplanen kan möjliggöra.

Andra hävdar mer eller mindre kraftigt att ämnets enda tänkbara benämning måste vara kristendomskunskap. *Domkapitlet i Linköping* anför speciella skäl för bibehållande av den nuvarande benämningen på gymnasiets religionsämne:

Domkapitlet anser inte ämnesrådets beteckning i sig själv vara ett avgörande kontroversiellt spörsmål. Det finner dock namnet religionskunskap sakligt föga motiverat i sammanhanget. Under alla förhållanden gäller det att under den anslagna tiden ge gymnasisterna en fördjupad insikt i det religiösa livets innehåll och uttrycksformer. Men detta sker i en samhällsmiljö, som sedan 800—900 år stått under starkt inflytande av den kristna religionen, och i ett land, som under hela sin medvetna historia varit inlemmat i en europeisk kulturgemenskap, också den i avgörande grad påverkad av kristna idéer. Skall det i detta land över huvud undervisas om religion, kan det av praktiska och pedagogiska skäl inte vara tal om någon annan religiös livsform än den kristna såsom den lämpligaste och närmast till hands liggande exemplifieringen av undervisningsstoffet. Anlägger man en global synpunkt, kommer man inte ifrån det faktum, att kristendomen är den mest omfattande av världsreligionerna och att den med sina 850 miljoner räknar en tredjedel av jordens befolkning som sina anhängare. Även av detta skäl borde man rent förutsättningslöst inte kunna undgå att låta den kristna religionen dominera ett undervisningsprogram, som skall ge besked om mänsklighetens religiösa situation.

Skolöverstyrelsen framhåller bl. a. att orientering i tros- och livsåskådningsfrågor bör få tillbörligt utrymme inom religionskunskapsämnet och anser att det innehåll FU gett åt ämnet bättre än GU:s egen uppläggning svarar mot GU:s intentioner och målsättning för undervisningen, vilka överstyrelsen ansluter sig till. Det innehåll, som överstyrelsen sålunda förordar, synes komma

till tydligare uttryck med ämnesbeteckningen Religions- och livsåskådningskunskap, anför överstyrelsen och föreslår alltså denna beteckning.

GU:s förslag, att kyrkohistoria och religionssociologi skall i viss utsträckning behandlas i historieämnet och i samhällskunskapsämnet, har flera remissinstanser, däribland skolöverstyrelsen och historisk-filosofiska sektionen i Uppsala, tillstyrkt. Överstyrelsen påpekar dock att dessa intentioner bör komma till tydligare uttryck i kursplanerna för respektive ämnen.

Samtliga domkapitel, teologiska fakulteten i Uppsala och Kristendomslära-arnas förening avstyrker emellertid förslaget, huvudsakligen med motivering att den egenart som kyrkohistorien har kommer att gå förlorad om det inte studeras samtidigt med de rent religionsorienterande momenten, vilka å sin sida kräver fort- löpande historisk belysning i undervisningen. Därtill påpekas att den reducering, som företagits i samband med överföringen av det kyrkohistoriska stoffet till historieämnet, blivit alldeles för stor.

Teologiska fakulteten i Uppsala anför härom bl. a. följande.

Då GU hävdar, att kyrkohistorien överförs till historien är detta grundfalskt. Någon överföring av kyrkohistoriskt stoff till historien har nämligen icke skett. De yttre data och fakta, som kristendomen har avsatt i Europas politiska, ekonomiska och sociala historia behandlas redan nu i historien.

Det allra största intresset har knutits till ämnets timtal och förekomst i olika lärokurser. Redan utgångspunkten för bedömandet härav åtskiljer remissinstanserna avsevärt.

Skolöverstyrelsen framhåller beträffande timtalet följande.

Omfattningen av ämnet bör bedömas mot bakgrund av det mått av undervisning, som hela skolsystemet, i detta fall vad grundskola och gymnasium tillsammans ger. I och med genomförandet av den 9-åriga grundskolan fick kristendomskunskapen en förstärkning i jämförelse med de skolformer, som ersattes av grundskolan och kom vad antalet veckotimmar beträffar — 17 alternativt 16 — att utgöra det näst svenska och matematik största ämnet. Vad beträffar timtalet för motsvarande ämnen i de nordiska grannländerna kan erinras om att Danmark och Norge under en 12-årig skolgång ger 16 respektive 17,5 veckotimmar religionsundervisning. Den grund eleverna har vid övergången från grundskolan till gymnasiet måste betecknas som god. För överstyrelsens bedömning av utrymmet för undervisningen i gymnasiet är detta av avgörande betydelse.

Likartade synpunkter framförs i andra yttranden.

Domkapitlet i Uppsala anför följande.

Det är ytterligt nödvändigt att skolans gymnasieundervisning klagör religionens och de etiska värdenas betydelse för människan och hur dessa värden gestaltas i samspelet mellan kyrka, samhälle och kultur. Då det för människan i varje ny situation gäller att finna normerna för sitt liv är det av vikt, att det nya gymnasiet ger kristendomen den centrala plats, som är motiverad av dess betydelse i vårt kultur- och samhällsliv.

Ett icke obetydligt antal remissinstanser har tillstyrkt GU-förslaget i nu ifrågakvarande avseende, bl. a. *Folkpartiets ungdomsförbund*, *Sveriges socialde-*

mokratiska studentförbund, SECO och Tekniska läroverkens elevförbund. Länskolnämnden i Västmanlands län tillstyrker också förslaget med påpekande att det synes ge garantier för en undervisning av god kvalitet. Därutöver tillstyrks GU:s förslag av ett tiotal *kommuner*.

Ett mycket stort antal remissinstanser har tillstyrkt de mål och riktlinjer för undervisningen i religionskunskap, som uppdragits av GU, samt det av GU föreslagna timtalet i fråga om de humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga lärokurserna men därutöver påpekat att starka skäl talar för att ämnet upptages även på den ekonomiska respektive tekniska lärokursen. Bland dessa remissinstanser återfinns *skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, länsstyrelserna i Gotlands, Örebro, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län, SR, TCO, NKI-skolan, Samverkande bildningsförbunden, Fredrika Bremerförbundet* samt ett 20-tal *kommuner*.

Länsstyrelsen i Värmlands län uttalar att det synes vara en avvägningsfråga hur många timmar som skall anslås för religionskunskap samt att länsstyrelsen inte har något att erinra mot att ämnet i gymnasiets allmänna sektor får något högre timtal än som föreslagits, om detta kan ske utan utökning av det totala antalet veckotimmar.

Skolöverstyrelsen diskuterar denna fråga mycket ingående och framhåller bl. a. att GU:s behandling av religionskunskapsämnet är klart positiv och präglas av starkt medvetande om religionskunskapens betydelse. Överstyrelsen ansluter sig till denna uppfattning liksom i väsentliga hänseenden i övrigt till GU:s resonemang men drar härav beträffande religionskunskapens ställning inom den yrkesutbildande sektorn inte samma slutsats som GU. I fråga om den tekniska fackskolan avviker överstyrelsen även från FU:s förslag. Sin syn på de båda utredningarnas förslag om undervisning i religionskunskap och livs-
 åskådningsfrågor sammanfattar överstyrelsen på följande sätt.

Överstyrelsen finner, att både GU och FU med respekt för ämnets vikt har sökt att grundligt penetrera de problem, som är förknippade med en sådan undervisning. Överstyrelsen ansluter sig till den uppställda målsättningen liksom till principerna för dess förverkligande. Om undervisningen i religions- och livs-
 åskådningskunskap bedrivs enligt de riktlinjer, som anges av de båda utredningarna, kommer den att göra eleverna väl medvetna om värdet av en personligt tillägnad livs-
 åskådning. Med avvikelse från GU och FU finner dock överstyrelsen, som är fullt medveten om vilken svår avvägning man här ställs inför, att även eleverna på ekonomisk och teknisk lärokurs liksom i teknisk fackskola bör erhålla denna undervisning. Detta ställningstagande får bl. a. ses som ett uttryck för den enhetliga syn, som enligt överstyrelsens uppfattning bör anläggas på det gymnasiala skolsystemets innehåll och är jämväl en naturlig konsekvens av den ställning, som närmast motsvarande undervisning fått i grundskolans läroplan.

Skolöverstyrelsen föreslår sålunda att ämnet upptages i gymnasiets ekonomiska och tekniska lärokurser och där erhåller 1,5 veckotimme samt att tiden härför togs från historia och samhällskunskap.

Överstyrelsen för yrkesutbildning, som föreslår samma timtal, menar att det sammanlagda antalet timmar för dessa lärokurser måste utökas i motsvarande mån för att religionskunskapen skall kunna beredas plats.

Till det reservationsvis framförda yrkandet av GU:s ledamöter Torsten Andersson och Folke Haldén har följande remissinstanser anslutit sig, nämligen *länsstyrelserna i Jönköpings och Kalmar län, Tekniska läroverkens ingenjörsförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Målsmännens riksförbund, Högerns kvinnoförbund och Högerns ungdomsförbund, Centerns kvinnoförbund, Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund, Sveriges handelsgymnasiets riksförbund, Sveriges konservativa studentförbund* samt närmare ett 30-tal kommuner.

Till det av ledamoten Håkan Berg reservationsvis framförda yrkandet har *Folkpartiets kvinnoförbund, Sveriges liberala studentförbund* och en kommun anslutit sig.

Som i det föregående redovisats (1.1.1) har från *Samkristna skolnämnden* ingivits en skrift i form av opinionsyttring angående kristendomsämnet. Nämnden hemställer bl. a. dels att kristendomsämnet skall införas även på gymnasiet ekonomiska och tekniska lärokurser med två veckotimmar, dels att ämnet får fem veckotimmar inom gymnasiet övriga lärokurser, dels att ämnet skall benämnas Kristendomskunskap.

Omkring 15 kommuner har allmänt uttalat att religionskunskapsämnet bör beredas större utrymme än GU föreslagit och ett 10-tal kommuner har förklarat sig instämma i de av Samkristna skolnämnden framförda kraven i dessa avseenden.

Samtliga domkapitel, de teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund samt *Kristendomsläraarnas förening* kräver att ämnet ges ett avsevärt större schemautrymme på alla lärokurser än vad GU föreslagit.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund anser att religionsundervisning endast skall meddelas på lärokurser där starka förutbildningskrav finns i detta avseende och att därför ämnet inte skall förekomma på den naturvetenskapliga lärokursen.

GU:s förslag avseende mål och riktlinjer för socialkunskap tillstyrkes av *skolöverstyrelsen*, som dock därvid framhåller att kursplanen, som i jämförelse med övriga ämnens är relativt knapphändig, bör överarbetas för att större konkretion och säkrare utgångspunkter för ämnets metodiska behandling skall nås.

Socialstyrelsen framför följande synpunkter.

Styrelsen vill understryka den synnerligen stora betydelsen av att den grundläggande undervisningen på detta område både på gymnasiet och i fackskolan vilar på läroplaner och kursböcker, som ger en samlad belysning såväl av de betingelser under vilka de enskilda människorna i olika samhällsklasser och grupper levat under skilda tidsskeden som av förändringarna och orsakerna till förändringarna i dessa betingelser fram till dagens samhälle.

Samarbetsnämnden för socialinstituten finner läroplanen vara av lämpligt innehåll.

Sveriges socialdemokratiska studentförbund anser det vara riktigt att ämnet, sådant det utformats enligt GU:s förslag, blivit ett frivilligt ämne. Där i ingående sociologiska moment bör dock föras till samhällskunskapen. *Sveriges förenade studentkårer* anser att de viktigare delarna av ämnet skall föras till samhällskunskapen och resten helt avföras från läroplanen.

Den modernisering av lärostoffet i m a t e m a t i k, som GU föreslår, hälsas genomgående med stor tillfredsställelse.

Skolöverstyrelsen framhåller bl. a. att planen präglas av en tydlig strävan att med hjälp av ett sovrat och väl valt stoff låta väsentliga metoder och begrepp träda i förgrunden. *Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm* uttalar att målsättningen i ämnet synes föredömlig från högskolans synpunkt.

Värdet av att undervisning i statistik skall meddelas betonas särskilt av *statistiska centralbyrån* och *byggnadsstyrelsen*.

Det värdefulla med en gemensam kurs för naturvetenskaplig och teknisk lärokurs understryks särskilt av *lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm* och *statens tekniska forskningsråd*. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala* och *lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola* anser dock att matematikkursen i viss utsträckning bör vara olika på dessa lärokurser.

En anmärkning mot kursplanen på naturvetenskaplig och teknisk lärokurs, som framföres i vissa yttranden, är att den är för omfattande för att kunna medhinnas på den anslagna tiden. I denna riktning uttalar sig bl. a. *skolöverstyrelsen*, *de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna i Uppsala, Lund och Göteborg*, *lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg* och *Svenska teknologföreningen*. Som botemedel föreslås att vissa moment utgår eller uttunnas. Flertalet önskar därvid en nedskärning av kursen i sannolikhetslära och statistik. Enligt *Sveriges mekanförbund* bör timtalet på den tekniska lärokursen utökas för att ge utrymme åt mer statistik.

Sveriges handelsgymnasiernas riksförbund anser att matematiken på ekonomisk lärokurs bör göras mindre teoretisk men i stället mer yrkesbetonad.

Ett stort antal remissinstanser har förordat en höjning av timtalet i årskurs 1 på ekonomisk lärokurs i enlighet med det särskilda yttrandet av ledamöterna i GU Folke Haldén, Lamek Hulthén och Olof Palme, bl. a. *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *handelhögskolan i Göteborg*, *direktionen för handelshögskolan i Stockholm*, *Läroverkslärarnas riksförbund*, *Sveriges skoldirektörsförening*, *Svenska bankföreningen*, *Sveriges grossistförbund* och *Sveriges liberala studentförbund*.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* anser att ekonomernas kunskaper i matematik liksom i naturvetenskap ej kan vara generellt lägre än humanisters och samhällsvetares. Organisationerna förordar såsom tidigare nämnts att den ekonomiska lärokursen göres fyraårig, varigenom de angiv-

na önskemålen kan tillgodoses. I andra hand ansluter sig organisationerna till ovannämnda särskilda yttrande beträffande matematiken.

Humanistiska fakulteten i Stockholm föreslår fyra veckotimmar för samtliga lärokurer i årskurs 1 och *humanistiska fakulteten i Lund* att timtalet på den humanistisk-samhällsvetenskapliga lärokursen i årskurs 1 sättes till tre veckotimmar och att de två friställda timmarna ägnas åt undervisning i latin.

Skolöverstyrelsen anser att en förstärkning av timtalet för matematik inom den samhällsvetenskapliga lärokursen skulle varit önskvärd men finner det inte möjligt att realisera detta önskemål inom den givna tidsramen.

Genomgående hälsas med tillfredsställelse att naturvetenskaplig orientering av betydande omfattning skall ges åt elever på de humanistiska, samhällsvetenskapliga och ekonomiska lärokurserna. Flertalet remissinstanser finner också det föreslagna ämnesinnehållet mycket bra. Kursen anses dock av några remissinstanser alltför omfattande. *Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning* anser att det blir nödvändigt att antingen hoppa över vissa avsnitt eller mer summariskt behandla dem. *Statens naturvetenskapliga forskningsråd* framhåller det väsentliga i att naturvetenskaplig orientering skall förekomma på andra studievägar än teknisk och naturvetenskaplig men anser ämnets uppläggning vara sådant att det måste bedömas som omöjligt att få lärare med kompetens inom hela ämnets område.

Skolöverstyrelsen tillstyrker GU:s förslag till mål och riktlinjer men föreslår att ämnet benämnes naturkunskap.

Av de naturvetenskapliga ämnena har GU:s uppläggning av och det föreslagna timtalet för fysik på det hela taget godtagits av de remissinstanser, som yttrat sig härom. I några yttranden sägs dock att timtalet utmätts för snävt. Vidare framförs en del invändningar mot detaljer i kursplanen.

Skolöverstyrelsen framhåller att kursplanen i fysik syns i hög grad motsvara moderna krav och vara väl avpassad i fråga om stoffets inriktning och urval.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm uttalar bl. a. att GU:s kursplan synes innebära mycket betydande framsteg i förhållande till den nuvarande kursplanen och att den är präglad av stor ambition genom att inom fysiken centrala och moderna avsnitt införts.

Beträffande GU:s förslag till tim- och kursplan för kemi godtas i stort sett det föreslagna ämnesinnehållet. Däremot riktas beträffande den naturvetenskapliga lärokursen kritik mot dels det föreslagna timtalet, dels årskursfördelningen av stoffet.

Kraven på ökat timtal motiveras främst med kemins ökande betydelse. Med hänsyn härtill kan man inte godta den kraftiga nedskärningen som skett i förhållande till nu förekommande timtal på allmänna gymnasiets reallinje. Ökning av timtalet förordas av *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*,

medicinalstyrelsen, generaltullstyrelsen, medicinska fakulteten i Uppsala, lärarkollegiet vid karolinska institutet, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Göteborg, lärarkollegiet vid medicinska högskolan i Umeå, lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Stockholm, styrelsen för lantbrukshögskolan, statens tekniska forskningsråd, statens naturvetenskapliga forskningsråd, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund, Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning, Svenska teknologföreningen, Jernkontoret och Hermods korrespondensinstitut ävensom av Svenska kemistsamfundet i en särskilt ingiven skrift.

Krav på att kemi skall läsas i årskurs 3 framförs — förutom av flertalet i föregående stycke angivna remissinstanser — av bl. a. de *matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna i Uppsala, Lund och Stockholm, medicinska fakulteten i Lund, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, styrelsen för farmaceutiska institutet, styrelsen för skogshögskolan, Biologilärarnas förening samt Centerns ungdomsförbund och Centerns studentförbund.*

För kemins placering även i årskurs 3 åberopas såväl pedagogiska synpunkter som rekryterings synpunkter. Sålunda anser några remissinstanser att vissa partier av kemin inte lämpligen kan studeras förrän i årskurs 3 med hänsyn till att eleverna först då nått den önskvärda mognaden och fått det nödvändiga underlaget i matematik och fysik. Vidare framföres den uppfattningen att rekryteringsunderlaget till den högre kemiska utbildningen skulle allvarligt hotas om inte kemiämnet studerades under det sista ur intresse- och yrkessynpunkt viktiga skolåret, vilket skulle kunna leda till för landets kemiska industri allvarliga konsekvenser. Om inte kemin förekommer i årskurs 3 anses det sannolikt att få elever skulle välja specialarbetet i detta ämne, vilket bedömes betyda mycket i rekryteringshänseende.

De remissinstanser, som berört frågan hur ökningen av timtalet skall genomföras, har i flera fall ansett att timtalet för matematik kunde minskas något.

Sålunda förordar *skolöverstyrelsen* att timtalet för kemi ökas med 1 veckotimme, som avstås av matematik. Överstyrelsen anser att sistnämnda ämne innehåller några moment som utan olägenhet kan utgå eller uttunnas varigenom timtalsminskningen möjliggöres utan att kursens sammanhang och ändamålsenlighet blir lidande. I fråga om kemiämnets placering i de två första årskurserna ansluter sig skolöverstyrelsen till GU:s förslag. I andra yttranden föreslås att historia och samhällskunskap avstår tid eller att det generella timtalet per vecka ökas.

För att möjliggöra att kemi studeras i årskurs 3 föreslås på många håll byte mellan kemi och biologi, varigenom biologi skulle förekomma även i årskurs 2.

Kemin som fackämne på den tekniska lärokursen behandlas i det följande under de för denna lärokurs speciella ämnena.

Även uppläggningsen av ämnet biologi accepteras i stort sett av dem som yttrat sig härom även om olika uppfattningar finns i detaljfrågor. Bl. a.

skolöverstyrelsen tillstyrker biologikursens inriktning mot modernare områden, i fullt medvetande om de krav på lärarnas fortbildning, som den föreslagna kursen ställer.

I inte så få yttranden framhålles vikten av utrymme för biologämnet inom den ekonomiska och framför allt den tekniska lärokursen. Sålunda anför *lantbruksstyrelsen*:

Hushållningen med naturens värden kräver i dagens samhälle goda biologiska kunskaper av alla dem, som planerar och leder utnyttjandet av eller ingreppen i naturen. Att den tekniska lärokursen helt saknar obligatorisk biologi är således en svår brist.

Biologilärarnas förening föreslår att samtliga lärokurser utom den naturvetenskapliga får en likvärdig obligatorisk kurs i biologi.

Som nämnts i anslutning till kemiämnet har några remissinstanser även velat att biologi skall förekomma i årskurs 2.

Bl. a. *Statens naturvetenskapliga forskningsråd* och *Biologilärarnas förening* föreslår en utökning av timtalet i biologi på den naturvetenskapliga lärokursen.

GU:s uttalande att *sexualundervisning* i traditionell bemärkelse i första hand bör förläggas till grundskolan har uppmärksammats av *skolöverstyrelsen*, *SECO* och *Folkpartiets ungdomsförbund*, som samtliga krävt att sådan undervisning beredes väsentligt utrymme på gymnasiet. *Skolöverstyrelsen* anför härvid bl. a. följande.

Det är utomordentligt betydelsefullt, att detta viktiga område även i gymnasiet behandlas jämförelsevis grundligt för samtliga elever. Härvid bör speciellt beaktas, att elevernas mognad ger stora möjligheter att framhålla det ansvar som den enskilde har, såväl inför sig själv och andra som inför samhället. I undervisningen bör därför ingå psykologiska, etiska och sociala moment i överensstämmelse med nu gällande anvisningar.

Frågan om hur undervisningen om *naturgeografiskt stoff* skall tillgodoseas inom i första hand de naturvetenskapliga och tekniska lärokurserna har också tilldragit sig uppmärksamhet. I en skrivelse av den 28 oktober, som senare kompletterats, har företrädare för geovetenskapliga och närliggande ämnen vid universitetet krävt självständig representation av geovetenskaperna i form av ett särskilt ämne, benämnt naturgeografi eller geovetenskap.

Ett antal remissinstanser har förklarat sig instämma häri, bl. a. *matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna i Stockholm, Uppsala* och *Göteborg* samt *statens naturvetenskapliga forskningsråd*.

Skolöverstyrelsen anför i denna fråga följande.

Kursplaneförslagen för fysik, kemi, biologi och samhällskunskap ger vid handen, att i dessa ämnen (totalt) åtskilliga moment av geovetenskaplig karaktär ingår. Det gäller t. ex. avsnitt av geofysiken i fysik, behandlingen av mineralen i kemi och moment av växt- och djurgeografi i biologi. Det är möjligt, att vissa fördelar står att vinna genom att dessa moment bryts ut ur de nämnda ämnena och — eventuellt tillsammans med andra moment — sammanförs till ett särskilt

ämne. En sådan åtgärd skulle emellertid öka ämnessplittringen och försvaga den naturliga samhörigheten med och samordningen mellan de aktuella momenten och ämnena fysik, kemi, biologi respektive samhällskunskap.

Överstyrelsen är därför inte beredd att föreslå införandet av ett särskilt ämne naturgeografi eller geovetenskap.

Överstyrelsen förordar i stället, att särskild omsorg i det fortsatta läroplansarbetet ägnas inplaceringen och utformningen av de avsnitt i fysik, kemi, biologi respektive samhällskunskap, vilka behandlar geovetenskapligt stoff.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund framhåller bl. a. följande.

Kravet på att de biologiska och naturgeografiska delarna av ämnet »naturvetenskap» måste läsas av alla blivande ingenjörer och ekonomer, är ett oavvisligt samhällskrav. För dessa yrkesgrupper är kunskaper om jämviktsförhållanden i naturen nödvändiga för att de svåra skadeverkningar genom mänskliga ingrepp skall kunna undvikas, som på grund av ren okunnighet ständigt inträffar i vårt land.

Arbetskyddsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, skogsstyrelsen, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens naturvetenskapliga forskningsråd framför liknande synpunkter. *Statens naturvårdsnämnd* och *Riksförbundet landsbygdens folk* framhåller också vikten av att de ifrågavarande utbildningsgrupperna med tanke på sina framtida arbetsuppgifter erhåller tillräckliga insikter i dessa frågor. *Riksförbundet* anför därvid:

Den tilltagande bebyggelsekoncentrationen förenad med den tekniska utvecklingen kan komma att medföra ökat slitage och skadegörelse i naturen, varför dessa problem kommer att påkalla ökad uppmärksamhet i framtiden. Detta gäller även exempelvis vid handhavandet av gifter av olika slag, vattenvård, vid vägbyggen, vattenregleringar och dylikt.

Förslaget att i den tekniska lärokursen sammanföra ett antal kursmoment, som nu tillhör olika ämnen, i ett integrationsämne (blockämne), benämnt *teknologi*, framhålls i flertalet yttranden såsom förtjänstfullt.

Skolöverstyrelsen anser att teknologämnet, rätt utformat, bör kunna bli en god introduktion för eleverna i ingenjörsmässigt tänkande och menar att försöksverksamhet, nya läroböcker och lärarfortbildning bör kunna möjliggöra den uppläggning som föreslagits. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* menar att den föreslagna kursplanen bör bedömas först sedan pågående försöksverksamhet kunnat utvärderas. *Sveriges mekanförbund* anser det viktigt med sådant blockämne de två första åren men har en del kritiska synpunkter på ämnets utformning. Även *Tekniska läroverkens ingenjörsförbund* finner sammanförandet av dessa moment till ett blockämne riktigt. *Statens tekniska forskningsråd* anser ämnet bra men framhåller att det bör uppmärksammas i det fortlöpande läroplansarbetet.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna delar GU:s uppfattning om vikten av att införa ett ämne, som tidigt väcker elevernas intresse för teknik, men anser att ett sådant ämne bör uppläggas mera konventionellt samt ifrågasätter

om ej en uppdelning bör ske i dess olika delområden. Liknande synpunkter framförs av *lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm* och *organisationskommittén för teknisk högskola i Lund*. *Tekniska läroverkens elevförbund* anser att teknologin bör uppdelas på flera ämnen.

Beträffande ämnena inom maskintekniskt alternativ framför *Sveriges mekanförbund* och *Svenska teknologföreningen* kritik mot att undervisningen för mycket inriktas på konstruktion och energi samt anser att materialläran helst borde utgöra ett självständigt ämne.

Tekniska läroverkens lärarförbund föreslår att fjärde årskursen uppdelas på ett energitekniskt och ett produktionstekniskt alternativ.

Skolöverstyrelsen och *överstyrelsen för yrkesutbildning* anser att specialarbetet i årskurs 4 bör få ägnas även åt energi.

Det inom byggnadstekniskt alternativ föreslagna ämnet geodesi föreslås av *skolöverstyrelsen* fördelat med 0,5 veckotimme i årskurs tre och 0,5 veckotimme i årskurs fyra för att på så sätt skapa möjligheter att följa upp resultatet av de fältövningar som avses förekomma i början av höstterminen i årskurs 4. *Lantmäteristyrelsen* hävdar att den föreslagna kursen i geodesi inte kan medhinnas på 1 veckotimme. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* förordar att detta ämne förs till ämnet anläggning. Beträffande sistnämnda ämne föreslår styrelsen att det inom den anläggningstekniska varianten delas på vägbyggnad och vattenbyggnad.

Beträffande förslaget till läroplan för det eltekniska alternativet har endast förordats ändring i vad avser ämnet elmaterial. *Skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning* och *Tekniska läroverkens lärarförbund* anser att detta ämne ej bör vara självständigt utan att lärostoffet föres till de ämnen där kunskap om elmaterial är erforderlig.

Beträffande timtal och lärostoff i de olika ämnena på kemitekniskt alternativ föreslår *överstyrelsen för yrkesutbildning* och *Tekniska läroverkens lärarförbund* en tämligen kraftig omfördelning.

Kemikontoret finner förslaget till kursplan för de enskilda ämnena väl genomtänkt. I fråga om timplanen förordar kontoret endast den ändringen att ämnet apparatteknik får ytterligare en veckotimme, som tas från ämnet analytisk kemi. Vidare bör ämnet fysikalisk kemi benämnas fysikalisk och oorganisk kemi, som bättre svarar mot ämnesinnehållet.

Även *överstyrelsen för de tekniska högskolorna* anser att ämnet fysikalisk kemi bör ha annat namn och föreslår oorganisk och fysikalisk kemi eller allmän kemi.

Den förstärkta ställning, som GU föreslagit för ämnet ergonomi, understrykes som ytterst värdefull av bl. a. *vattenfallsstyrelsen*, *medicinska fakulteten*

i Uppsala, direktionen över gymnastiska centralinstitutet och TCO. Sveriges mekanförbund föreslår att ämnet benämnes bioteknologi samt att undervisningstiden inskränkes till 1,5 veckotimme och att i stället undervisning i psykologi införes med två veckotimmar i andra årskursen. LO menar att i kursplanen för detta ämne måste beredas utrymme för en orientering om arbetsstudier av betydligt större omfattning än vad GU föreslagit.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anser att i ämnet företagsekonomi krävs ökat utrymme för moment angående tidsstudier och driftorganisation samt att timtalet därför måste ökas med 0,5 veckotimme, som kan tas från ergonomin.

Den fördelning av undervisningstiden på den ekonomiska lärokursen mellan allmänna ämnen och speciella, yrkesutbildande ämnen som GU föreslagit har bedömts olika av de remissinstanser, som yttrat sig däröver. Skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning anser att den ekonomiska lärokursen såsom den utformats av GU kommer att ge en yrkesutbildning, som är tillfyllest för sitt ändamål, och TCO menar att förslaget utgör en godtagbar kompromiss när det gäller att tillgodose de båda kraven: bred allmänbildning och fackutbildning.

Flera remissinstanser anser dock att yrkesutbildningskravet fått träda tillbaka alltför mycket. Handelskammaren i Gefle och Sveriges köpmannaförbund framför sådana synpunkter.

Skånes handelskammare anför bl. a. följande.

Den ekonomiska gymnasieutbildningens allmänna uppläggning förklaras och rättfärdigas av GU därmed, att flertalet allmäntheoretiska ämnen fyller en dubbel funktion, dvs. den ger förutom allmän orientering också specialförberedelser för kommande yrkesverksamhet. Handelskammaren vill icke bestrida, att åtskilliga ämnen kan ha en sådan dubbel funktion, men enligt handelskammarens mening har GU satt alltför stark tilltro till dessa ämnens yrkesförberedande karaktär. Betoningen av den dubbla funktionen får icke undanskymma den omständigheten att de regelrätta fackämnena icke till någon del kan ersättas av allmänna ämnen. Man måste hålla fast vid att vad avnämarna — bortsett från universitet och högskolor — kräver är i första hand en allmän merkantil utbildning, icke en bred allmänbildning i vidare bemärkelse.

Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund anser som tidigare nämnts att den typ av yrkesinriktning som GU gett den ekonomiska lärokursen är alldeles för färdighetsbetonad och framhåller vikten av att gymnasieekonomernas utbildning inriktas på en så långt driven kunskap i matematik och de egentliga ekonomiska ämnena som möjligt liksom också att kraven på deras allmänna orientering skärps.

Sammanförandet av olika ämnen i blockämnet företagsekonomi tillstyrks av bl. a. skolöverstyrelsen, som anför i huvudsak följande.

Överstyrelsen biträder utredningens förslag, att tyngdpunkten i fackutbildningen ligger på företagsekonomi och att möjlighet till specialisering på olika alternativ erbjuds i årskurs 3. Överstyrelsen ansluter sig till utredningens förslag, att den traditionella ämnesundervisningen lämnar plats för en mer samlad undervisning, där företaget är intresseområde.

Överstyrelsen vill föreslå, att det i kursplanen tydligare preciseras, hur samverkan mellan ämnesdelarna skall genomföras för att det åsyftade resultatet skall nås.

Sveriges handelsgymnasiers riksförbund finner det vara svårt att taga ställning till förslaget om integration innan erfarenheter vunnits härav. Man kan riskera att eleverna erhåller för litet fasta och praktiskt användbara kunskaper.

Sveriges köpmannaförbund hyser stora betänkligheter mot ämnesintegrationen i företagsekonomi. Förbundet anför härom bl. a. följande.

Det är nödvändigt att i många fall genomföra en samverkan mellan traditionellt särundervisade läroämnen och så har alltid tidigare skett inom handelsgymnasierna. De utvinkningar, som i så fall brukar ske från huvudämnet, har oftast karaktären av korta, klagörande orienteringar utan anspråk på fullständighet i framställningen. Den systematiska, grundläggande undervisningen bör dock inom olika läroämnen koncentreras till specialbehandling på för ämnet i fråga klart reserverade lärotimmar, om inlärningsprocessen skall bli verkligt effektiv. I själva verket rör det sig här om en inom all annan verksamhet vedertagen arbetsfördelningsmetodik, som GU tydligen inte beaktat.

Beträffande kursuppläggningsen av ämnet företagsekonomi föreslår *skolöverstyrelsen* att kursen i andra årskursen avslutas med stoff angående budgetering och administration för att även de elever, vilka väljer det ekonomisk-språkliga alternativet, skall få orientering i dessa frågor.

Direktionen för handelshögskolan i Stockholm anser att redovisningsmomenten fått för stor plats när kurserna inte kräver så stora specialkunskaper i detta ämne. Viktigare är att moment som lönsamhetsanalys och kontors- och driftsorganisation beredes plats. *Svenska samfundet för affärsutbildning, TCO* och *Sveriges köpmannaförbund* framhåller vikten av att ökat utrymme beredes åt undervisning i kontorsteknik.

Svenska bankföreningen anser att undervisningen i maskinskrivning och stenografi kan inskränkas då det är av vikt att man inriktar sig på mer ekonomiskt betonade ämnen, i första hand matematik.

Överstyrelsen för yrkesutbildning, Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* förordar, att timtalet i maskinskrivning minskas till förmån för matematiken.

Några remissinstanser uttalar önskemål om ökat timantal för maskinskrivning, bl. a. *Melinska stenografförbundet, Skånes handelskammare* och *Sveriges handelsgymnasiers riksförbund*.

Läroverkslärarnas riksförbund, Svenska samfundet för affärsutbildning, Melinska stenografförbundet och *Sveriges handelsgymnasiers riksförbund* anser att

ämnet r ä t t s k u n s k a p bör vara obligatoriskt för alla elever inom den ekonomiska lärokursen.

Värdet av att undervisningen i e s t e t i s k a ämnen tillåts spela en stor roll på gymnasiet understrykes starkt av de remissinstanser, som yttrat sig i denna fråga. *Skolöverstyrelsen* framhåller bl. a. följande.

Skolöverstyrelsen vill särskilt understryka de estetiska ämnenas värde för den enskildes personlighetsutveckling och deras viktiga funktion som förberedelse för förvärvsverksamhet och för samhällslivet, framför allt för dem som blir verksamma inom handel och produktion och som direkt eller indirekt får ett avgörande inflytande på utformningen av produkter och miljöer. Genom olika moderna massmedia har de estetiska ämnena fått en växande betydelse som kontaktmedel. Överstyrelsen måste därför beklaga den nedskärning av timtalet, som drabbat teckningsundervisningen.

Överstyrelsen framhåller vidare att det vore i hög grad önskvärt att undervisning i estetiska ämnen kunde förekomma även på ekonomisk och teknisk lärokurs men finner det dock ej möjligt att införa obligatorisk sådan undervisning. De estetiska ämnena bör i varje fall höra till dem som ges företräde vid val av frivilliga ämnen anser överstyrelsen.

Även *TCO* understryker betydelsen av undervisning i estetiska och praktiska ämnen. Enligt förbundets mening svarar *GU*:s förslag inte mot principiella deklARATIONER och föreliggande elevintressen, och förbundet framlägger vissa förslag om utvidgad undervisning i dessa ämnen, innefattande bl. a. obligatorisk teckningsundervisning.

Beträffande det föreslagna ämnet k o n s t- och m u s i k h i s t o r i a befarar *styrelsen för Musikaliska akademien* att genomförandet av detta förslag kan komma att erbjuda avsevärda praktiska svårigheter och att det därför vore olyckligt att samundervisning skulle bedrivas redan från början. *Skolöverstyrelsen* anser att den ur integrationssynpunkt värdefulla samordningen av två klasser inte får hindra att vid lämpliga tillfällen klasserna undervisas var för sig. I regel bör dock undervisningen hållas samman. *Samverkande bildningsförbunden* menar att ämnets uppläggning är felaktig, då det bl. a. fått en för ensidig historisk prägel. *Musiklärarnas riksförening* framhåller att musikens ställning som en av de främsta estetiska faktorerna i samhället borde göra det angeläget att ge elever på alla lärokurser orienterande kunskaper i musikförståelse. Föreningen framför vidare erinringar mot utformningen av musik- och konsthistoria till ett syntesämne.

Teckningslärarnas och TI-elevernars förening anför följande.

Föreningen konstaterar att *GU* baserar sitt förslag på en uppfattning om förmånsrätt och särställning för begreppen »konst» och »konstupplevelse». Gentemot detta vill föreningen påpeka:

1. att det verkliga elevmaterialet inte består av de utpräglade estetiskt begä-

vade. Den pedagogiska målsättningen måste därför i första hand ta hänsyn härtill,

2. att ämnesområdet i första hand bör omfatta dels träning av de funktioner individen utnyttjar för visuell och taktill varseblivning och kommunikation, dels psykologiskt studium av värdebedömningens natur grundlagd genom studium av fakta om principerna för människans upplevelser och beteende. En sådan undervisning kan motivera en spekulativ och ytlig estetiserande inställning. Härigenom kan även eleverna få större förståelse för olika människors åsikter och upplevelser.

Det förslag om estetisk variant, som GU framlagt, har mottagits synnerligen välvilligt av remissinstanserna. TCO har framfört förslag att även en textil estetisk variant bör inrättas. Svenska gymnastiklärarsällskapet föreslår att gymnastik skall få vara alternativ till musik, teckning och dramatik inom estetisk variant.

Beträffande förslaget om gymnastik understryker flera remissinstanser, däribland lärarkollegiet vid karolinska institutet, medicinska fakulteten i Uppsala och Svenska skolläkarföreningen, vad GU sagt om det stora värdet av regelbunden fysisk träning under ungdomsåren.

Skolöverstyrelsen kritiserar dock GU:s redovisade inställning till ämnet och anför följande.

GU:s syn på gymnasiets gymnastikundervisning och friluftsverksamhet är i vissa avseenden ensidig. Man har väsentligen anlagt fysiologiska och medicinska synpunkter och inte tillräckligt beaktat ämnets möjligheter att verksamt bidra till personlighetsutveckling, till estetisk och social fostran.

Gymnastiska centralinstitutet framför liknande synpunkter.

Överbefälhavaren, 1960 års värnpliktsutredning och SR anser det för ämnet föreslagna timantalet för litet. Direktionen över gymnastiska centralinstitutet föreslår att undervisningstiden ökas till tre veckotimmar i årskurs 3 samt införas med samma timantal i fjärde årskursen på den tekniska lärokursen. Beträffande kursplanen framhåller institutet att den åtminstone i vissa avsnitt borde fått olika utformning för manliga och kvinnliga elever.

Timplanen för gymnasiet har utöver i annat sammanhang ifrågasatta eller föreslagna timtalsförändringar berörts endast i ett fåtal yttranden. Skolöverstyrelsen anser att timplanen för årskurs 1 uppställts på ett sätt som knappast svarar mot grundtanken att det i första årskursen inte finns anledning att gruppera eleverna på skilda linjer efter tillvalet. Överstyrelsen förordar en ändring, som innebär att delning på studiekurs försvinner och ersätts med specialisering på olika tillvalskombinationer.

I det helt övervägande antalet yttranden framhålles det förtjänstfulla i GU:s förslag om undervisningens utformning, som bl. a. syftar till att fostra eleverna att självständigt och i grupp lösa större arbetsuppgifter.

Skolöverstyrelsen delar i det hela GU:s syn på undervisningens utformning. Principiellt överensstämmer synen på skolans inre arbete helt med den som kommit till uttryck i Läroplan för grundskolan men har samtidigt väl anpassats till de speciella krav, som gymnasiet med sina äldre och mognare elever ställer, konstaterar överstyrelsen. Särskilt starkt har kravet på självständighet accentuerats men GU är medveten om att de arbetsformer, som måste bli konsekvensen av detta krav, inte oreserverat uppskattas av eleverna, då de i många fall måste bli mer krävande än de traditionella, åtminstone för de mindre begåvade. Detta förhållande måste dock, framhåller överstyrelsen, bedömas med hänsyn till att eleverna hittills i regel saknat systematisk träning för mera självständiga arbetsformer.

Juridiska fakulteten i Stockholm anför bl. a. följande.

Med avseende å undervisningens utformning har GU lagt särskild vikt vid att skapa en organisation som säkerställer att självständiga arbetsformer kommer att utvecklas i det framtida gymnasiet. GU:s förslag kan i denna del livligt tillstyrkas. Om eleverna redan under gymnasietiden bibringas förmåga att på egen hand självständigt lösa större arbetsuppgifter, kommer detta att underlätta övergången till de fria studierna vid universitet och högskolor. Detta kan i sin tur möjliggöra ett effektivare utnyttjande av studietiden vid universiteten och förmodligen också minska risken för studieavbrott.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* anser att större självständighet i studierna är av vikt särskilt med tanke på elevernas arbetsfostran.

TCO instämmer i GU:s uppfattning, att det nuvarande gymnasiet inte tillfredsställande tillgodosett kraven på att eleverna skall tillägna sig allmänna, icke ämnesbundna studie- och arbetstekniska färdigheter, och fortsätter:

Organisationen vill betona det angelägna i att undervisningen i det nya gymnasiet utformas på ett sådant sätt att de nämnda kraven tillgodoses. Strävan att ge en organisation som medger mera självständiga arbetsformer kan sålunda fullt ut stödjas. I det sammanhanget vill *TCO* också understryka vikten av att anknytningen till grundskolan sker på bästa sätt och att gymnasiet bygger vidare på vad eleverna här delgetts i fråga om studieteknik och goda arbetsvanor.

Några remissinstanser anser värdet av det eftersträfvade målet vara odiskutabelt gott men hyser viss tvekan inför de av GU föreslagna metoderna, främst med hänsyn till de stora krav dessa antages komma att ställa på elever och lärare.

Universitetslärarförbundet framför följande synpunkter.

Förslaget att förbättra den studietekniska träningen i olika avseenden hälsas principiellt med stor tillfredsställelse. Man måste emellertid göra en allmän reservation för elevernas möjligheter att tillämpa exempelvis system med beting och framför allt specialarbeten, vilka metoder ställer stora krav på de studerandes mognad. Man kan därvid icke bortse från att den förutsatta starkt vidgade intagningen på gymnasiet kommer att medföra större variationer i elevernas studieförutsättningar än vad som nu är fallet. Lättast att praktiskt tillämpa torde systemet med långläxor vara.

GU:s förslag beträffande betingsläsning har föranlett uttalanden i flera yttranden.

Skolöverstyrelsen anför härom bl. a. följande.

Utan fråga har betingsstudium av den art som föreslås väsentliga värden att ge, men arbetsformen ställer också stora krav på både lärare och elever. Man får inte heller bortse från att den passar olika bra för olika begåvnings typer och för olika ämnen. Den erfarenhet av betingstudium, som praktisk försöksverksamhet hunnit ge, är ännu relativt begränsad. Under sådana förhållanden är det angeläget, att arbetsformen och dess användning inte från början binds av alltför fasta normer utan att betingens omfattning och karaktär modifieras efter vad som i olika lägen visar sig lämpligt. Det är också, som GU påpekat, viktigt, att studieplaner och annan för dessa uppgifter erforderlig materiel kan ställas till förfogande.

Läroverkslärarnas riksförbund finner förslaget om långläxor och beting ur flera synpunkter vara värdefullt genom att härigenom sammanhanget i kursen kan komma bättre till sin rätt och förhören kan koncentreras och inte behöver ta så lång tid i anspråk. Vidare kan duktiga elever få tid till fördjupning i enskilda delar av kursen. Förbundet framhåller att för genomsnittseleven blir denna metod dock betungande, varför man inte bör sätta i gång betingsläsning med alltför stora ambitioner. Förbundet diskuterar även i vilka ämnen betingsläsning kan vara lämplig eller inte och slutar med att föreslå att betingsläsning endast bör anordnas om ämneskonferensen anser det lämpligt.

Tekniska läroverkens lärarförbund crinrar om att i nuvarande tekniskt gymnasium de stora övningsuppgifterna i de tekniska tillämpningsämnen utgör självständiga uppgifter av delvis integrerande art och att undervisningen för närvarande delvis sker med redovisning av större avsnitt.

TCO anför följande.

Att eleverna fostras att mera ta ett eget ansvar för studierna bedömer *TCO* positivt. Organisationen vill dock framhålla att man därmed ställer betydligt större krav på eleverna och det finns skäl att varna för att dessa upplevs som överkrav. Det måste alltså bli fråga om en mjuk inskolning till studier på eget ansvar. Övergången från dagläxor till långläxor och så småningom till större beting får inte forceras, och eleverna måste få allt behövligt stöd i sina friare studier. Inom ramen för betingen måste också ges en kontinuerlig handledning, som läggs upp på ett sådant sätt att det inte bara blir fråga om studieteknisk hjälp utan också om stimulans för arbetets igångsättande och fullföljande, med andra ord lämpliga former av moraliskt stöd.

Svenska skolläkarföreningen menar att det finns anledning att hysa allvarliga farhågor för att systemet med betingsläsning skall lägga ökad press på eleverna och anför bl. a.:

Det kan trots GU:s bedömning förmodas, att ökad intagning av elever på gymnasiet leder till att många elever i varje fall under de närmaste åren på detta stadium inte är mogna för denna speciella studieteknik. Att som obligatorisk införa en undervisningsmetod för vilken flertalet lärare saknar erfaren-

het och erforderlig utbildning måste på grund av mindre god planläggning av arbetet och bristande information till eleverna medföra just den ökade press på många elever, som befaras i läroplanen. Detta kan leda till en ökning av antalet elever med sådana skolsvårigheter och mentala störningar, som skolhälsovården får att handlägga och som fordrar andra elevvårdande och/eller studiestödjande åtgärder. Föreningen anser sig därför inte kunna biträda GU:s förslag om obligatorisk betingsläsning i föreslagen utsträckning. I stället föreslås fortsatt försöksverksamhet av därtill särskilt utbildade lärare för att finna de lämpligaste formerna för betingsläsningens bedrivande och att möjligheter skapas för en ökad utbildning och fortbildning för lärarna på detta område.

Lärarkollegiet vid medicinska högskolan i Umeå, lärarkollegiet vid veterinärhögskolan och matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Göteborg finner sig icke övertygade av GU:s förslag i dessa avseenden och menar att utvecklingen vid universitet och högskolor numera går i den riktningen att de fria undervisningsformerna alltmera ersättes av bunden undervisning.

Om det föreslagna specialarbetet anför *skolöverstyrelsen* följande.

Specialarbetet bör som ett avslutande led i en systematiskt genomförd träning till självständighet kunna bli av väsentligt större betydelse än det tidigare s. k. enskilda arbetet, som inte visade sig motsvara de förväntningar man en gång ställde på det. Man får emellertid inte bortse från att specialarbetet, även om det begränsas till i och för sig anspråklösa uppgifter, kräver ganska mycket för att i någon mån motsvara sitt syfte. Framför allt gäller detta givetvis de svagare eleverna utan mer utpräglade specialintressen. Under alla förhållanden kommer mycket att hänga på den handledning lärarna kan ge. Skall denna enligt förslaget pressas in på timmar till förfogande, måste den för de flesta bli otillräcklig, samtidigt som dessa timmar därmed förlorar sin egentliga uppgift. Överstyrelsen finner det angeläget, att lärare i stället på liknande sätt som föreslagits av FU får i skäligen omfattning inräkna handledningen i sin tjänstgöring.

Några remissinstanser anser att specialarbetet bör betygsättas. *Humanistiska fakulteten i Stockholm* befarar att betygsmedvetna elever eljest kommer att välja att utföra specialarbetet i något av sina svagare ämnen.

Tekniska läroverkens lärarförbund anser att specialarbetet i årskurs 3 i den tekniska lärokursen bör utgå och ersättas med en schemalagd lektionstimme, som skall tilldelas ämnet engelska. Till stöd härför åberopar förbundet att den tekniska lärokursens elever kommer att inom den ordinarie undervisningens ram under fjärde årskursen få lösa konstruktions- och övningsuppgifter, som är avsevärt större än det planerade specialarbetet i årskurs 3.

Läroverkslärarnas riksförbund ifrågasätter om inte införandet av det obligatoriska specialarbetet borde uppskjutas till dess resurserna blir tillräckligt stora.

Beträffande hjälpmedlens roll i undervisningen framhåller *skolöverstyrelsen* att det är angeläget att hjälpmedlen inte på något sätt betraktas som självändamål utan att de motiveras av och naturligt går in i den pedagogiska situationen. Överstyrelsen anför vidare följande.

Läraren måste ha så god överblick över olika möjligheter, att han väljer det i varje särskilt fall riktiga. Normalt är det inte hjälpmedlens uppgift att ersätta läraren, även om de bl. a. i de av GU nämnda situationerna i viss mån kan få göra det. Överstyrelsen varnar för övertro på deras betydelse i framtidens skola — liksom för underskattning av de teknologiska framstegens ofrånkomliga inverkan också på skolans arbetsmetoder — men har också all anledning att understryka vikten av att de hjälpmedel, som kan berika undervisningen, ställs till förfogande och utnyttjas. GU har med all rätt framhållit den hjälp TV kan ge, då det gäller att skapa en väl samordnad undervisning och ge uppslag till ny arbetsmetodik, ävensom den betydelse korrespondenskurser och programmerade läroböcker kan få. Överstyrelsen anser emellertid, att tillräckliga förutsättningar ännu icke föreligger för att göra någon värderande jämförelse mellan den programmerade läroboken och andra lärobokssystem.

Skolöverstyrelsen behandlar i sitt yttrande rörande *proven* som hjälpmedel värdet av de muntliga proven och utformningen av de skriftliga proven och anför härom bl. a. följande.

GU överbetonar enligt överstyrelsens uppfattning svagheterna med de muntliga proven och förbiser vissa värden hos dem. Att ett sådant prov är relativt tidskrävande uppvägs i viss mån av att det i bästa fall kan ge mycket vid sidan av kunskapsredovisningen — ny belysning av stoffet, tillrättaläggande av eventuella missuppfattningar och inte minst en av skolans mest naturliga talsituationer med både sammanhängande redogörelser och diskussion. Att vissa elever kan ha svårigheter att göra sig full rättvisa vid sådana förhör är sant, men just de behöver ofta bäst träning i muntlig framställning. Lärarens känsla av att kunna göra en mer objektiv bedömning med utgångspunkt i ett skriftligt prov är givetvis i vissa fall riktig men kan också vara illusorisk. Ju mer individualiserad undervisningen blir, dess mindre upplysande blir prov som är gemensamma för alla. Behovet och värdet av sådana varierar i hög grad med bl. a. ämne och stadium.

Överstyrelsen understryker GU:s synpunkt, att läraren i första hand bör ta hänsyn till elevernas omdöme och förmåga att använda sina kunskaper och färdigheter, och har inget att erinra mot GU:s uppfattning om provens syfte. I fortsättningen anför överstyrelsen:

Antalet schemabundna skrivingar har i det framlagda förslaget starkt beskurits i förhållande till vad som för närvarande gäller i gymnasiet, och framför allt har skrivningstiden kraftigt förkortats. I det hela torde detta innebära en vinst, och överstyrelsen godtar skrivningsplanen. Den bör emellertid kontinuerligt anpassas efter förändrade behov och vunna erfarenheter. Exempelvis kan det tänkas, att skrivningstiden under vissa förhållanden behöver förlängas.

Läroverkslärarnas riksförbund, Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning och *SECO* anser att GU skurit ner skrivningstidernas längd för kraftigt.

Under erinran om nödvändigheten av att lärarna förvissar sig om att eleverna nått den plattform, från vilken undervisningen kan föras vidare, framhåller *överstyrelsen för yrkesutbildning*, att prov kan visa sig nödvändiga även i de

ämnen, där centralt givna prov icke är obligatoriska, samt att det är mycket som talar för att även prov i dessa ämnen bör erbjudas lärarna centralt.

Läroverkslärarnas riksförbund anför följande.

GU:s analys av provens roll som analysinstrument och hjälpmedel för kontroll av kunskaper och färdigheter är i många hänseenden realistisk. Den förbättrade klassundervisningen i kombination med dagläxor ger läraren möjlighet att kontinuerligt följa utvecklingen i klassen, såväl generellt som hos den enskilde eleven. Vid en övergång till friare arbetsformer minskar denna möjlighet, individuella arbetsuppgifter för eleven och grupparbeten ger läraren svårigheter att lika bekvämt följa elevens utveckling. Redovisningen blir mer omfattande vid varje tillfälle, mer tids- och arbetskrävande än summan av enskilda förhör. För att få en diagnostiskt tillförlitlig och ur rättvisesynpunkt allsidig kontroll av elevernas arbete behövs utan tvekan en snabb skriftlig kunskaps- och färdighetskontroll som relativt vanligt komplement. Det är därvid viktigt att kunskapskontrollen kommer så snabbt som möjligt. Risk finnes annars för en snedvridning av elevens disponering av sitt arbete och åtföljande »skrivningsterror». I system satt långläxa och betingläsning kräver en legalisering av det skriftliga provet som en form för bedömning och synes förbundet helt i linje med det nya gymnasiets målsättning.

Förbundet tillstyrker att skolöverstyrelsen får i uppdrag att vidare bearbeta frågan om olika provtyper och att anordna försöksverksamhet. Även *skolöverstyrelsen* tillstyrker att försöksverksamhet bedrivs rörande provens utformning.

Skolöverstyrelsen och *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala* uttalar, att de inte finner det realistiskt eller rättvist mot eleverna att de, som GU uttalat, själva skall svara för kontrollen av memoreringen.

De remissinstanser som tar upp rent allmänna synpunkter på GU:s förslag beträffande den skolsociala verksamheten ansluter sig till GU:s synsätt och understryker det angelägna i verksamheten.

GU har konstaterat att de skolsociala anordningarna på gymnasiet är otillräckliga och bör förstärkas. *Skolöverstyrelsen* delar denna uppfattning och anför vidare:

Skolöverstyrelsen vill i likhet med GU understryka, att de olika elevvårdande aktiviteterna rörande studie- och yrkesorientering, personlig rådgivning, hälsovård, elevernas fritidsverksamhet och självstyrelse, disciplinfrågor m. m. alla avser att underlätta elevens väg genom skolan och därigenom kompletterar den undervisande verksamheten.

Vid organisationen och genomförandet av den elevvårdande verksamheten måste man emellertid alltid beakta, att elevens personliga integritet skall respekteras. Verksamheten måste därför, även om det förekommer vissa obligatoriska moment, principiellt vara av servicekaraktär.

I några yttranden framhålles att ett lyckligt genomförande av det nya gymnasiet förutsätter en god skolsocial verksamhet, att denna verksamhet bör få större omfattning än den föreslagna och att ytterligare utredning krävs på om-

rådet framförallt i fråga om personalorganisationen. Sistnämnda fråga behandlas i ett senare sammanhang (7.3). Uttalanden i denna riktning göres av bl. a. länsstyrelsen i Uppsala län, SACO och Fredrika Bremerförbundet.

Glesbygdsungdomens särskilda problem tas upp av några remissinstanser, bl. a. av länsstyrelsen i Västerbottens län, som anför följande.

Det starkt ökade intresset för gymnasiestudier och förbättrade ekonomiska resurser att genomföra sådana studier ökar tillströmningen av elever från landsbygden. I synnerhet i Norrland med dess stora avstånd måste många elever bo inackorderade. Elevernas kontakt med föräldrarna blir mera sporadisk ju större avståndet är mellan skolorten och hemmet. Samverkan mellan skola och hem försvåras. Dessa elevers situation motiverar särskild uppmärksamhet. Då utredningen i detta sammanhang endast i korthet erinrat om behovet av elevhem, vill länsstyrelsen livligt framhålla vikten av att inrätta tillräckligt antal sådana hem i synnerhet i Norrland.

GU:s program för studie- och yrkesorientering i gymnasiet hälsas allmänt med tillfredsställelse. Från såväl ämbetsverk och organisationer som universitet och högskolor betonas orienteringens stora betydelse för eleverna, för utbildningsväsendet och för arbetsmarknaden.

Skolöverstyrelsen anser liksom GU att skolan bör ha det primära ansvaret och att uppgifterna i första hand måste lösas genom informativ verksamhet. En informerande studie- och yrkesorientering låter sig inte helt förena med en dirigerande verksamhet, som vissa uttalanden av GU i samband med elevernas fördelning på olika studievägar syns förutsätta, anför överstyrelsen. Rimligen måste studie- och yrkesorienteringen i såväl gymnasium som fackskola upplysa eleverna om samhällets behov och de olika lärokursernas kvantitativa anknytning till dessa behov. Då det gäller elevernas inriktning mot skilda studievägar och sysselsättningsområden kan emellertid, framhåller skolöverstyrelsen, traditionella uppfattningar bland elever och målsmän liksom inom näringslivet — särskilt vad gäller könsfördelningen på skilda studieriktningar och yrken — inte på kort tid övervinnas enbart med studie- och yrkesorienterande verksamhet i skolan.

Arbetsmarknadsstyrelsen betonar att studie- och yrkesorientering är ett nödvändigt inslag i skolarbetet, emedan det nya gymnasiets konstruktion medför, att eleverna under hela studietiden ställs inför olika valsituationer, samt anför vidare.

Den av GU förutspådda ökningen av gymnasiefrekvensen motiverar en kraftig förstärkning av den vägledande verksamheten. Som GU visat i en av sina specialundersökningar har elever från hem med låg föräldrautbildning det största behovet av vägledning i skolan. Ökningen av gymnasiefrekvensen torde vara att vänta från just denna samhällsgrupp. En väl organiserad och metodiskt genomförd studie- och yrkesorientering är i det moderna samhällets skola ej enbart att betrakta som en service åt eleverna utan också som en förutsättning för att genomförandet av gymnasiereformen skall få det positiva resultat som avses.

En av den vägledande verksamhetens viktigaste uppgifter inom skolan är att göra ungdomarna yrkesmedvetna och få dem att förstå, vilka följdverkningar valet av den ena eller den andra studievägen inom gymnasiet har. En väl genomförd studie- och yrkesorientering kan verksamt bidra till att ge ungdomarna ett vidare perspektiv på sin skolgång. Detta är ett mål att sträva efter. Det skall nås utan att det uppstår någon konflikt med kravet på elevernas integritet. Ungdomar i de aktuella åldrarna är ofta känsliga för inblandning i vad de uppfattar som egna angelägenheter. Skolans vägledande verksamhet kan mista mycket av sin positiva effekt om den av eleverna upplevs som påträngande. Målsättningen är härvid att skapa förtroendefulla attityder hos eleverna. Först och sist bör yrkesvägledningen därför ha karaktär av information. I och med att kännedom om aktuella och framtida utbildnings- och arbetsmarknadsförhållanden sprides kan visserligen en dirigerande effekt uppnås, men väsentligt är, att ställningstaganden och slutliga val är förbehållna individen.

SACO anser att, om ett välgrundat ställningstagande skall kunna ske vid val av gymnasial utbildningsväg, är det även starkt motiverat att anlagsprovningar införes i grundskolans avslutningsklass. Organisationen anför vidare följande.

SACO vill understryka vikten av att yrkesorienteringen och yrkesvägledningen ges en stark ställning på gymnasiet. Den egentliga yrkesvägledningen på gymnasiet bör även fortsättningsvis handhas av arbetsmarknadsverket. Härigenom kommer anknytningen till de praktiska arbetsmarknadsförhållandena att på bästa sätt tillgodoses. För att yrkesvägledningen skall bli effektiv fordras emellertid en ordentlig utbyggnad av arbetsmarknadsverkets resurser i detta avseende.

Bl. a. *Centerns kvinnoförbund* tar upp studie- och yrkesvägledningens betydelse speciellt ur de kvinnliga elevernas yrkesvalssynpunkt. Förbundet anför följande.

Särskilt när det gäller flickorna sker yrkesvalet alltför slentrianmässigt och fantasilöst. Flickorna väljer i stort sett yrkesbanor, som av tradition ansetts speciellt lämpade för kvinnor. Det är angeläget att skolan aktivt bidrager till att bryta ensidigheten i detta yrkesval, så att även flickorna mer allmänt kommer att låta fallenhet och intresse bli avgörande för yrkesvalet och inte förutfattade föreställningar om för dem speciellt lämpade yrken.

Om yrkesvägledningen skall kunna göra en positiv insats här måste flickorna göras uppmärksamma på vilka förutsättningar de har att även inom icke traditionella »kvinnoyrken» utnyttja den fallenhet och begåvning de i skolan visat för olika ämnesområden. Här måste alltså från yrkesvägledningen komma initiativ och idéer till de flickor som är lämpade för ett i dagens läge mer »ovanligt» yrkesval.

Samtidigt som man från remissinstansernas sida framhåller vikten av att en grundlig och allsidig yrkesorientering ges i gymnasiet betonar man också att denna måste göras objektiv och saklig och icke läggas upp som en dirigering av eleverna till det ena eller andra området.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* anför i detta sammanhang följande.

Det är uppenbart att en utformning av gymnasiet sådan som GU föreslår kan komma att te sig mera förvirrande för elever och målsmän än den strikta linjeindelningen. Det är därför nödvändigt att genomföra GU:s förslag till studie- och yrkesorientering och att utrusta såväl grundskolan som gymnasiet med erforderlig och kunnig personal härför. Angeläget är också att åstadkomma medverkan från arbetsmarknadsmyndigheterna och näringslivet såväl centralt som lokalt. Organisationerna vill framför allt understryka vikten av en starkt förbättrad, objektiv yrkesorientering på gymnasiet. Denna får dock inte läggas upp som en dirigering av eleverna till det ena eller andra området. Det är av utomordentlig betydelse att upplysningarna blir sakliga och framför allt att inte kortsiktiga fluktuationer gör sig alltför starkt märkbara.

Flertalet av dem som uttalat sig om studie- och yrkesorienteringens uppläggning delar i det hela GU:s uppfattning om vilka moment som bör ingå i studie- och yrkesvägledningsprogrammet och hur dessa bör fördelas på olika årskurser.

Sålunda ansluter sig *skolöverstyrelsen* till GU:s förslag och vill endast påpeka att lärarna i samhällskunskap bör få en sådan utbildning att de kan ta hand om viss kollektiv information inom ämnet samhällskunskap under första årskursen. Överstyrelsen delar vidare GU:s uppfattning att praktisk yrkesorientering i gymnasiet icke bör göras obligatorisk och understryker ytterligare:

Även den av GU föreslagna försöksverksamheten på detta område bör förekomma endast i den mån lokala omständigheter erbjuder särskilt gynnsamma betingelser. Genomförandet av grundskolans praktiska yrkesorientering liksom den föreslagna miljöpraktiken för gymnasiet tekniska lärokurs och kravet på praktik för teknisk fackskola torde åtminstone tills vidare göra denna återhållsamhet i fråga om praktisk yrkesorientering på gymnasiet nödvändig.

Även *överstyrelsen för yrkesutbildning* tillstyrker GU:s förslag rörande studie- och yrkesorienteringens uppläggning. Man poängterar särskilt dess betydelse på de fackgymnasiala utbildningsvägarna, där ungdomarna efter studiernas slut skall träda ut i förvärvslivet. Överstyrelsen framhåller vidare:

Allt bör göras för att eleverna, om tillfälle bjuds, får en verklighetsnära kontakt med arbetslivet. Detta torde vara värdefullt inte minst på den ekonomiska lärokursen. Eleverna på den tekniska har ju viss obligatorisk praktik. Om sålunda en elev eller en grupp av elever på den ekonomiska lärokursen blir i tillfälle att under någon eller några dagar följa arbetet på ett företag, bör de kunna befrias från undervisningen för att kunna få denna praktik. Detta bör betraktas som ett led i skolarbetet.

Beträffande yrkesorienteringen i tredje och fjärde årskursen anför *arbetsmarknadsstyrelsen* bl. a. följande.

Eleverna har i dessa årskurser framför allt behov av aktuell arbetsmarknads- och utbildningsinformation. Arbetsmarknadsverkets yrkesvägledare träder härvid i förgrunden. Målet för den yrkesorienterande verksamheten i gymnasiet högsta årskurs bör vara dels att med utgångspunkt från elevernas egna intressen ge en översikt över de olika slag av utbildningsvägar som är tillgängliga för studenter och belysa värdet av bredd i utbildning och omställbarhet i arbetslivet, dels att med utgångspunkt från samhällets behov av arbetskraft ge en

klargörande bild av den moderna arbetsmarknaden och dess föränderlighet. Eleverna i tredje årskursen måste emellertid också när så erfordras få tillfälle att på ett mera personligt sätt konsultera yrkesvägledaren. Man behöver råd och upplysningar i speciella frågor, hjälp med att klarlägga yrkesvalspremisserna och sakkunnig vägledning vid planeringen av den fortsatta utbildningen. För att tillgodose dessa behov måste den enskilda yrkesvägledningen beredas tillräckligt utrymme inom programmet för årskurs 3.

Några remissinstanser anser att studie- och yrkesorienteringen bör få en mera preciserad och konkret utformning och att GU:s förslag till program inte nu bör fastställas.

Överbefälhavaren anser sålunda att GU:s förslag beträffande yrkesorientering bör ges en mer konkret utformning och effektivare inriktning innan läroplanen för det nya gymnasiet fastställs.

Svenska kommunförbundet och *Svenska stadsförbundet* anser att erfarenhet bör vinnas av GU:s förslag till program för yrkesorienteringen innan denna orientering slutligen utformas och att därför försöksverksamhet bör anordnas i lämplig omfattning i huvudsak enligt de riktlinjer GU anger.

Svensk yrkesvägledarförening anför följande.

Den oklarhet, som emellertid präglar förslagen vad avser dels omfattningen av nämnda verksamhet, dels fördelningen av arbetsuppgifterna på olika befattningshavare, måste undanröjas genom centralt lämnade direktiv, i annat fall föreligger alltför stor risk att programmet spolieras.

Yrkesvägledarföreningens medlemmar, som utgör praktiskt taget samtliga landets heltidsanställda yrkesvägledare och en mindre del av yrkesvalslärarna, har bl. a. vid diskussioner på föreningens distriktskonferenser redovisat, att ofullständiga anvisningar från de ansvariga myndigheterna alltför ofta medfört brister i en verksamhet, som erhållit den omfattning den lokala skolledaren efter godtycke velat medgiva.

De elevvårdande uppgifterna inom gymnasiet anses av de flesta remissinstanser ha på ett förtjänstfullt sätt belysts och uppmärksamrats av GU. Man anser att GU:s förslag skapar förutsättningar för ett lagarbete, i vilket lärare, skolläkare, skolsköterska, skolkurator, yrkesvägledare och psykolog medverkar. Klassföreståndarens betydelse betonas särskilt. Vidare påpekas betydelsen av en fortlöpande kontakt och intimt samarbete mellan lärare och skolhälsovården.

Medicinska fakulteten i Uppsala uttalar:

Fakulteten hälsar med tillfredsställelse att GU ägnat elevvården stor uppmärksamhet. Utan tvekan har kravet på omsorg om elevernas kroppsliga och själsliga hälsa, om deras trivsel och anpassning i skolan och om deras sociala miljö successivt ökat. Betydelsen därav för en harmonisk och effektiv studiegång är uppenbar. Man kan räkna med att elevvården kommer att särskilt tagas i anspråk för de fall där kraven från undervisningssidan överstiger elevernas kapacitet och således ett studiemisslyckande hotar.

Vid det nuvarande gymnasiet ligger huvudparten av den elevvårdande verksamheten på lärarna och på skolläkaren och skolsköterskan. Genom utred-

ningens förslag bildas ett »lag» genom anknytning även av skolkurator, yrkesvägledare och psykolog. Härigenom skapas förutsättningar för ett utvidgat och mera effektivt arbete. Men förutsättningen är ett lagarbete.

Skolöverstyrelsen anför bl. a. följande.

Klassföreståndaren bör vara den som — naturligtvis jämte rektor — i första hand svarar för den allmänna elevvården, inklusive personlig omvårdnad i rimlig omfattning om eleverna i klassen. Vad avser personliga problem och frågor bör de naturligtvis ha frihet att vända sig till den de känner sig helst vilja gå till. Elevvården är ett lagarbete och bör fungera så, att eleverna får effektiv hjälp, vem de än vänder sig till; det problem eleven bär fram är ofta blott en förevändning för att få kontakt angående ett djupare liggande problem.

TCO finner det angeläget att det föreslagna programmet för elevvården genomförs och att tillräckliga resurser anslås. Organisationen understryker vidare att elevvården inte får splittras på för många befattningshavare med från varandra isolerade uppgifter samt anför:

Det måste bli ett intimt samarbete mellan experterna inbördes och mellan dem och klassföreståndaren. Den enskilde lärarens kontakt med och ansvar för den enskilde eleven utgör grunden för elevvården, och det ankommer givetvis på rektor, såvida han inte delegerar ärendet på annan, att samordna de experter som biträder läraren i det elevvårdande arbetet.

Målsmännens riksförbund anser att de många problem som elevvården vid gymnasierna innebär inte helt utretts utan endast givits en skisserad lösning. Förbundet anser det nödvändigt att hela området göres till föremål för en särskild omedelbar utredning. Förbundet anför vidare följande.

En riktigt fungerande elevvårdsorganisation är inte blott till för att räcka de elever som på något sätt misslyckas en hjälpande hand utan även för att hjälpa till att skapa den stämning av trevnad och trygghet som bidrar till att eleverna trivs i skolan. Om eleverna trivs och känner sig hemmastadda i skolan har både skola och hem en stor hjälp i sitt uppfostringsarbete. Den allmänna stämning av förtroende och samarbete som härigenom skapas spelar mycket större roll för gymnasisternas utveckling till arbetsvilliga och dugande samhällsmedlemmar och till vidsynta och uppriktiga personer än förmaningar eller systematiska framställningar av grunderna för ett gott uppförande.

De svårigheter att upprätthålla det traditionella klassföreståndarskapet som kommer att uppstå i det nya gymnasiet accentuerar behovet av en vidgad elevvård, speciellt av att denna får organ som obligatoriskt skall finnas vid alla gymnasier. Förbundet efterlyser förslag om bindande föreskrifter härvidlag. Med tanke på de svårigheter som många av nyheterna innebär för enskilda elever får det icke inträffa att klassföreståndareinstitutionen försvagas, den bör i stället utbyggas samtidigt som andra elevvårdsorgan tillskapas.

Elevernas fritidsverksamhet berörs av flera remissinstanser.

TCO instämmer i *GU*:s positiva bedömning av elevernas fritidsverksamhet och finner det betydelsefullt att eleverna stimuleras till föreningsverksamhet

inom skolan och även får tillfälle att knyta kontakter med föreningsverksamheten i övrigt.

Beträffande politiska föreningar inom skolan förordar *socialstyrelsen* att man från skolans sida i första hand söker stimulera tillkomsten av en politisk diskussionsförening öppen för alla partier, enär en lokalt initiativkraftig partiororganisation eljest kan komma att utöva ett dominerande inflytande på eleverna.

Skoltidningsverksamheten anser man värd all uppmuntran. *SECO* framhåller att arbetet med skoltidningsutgivning är en utvecklande och nyttig fritidssysselsättning. Eleverna kommer på ett stimulerande sätt i kontakt med journalistiken och utgivandet medför stora kunskaper i både modersmål och samhällslära. Därför måste det vara av stor vikt att elevernas intresse för och arbete med skoltidningar stimuleras.

SECO anser att alla skoltidningar, oavsett framställningsförfarande, skall behandlas enligt tryckfrihetsförordningen. Denna åsikt delas av *Tekniska läroverkens elevförbund*, *Centerns ungdomsförbund* och *Centerns studentförbund*. Sistnämnda två förbund anser att bestämmelse om att förhandsgranskning ej får ske bör intas i skollagen.

Elevrådsverksamheten anser man skall uppmuntras och att den inte får hindras.

Sveriges liberala studentförbund noterar med glädje GU:s positiva inställning och framhåller betydelsen av att elevråd bildas vid alla gymnasier. I anslutning härtill föreslås att elevernas rätt att bilda elevråd inskrivs i skollagen.

SECO framför likartade synpunkter och anser vidare att eleverna genom arbete inom ett elevråd får övning i parlamentariska arbetsformer och dessutom goda tillfällen att samarbeta, ta ansvar och gemensamt utföra arbetsuppgifter. Organisationen anför vidare följande.

Med tanke härpå är det lätt att förstå vikten av att det vid varje skola finns ett elevråd. För att verkligen få till stånd elevrådsverksamhet i önskad omfattning vid alla skolor bör dock närmare anvisningar och riktlinjer utformas.

Elevernas medbestämmanderätt i skolans arbete och medverkan i undervisningsplaneringen framhålls från några håll som befogad och mycket värdefull.

Sålunda framhåller *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*:

Redan nu finns enstaka elever som uppnår myndighets- och rösträttsålder innan de lämnar skolan, och om i framtiden rösträttsåldern sänks och det blir vanligt att eleverna lägger in ett eller flera praktikår före eller under studietiden vid gymnasium och fackskola, kommer en stor grupp elever i de högsta klasserna att ha medbestämmanderätt i stat och kommun innan de lämnar skolan. Det är då orimligt att de inte skulle ha rätt att delta i styrelsen av det samhälle skolan utgör. Förbundet anser att försöksverksamhet för lämpliga former av självstyre omedelbart bör starta, lämpligen vid de skolor, där det redan finns särskilt livaktiga elevråd eller avdelningar av *SECO*.

Vad GU anfört om specialundervisningen föranleder ingen erinran från remissinstansernas sida som även tillstyrker att denna fråga utreds.

3.5 Departementschefen

3.5.1 Mål och innehåll

En skolforms mål och innehåll måste självfallet fastställas mot bakgrund av dess uppgifter i utbildningssystemet. Vissa av dessa uppgifter är mer specifika för skolformen, andra av generell karaktär. I sitt skolstadgeförslag uttalar GU att utbildningen vid gymnasium bygger på grundskolan och skall tjäna som grund för fortsatt utbildning vid universitet och högskolor samt för omedelbar yrkesutövning. Även om denna formulering är förhållandevis allmän anger den gymnasiet *specifika uppgift* i utbildningssystemet i fråga om nivå och inriktning. Gymnasiet har därtill en *personlighetsutvecklande uppgift*, som är generell för alla skolformer för ungdom och vars betydelse understrukits genom fixering i skollagen. GU:s starka betonande av denna uppgift är således helt i linje med de grundläggande principerna för hela vårt skolväsen. Denna grundsyn bör komma till klart uttryck i läroplanens målsättningsavsnitt under beaktande av de för det gymnasiala åldersstadiet speciella förhållandena.

För att från dessa allmänna utgångspunkter nå fram till gymnasiet detaljutformning erfordras i vissa hänseenden en närmare precisering av skolformens uppgifter. GU har angripit detta problem genom att klassificera de olika krav som ställts på gymnasiet i tre grupper, varigenom enligt utredningens uppfattning en klarare och konkretare analys blir möjlig. Den uppdelning i *avnämarkskrav*, *samhällslivets krav* och *individens krav*, som GU använder, finner jag mig kunna acceptera. När GU analyserar individens egna krav gäller det eleven i skolsituationen. Vad som därvid skall klarläggas är i väsentlig mån de pedagogisk-psykologiska förutsättningarna för skolans utformning och arbete. En helt annan sak är självfallet att den vuxne individen efter skolutbildningens slut ute i livet kan ha andra synpunkter på denna utbildning och kanske önska sig att han eller hon på annat sätt än som blev fallet utnyttjat skoltiden. Dessa önskemål hänför GU till gruppen samhällslivets krav, som sålunda utgår ifrån människans situation i samhället — med rättighet och skyldighet att som enskild individ utveckla sin personlighet och som medmänniska inpassa sig i samlevnaden och samarbetet.

GU har låtit genomföra omfattande *pedagogisk-psykologiska undersökningar* som i vissa avseenden har beröringspunkter med de undersökningar som utfördes på skolberedningens uppdrag. Liksom några av de tidigare nämnda kvantitativa undersökningarna utgör de undersökningar GU initierat rörande kvalitativa aspekter i åtskilliga hänseenden pionjärinsatser. Jag anser dylika undersökningar vara lika viktiga för en rationell och framsynt utbildningsplanering som kvantitativa undersökningar. Det är sålunda angeläget att de kvalitativa undersökningar som genomförts inte blir tillfälliga förretnelser föranledda av stora skolutredningar. Det ankommer på skolöverstyrelsen att föranstalta om att dylika undersökningar kontinuerligt företas och läggs till grund för såväl gymnasiet som andra skolformers successiva utveckling och förnyelse. Vi står

här endast i början av en utveckling av den pedagogisk-psykologiska forskningen, som lovar att bli fruktbarande från både vetenskapliga och mer allmänt samhällseliga synpunkter. Det är därför självfallet att de undersökningsresultat, som bl. a. GU publicerat, inte kan vara fullständiga och slutgiltiga. Som GU understryker har dylika undersökningar även av andra skäl sina begränsningar. Av GU själv och i remissyttrandena framhålles sålunda svårigheterna att belysa framtidsutvecklingen. Jag vill också liksom GU betona att dylika undersökningar, hur omfattande, framsynta och tillförlitliga de än är, endast har till uppgift att bilda utgångspunkt för vidare överväganden. Det resultat, i förevarande sammanhang bestämningen av gymnasiets mål och innehåll, som olika personer vid sådana överväganden når fram till, kommer givetvis att variera beroende på att bedömningar och värderingar växlar från individ till individ. Utsikterna att uppnå ett någorlunda enhetligt resultat kan emellertid bedömas öka i samma mån som undersökningarna täcker väsentliga aspekter och dessa är väl klarlagda.

Slutligen vill jag framhålla att ett nödvändigt krav på alla överväganden rörande gymnasiets mål och innehåll är att de utgår från en helhetssyn på gymnasiet och dess uppgifter. Slutsatser som grundas på enbart en viss grupp av krav på gymnasiet och negligerar andra är av föga värde.

Mot bakgrund av vad jag här anfört synes de invändningar och den kritik som på vissa punkter framförts mot GU:s undersökningar och överväganden inte nämnvärt rubba utredningens slutsatser beträffande gymnasiets mål och innehåll. De skilda meningar som yppats är endast i ett fåtal fall uttryck för värderingar som väsentligt avviker från GU:s. *Gymnasiets mål* bör enligt GU vara att bidra till elevernas personlighetsutveckling, ge allmänna studie- och arbetstekniska färdigheter, utveckla elevernas kommunikationsfärdigheter i vid mening, ge orientering om samhälle, teknik, naturvetenskap och kultur samt förbereda för kommande verksamhet. Denna uppdelning i komponenter, som jag här återgivit i starkt sammandrag, accepteras genomgående liksom också i flertalet yttranden de synpunkter på de olika komponenternas tyngd, som GU i detta sammanhang ger uttryck för. Det är naturligt att kritiken och de divergerande meningarna kommer till klara uttryck först när de allmänna målformuleringarna preciseras i gymnasiets differentiering och läroplan, till vilka frågor jag senare återkommer. I förevarande sammanhang vill jag emellertid deklarera min fulla anslutning till den utformning av gymnasiets mål som GU föreslagit. Det väsentliga i målsättningen i dagens gymnasium har tagits till vara och förknäts med betydelsefulla nyheter. Den större vikt GU lägger vid arbets- och studiefostran finner jag riktig. Att den för alla gemensamma basen — i form av kommunikationsfärdigheter inklusive matematisk-statistiska färdigheter och orientering om samhälls- och kulturliv med beaktande av internationella förhållanden — vidgas anser jag likaledes angeläget. GU:s starka betoning av skolans personlighetsutvecklande uppgift har jag redan uttryckt min uppskattning av. Enligt min mening är det naturligt att häri som en huvudlinje ingår att gym-

nasiets undervisning skall vara inriktad på att hos eleverna utveckla ett självständigt och kritiskt betraktelsesätt.

3.5.2 Differentiering

De allmänna principer för differentieringens utformning, som GU förordat, står i överensstämmelse med de tendenser och synsätt som alltmer har kommit att prägla vårt utbildningsväsen. Att inte specialisera sig alltför tidigt utan vilja hålla möjligheterna till många yrkes- eller utbildningsvägar öppna är en strävan från ständigt växande skaror av våra ungdomar. En svag och relativt sent insatt differentiering är alltså för många elever att föredra. Å andra sidan finns det som GU framhåller och bl. a. skolöverstyrelsen understryker elever med tidigt framträdande speciella intressen. Inriktningen mot det tekniska området synes exempelvis framträda ovanligt tidigt, medan andra intressen blir mer utpräglade först senare. För att skolan skall fungera tillfredsställande måste dylika förhållanden beaktas, så att de elever som har tidigare utvecklade, starka intressen får utlopp för dessa redan från gymnasiets början. I betydande utsträckning kan detta under den första årskursen ske genom att de skilda intressena får individuellt utvecklas inom ramen för ett för alla elever gemensamt program. Mer speciella intresseområden kan emellertid knappast tillgodoses på detta sätt. Jag delar därför GU:s uppfattning att en viss differentiering bör finnas redan i årskurs 1, även om den då måste vara svag. Mera allmänna samhällssynpunkter talar också i hög grad för en svag differentiering. Principiellt ansluter sig även avnämarna i stor utsträckning härtill, även om avvikande meningar, som jag skall återkomma till, ibland anmäles från remissinstanser med särskilt intresse av en i visst avseende specialiserad utbildning.

Om sålunda enigheten är stor i fråga om grundtankarna i GU:s förslag beträffande differentieringen har på några håll ifrågasatts om GU i tillräcklig grad realiserat dessa. Som GU ingående utvecklat och jag nyss i viss utsträckning exemplifierat kan skäl anföras både för och emot svag och sen differentiering. Den konkreta utformningen blir därför ett avvägningsproblem om vars lösning meningarna kan vara delade. Jag vill emellertid konstatera att en jämförelse mellan läroplanerna i GU:s förslag och i nuvarande gymnasieformer klart visar att utredningens förslag innebär en väsentlig ökning av den för alla gymnasiets studievägar gemensamma kärnan. Kvantitativa jämförelser grundade på timtal måste självfallet göras med stor försiktighet. Det kan dock konstateras att i det av GU föreslagna gymnasiet omkring 45 % av det totala timtalet i årskurserna 1—3 ägnas åt ämnen eller verksamheter, som förekommer i alla lärokurser, medan motsvarande andel i de nuvarande tre gymnasieformerna är mindre än 30 %. Förändringen blir ännu mer utpräglad om jämförelsen göres enbart i fråga om den första årskursen. I GU:s förslag upptar ämnen som förekommer i alla lärokurser i denna årskurs ca 70 % medan motsvarande andel i nuvarande gym-

nasieformer utgör mindre än 35 %. Även om jämförelsen begränsas till det nuvarande allmänna gymnasiet och den del av det av GU föreslagna gymnasiet, som består av de humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga studievägarna, blir i årskurs 1 andelen i GU:s förslag större, nämligen ca 85 % jämfört med närmare 70 %. Det sagda visar också att GU i hög grad lyckats förverkliga sin grundprincip att differentieringen i gymnasiet börja skall vara svag och därefter successivt öka. Jag vill tillägga att jag vid jämförelserna utgått från det nuvarande handelsgymnasiet, som redan i hög grad är anpassat efter GU:s differentieringsprinciper såsom en följd av att förslaget till handelsgymnasiet läroplan på mitt uppdrag utarbetades av GU. En jämförelse med tidigare förhållanden hade blivit ännu gynnsammare för GU:s förslag.

I detta sammanhang kan konstateras att oavsett vilken uppfattning man har om begreppet *allmänbildning* — GU avstår för sin del att använda detta begrepp med hänvisning bl. a. till att det har så många och starkt skiftande betydelser — så är det uppenbart att det nya gymnasiet måste ge en väsentligt vidgad allmänorientering i den betydelsen att de för alla elever gemensamma kunskaps- och färdighetsområdena upptar ett betydligt större utrymme än i nuvarande gymnasieformer.

En annan fråga är att uppfattningarna kan gå isär beträffande innehållet i denna allmänorientering. Detta spörsmål får jag tillfälle att beröra på olika punkter i det följande.

Ett huvudsyfte med den av GU förordade differentieringskonstruktionen är att väsentligt underlätta för eleverna att *växla studieinriktning*. Möjligheterna härtill blir framför allt efter årskurs 1 betydande och har på det hela taget bedömts mycket positivt vid remissbehandlingen. Vad man främst önskar är en ytterligare ökning av möjligheterna genom en mindre förändring av den ekonomiska studievägen i årskurs 1. För egen del anser jag att den avvägning GU gjort mellan skilda önskemål i fråga om stark respektive svag och tidig respektive sen differentiering i det stora hela är lämplig. Vad GU anfört och förordat beträffande fastheten i differentieringen ansluter jag mig till. Vissa mindre förändringar, bl. a. sammanhängande med den nyssnämnda frågan om den ekonomiska studievägen i årskurs 1, återkommer jag till senare i samband med läroplanen.

Den konstruktion, som bäst tillgodoser de principer jag sålunda förordar, är en differentiering på sådant sätt att varje studieprogram uppbygges genom att till en grupp av för alla program gemensamma ämnen får väljas s. k. tillvalsämnen. GU:s förslag om ett *tillvalsgymnasium* har också tillstyrkts av det övervägande antalet remissinstanser och för egen del ansluter jag mig till förslaget. Liksom skolöverstyrelsen finner jag det mycket tillfredsställande att de bärande principerna för de gymnasiala skolformernas konstruktion är desamma som för grundskolan. De praktiska svårigheter av schemateknisk natur som GU själv fäster uppmärksamheten på och som även framhållits i några remissyttranden får självfallet inte underskattas men kan å andra sidan inte vara av sådan be-

tydelse att de får lägga hinder i vägen för en ifrån andra utgångspunkter utomordentligt lämplig lösning av differentieringsproblemet.

Jag vill i detta sammanhang särskilt betona de starkt ökade möjligheter, som man inom tillvalsgymnasiet får att tillgodose elevernas önskemål vid val av studieväg. Den utveckling i riktning mot väsentligt ökat intresse bland ungdomarna för ekonomisk, teknisk och naturvetenskaplig gymnasieutbildning, som skett under senare år, har inte utan svårigheter kunnat tillgodoses i det stelar system vi nu har med dels skilda gymnasieformer, dels linjedifferentiering redan från första årskursen i det allmänna gymnasiet. Genom beslut år från år om antalet intagningsavdelningar på de olika studievägarna har statsmakterna visserligen sökt så långt möjligt tillgodose elevönskemålen, vilket samtidigt stått i överensstämmelse med utvecklingen på arbetsmarknaden, men utan friktioner har detta inte kunnat ske ens på de orter, som har haft en allsidigt utbyggd gymnasieorganisation. På det stora antalet orter, som saknat fackgymnasieutbildning, har självfallet möjligheterna varit väsentligt mer begränsade även om genom speciella anordningar såsom filialsystem och teknisk gren stora ansträngningar gjorts att bättre tillgodose efterfrågan.

Med hittillsvarande system är måhända möjligheterna att inverka på fördelningen av ungdomarna på olika studievägar större än i det av GU föreslagna gymnasiet. Å andra sidan vill jag understryka att den styrning som kunde anses ligga i de årligen centralt fattade besluten om antalet intagningsavdelningar inte motiverats endast av samhälls- och avnämkrav utan också haft till syfte att tillgodose elevernas önskemål om olika utbildningsvägar. Även om dessa möjligheter att i administrativ ordning i framtiden påverka fördelningen skulle i viss mån bli mindre än nu, bör detta accepteras. En dylik utveckling ligger i linje med principen om största möjliga valfrihet för den enskilde individen i fråga om utbildning. Jag vill också understryka att vi aldrig genom enbart organisatoriska och administrativa åtgärder kan tillfredsställande lösa fördelningsproblemen inom utbildningsväsendet och på arbetsmarknaden. Här är åtgärder av annat slag som jag redan i det föregående framhållit av väsentligare betydelse såsom yrkes- och studievägledning och självfallet en sådan utformning av de olika studievägarnas program så att de svarar både mot ungdomarnas förutsättningar och intressen och yrkeslivets krav.

Sammanfattningsvis vill jag sålunda konstatera att enligt min mening ingen tvekan kan råda om att utformningen av det framtida gymnasiet bör ske efter de principer GU förordat.

Jag övergår nu till de mera speciella frågorna om *gymnasiets uppdelning på olika studievägar*.

GU har för att framhäva den nya differentieringsstrukturen inte ansett det lämpligt att bibehålla den nuvarande *terminologin*, i vilken bl. a. begreppet linje spelar en central roll, utan använder andra termer som utredningen finner mera adekvata. Vissa av dessa begrepp är i skolsammanhang nyskapelser såsom stu-

diekurs, alternativ och varianter. Jag hyser full förståelse för GU:s strävanden att på detta sätt undvika termer, som i det allmänna medvetandet kan ha fått en innebörd vilken på väsentliga punkter avviker från den betydelse motsvarande begrepp har i den nya gymnasiekonstruktionen. Å andra sidan visar enligt min mening den allmänna debatten liksom remissbehandlingen av GU:s förslag att betydande svårigheter föreligger att använda de nya termerna på riktigt sätt och att oklarheter och sammanblandningar ofta förekommer. Jag vill vidare erinra om att FU också föreslagit en i viss mån speciell terminologi för fackskolornas del. FU använder begreppen linje och gren men därtill även termen specialisering för att karaktärisera olika studieprogram. Enligt min mening är det väsentligt att man vid presentationen av det nya skolsystemet liksom vid den fortlöpande informationen till ungdomar, föräldrar och allmänhet — t. ex. i samband med yrkes- och studieorientering — använder sig av en enkel och lättförståelig terminologi, så långt möjligt gemensam för alla skolformer. Jag bedömer risken för att användningen i framtiden av termer, som hittills haft en något annorlunda betydelse, skulle påtagligt ogynnsamt influera på skolsystemets sätt att fungera som relativt liten. Det fundamentala måste i stället vara innehållet i de nya konstruktionerna och att informationen om detta innehåll sker på ett riktigt sätt och i tillräcklig omfattning. Jag anser därför att en för gymnasiet och fackskolan så långt möjligt enhetlig terminologi bör användas och att därvid linje och gren bör vara huvudbegreppen. Inom gymnasiet använder jag beteckningarna humanistisk linje, samhällsvetenskaplig linje, ekonomisk linje, naturvetenskaplig linje och teknisk linje. Inom de ekonomiska och tekniska linjerna kommer därtill i årskurs 3 respektive årskurserna 3 och 4, om mitt förslag accepteras, att finnas olika grenar. För de mer speciella studieprogram som enligt GU:s förslag skall kunna förekomma anser jag beteckningen variant vara lämplig. Exempelvis skulle inom den samhällsvetenskapliga linjen i årskurs 2 och 3 finnas en estetisk och en social variant. Begreppet linje bör dock inte användas i gymnasiets första mycket svagt differentierade årskurs. Där bör i stället utnyttjas en terminologi av det slag som tillämpas på grundskolans högstadium i årskurserna 7 och 8.

De terminologiska spörsmål jag här något uppehållit mig vid torde inte erfordra beslut i detta sammanhang utan får avgöras av Kungl. Maj:t i samband med utformningen av de författningsändringar, som blir en följd av reformerna. Jag har emellertid velat anmäla dem redan nu, eftersom frågorna har betydelse inte minst för information till allmänheten.

Att gymnasiet uppdelas på *fem linjer* såsom GU föreslagit tillstyrkes av den helt övervägande delen av remissinstanserna. Enligt min mening har GU klart uppvisat att dessa fem linjer svarar mot väsentliga intressen på såväl elev- som avnämarsida, varför jag biträder förslaget.

Den differentiering och det huvudsakliga innehåll GU föreslagit för de tre mer allmänt inriktade linjerna — den *humanistiska*, den *samhällsvetenskapliga* och den *naturvetenskapliga* — har i allt väsentligt godtagits i remissyttrandena. För

egen del finner jag den lösning GU föreslår beträffande det mycket diskuterade problemet om de *klassiska språkens ställning* i gymnasiet tillfredsställande. Det synes visserligen riktigt att dessa språk från ren förutbildningssynpunkt spelar och kommer att spela en förhållandevis blygsam roll. Å andra sidan synes det, såsom GU visat, troligt att intresset hos ungdomarna för studier av dessa ämnen t. v. kommer att vara av sådan omfattning att det motiverar ämnenas bibehållande i gymnasiet under förutsättning att detta låter sig förena med de allmänna krav, som bör ställas på gymnasieutbildningen i dess helhet. De elever, som i framtiden väljer latin och eventuellt grekiska, kommer att få göra detta på bekostnad främst av samhällsorientering och utbildning i moderna språk. Omfattningen av deras utbildning på dessa områden kommer emellertid att bli i huvudsak densamma som eleverna på naturvetenskaplig linje normalt får. Då därtill de elever det här rör sig om erfarenhetsmässigt har särskild fallenhet för språk biträder jag GU:s förslag, att inom den humanistiska linjen skall kunna anordnas dels en halvklassisk variant för elever, som önskar studera latin, och dels en helklassisk variant för dem, som därtill önskar läsa grekiska. Att det senare språket skulle få studeras utan att kombineras med latin såsom föreslagits från några håll finner jag inte motiverat.

GU:s utformning av den *naturvetenskapliga linjen* innebär i jämförelse med nuvarande förhållande att en differentiering på två grenar bortfaller. Från de allra flesta synpunkter är den sammanslagning av nuvarande biologisk och matematisk gren, som kan sägas vara förslaget innebär, ett betydelsefullt framsteg. På sina håll har i remissbehandlingen uttalats farhågor för att vissa elevkategorier skulle få svårigheter på den nya naturvetenskapliga linjen. Jag vill understryka att dessa farhågor inte får negligeras. Såsom GU enligt min mening övertygande visat är det emellertid inte i första hand genom en differentiering av linjen som dessa svårigheter kan undanröjas. Av väsentligt större betydelse är att kursinnehåll och undervisningsmetoder i de ämnen, som erfarenhetsmässigt vållar svårigheter för vissa elevkategorier — t. ex. ämnet fysik för åtskilliga flickor — utformas på ett pedagogiskt tillfredsställande sätt. Det är angeläget att skolöverstyrelsen har sin uppmärksamhet särskilt riktad på detta problem och tillser att det väsentliga framsteg, som den enhetliga naturvetenskapliga linjen från många synpunkter innebär, inte äventyras genom en mindre tillfredsställande utformning i praktiken.

Den *ekonomiska linjens* utformning har från vissa remissinstanser blivit föremål för invändningar och delvis ganska stark kritik. Det gäller därvid i ringa utsträckning differentieringen inom linjen, dvs. dess uppdelning på fyra grenar, nämligen den *ekonomisk-språkliga*, den *kamerala*, den *distributiva* och den *administrativa*. Kritiken tar i huvudsak sikte på målsättningen, i första hand i fråga om linjens yrkesinriktning, och sammanhänger därvid nära med spörsmålen om studietidens längd och läroplanens detaljutformning. Till dessa frågor skall jag återkomma. Här skall jag — närmast med anledning av de jämförelser, som på vissa håll göres mellan den 3-åriga ekonomiska linjen i GU:s förslag och

det tidigare 2-åriga handelsgymnasiet — något beröra frågan om utbildningens målsättning. Jag vill då först erinra om att det förslag GU framlagt i sitt huvudbetänkande inte endast i sina huvuddrag utan även i detalj nära ansluter sig till det nuvarande 3-åriga handelsgymnasiet. Detta är naturligt då, såsom jag redan tidigare konstaterat, båda utbildningarna i allt väsentligt utformats av GU. De uttalanden som gjorts om den ekonomiska linjen i relation till den tidigare 2-åriga handelsutbildningen borde sålunda i allt väsentligt vara giltiga också beträffande det nuvarande 3-åriga handelsgymnasiet i jämförelse med det tidigare 2-åriga. Såsom GU påpekat har den bredare upplagda avnämrundersökning, som avsåg hela gymnasieproblematiken, inte givits en sådan utformning att något detaljmaterial till ledning för utformningen av den ekonomiska utbildningen kunde erhållas. GU har i stället genom ett omfattande remissförfarande i samband med utarbetande av läroplanen för det 3-åriga handelsgymnasiet erhållit ett rikt material, som kunnat beaktas vid den slutgiltiga utformningen av den ekonomiska utbildningen. Det är sålunda i relation till detta material, där skilda avnämargrupper är väl representerade, som GU:s förslag skall bedömas. Detta material ger emellertid som GU framhållit inte anledning till några radikala förändringar i den ekonomiska utbildningen. Enligt min mening är GU:s förslag även beträffande den ekonomiska linjen i fråga om differentiering och målsättning i huvudsak väl avvägt.

Av de olika gymnasieutbildningarna är i dagens läge den *tekniska* den mest specialiserade dels på det sättet att antalet olika linjer och specialiseringar är mycket stort, dels därigenom att det mera allmänna stoffet intar en relativt blygsam plats. I sistnämnda hänseende föreslår GU en betydande förändring och anser att utrymmet för allmänna ämnen bör kraftigt öka. Mot detta förslag synes knappast i något remissyttrande invändningar ha framförts. Till vissa frågor om avvägningen inom detta ämnesfält liksom till omfattningen av de mera speciellt tekniska ämnena skall jag återkomma. GU:s lösning av differentieringsfrågan har emellertid diskuterats livligt.

Med utgångspunkt i de allmänna differentieringsprinciperna och på grundval av en mycket omfattande analys av nuvarande förhållanden och utvecklingen under nu överblickbar framtid ävensom vissa undersökningar bland några årsgångar examinerade från tekniskt gymnasium kommer GU till slutsatsen att det stora antalet studievägar inom den nuvarande tekniska utbildningen inte bör bibehållas i den framtida. Att differentieringen bör begränsas synes vara en allmän uppfattning bland remissinstanserna. Meningarna är däremot delade om hur långt man skall gå i fråga om begränsning.

I ett flertal remissyttranden tillstyrkes GU:s förslag om fyra *reguljära utbildningsalternativ* i årskurs 3 och sex i årskurs 4. I några fall framföres förslag om utökning. Sålunda föreslår skolöverstyrelsen en allmän teknisk studieväg med förstärkt merkantil utbildning. Vidare föreslås ytterligare uppdelningar av utbildningen i årskurs 4. För egen del är jag inte beredd att biträda något av dessa förslag. I den mån nya reguljära utbildningsalternativ skall organiseras bör först

försöksverksamhet såsom GU föreslår anordnas. Till denna fråga skall jag senare återkomma (8.5.2). Jag förordar således att den tekniska linjen i det nya gymnasiet reguljärt differentieras på det sätt GU föreslagit med fyra grenar i årskurs 3 och sex i årskurs 4. Härtill kommer att en svag differentiering av den maskintekniska grenen och den kemitekniska grenen inom ramen för det större obligatoriska specialarbetet i den fjärde årskursen bör få anordnas på det sätt GU föreslagit. Inom den maskintekniska grenen skall därvid specialarbetet enligt min mening inriktas på antingen konstruktion eller produktion.

Av annan karaktär är de spörsmål, som väckts från åtskilliga remissinstanser i första hand representanter för näringslivet, vilka föreslår att *speciella utbildningsalternativ*, som har anknytning till betydelsefulla branschområden, skall få anordnas, i regel på orter, som i sin tur har anknytning till den speciella branschen. Vissa möjligheter i denna riktning har föreslagits redan av GU genom den förordade anordningen med mindre variationer inom den reguljära utbildningen.

Vissa remissinstanser anser att denna anordning inte är tillfyllest för att tillfredsställa behovet av mera specialiserade utbildningsalternativ. För egen del anser jag att man inom en skolform av gymnasiets karaktär bör undvika studievägar som i utpräglad grad tar sikte på mer speciella avnämningarbehov. Min uppfattning är att dylika behov regelmässigt skall tillgodoses genom särskilda utbildningar, som bygger på en bred grundutbildning. Det föreligger en påtaglig risk för att de väsentliga framsteg, som det nya gymnasiet i differentieringshänseende innebär jämfört med nuvarande förhållanden, äventyras om man inom dess ram tillåter en mångfald mer speciellt inriktade studieprogram. Att jag likväl om än med tvekan kan förorda att en anordning med möjlighet till ytterligare differentiering i enlighet med GU:s förslag undantagsvis får komma till stånd beror på den moderata utformning denna fått och sker under förbehållet att, såsom skolöverstyrelsen framhåller, återhållsamhet kommer att iaktas i fråga om medgivande till sådana specialiseringar. Jag anser vidare att sådana specialiseringar bör få ifrågakomma endast vid gymnasier, som i övrigt erbjuder samtliga reguljära utbildningsalternativ. Beslut om anordnande av dylik utbildning torde få meddelas i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer.

Jag finner anordningen med *påbyggnadskurser* vara den bästa lösningen för att tillfredsställa behov av specialiserad utbildning. Därtill kommer att sådana kurser framförallt från fortbildningssynpunkt är mycket värdefulla. GU:s uttalanden om påbyggnadskurser ansluter jag mig sålunda till. Den närmare utformningen och utvecklingen av dessa kurser bör ske i nära samarbete mellan näringsliv och skolmyndigheter. Medel för verksamheten bör anvisas under ett särskilt anslag.

Vad GU anfört och föreslagit om behovet av *ytterligare utbildningsalternativ inom gymnasiet* har i huvudsak accepterats i remissyttrandena. På vissa punkter göres emellertid erinringar eller invändningar.

Frågan om rekryteringen till *klasslärarutbildning* har sålunda intresserat några remissinstanser. Denna utbildningsfråga är f. n. under utredning inom 1960 års lärarutbildningssakkunniga. Någon detaljpenetration i förevarande sammanhang är med anledning härav inte aktuell. Jag vill dock understryka att någon speciell utbildningslinje inom gymnasiet med syfte att förbereda framförallt för klasslärarutbildning enligt min mening inte kan komma i fråga. Tvärtom har jag samma uppfattning som GU och många remissinstanser att det är angeläget att rekryteringen av klasslärare sker från en mycket bred sektor representerande skiftande förutbildningar.

Den *sociala* variant, som enligt GU:s förslag skall kunna förekomma inom humanistisk och samhällsvetenskaplig linje samt ekonomisk-språklig gren, har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i flertalet remissyttranden. I några fall anser man att denna variant inte bör komma till stånd. Jag är medveten om att tvekan kan råda om denna utbildningsväg. Inte minst är det svårt att förutse om varianten kommer att omfattas av tillräckligt intresse från elevernas sida. Detta kan emellertid avgöras först sedan uppslaget fått prövas i verkligheten. Då utbildningsvarianten i och för sig är värdefull vill jag förorda att GU:s förslag realiseras. Jag vill emellertid anmäla att det finns anledning på vissa punkter överarbeta det läroplansförslag, som GU framlagt beträffande variantens karaktärsämne. I övrigt är det av vikt att skolöverstyrelsen i olika avseenden uppmärksammar och analyserar det försök som införandet av denna nya variant innebär. Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på den fördel det innebär att tillvalsgymnasiet väsentligt smidigare än ett i traditionell mening linjeuppdelat gymnasium och utan genomgripande konsekvenser för skolformen i dess helhet medger prövning av nya utbildningsalternativ.

GU:s förslag om att inom gymnasiet skall erbjudas en möjlighet till viss specialisering på estetiska ämnen — utöver den för många elever obligatoriska undervisningen — har mottagits positivt i remissbehandlingen. Att denna *estetiska* variant skulle kunna ersätta det nuvarande *musikgymnasiet i Stockholm* har emellertid ifrågasatts från några håll. Enligt GU:s förslag kommer musiken i viss mån att koncentreras till de två högsta årskurserna i gymnasiet såsom en följd av den princip om en svagt differentierad första årskurs, som GU föreslagit och vilken vunnit praktiskt taget enhällig anslutning bland remissinstanserna. Vidare föreslår GU estetisk variant inom det obligatoriska timtalet endast på samhällsvetenskaplig och humanistisk linje, medan varianten kan förekomma som frivilligt tillval på övriga linjer. Det nuvarande musikgymnasiet omfattar även reallinjen. Det erforderliga timtalet för musik uppnås därvid genom en minskning av övriga övningsämnen samt en total höjning av timtalet. GU har icke velat föreslå sådana anordningar och tiden tas i stället från läroämnen.

Stockholms stad önskar att det nuvarande musikgymnasiet ges möjlighet att fortbestå som en särskild skolenhet med utpräglad musikalisk specialisering i samtliga årskurser om än i den förändrade form, som nödvändiggöres av de mer genomgripande förändringarna i gymnasieorganisationen, och förutsätter att

detta skall kunna ske genom smärre justeringar inom ramen för de generella bestämmelserna för gymnasiet.

För egen del vill jag först betyga att Stockholms musikgymnasium genom sin unika ställning i gymnasiesystemet och det sätt på vilket verksamheten där bedrivits gjort en insats värd all uppskattning. Jag finner det angeläget att möjlighet ges att i någon form bevara denna institution även i en reformerad gymnasieorganisation. Å andra sidan vill jag betona att jag redan anslutit mig till GU:s grundsyn att alla utbildningsalternativ i gymnasiet så långt möjligt bör på lika villkor erbjudas alla gymnasieelever. Härav följer att även om ett reformerat musikgymnasium kommer att bibehållas i Stockholm får detta inte ogynnsamt påverka möjligheterna för elever, som ej går till musikgymnasiet, att få tillgodose sitt musikestetiska intresse. Jag vill också understryka att musikgymnasiet under alla förhållanden måste omformas för att kunna inpassas i det nya gymnasiets organisation. Jag bedömer det som möjligt att bevara musikgymnasiet inom ramen för den av GU föreslagna estetiska varianten och beträffande vissa linjer genom att ta frivilliga ämnen i anspråk. Mindre justeringar i fråga om framförallt timplanen kan jag också tänka mig. Frågan om dessa avvikelser för musikgymnasiet del kan senare prövas av Kungl. Maj:t. Man torde kunna utgå från att Stockholms stad tar erforderliga initiativ till lösning av frågan i enlighet med de riktlinjer jag här skisserat.

I övrigt ansluter jag mig till GU:s förslag med det tillägget att enligt min mening estetisk variant bör inom det obligatoriska timtalet kunna förekomma även på den ekonomisk-språkliga grenen.

Hur vissa nu existerande särskilda gymnasieutbildningar, bl. a. *Hvilans specialgymnasium* och *försvarets läroverk*, skall inpassas i det nya gymnasiet är jag inte beredd att nu ta ställning till. Frågan torde få anmälas för Kungl. Maj:t sedan erforderlig utredning verkställts.

3.5.3 Studietidens längd

Frågor om studietid, det må gälla *studietidens längd* eller timtalsfrågor, tilldrar sig inom utbildningsväsendet regelmässigt stort intresse och leder inte sällan till kontroversiella ståndpunktstaganden. Att dessa spörsmål spelar en central roll också i samband med gymnasieformen framgår med all tydlighet både av den ingående behandling GU ägnat dem och av den uppmärksamhet de rönt i remissbehandlingen.

I fråga om *normalstudietiden fram till tillträde till universitet och högskolor* har jag redan i direktiven till GU framhållit att den bör vara tre år såvida inte tungt vägande skäl kan anföras däremot. GU:s uppfattning att de skäl som åberopats för en längre studietid inte är tillräckligt vägande delas av det helt övervägande antalet remissinstanser. Diskussionen i yttrandena på denna punkt

har kommit att kretsas kring ett spörsmål, som jag själv vid flerfaldiga tillfällen haft anledning uttala mig i, nämligen huruvida grundskolan kommer att ge ett med de nuvarande skolformerna likvärdigt underlag för gymnasiestudier. GU anser att så kommer att bli fallet och får stöd hos ett stort antal remissinstanser. För egen del vill jag konstatera att, sedan jag senast redovisade min uppfattning i denna fråga, intet framkommit som ger mig anledning ändra mening. GU:s överbäganden och slutsatser ansluter jag mig helt till. Jag vill emellertid liksom GU framhålla att »likvärdig utbildning» inte innebär »samma utbildning». GU har klart redovisat de förändringar i grundskolans utbildning, som blir av särskild betydelse för gymnasiet arbete, och liksom senare flera remissyttranden understrukt att dessa förutsätter en genomgripande omdaning av gymnasiet så att detta verkligen anpassas till det nya utgångsläget. Av denna och andra anledningar kommer de studiemål, som gymnasieutbildningen leder fram till, att i flera avseenden förändras såsom jag översiktligt redovisat i det föregående. Det är under sådana omständigheter självfallet vanskligt att göra jämförelser mellan det nuvarande och det framtida gymnasiet. Den innehållsliga anpassning till bl. a. avnämarnas krav i fråga om kunskaper och färdigheter som GU eftersträvat gör det rimligt räkna med ett utbildningsresultat, som kommer att ligga väl i nivå med nuvarande gymnasiers.

I detta sammanhang finns anledning dryfta en tredje faktor som — jämte förutbildningen och gymnasiet innehåll och utformning — i flera remissyttranden rönt uppmärksamhet såsom för utbildningsresultatet betydelsefull, nämligen den kvantitativa tillströmningen till gymnasiet. Kvalitetsaspekten på breddningen av den gymnasiala utbildningen har jag redan i vissa avseenden berört. Jag har sålunda anslutit mig till GU:s uppfattning att många ungdomars behov och önskemål inte skulle tillfredsställas av ett gymnasium med i huvudsak nuvarande målsättning. Väsentligt ökade möjligheter att variera utbildningsmålen i fråga om både innehåll och nivå erfordras, vilket i sin tur kräver bl. a. införande av nya studievägar, fackskolorna. När från vissa håll, med utgångspunkt i att intagningen till gymnasiet skulle komma att utomordentligt kraftigt breddas, förutspås vad man kallar en standardsänkning så kan häremot redan den invändningen göras att utgångspunkten är diskutabel. En så radikalt förändrad situation i fråga om gymnasiet kvantitativa omfattning har inte föreslagits av GU. För egen del har jag i det föregående förordat en förhållandevis måttlig expansion av gymnasiet och att den dominerande delen av utbyggnaden bör förläggas till övriga delar av det gymnasiala skolsystemet. Jag vill emellertid understryka att detta påpekande av att vissa förekommande resonemang utgår från o vissa premisser inte enligt min uppfattning är det avgörande argumentet mot farhågorna för standardsänkning. Vi står nu mitt uppe i genomförandet av den obligatoriska nioåriga skolan. När denna om några få år omfattar praktiskt taget hela årskullen innebär detta en mycket kraftig höjning av den allmänna utbildningsnivån i vårt land. På motsvarande sätt kommer tillväxten av det gymnasiala stadiets skolor att medföra en ytterligare mycket omfattande höjning av

utbildningsnivån. Som GU närmare utvecklat ingår såsom en förutsättning för detta resonemang att eleverna erbjudes en utbildning, som svarar mot deras anlag och intressen. Att uppnå detta är huvudsyftet både vid utformningen av gymnasiet och fackskolan liksom vid uppställandet av riktpunkter för deras kvantitativa omfattning. Riskerna för att vi i det gymnasiala skolsystem, som vi nu går att bygga upp, får en sådan elevfördelning att stora elevgrupper skulle nå studieresultat, vilka från både individens och samhällets synpunkt skulle te sig som otillfredsställande, bedömer jag som mycket små. För gymnasiets del finner jag det tvärtom sannolikt att den konstruktion och de studiestödande åtgärder GU föreslagit kommer att möjliggöra för den helt dominerande delen av eleverna att nå tillfredsställande studieresultat. Å andra sidan kan misslyckanden aldrig undvikas. Bl. a. genom de övergångsmöjligheter, som ryms i det nya gymnasiala skolsystemet, kommer emellertid även elever som misslyckas i en skolform att få möjlighet nå värdefulla resultat av sina studier genom övergång till annan skolform och inriktning på andra studiemål.

De skäl som anförts mot en förlängning av normalstudietiden fram till övergången till högre studier kan inte i samma utsträckning åberopas mot en generell förlängning av utbildningstiden för studievägar, som primärt siktar mot direkt yrkesverksamhet. Frågan om den *tekniska gymnasieutbildningens längd* har varit föremål för en intensiv diskussion, bl. a. i samband med omorganisationen av de tekniska gymnasierna i mitten av 1950-talet. Slutsatsen blev då att utbildningstiden inte borde förlängas från tre till fyra år. Utgångspunkterna vid prövningen av frågan är emellertid i dag väsentligt förändrade. Den tekniska studievägen måste nu på ett annat sätt än för ett decennium sedan ses i relation till övrig gymnasial utbildning. Det integrerade gymnasiets målsättning kräver såsom jag i det föregående har framhållit en breddning av den tekniska linjens innehåll, vilken inte utan en betydande sänkning av utbildningsmålet i den rent tekniska delen skulle kunna genomföras inom nuvarande studietid. Som GU redovisat finns andra skäl som sammanhänger med den speciella utformning det tekniska gymnasiet hittills haft och vilka starkt talar för en förlängd utbildningstid. GU:s förslag härom har också vunnit fullständig anslutning vid remissbehandlingen. Även jag biträder förslaget att den tekniska linjen blir 4-årig med en sådan utformning att eleverna efter den tredje årskursen normalt är behöriga för inträde vid universitet och motsvarande utbildningsanstalter.

Att övergång till högre studier även från den tekniska linjen skall kunna ske efter tre år är enligt min mening en viktig del i GU:s förslag. Anordningen är från principiell synpunkt riktig och har därtill många praktiska fördelar som redan i viss mån framgått av det föregående. Jag finner det också sannolikt att den jämställdhet som på detta sätt uppnås mellan den tekniska linjen och övriga linjer i gymnasiet kommer att ha ett stort inflytande på utbildningens attraktivitet bland ungdomarna. Om sålunda enligt min mening starka skäl kan anföras

för den av GU föreslagna konstruktionen vill jag dock, för att problematiken skall bli så allsidigt belyst som möjligt, beröra ett spörsmål, som endast i ringa utsträckning synes ha blivit uppmärksammat vid remissbehandlingen.

Det nuvarande tekniska gymnasiets utformning har till följd att alla, som från denna utbildning fortsätter till högre studier, företrädesvis vid teknisk högskola, har bakom sig en avslutad fullständig teknisk gymnasieutbildning. Från vissa synpunkter kan detta uppfattas om inte som en nackdel så i varje fall såsom en delvis onödig insats av tid och krafter eftersom åtskilligt av det som ingår i gymnasiestudierna kommer att få på nytt genomgå i de fall studierna fortsätter vid teknisk högskola. Å andra sidan kan häremot hävdas att det förhållandet att ingenjörutbildningen är avslutad kan ha till följd att övergångsfrekvensen till högre studier hålls nere eftersom lockelsen att gå direkt ut i yrkeslivet i varje fall under nuvarande goda konjunkturer är mycket stor. Med hänsyn till arbetsmarknadens behov men också från utbildningssynpunkt måste det anses mest rationellt att flertalet gymnasieingenjörer går ut i näringslivet efter avslutade gymnasiestudier. Det kan diskuteras om inte konstruktionen av det nya gymnasiet på sådant sätt, att eleverna på teknisk linje efter tre års studier normalt har uppnått allmän universitetsbehörighet men ej avslutat ingenjörutbildningen, kan komma att locka en växande andel av eleverna på denna linje att övergå till universitet och högskolor. Å andra sidan kan hävdas att även om en sådan förändring i övergångsfrekvensen skulle uppkomma så behöver därför inte tillskottet av gymnasieingenjörer på arbetsmarknaden bli mindre. Den tekniska linjens ökade attraktivitet kan nämligen öka den totala tillströmningen så kraftigt att effekten av en större övergångsfrekvens mer än väl uppväges. Jag vill emellertid understryka att det inte kan anses självklart att övergångsfrekvensen till högre studier verkligen väsentligt påverkas av den ena eller andra konstruktionen. I själva verket är det som jag redan tidigare upprepade gånger påpekat faktorer utanför skolan som i hög grad bestämmer elevernas val. I förevarande sammanhang blir t. ex. arbetsmarknadens efterfrågan på olika utbildningskategorier av avgörande betydelse. Efterfrågans gymnasieingenjörer i stor utsträckning kan dessa räkna med gynnsamma anställningsförhållanden och därmed kommer sannolikt en stor andel av eleverna på den tekniska linjen att föredra den kortare gymnasieingenjörutbildningen framför en väsentligt längre utbildning via teknisk högskola. Vidare kommer tillgången på utbildningsplatser vid universitet och högskolor självfallet att påverka övergångsfrekvensen. Även om en förhållandevis stor del av eleverna efter årskurs 3 på den tekniska linjen skulle vilja övergå till högre studier, så får man räkna med att inom åtskilliga av de utbildningslinjer, till vilka de främst kan beräknas söka sig, tillgången på utbildningsplatser kan komma att vara begränsad. Till dessa utbildningar söker därjämte en stor del av dem som i gymnasiet gått på naturvetenskaplig linje.

Enligt min mening visar vad jag här anfört att det knappast med skäl kan

hävdas att formerna för den tekniska linjens anknytning till universitets/högskoleväsendet skulle i väsentlig grad påverka produktionen av gymnasieingenjörer ogynnsamt.

Även i fråga om den *ekonomiska linjens längd* tillstyrker majoriteten av remissinstanserna GU:s förslag. I några yttranden, bl. a. från Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund samt SACO, föreslås emellertid en 4-årig utbildningstid. Man synes i det stora hela mena att de argument, som lett till förslaget om en 4-årig teknisk linje, också är giltiga för den ekonomiska. Såsom GU i sin behandling av denna fråga framhåller är emellertid förhållandena inte analoga. Delvis följer detta av vad jag nyss anfört i samband med min behandling av den tekniska linjens studietid. Utgångspunkten i sistnämnda fall har varit att skapa en utbildning som i fråga om den rent tekniska delen i allt väsentligt når lika långt som nuvarande tekniska gymnasium. Detta har alltid varit 3-årigt med en mycket stark betoning av den i vissa avseenden både praktiskt och teoretiskt relativt avancerade tekniska delen av utbildningen. Till denna nivå har avnämarna sedan länge anpassat sig. Den ekonomiska utbildningen däremot var som jag redan tidigare konstaterat till för några få år sedan 2-årig och hade främst praktisk och färdighetsbetonad inriktning. Vid införandet av det 3-åriga handelsgymnasiet genomfördes en anpassning i fråga om målsättning och inriktning till gymnasiesystemet i dess helhet. En väsentlig breddning och vidgning av det allmännare innehållet liksom en mera teoretisk inriktning av de speciellt fackliga momenten kan sägas ha karaktäriserat denna reform. Någon erfarenhet av hur gymnasieekonomerna från det nya handelsgymnasiet användes i näringslivet föreligger självfallet ännu inte, än mindre har från näringslivets sida någon anpassning till den nya utbildningens mål och innehåll kunnat äga rum.

Jag vill tillägga att även i andra avseenden förhållandena inte är analoga i fråga om den ekonomiska och den tekniska gymnasieutbildningen. I den förra har de mera allmänna ämnena, exempelvis samhällskunskap och moderna språk, en väsentlig och direkt betydelse för yrkesverksamheten, medan de i detta avseende spelar en mindre roll i den senare. De upptar därför också ett avsevärt större utrymme i gymnasieekonomens än i gymnasieingenjörrens utbildning.

För egen del betraktar jag det som uteslutet att vi i dag skulle ytterligare förlänga studietiden på den ekonomiska linjen. Allteftersom nya informationer erhålles om hur de gymnasieekonomerna, som utbildats under treårig studietid, användes på arbetsmarknaden och om nya eller ändrade önskemål i fråga om utbildningens målsättning och innehåll, får frågan om den ekonomiska fackutbildningen tas upp till prövning. Om berättigade krav på ytterligare speciell utbildning därvid framkommer torde i första hand fortbildning i form av påbyggnadskurser böra prövas. Jag delar emellertid GU:s uppfattning att underlag nu saknas även för bedömning av behovet av påbyggnadskurser.

Jag övergår nu till de spörsmål som sammanhänger med *studieprogrammets individuella variation*.

En huvudlinje i GU:s betänkande är att det gymnasiala skolsystemet måste utformas så att alla elever kan finna studievägar, som så långt möjligt motsvarar vars och ens önskemål och förutsättningar. Till denna grundsyn har jag i det föregående redan givit min fulla anslutning. I konsekvens härmed biträder jag i allt väsentligt de synpunkter och förslag GU framlägger för att inom gymnasiet genom individuell anpassning av studieprogrammet förverkliga denna målsättning.

Förslaget, att gymnasiet skall utformas så att utrymme finns för *utökade studiekurser* genom tillval av frivilliga ämnen, har blivit mycket positivt mottaget och tillstyrkes i huvudsak av de remissinstanser, som yttrat sig däröver.

Skolöverstyrelsens betonande av att elevernas valfrihet bör bli så stor som deras personliga förutsättningar och de schematekniska möjligheterna medger anser jag bör beaktas men vill likväl konstatera att de sistnämnda möjligheterna i åtskilliga fall kan bli begränsade och att då de riktpunkter GU givit för prioritering av olika ämnen synes mig riktiga. Överstyrelsens förslag om att till frivillig undervisning i gymnastik utanför schemat bör beräknas två veckotimmar per skolenhet, nämligen en veckotimme för manliga och en för kvinnliga elever, biträder jag.

Att skolan bör ta kontakt med hemmen — såsom TCO påpekar — i samband med elevernas val av frivilliga ämnen är självfallet. Däremot kan jag inte biträda sistnämnda organisations och andras förslag om införande av ytterligare frivilliga ämnen utanför schemat.

Frågan om vilka *studiestödjande åtgärder* som bäst tillgodoser de elever, som inte i normal ordning kan uppnå tillfredsställande studieresultat, har ägnats mycket stor uppmärksamhet av GU.

Därvid har frågan om en fast *organiserad 4-årig parallell studiegång* är en ändamålsenlig lösning av dessa problem särskilt övervägts av GU från såväl pedagogiska och organisatoriska som ekonomiska utgångspunkter. GU stöder sig därvid i flera fall på expertutredningar, som genomförts på utredningens uppdrag. Endast i ett mycket begränsat antal remissyttranden har några invändningar framförts mot GU:s slutsats, att nackdelarna med den parallella studiegången är avsevärda och icke uppväges av några motsvarande fördelar. För egen del finner jag att GU:s dokumentation och synnerligen övertygande argumentation definitivt bör kunna ur diskussionen avföra alternativet med två parallella, olika långa studievägar inom gymnasiet, vilka skulle leda till samma studiemål. Jag biträder sålunda GU:s förslag att samtliga linjer utom den tekniska bör vara enbart 3-åriga.

Som en av de viktigaste stödåtgärderna i det nya gymnasiet föreslår GU inrättande av *mindre studiekurs*. Detta förslag har i åtskilliga yttranden blivit

mycket positivt mottaget. Att förslaget bör genomföras råder enligt min mening ingen tvekan om.

Detaljutformningen kan emellertid såsom framgår av remissbehandlingen diskuteras på några punkter. Det gäller därvid främst två spörsmål, nämligen dels vilka och hur många ämnen som bör få utelämnas, dels om anordningen kan få allvarliga konsekvenser i form av omfattande betygstaktiska spekulationer från elevernas sida. Några farhågor i sistnämnda hänseenden synes mig knappast behöva hysas. Enligt min mening bör framför allt GU:s utformning av flyttningsbestämmelserna, till vilka jag skall återkomma, effektivt motverka dylika tendenser. Härigenom kommer med största sannolikhet såsom GU framhåller effekten beträffande betygsekvivaleringen enbart att beröra vissa marginalgrupper, som i de konkurrenssituationer då betygsekvivaleringen är av betydelse vanligen är föga företrädda. Jag ansluter mig till GU:s uppfattning att i fråga om dessa grupper det är angelägnare att gymnasiestudierna leder till ett meningsfullt resultat än att man söker mycket rigoröst upprätthålla kravet på betygsekvivalering.

Beträffande frågan vilka ämnen som bör kunna utelämnas, då en elev följer mindre studiekurs, förordar GU att detta inte i detalj regleras och i varje fall inte förrän praktiska erfarenheter föreligger. De riktigheter GU givit för skolornas bedömanden under ett initialskede har blivit föremål för växlande omdömen i remissyttrandena. I vissa fall anser man att ställning redan nu bör tas i fråga om vilka ämnen, som skall få utelämnas. För egen del anser jag det av GU förordade tillvägagångssättet tills vidare i avvaktan på praktiska erfarenheter vara det lämpligaste. När det gäller antal och omfattning av ifrågasvarande ämnen föreslår bl. a. skolöverstyrelsen en något restriktivare linje än GU:s, medan en liberalare tillämpning förordas i andra yttrandena. Jag vill i denna fråga konstatera att GU, liksom några remissinstanser, bl. a. har framhållit angelägenheten av att balansen mellan gymnasium och fackskola inte rubbas genom att alltför omfattande bortval av ämnen medges. Jag hyser samma uppfattning men drar därav den slutsatsen att något större restriktivitet bör tillämpas än vad GU räknat med för begynnelseskedet. Skolöverstyrelsens förslag synes tills vidare vara en lämplig riktighet.

Införandet av mindre studiekurser innebär en nyhet, som i flera hänseenden kan komma att ingripa i förhållandena i gymnasiet. För att anordningen skall infria förväntningarna måste den ägnas särskild uppmärksamhet från skolornas ledning och skolmyndigheterna. Att förutse alla mindre och större komplikationer som kan uppstå är självfallet omöjligt. Det ankommer som alltid på skolöverstyrelsen att bistå med råd och vägledning när så påfordras. Det synes rimligt att räkna med behov av ganska betydande insatser i dessa hänseenden i varje fall under några år framåt.

GU:s förslag att den som följt mindre studiekurs bör beredas möjlighet till förlängd undervisning biträder jag liksom vad GU i övrigt förordat beträffande riktlinjer för dennas organisation och finansiering.

Några remissinstanser har uttalat att en fast organisation bör skapas. Huruvida därmed avses en enbart för den förlängda undervisningens behov uppbyggd organisation synes inte helt klart. Enligt min mening vore emellertid en dylik anordning avgjort olämplig. GU har förordat en uppläggning, som innebär att man så långt möjligt utnyttjar befintliga eller tillkommande utbildningsorganisationer med likartade uppgifter. Bl. a. skolöverstyrelsen har understrukt detta och föreslagit att den förlängda undervisningen anförtros vuxenutbildningsorganisationen successivt i takt med utbyggnaden av denna. Jag ansluter mig helt till denna uppfattning.

Det förslag, som framförts om rätt till uppdelning av undervisningsgrupper i vissa fall då elever följer den reguljära undervisningen i tidigare utelämnade ämnen, är jag inte beredd att nu tillstyrka. Inte heller anser jag att man i dagens läge bör binda sig för att den förlängda undervisningen skall ordnas på varje gymnasieort. Om dylika åtgärder erfordras och är lämpliga, kan avgöras först när en klarare bild av utbildningsbehoven föreligger. Beslut i dessa liksom övriga frågor rörande den förlängda undervisningens organisation torde få meddelas i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer.

De synpunkter GU anfört beträffande *stödundervisning* förtjänar enligt min mening beaktande. De personella och ekonomiska insatser, som en sådan verksamhet kräver, kan vid en riktig utformning beräknas mer än väl uppvägas av »produktivitetstvinsterna» inom den reguljära undervisningen. Jag delar sålunda GU:s uppfattning att stödundervisning bör uppföras på gymnasiets program och att statsbidrag skall kunna utgå för ändamålet. Det synes också lämpligast att detta tills vidare fördelas på det sätt GU föreslagit.

3.5.4 Läroplanen

Begreppet läroplan för en skolform har efter hand fått en vidgad innebörd och kommit att innefatta inte endast de för skolformen gällande timplanerna och kursplanerna utan även mål och riktlinjer i övrigt såväl för det egentliga undervisningsarbetet — främst metodiska anvisningar och kommentarer — som för stora delar av den elevvårdande verksamheten. Huvuddelen av detta ämne behandlar jag i förevarande avsnitt men vissa spörsmål, som i mycket är gemensamma för gymnasium och fackskola, nämligen frågor om lärotid, delningstal, intagning, flyttning och studiernas avslutning skall jag senare återkomma till (5.4 och 6.4).

För den nyssnämnda vidgade synen på läroplanens uppgift är grundskolans läroplan ett konsekvent uttryck. Samma syn präglar GU:s läroplansförslag. Den indelning i fyra huvudavsnitt — mål och riktlinjer, allmänna anvisningar, timplaner samt kursplaner — som GU i överensstämmelse med uppbyggnaden av läroplanen för grundskolan föreslår, finner jag ändamålsenlig. Den översikt över gymnasiets uppgifter, som GU under rubriken Gymnasiets mål givit i sitt

huvudbetänkande, bör enligt GU:s mening såsom jag tidigare nämnt utgöra avsnittet mål och riktlinjer i läroplanen för gymnasiet. I det föregående har jag givit min fulla anslutning till den grundsyn på gymnasiets mål som GU företräder. Jag vill emellertid understryka att i den slutgiltiga läroplanen denna grundsyn bör komma till klarare uttryck i målsättningsavsnittet.

I den — i anslutning till riksdagens beslut år 1962 angående grundskolan — av Kungl. Maj:t utfärdade skolstadgan anges, att läroplan utfärdas av Kungl. Maj:t eller, i den mån Kungl. Maj:t lämnar bemyndigande därtill, av överstyrelsen. Jag har erfarit att skolöverstyrelsen påbörjat överarbetningen av det nu aktuella läroplansförslaget, vilket också GU förutsatt. På samma sätt som skedde beträffande läroplan för grundskolan torde Kungl. Maj:t böra fastställa åtminstone mål och riktlinjer samt allmänna anvisningar för gymnasiets verksamhet, timplaner samt den del av kursplanerna, som utgöres av mål och huvudmoment för undervisningen i varje särskilt ämne.

GU:s förslag till läroplan för gymnasiet är enligt min mening i det hela väl underbyggt både genom expertundersökningar och genom ingående och övertygande motiveringar. Det bör i huvudsak ligga till grund för den slutgiltiga utformningen av bestämmelser och anvisningar rörande gymnasiets inre organisation och arbete. Det ankommer visserligen på Kungl. Maj:t att — inom ramen för gymnasiets allmänna målsättning, dess differentiering på linjer, grenar och varianter med viss karaktär, studietidens längd på olika linjer och veckotimtalet i skilda årskurser samt i enlighet med av riksdagen i övrigt godkända allmänna riktlinjer för gymnasiets organisation, inre arbete och verksamhet i övrigt — besluta om frågor rörande läroplanen med tillämpningar. Då vissa spörsmål tilldragit sig stort intresse såväl i den allmänna debatten som i remissbehandlingen finner jag det likväl motiverat att här ange riktlinjerna för den slutliga utformningen av gymnasiets läroplan och att beröra vissa punkter i GU:s förslag.

Som GU framhåller måste läroplanen utformas mot bakgrund av gymnasiets målsättning, differentiering, studietidens längd och *antalet schemabundna veckotimmar*. Vad GU i de tre första avseendena anför och föreslagit har jag tidigare i allt väsentligt anslutit mig till. Att GU:s förslag om en minskning av veckotimtalet genomföres anser jag vara av den allra största betydelse. Som i några remissyttranden framhålles hade det framför allt för att underlätta förverkligandet av en av de viktigaste punkterna i målsättningen — fostran till goda arbets- och studievänor — varit önskvärt med ytterligare någon reduktion. Med hänsyn till utgångsläget och vissa av de önskemål om timalshöjningar i enskilda ämnen, som framkommit, finner jag det dock inte möjligt att nu gå längre.

Förslag har i enstaka remissyttranden framförts om en höjning av timtalet. Bl. a. Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund förordar sålunda en höjning till 34 veckotimmar för den tekniska linjen i årskurserna 2

och 3 för att därigenom bereda större utrymme för de tekniska ämnena. Skulle detta förslag genomföras innebure det ett klart åsidosättande av en huvudprincip i GU:s program, nämligen möjligheten att uppåt (och nedåt) individuellt variera studieprogrammets omfattning. Jag är inte beredd att medverka till att en åtgärd genomföres, som skulle få till konsekvens att den tekniska linjens elever berövades möjligheten att efter kapacitet och fallenhet bredda och fördjupa sina kunskaper inom t. ex. det samhälls- och kulturorienterande fältet eller i fråga om moderna språk. I all synnerhet för den tekniska linjen, som är den till sin karaktär mest speciella av gymnasiets studievägar, är en sådan möjlighet oundgänglig. Jag vill för övrigt framhålla att det totala antalet timmar i tekniska ämnen i GU:s förslag visserligen ökat ganska litet i förhållande till motsvarande timal i nuvarande tekniska gymnasium men att denna jämförelse är missvisande, eftersom på grund av den kraftiga minskningen av det totala timtalet i de skilda årskurserna den relativa ökningen är väsentligt större. Detta förhållande, som för övrigt ehuru inte i lika stor utsträckning gäller andra linjer inom gymnasiet, måste man givetvis hålla i minnet vid jämförelse mellan det nya och det gamla gymnasiet. Någon ändring av de av GU föreslagna vecko-timtalerna 34, 32 och 30 för årskurserna 1, 2 respektive 3 kan jag sålunda för min del inte förorda. En mindre justering i den fjärde årskursen, som i olika avseenden inte minst i fråga om undervisningens utformning är av speciell karaktär, skall jag senare återkomma till. Vill man realisera önskemål om större utrymme för ett eller annat ämne måste därför detta enligt min mening ske på bekostnad av andra ämnen.

GU:s förslag om *timmar till förfogande* har mottagits mycket positivt. Denna nyhet finner också jag kunna bli en mycket värdefull anordning i det nya gymnasiet. Av skolöverstyrelsen bör utfärdas råd och vägledning åtminstone under ett initialskede för att utbytet av dessa timmar skall bli det avsedda.

Utöver de nu nämnda utgångspunkterna för läroplanskonstruktionen har GU lagt särskild vikt vid vad som kunde kallas de pedagogiskt-psykologiska kraven i fråga om *ämnesstoffets organisation*. Problematiken på detta område kan karaktäriseras med begreppen koncentration, samverkan och integration. Den pedagogiska diskussionen liksom den praktiska försöksverksamheten har under senare tid ägnat dessa frågor betydande uppmärksamhet. I en av GU:s större expertundersökningar har på ett otvetydigt sätt påvisats elevernas motvilja mot ämnessplittringen och bristen på sammanhang i nuvarande gymnasieundervisning, förhållanden som man vill motverka eller avlägsna genom koncentration, samverkan och integration. GU:s principiella synpunkter i dessa frågor har genomgående mottagits välvilligt. De konkreta förslagen, som i vissa fall måste karaktäriseras som relativt genomgripande nyheter, har också vunnit gehör hos ett betydande antal remissinstanser även om, som jag senare återkommer till, kritiska synpunkter förekommer. För egen del ansluter jag mig helt till GU:s

synsätt beträffande dessa frågor och biträder också i allt väsentligt de konkreta förslag varigenom GU vill söka förverkliga målsättningen. Ämnen med lågt timtal bör således regelmässigt i enlighet med de riktlinjer GU föreslagit koncentreras till kortare perioder. De svårigheter, som i vissa remissyttranden påtalas, kan självfallet inte negligeras men får inte hindra att man genomför den från ovannämnda synpunkter angelägna koncentrationen.

I detta sammanhang vill jag framhålla att den starkare betoningen av koncentration och samverkan som jag här anslutit mig till liksom de i viss utsträckning nya arbetsmetoder, som GU förordat och jag för egen del biträder, framhäver betydelsen av att lärarna såväl enskilt som tillsammans långsiktigt *planerar undervisningen*. GU har i olika sammanhang framhållit angelägenheten av att eleverna får deltaga i den pedagogiska planeringen i skolan. Under förutsättning att lämpliga former kan skapas för ett dylikt samarbete mellan lärare och elever är jag övertygad om att detta kan bli av stort värde för undervisningen och av allmänt personlighetsfostrande betydelse för eleverna och därtill bidra till att gynnsamma förutsättningar skapas för skolans arbete i dess helhet. Det är självfallet att elevernas medverkan i planeringen av undervisningsarbetet inte skall onödigtvis formaliseras. GU påpekar för övrigt med rätta att åtskillig gemensam planering även på lärarplanet kan lösas på informella vägar genom personliga kontakter. Det är emellertid enligt min mening angeläget att eleverna får deltaga också vid mera formella ämnes- och klasskonferenser, då undervisningen planeras eller överhuvudtaget allmänna pedagogiska frågor dryftas. Jag skall senare (6.4.2) återkomma till den fastare organisationen för elevernas medverkan i vissa elevvårdsfrågor men anser således att man även på det pedagogiska området bör söka skapa former för en mer organiserad kontakt mellan elever och lärare.

Med anledning av vad som framförts vid remissbehandlingen skall jag i det följande ta upp vissa frågor rörande tim- och kursplaner, som bl. a. med hänsyn till det fortsatta läroplansarbetet synes böra behandlas här.

Jag vill då först anlägga några synpunkter på den i flera remissyttranden framförda uppfattningen att GU:s förslag till kursplaner skulle vara alltför ambitiöst utformade. Vad skolöverstyrelsen anfört i denna fråga utgör enligt min mening ett betydelsefullt klarläggande. Inte sällan synes nämligen remissinstanserna ha förbisett vad GU i de allmänna anvisningarna för undervisningen anför om *lärostoffets behandling*. GU understryker bl. a. den frihet läraren har att inom huvudmomentens ram utvälja det stoff, som skall bli föremål för undervisning. Vikten av att stoffet sovras bl. a. med beaktande av elevernas arbetsbörda betonas starkt. Den mera detaljerade framställning, som utöver mål och huvudmoment förekommer under varje ämnesrubrik, får sålunda exempelvis inte uppfattas som en uppräkningslista av med varandra jämförbara kursavsnitt eller frågeställningar, som alla skall förekomma i undervisningen och där behandlas på samma sätt och med samma grundlighet. Tvärtom åsyftas ofta i

stället exempel på olika områden som med hänsyn till lärarens och elevernas intresseinriktning kan bli föremål för behandling i undervisningen. Den uppläggning GU följt är helt i linje med svensk undervisningstradition, som alltid givit skolan frihet att inom vida gränser i detalj utforma undervisningen. Läroplanen för gymnasiet är sålunda som jag redan framhållit i huvudsak uppbyggd på samma sätt som grundskolans läroplan med den skillnaden att GU ansett sig böra något starkare fixera gränserna mellan årskurserna. För egen del kan jag mot bakgrund av vad jag anfört i allt väsentligt biträda de förslag GU framlagt och hyser ingen oro för att målsättningen i det hela inte skall kunna realiseras.

Vissa justeringar i detaljer kan självfallet behöva göras bl. a. med anledning av de timtalsändringar jag anser bör göras. I det fortsatta läroplansarbetet kommer detta att beaktas och därvid är det också viktigt att de allmänna synpunkterna på stoffurvalet poängteras liksom lärarens frihet att inom en vid ram utforma undervisningen så som bäst lämpar sig i det enskilda fallet.

Innan jag övergår till frågan angående de enskilda ämnena eller ämnesområdena skall jag ta upp ytterligare en allmän synpunkt. I åtskilliga remissyttrandena har man anslutit sig till GU:s uppfattning att undervisningen så långt möjligt bör ges en *internationell inriktning*. Å andra sidan anses att intentionerna inte förverkligats i tillräcklig grad. Angelägenheten av att undervisningen i lämplig omfattning ges en internationell inriktning har också i andra sammanhang under senare år uppmärksamrats. Jag kan sålunda nämna att SECO i en skrivelse, som inkom till ecklesiastikdepartementet den 27 maj 1963, hemställde att Kungl. Maj:t måtte verka för bl. a. att konkretare direktiv för undervisningen i internationella förhållanden ges, att lämpliga hjälpmedel härför framställs, att undervisningen om de icke-kristna religionerna utökas samt att litteraturundervisningen, historieundervisningen och samhällskunskapsundervisningen ges en internationellare prägel. I utlåtande i detta ärende har skolöverstyrelsen framhållit att överstyrelsen delar den principiella uppfattning SECO framför beträffande vikten av att internationella förhållanden och globala perspektiv tillräckligt beaktas vid undervisningen på olika skolstadier. Beträffande det gymnasiala stadiet framhåller överstyrelsen bl. a. att den i sitt utlåtande över GU:s och FU:s betänkanden starkt understrukt betydelsen härav och att överstyrelsen vid den fortsatta bearbetningen av kursplanerna liksom vid överväganden i fråga om behov av nya läroböcker, textsamlingar och andra hjälpmedel kommer att beakta synpunkterna. Skolöverstyrelsen redovisar i övrigt åtgärder, som har vidtagits och kommer att vidtagas i dessa hänseenden. För egen del vill jag starkt betona min anslutning till de framförda uppfattningarna om angelägenheten av att internationella förhållanden beaktas vid undervisningen på olika skolstadier. Genom de åtgärder skolöverstyrelsen redan vidtagit och avser att ytterligare vidtaga samt genom att synpunkterna beaktas vid överarbetningen av GU:s — och FU:s — läroplansförslag synes frågan vara på ett tillfredsställande sätt beaktad.

Vad GU uttalat och föreslagit beträffande ämnet *svenska* biträder jag. En viss tyngdpunktsförskjutning mot den språkliga delen finner jag sålunda liksom många av remissinstanserna ändamålsenlig.

Beträffande GU:s förslag att i gymnasiet bör erbjudas möjligheter till studier inom ett relativt brett register av *moderna språk* på så sätt att valet av i första hand det tredje språket skall kunna göras friare än för närvarande vill jag anföra följande. Att engelska, tyska och franska även i fortsättningen får en särställning följer redan därav att de två sistnämnda språken kan förekomma både som fortsättningspråk (B-språk) och nybörjarspråk (C-språk). Bl. a. med hänsyn till lärartillgången torde tyska och franska komma att under överskådlig tid framåt dominera även som C-språk. Bland övriga moderna språk bör man i första hand enligt min mening tillgodose ryska och spanska och jag finner det i princip önskvärt att dessa såsom C-språk blir jämställda med tyska och franska, även om med hänsyn till lärartillgången garantier inte kan uppställas för att undervisning alltid skall kunna anordnas. I ännu högre grad gäller det sistnämnda beträffande språken italienska, portugisiska och finska. Att italienska och portugisiska blir mera ovanliga betraktar jag i och för sig inte som någon avgörande olägenhet. Med hänsyn till kontakterna med vårt östra grannland finner jag emellertid angeläget att finskan får en starkare ställning.

Skolöverstyrelsen bör anmodas att undersöka möjligheterna till att i praktisk försöksverksamhet pröva GU:s förslag om studier av vissa *utomeuropeiska språk*. Om förutsättningar för sådana försök visar sig föreligga torde beslut om anordnandet få meddelas i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer.

Målet för undervisningen i de enskilda språken biträder jag i allt väsentligt men anser liksom bl. a. överstyrelsen för yrkesutbildning att utrymmet för affärskorrespondens inom den ekonomisk-språkliga grenen bör något vidgas och omfatta två veckotimmar i vart och ett av språken i den tredje årskursen.

I propositionen 1962:54 angående reformering av den obligatoriska skolan framhöll jag beträffande *omfattningen* av undervisningen i främmande språk att vad skolberedningen anfört tills vidare borde kunna gälla i avvaktan på ändringar, som kunde komma att aktualiseras genom GU:s arbete. I korhet innebar detta att varje gymnasieutbildad bör få goda kunskaper i engelska, jämförelsevis goda kunskaper i tyska eller franska samt kunskaper utöver de nyss nämnda beroende på det enskilda tillvalet motsvarande tre års studier i ett tredje språk. Det sätt på vilket GU vill realisera denna målsättning har jag i det stora hela i princip inget att invända mot. I normalfallet skulle det komma att innebära att en elev läser engelska på gymnasiet under minst två år samt — såvida eleven inte tillhör teknisk linje — såväl B- som C-språk i årskurs 1 och minst ett av dessa i årskurs två. Endast på naturvetenskaplig linje kan därvid inträffa att enbart det ena av B- och C-språken förekommer i årskurs 2. Mot valfriheten mellan dessa båda språk på denna linje i årskurs 2 har

invändningar rests bl. a. från skolöverstyrelsens majoritet, som anser att valfriheten bör slopas till förmån för C-språket. För egen del finner jag GU:s förslag bättre motsvara målsättningen att varje gymnasieutbildad bör få jämförelsevis goda kunskaper i ett andra språk. Man har anledning att räkna med att på den naturvetenskapliga linjen kommer att finnas elever som lyckas mindre väl i moderna språk men uppnår goda resultat i övriga ämnen. För en dylik elev måste det enligt min uppfattning i regel vara fördelaktigast att få ägna tre hela år åt ettdera engelska eller B-språket och två år åt det andra av dessa språk i stället för att tvingas att splittra sig och studera C-språket under två år utan att därför utsikterna att nå särskilt långt i detta tredje språk är goda samtidigt som kunskaperna i engelska eller B-språket blir sämre.

GU:s förslag att man skall kunna avstå från B-språket i gymnasiet och i stället välja två nybörjarspråk har också mött invändningar. Till en del torde detta bero på att GU inte tillräckligt klart framhållit att detta är avsett vara en undantagsmöjlighet, som skall begagnas enbart av elever med osedvanligt goda resultat i moderna språk i grundskolan. Att en dylik elev, som i tyska eller franska i grundskolan nått mycket långt eller på annat sätt förvärvat motsvarande kunskaper, får avstå från att fortsätta med detta språk i gymnasiet och i stället arbeta med två nybörjarspråk varigenom vederbörande vid gymnasiestudiernas slut kan uppnå goda kunskaper i fyra moderna språk kan jag för min del acceptera med understrykande av att det här rör sig om undantagsfall.

De möjligheter GU vill öppna för elever, som i grundskolan i det andra språket läst mindre kurs eller över huvud taget inte studerat mer än engelska, att bedriva gymnasiestudier är i överensstämmelse med den syn jag gav uttryck för i grundskolepropositionen.

Mot GU:s förslag till *timplan* för de moderna språken har beträffande de naturvetenskapliga och de tekniska linjerna riktats mycket stark kritik. Att på den tekniska linjen endast två språk föreslås bli obligatoriska liksom fallet nu är på det tekniska gymnasiet, där emellertid den möjlighet GU föreslår om frivilligt val av ett tredje språk ej finns, kan jag biträda. Däremot måste enligt min mening nödvändigtvis en förstärkning — även om den inte kan bli stor — ske så att någon obligatorisk undervisning i moderna språk förekommer på den tekniska linjen även i årskurs 3. Kritiken mot timtalet i moderna språk på den naturvetenskapliga linjen finner jag också berättigad och anser det oundgängligen nödvändigt med en viss förstärkning också på denna linje i tredje årskursen.

GU:s förslag att i gymnasiet införa ett nytt ämne som av utredningen kallas *jämförande språkkunskap* har jag redan i princip anslutit mig till. Jag biträder också GU:s förslag om timtalet för och placeringen av detta ämne men är tveksam om ämnesbeteckningen är väl funnen, då den ger intryck av en väsentligt ambitiösare målsättning än vad GU eftersträvat. Jag anser beteckningen »allmän språkkunskap» bättre täcka kursens syfte.

Jag övergår nu till det område som av GU betecknas övriga *humanistiska* och *samhällsvetenskapliga ämnen*. Vissa spörsmål inom detta område tillhör de mest uppmärksammade i såväl den allmänna debatten som vid remissbehandlingen.

Jag vill först med anledning av uttalanden, som ibland förekommit, något beröra frågan om den samlade omfattningen av den orientering, som i det nya gymnasiet enligt GU:s förslag skulle komma att ges i kultur- och samhällsfrågor i vidaste mening. Denna orientering bör såsom jag tidigare förordat ingå som en viktig komponent i gymnasiets mål. Den tillgodoses självfallet om än i växlande grad i alla ämnen och inte bara i vad som traditionellt betecknas som orienteringsämnen. Inte minst det språkliga ämnesområdet har i dessa hänseenden viktiga uppgifter liksom det nya ämnet konst- och musikhistoria. Även de naturvetenskapliga ämnena ger väsentliga bidrag t. ex. genom belysning av kultur- och samhällsutvecklingens samband med de stora naturvetenskapliga upptäckterna och på grund av naturvetenskapernas betydelse för dagens stora kultur- och samhällsproblem. Genom framhävande av de *idéhistoriska* synpunkterna i enlighet med GU:s förslag, vilket jag tillstyrker, kommer dessa ämnens värde i nämnda avseenden att ytterligare öka. En särskild roll spelar emellertid i GU:s förslag ämnena historia, religionskunskap, filosofi, psykologi och samhällskunskap, varvid i det sistnämnda ämnet ingår stora delar av det nuvarande geografiämnet. En jämförelse mellan det samlade utrymmet för dessa ämnen i GU:s förslag och utrymmet för motsvarande ämnen i de nuvarande gymnasierna kan i någon mån sägas belysa den vikt GU velat tillmäta den kulturella och samhälleliga orienteringen. På samtliga studievägar har dessa ämnen tillsammans fått en ökad eller oförändrad andel av det totala timtalet. Detta gäller även om man vid jämförelser utesluter det rent samhällsorienterande stoffet. Särskilt inom de fackgymnasiala studievägarna har de humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnena i enlighet med målsättningen för det nya integrerade gymnasiet fått en kraftigt förstärkt ställning. På den tekniska linjen är utrymmet för ämnena historia och samhällskunskap mer än dubbelt så stort som i nuvarande tekniska gymnasium.

Med hänsyn till de många krav, som gymnasiet skall tillfredsställa i övrigt, har GU för sin del inte funnit det möjligt att ytterligare utöka utrymmet för de ämnen, vilkas främsta uppgift är att ge samhällsorientering och kulturell orientering om religiösa, filosofiska och psykologiska frågor i gången tid och i nutid. GU:s huvudproblem har i stället varit urvalet av det stoff, som bör behandlas, och dettas uppdelning på ämnen.

Innehållet i och omfattningen av den *religionsorientering*, som i enlighet med den allmänna målsättningen bör ges i gymnasiet, diskuteras ingående av GU. Därvid har synbarligen frågan om avvägningen av utrymmet berett de största svårigheterna. Även i remissbehandlingen och i den allmänna diskussionen har detta spörsmål mycket livligt uppmärksammats. Jag vill erinra om att såväl i propositionen 1962:54 angående reformering av den obligatoriska skolan som i riksdagsbehandlingen och förberedelsearbetet för denna reform religionsunder-

visningen ägnades stort intresse. I nämnda proposition anslöt jag mig till vad skolberedningen anfört om denna undervisnings betydelse. Jag delade också beredningens uppfattning att religionsundervisningen i första hand borde omfatta kristendomen men även ge kunskap om icke kristna religioner och kännedom om de strömningar, som satt de religiösa sanningarnas värde i fråga. Vidare framhölls att undervisningen i kristendomskunskap liksom undervisningen i andra orienteringsämnen skall ha en fostrande inverkan på individen och i anslutning härtill betonade jag kravet på objektivitet. Särskilda utskottet, som relativt utförligt uppehöll sig vid dessa spörsmål, anslöt sig med vissa tillägg och förtydliganden till vad jag anfört och förordat, vilket också godtogs av riksdagen. Härmed har enligt min mening i vissa hänseenden viktiga utgångspunkter erhållits också för bedömningen av motsvarande frågor beträffande gymnasiet och fackskolan. Riksdagens klara ställningstagande för endast ett par år sedan i fråga om objektivitetskravet gör en förnyad diskussion på denna punkt överflödig. Därmed är även fastställt, att gymnasiet och fackskolans religionsorienterande undervisning skall vara objektiv. Såsom GU framhåller måste frågan om denna undervisning avgöras med hjälp av samma kriterier som tillämpas för alla övriga ämnen.

Till GU:s förslag beträffande den allmänna uppläggnings av undervisningen, ansluter jag mig — liksom flertalet remissinstanser. Det nuvarande ämnet kristendomskunskap har enligt vad GU visat inte förmått hävda sig gentemot de flesta övriga ämnen i konkurrensen om elevernas intresse. En betydande omläggning är inte minst med hänsyn härtill motiverad. Självfallet måste på det gymnasiala stadiet liksom i grundskolan kristendomen behandlas, men en förskjutning i riktning mot relativt sett större utrymme för behandling av andra religioner finner jag angelägen och i linje med vad jag tidigare anfört om att internationella förhållanden bör ägnas ökad uppmärksamhet på gymnasietadiet. Likaså biträder jag GU:s målsättning och intentioner i fråga om behandlingen av livsåskådningsproblem men anser liksom skolöverstyrelsen att dessa bör tydligare realiseras i kursplanen och anvisningarna. Ett närmande till FU:s uppläggning finner jag sålunda berättigat.

Även om livsåskådningsfrågorna på detta stadium ägnas väsentlig uppmärksamhet inom religionsundervisningen anser jag emellertid det inte motiverat att som *ämnesbeteckning* införa religions- och livsåskådningskunskap, vilket namn föreslagits av skolöverstyrelsen. Redan av praktiska skäl är denna beteckning föga lämplig, men därtill kommer att livsåskådningsfrågor behandlas också i en rad andra ämnen. Däremot är enligt min mening den av GU föreslagna beteckningen religionskunskap både praktisk och adekvat. En väsentlig minskning av det kyrkohistoriska stoffet finner jag också riktig liksom jag kan ansluta mig till att detta ges en något vidare behandling inom historieämnet än som hittills varit fallet. Sistnämnda intentioner bör dock som skolöverstyrelsen påpekar komma till tydligare uttryck i kursplanerna.

I de frågor jag hittills berört är GU enig och har även fått starkt stöd vid

remissbehandlingen. Beträffande avvägningen av utrymmet för den religionsorienterande undervisningen föreligger däremot avvikande meningar. En minoritet inom GU önskar ge ämnet en halv veckotimme mer på humanistisk, samhällsvetenskaplig och naturvetenskaplig linje och anser därjämte att plats bör beredas på teknisk och ekonomisk linje på sätt jag tidigare redovisat. GU:s majoritet, som bestämt avvisar en höjning av antalet schemabundna veckotimmar och inte ansett sig kunna minska den rena fackutbildningen, den språkliga utbildningen eller den matematisk-naturvetenskapliga utbildningen, har stått inför problemet att göra en avvägning inom utrymmet för den humanistiska och samhällsrelaterade orienteringen. Man har därvid ansett att detta på fackgymnasie-linjerna redan pressade utrymme inte borde ytterligare splittras på flera ämnen.

För egen del vill jag först understryka mitt tidigare konstaterande att vid konstruktionen av läroplanen för en offentlig skola är det nödvändigt att alla komponenter bedömes efter objektiva och gemensamma kriterier. Slutresultatet av en sådan bedömning kan visserligen bli något varierande beroende av skiftande värderingar, men spelrummet för avvikelser mellan bedömare, som haft att penetrera *hela* problematiken, blir likväl litet, som de skilda meningarna i GU visar. Detta framgår även av remissbehandlingen. I den helt dominerande delen av remissyttrandena förordas nämligen antingen det alternativ, som föreslagits av reservanterna i GU, ledamöterna Torsten Andersson och Folke Haldén, eller det alternativ, som GU:s majoritet föreslagit, i ett stort antal fall kompletterat med att religionskunskap bör förekomma som självständigt ämne även på teknisk och ekonomisk linje i samma omfattning som på naturvetenskaplig linje. Det är också inom dessa alternativ, som den slutgiltiga lösningen enligt min mening måste sökas.

Till dem som beträffande humanistisk, samhällsvetenskaplig och naturvetenskaplig linje tillstyrker förslaget från GU:s majoritet men önskar ämnet religionskunskap uppfört med 1,5 veckotimme även på teknisk och ekonomisk linje hör skolöverstyrelsen. De principiella skäl som överstyrelsen anför för sitt ställningstagande synes mig väga tyngre än de allmänna motiv GU:s majoritet åberopar för att göra en skillnad mellan naturvetenskaplig linje å ena sidan samt ekonomisk och teknisk linje å den andra. Kärnfrågan är emellertid om utrymmesproblemet kan lösas. Skolöverstyrelsen diskuterar ingående hur dess förslag skulle kunna förverkligas och konstaterar därvid att detta kan ske på endera av tre vägar:

1. omfördelning av utrymmet mellan allmänt utbildande ämnen och fackämnen
2. omfördelning mellan de olika kategorierna av allmänt utbildande ämnen
3. omfördelning mellan kultur- och samhällsorienterande ämnen.

Skolöverstyrelsen avvisar därvid möjligheten att göra en omfördelning till fackämnenas nackdel och menar att inte heller en omfördelning av tiden mellan samhällsvetenskapliga och humanistiska ämnen å ena sidan samt matematik och naturvetenskap å den andra är en framkomlig väg. Att ta bort tid från språken

på fackgymnasielinjerna avvisas även. Den möjlighet som återstår är enligt skolöverstyrelsen att tiden tas från historia och samhällskunskap.

Jag skall senare återkomma till timaltsfrågorna för samtliga ämnen i ett sammanhang men vill likväl här, eftersom därmed *historieämnet* i det nya gymnasiet också belyses, något kommentera skolöverstyrelsens förslag till lösning av timaltsproblemet för ämnet religionskunskap. Historielärarnas förening har i skrivelse till mig och vid en särskild uppvaktning framfört synpunkter på detta förslag. Man har därvid framhållit att — utöver att historieundervisningen på teknisk och ekonomisk linje skulle starkt försvåras — också allvarliga verkningar skulle uppstå på övriga linjer om förslaget realiserades. Antingen måste nämligen en huvudtanke i GU:s förslag, som för övrigt skolöverstyrelsen ansluter sig till, nämligen ett för alla elever gemensamt innehåll i historia i årskurs 1 överges, eller också måste i denna årskurs en uppläggning av historiestudiet väljas som föreningen anser pedagogiskt orimlig och som därtill bryter det organiska sambandet med grundskolans läroplan. I grundskolans nionde årskurs föres nämligen studierna fram till omkring år 1000, vilket enligt Historielärarnas förening direkt inbjuder till en fortsättning på gymnasiet med utgångspunkt i högmedeltiden på det sätt GU föreslagit. Sammanfattningsvis avvisar föreningen skolöverstyrelsens förslag och anser att det fortsatta arbetet med ämnet historia bör ta sin utgångspunkt i GU:s förslag.

För egen del har jag funnit, att de synpunkter Historielärarnas förening framfört bör beaktas. En lösning av timaltsproblemet för religionskunskapsämnet på de ekonomiska och tekniska linjerna på så sätt att ämnet historia skulle få timaltsfördelningen två veckotimmar i årskurs 1 och en veckotimme i årskurs 2 innebär otvivelaktigt ett sönderbrytande av en grundtanke i GU:s läroplan. Ämnet historia bör utformas i det stora hela på det sätt GU föreslagit.

Om jag sålunda inte finner den lösning på problemet att skapa utrymme för ämnet religionskunskap på fackgymnasielinjerna som skolöverstyrelsen förordat lämplig, anser jag likväl såsom jag redan nämnt mycket tala för dess timaltsförslag beträffande ämnet religionskunskap. Allvarliga ansträngningar bör därför göras att förverkliga åtminstone detta förslag. Om därtill ämnet bör beredas ytterligare utrymme med en halv veckotimme på samtliga gymnasiets linjer i enlighet med vad som framförts i förenämnda reservation blir en fråga om vilka försvagningar man inom övriga ämnen anser sig kunna acceptera. Som jag senare skall närmare redovisa anser jag mig ha funnit en lösning, som jag med hänsyn till konsekvenserna för övriga ämnen med stor tvekan kan förorda och som medger att ämnet religionskunskap tilldelas tre veckotimmar på de humanistiska och samhällsvetenskapliga linjerna samt två på övriga linjer. Härigenom blir det möjligt att på samtliga linjer ge en mycket tillfredsställande behandling bl. a. av livsåskådningsfrågorna, vilka jag i det föregående framhållit bör betonas något starkare än vad GU gjort. Jag vill också påpeka att enligt min bedömning bör det nya religionskunskapsämnet — genom sin utformning och genom förläggningen till den tredje årskursen — mottas mer positivt av

eleverna och kunna bli av stor betydelse för deras orientering i livsåskådningsfrågor.

I timtalsfrågan vill jag till sist konstatera att det sammanlagda timtalet för denna undervisning i grundskolan och gymnasiet sålunda skulle komma att bli 20 eller 19 veckotimmar. Motsvarande timtal är, såsom skolöverstyrelsen påpekat i sitt remissyttrande, i Danmark och Norge 16 respektive 17,5 veckotimmar, vilket innebär att religionsundervisningen i Sverige får en avsevärt starkare ställning än i dessa två länder.

Av vad jag i det föregående anfört framgår att enligt min uppfattning undervisningen i religionskunskap kan fylla en betydelsefull uppgift både från allmän bildningssynpunkt och för elevernas personlighetsfostran. En förutsättning härför är emellertid att den nya målsättningen verkligen kommer att prägla den konkreta undervisningssituationen. Detta kräver i sin tur en i väsentliga hänseenden reformerad lärarutbildning, som det ankommer på lärarutbildningssakkunniga att framlägga förslag om. Utan att föregripa detta förslag vill jag framhålla att denna utbildning skall ha till uppgift att frambringa lärare, som objektivt kan meddela kunskaper inte endast om många och skiftande religiösa uppfattningar utan också om icke-religiösa livsåskådningar. I sin teoretiska del måste en sådan utbildning ges en bred förankring. Självfallet skall däri ingå teologiska ämnesområden men stoff från även i vidare mening humanistiska ämnen kan inte undvaras, om lärarens perspektiv inte skall bli för snävt. Detta medför enligt min mening att i den teoretiska utbildningen av lärare för religionsundervisningen måste de humanistiska fakulteterna i framtiden i betydande grad engageras.

Vad jag förut anfört om innehållet i ämnet religionskunskap föranleder icke till att frågan om befrielse från undervisning i ämnet skall bedömas på annat sätt än vad som gäller i fråga om ämnet kristendomskunskap.

Jag övergår nu till några spörsmål beträffande GU:s förslag att i ämnet *samhällskunskap* samla huvuddelen av gymnasiets samhällsorienterande undervisning. Gränsdragningen inom detta ämnesfält liksom gentemot de humanistiska ämnena framförallt historia har alltid varit en vanskelig uppgift. Såsom skolöverstyrelsen framhåller har gränserna mellan ämnet geografi och ämnet samhällskunskap blivit alltmer flytande allteftersom nya samhällsorienterande moment gjort anspråk på plats i gymnasiets undervisning. När GU i konsekvens med de generella principerna för lärostoffets organisation nu föreslår sammanförande till ett ämne, samhällskunskap, av moment ur det nuvarande ämnet samhällskunskap och de kulturgeografiska delarna av ämnet geografi är detta sålunda ett förslag till lösning av ett problem som blivit alltmer besvärande. Jag är medveten om att förslaget kan från olika synpunkter synas radikalt men är för egen del övertygad om nödvändigheten av att man nu tar detta steg. GU:s förslag kan enligt min uppfattning också bidra till att lösa ett annat problem, som man brottats med inom den samhällsorienterande undervisningen, nämligen

svårigheterna att finna en utformning av undervisningen som på ett tillfredsställande sätt förmår intressera eleverna för detta viktiga ämnesfält. Både den helhetssyn, som präglar det nya samhällskunskapsämnet, och ämnets inriktning mot en mer analytisk uppläggning kommer enligt min mening att ha goda effekter i nyssnämnda hänseende.

Det förhållandet att geografi kommer att utgå som självständigt ämne anser jag inte vara någon väsentlig invändning mot GU:s förslag. Det betydelsefulla är självfallet i stället att det geografiska stoff, som ur olika synvinklar bedömes böra ingå i gymnasiet undervisning, också blir föremål för behandling. Det kulturgeografiska stoffet får inom ämnet samhällskunskap en stark ställning och samtliga elever på gymnasiet får därför i motsats till vad som nu är fallet i framtiden tillfälle till studier inom detta område. Det har vidare hävdats att sambandet mellan de kulturgeografiska och de naturgeografiska momenten genom GU:s konstruktion blir mindre än inom ett sammanhållet geografiämne. Genom att undervisningen på det gymnasiala stadiet bygger på vad grundskolan har givit och sker i samverkan mellan olika ämnen och ämnesområden kommer enligt min mening det här efterfrågade sambandet att i erforderlig grad kunna upprätthållas. Även för elevernas intresse för och förståelse av de naturgeografiska problemställningarna finner jag det värdefullt att detta stoff på gymnasie-stadiet behandlas i nära anknytning till de naturvetenskapliga ämnena, en fråga som jag strax skall återkomma till.

Mot ämnet samhällskunskap har även i andra avseenden invändningar framförts, bl. a. att de ekonomisk-teoretiska momenten skulle fått en alltför ambitiös uppläggning. En något annan utformning torde böra övervägas i det fortsatta läroplansarbetet, men jag vill understryka att jag finner GU:s huvudtanke, att samhällskunskapen — framförallt genom de ekonomiska avsnittens innehåll och uppläggning — skall bli ett karaktärsämne för i första hand den samhällsvetenskapliga linjen inte får äventyras. I det stora hela bör alltså ämnet få den utformning som GU föreslagit. Den översyn, som bör ske i samband med det fortsatta läroplansarbetet, bl. a. med sikte på rationaliseringar och ytterligare pedagogiska förbättringar med utgångspunkt i de många och givande synpunkter, som kommit fram i remissbehandlingen, får samma karaktär för samhällskunskap som för flertalet ämnen i läroplanen. I ett par fall krävs dessutom justeringar föranledda av förändringar i timtalet, som jag senare skall redovisa.

Mot *ämnesbeteckningen*, samhällskunskap, har vissa invändningar framförts. Enligt min mening föreligger inte tillräckliga skäl för att avvika från GU:s förslag på denna punkt, vilket f. ö. överensstämmer med FU:s. Såsom skolöverstyrelsen framhåller bör emellertid kongruens eftersträvas mellan ämnesbeteckningarna för samhällsorienteringen och naturorienteringen, vilket bör ske genom att beteckningen naturvetenskap ändras till naturkunskap.

Vad GU anfört och föreslagit beträffande det humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnesfältet i övrigt kan jag i allt väsentligt ansluta mig till.

GU:s förslag beträffande ämnet *matematik* för de naturvetenskapliga och tekniska linjerna har jag i och för sig inga invändningar emot. En viss reduktion av stoffet blir emellertid nödvändig med hänsyn till den minskning av timtalet med en veckotimme, som jag anser bör ske för att möjliggöra höjning i vissa andra ämnen.

I fråga om *matematiken på den ekonomiska linjen* har det särskilda yttrandet av ledamöterna Folke Haldén, Lamek Hulthén och Olof Palme vunnit ett mycket starkt stöd i remissbehandlingen. Även om jag hyser en viss tvekan inför att öka matematiken på bekostnad av det åtminstone i traditionell mening mera fackbetonade innehållet, finner jag — inte minst med hänsyn till allmänna differentieringsskäl, som jag redan tidigare antytt — att den i det särskilda yttrandet förordade höjningen av timtalet bör genomföras. De elever i årskurs 1, vilka avser att fortsätta på den ekonomiska linjen, bör sålunda läsa samma matematikkurs som de elever vilka siktar mot humanistisk eller samhällsvetenskaplig linje. I årskurserna 2 och 3 synes det emellertid ändamålsenligt att behålla en differentiering med hänsyn till de speciella uppgifter, som matematiken har inom den ekonomiska linjen.

Inom det *naturvetenskapliga ämnesfältet* vill jag beröra två frågor. Den ena gäller det förslag, som väckts av företrädare för geovetenskapliga och närliggande ämnen vid universiteten om införande av ett självständigt ämne benämnt naturgeografi eller geovetenskap. Jag har i det föregående redan biträtt GU:s förslag att det geografiska stoffet i det nya gymnasiet bör fördelas så att det kulturgeografiska föres till den samhällsorienterande ämneskretsen, medan det naturgeografiska stoffet behandlas i anknytning till de naturvetenskapliga ämnena. Att därvid skapa ett separat naturgeografiskt ämne kan emellertid enligt min mening inte komma i fråga, bl. a. därför att grundtanken i GU:s förslag att öka samverkan och integration mellan näraliggande komponenter då skulle förfelas. Den av GU förordade lösningen att på de humanistiska, samhällsvetenskapliga och ekonomiska linjerna det naturgeografiska stoffet ingår i integrationsämnet naturvetenskap, medan det på de naturvetenskapliga och tekniska bevakas inom de där separata naturvetenskapliga ämnena bör sålunda genomföras. Vid det fortsatta läroplansarbetet är det därför av vikt att tillse att i läroplanerna för de naturvetenskapliga ämnena detta kommer till klart uttryck. Som jag nyss framhållit bör ämnesbeteckningen naturvetenskap ändras till *naturkunskap*. Till vissa frågor angående lärarutbildningen, vilka sammanhänger med mina ställningstaganden rörande ämnet samhällskunskap och de naturvetenskapliga ämnena, skall jag återkomma i det följande.

Den andra fråga inom det naturvetenskapliga ämnesfältet, som jag här vill ta upp, gäller *kemins* ställning på den naturvetenskapliga linjen. De krav som framförts på att kemi skall läsas även i årskurs 3 liksom de motiv som åberopas härför synes mig ha en sådan styrka att anledning finns tillmötesgå önskemålet även om det strider mot de principer för ämnesstoffets organisation,

som jag tidigare biträtt. I sista hand avgörande för mitt ställningstagande har därvid varit möjligheten att då också tillmötesgå de önskemål, som framförts om att fördela undervisningen i *biologi* både på årskurs 2 och årskurs 3. De krav som framförts på ökat timtal för ämnet kemi anser jag också i viss mån motiverade om än inte i lika hög grad som kraven på en förläggning av kemi även till årskurs 3. I samband med den förordade omfördelningen bör dock timtalet på den naturvetenskapliga linjen ökas med en halv veckotimme. Någon ändring av kemins omfattning och placering inom den tekniska linjen bör inte ske.

Beträffande *övriga ämnesområden* bör inga andra ändringar genomföras än sådana, som sammanhänger med de timtalsändringar jag i det föregående redovisat och strax skall sammanfatta, varjämte vissa justeringar bör göras inom den tekniska linjen företrädesvis i årskurs 4. Sistnämnda justeringar är inte av principiell natur utan föranledes av att vid det fortsatta läroplansarbetet en något annorlunda avgränsning mellan de speciella tekniska ämnena visat sig ändamålsenlig. Det gäller i första hand den eltekniska och byggtekniska grenen. Exempelvis erhålles en bättre pedagogisk uppläggning om — såsom skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning föreslagit — ämnet elmaterial ej blir självständigt utan i stället detta lärostoff fördelas på vissa andra ämnen.

Som klart framgår av remissyttrandena har såväl inom de ämnesområden, som jag i det föregående närmare uppehållit mig vid, som inom övriga en rad *önskemål* från olika håll framförts om *ökning av timtalet* på de linjer, där de olika ämnena förekommer, och om införande av dem på de linjer, där GU inte funnit det möjligt att bereda plats åt dem. Om praktiskt taget vart och ett av de framförda önskemålen kan sägas att det, betraktat endast för sig utan hänsyn till alla andra krav, ofta ter sig ganska rimligt. Som jag i det föregående starkt understrukit är det emellertid en utomordentligt viktig förutsättning för att man skall kunna nå fram till en lösning av läroplansproblemen att alla överväganden utgår från en helhetssyn på gymnasiet och dess uppgifter. De ständiga kraven på ett bredare ämnesregister och ett vidgat kursinnehåll i de skilda ämnena får alltså — såsom GU även betonar — inte leda till en arbetsanhopning, som spränger den lämpliga tidsramen och framtvingar dess utökning. Det är emellertid härvid angeläget att ta hänsyn till att den enskilde elevens kapacitet såväl arbets- som begåvningsmässigt växlar. Detta sker i GU:s förslag på det sätt jag redan tidigare förordat, nämligen genom möjligheterna att individuellt variera studieprogrammen uppåt och nedåt. De justeringar av det normala studieprogrammet, dvs. av GU:s förslag till *timplan*, som emellertid enligt vad jag i det föregående framhållit bör göras, måste ske genom en avvägning inom den givna tidsramen.

Jag har i det föregående konstaterat att *utrymmet för de moderna språken* måste något ökas inom *teknisk* och *naturvetenskaplig linje*. Jag finner det emellertid inte möjligt att inom det obligatoriska timtalet öka med mer än en

veckotimme, som bör placeras i årskurs 3 och i fråga om den naturvetenskapliga linjen förstärka det språk, som alla elever där obligatoriskt skall studera, och i fråga om den tekniska linjen användas för vidmakthållande av tidigare inhämtade kunskaper, varvid eleverna bör få fritt välja mellan de språk, som de tidigare studerat.

Ämnet *religionskunskap* bör vidare införas obligatoriskt på ekonomisk och teknisk linje i samma omfattning och med samma innehåll som på den naturvetenskapliga linjen. Timalet bör därvid vara minst 1,5 veckotimme. Som jag nämnt i det föregående anser jag mig kunna förorda att timalet därutöver ökas med en halv veckotimme på samtliga linjer.

I årskurs 1 bör elever, som siktar på *ekonomisk linje*, läsa samma *matematik-kurs* som elever, som siktar på humanistisk eller samhällsvetenskaplig linje, vilket kräver en ökning av timalet med två veckotimmar.

Slutligen bör på den *naturvetenskapliga linjen* ämnet *kemi* som redan nämnts få sitt timtal ökat med en halv veckotimme.

Att genomförandet av dessa justeringar måste bereda stora svårigheter och inte kan ske utan betydande uppoffringar inom vissa ämnesfält torde klart ha framgått av vad jag i det föregående har anfört. Besvärligast är problemet för fackgymnasielinjerna.

På den *tekniska linjen* skall helst en ökning ske med sammanlagt tre veckotimmar i årskurserna 1—3. Någon minskning inom det språkliga eller humanistisk-samhällsvetenskapliga fältet kan såsom jag tidigare konstaterat inte komma i fråga. Detsamma gäller de naturvetenskapliga ämnena. Den enda återstående möjligheten inom läroämnena är en minskning av timalet i matematik. Jag räknar med att en sådan får ske med en veckotimme i den tredje årskursen. En motsvarande ändring av kursinnehållet erfordras, vilket bör ske främst genom en omläggning och en viss minskning av de avsnitt som behandlar sannolikhetslära och statistik. I och för sig är detta med hänsyn till de starka önskemålen från olika håll — inte minst från avnämarna av gymnasieingenjörer — om en väsentlig ökning av nämnda avsnitt otillfredsställande men vid avvägningen gentemot andra angelägna krav anser jag dock att dessa önskemål får stå tillbaka. Ytterligare en veckotimme inom årskurs 1—3 bör kunna friställas genom en minskning av det obligatoriska timalet för gymnastik i den tredje årskursen på teknisk linje. Det kvarstående totala timalet i gymnastik, sju veckotimmar, innebär likväl i jämförelse med det nuvarande 5,5, varav 0,5 i tredje årskursen, en avsevärd förstärkning. Den återstående tredje veckotimmen kan erhållas genom att i tredje årskursen en veckotimme tas från tekniska specialämnena, som därmed får 11,5 veckotimmar. Detta bör kompenseras genom att samma ämnen i fjärde årskursen ökas med en veckotimme, varigenom de tekniska specialämnena totalt får oförändrat timtal.

Härigenom kommer visserligen det obligatoriska timalet i den fjärde årskursen att höjas men detta kan enligt min uppfattning om än med tvekan accepteras i denna årskurs där dels frivilliga ämnen inte förekommer och något ut-

rymme utöver det obligatoriska timtalet sålunda inte erfordras, dels utbildningen är helt koncentrerad på de tekniska ämnena med tonvikt på laborationer och konstruktionsövningar och sålunda arbetssättet är rörligare och friare än i övriga årskurser.

Inom den *ekonomiska* linjen kan höjningen av timtalet i matematik uppfattas såsom en ändring inom den i huvudsak fackliga utbildningen och bör därför kompenseras genom en minskning inom denna sektor, nämligen genom att maskinskrivningen minskas med två veckotimmar. Elever på ekonomisk-språklig gren bör dock återfå en av dessa veckotimmar i den tredje årskursen, där i stället stenografin minskas med en veckotimme. Samtidigt bör en omfördelning i årskurserna 1 och 2 ske på sådant sätt att företagsekonomi i årskurs 1 minskas med två veckotimmar och i årskurs 2 ökas med två veckotimmar. Utrymme för ämnet religionskunskap kan enligt min mening inte beredas genom en minskning av den rent fackliga utbildningen eller språkundervisningen. Inom gruppen övriga humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen kan endast samhällskunskapen komma i fråga för en minskning. Visserligen bör undervisningen i detta ämne anses ha samma betydelse på den ekonomiska linjen som på den samhällsvetenskapliga men å andra sidan kan det hävdas att ett mindre utrymme för samhällskunskap på ekonomisk linje uppväges av de omfattande företagsekonomiska studierna. Samhällskunskapen bör sålunda minskas med en veckotimme i årskurs 3 och slutligen bör en veckotimme kunna tas i anspråk från gymnastik på samma sätt som inom teknisk linje. Härigenom erhålles de två veckotimmar, som erfordras för att i tredje årskursen på ekonomisk linje införa ämnet religionskunskap med detta timtal.

Ökningen av timtalet i moderna språk på *naturvetenskaplig* linje i den tredje årskursen med en veckotimme får ske genom den redan tidigare för teknisk linje nämnda minskningen av ämnet matematik med en veckotimme. Ökningen av kemiämnets totala timtal med 0,5 veckotimme sker genom att samhällskunskapen avstår 0,5 veckotimme och får samma timtal som på teknisk linje. Härigenom vinnes då också den fördelen att samhällskunskap kan samläsas mellan naturvetenskaplig och teknisk linje. Från årskurs 2 till årskurs 3 flyttas vidare 2 eventuellt 2,5 veckotimmar kemi och en motsvarande nedflyttning av biologiämnet sker med 1,5 eventuellt 2 veckotimmar från årskurs 3 till årskurs 2.

Den önskvärda höjningen av timtalet för religionskunskap på *naturvetenskaplig, samhällsvetenskaplig* och *humanistisk linje* med 0,5 veckotimme får realiseras genom att antalet timmar till förfogande i den tredje årskursen minskas från 2 till 1,5 veckotimmar och sålunda blir detsamma som på teknisk och ekonomisk linje. Denna minskning är framför allt med hänsyn till det självständiga arbetet i form av ett specialarbete, som skall genomföras i den tredje årskursen, ogynnsam men även på denna punkt har jag i avvägningen mellan två i och för sig välmotiverade önskemål stannat för en höjning av timtalet för religionskunskap.

Härmed har jag, bortsett från vissa justeringar inom de tekniska specialämnena, redovisat de förändringar, som synes böra genomföras i GU:s timplane-förslag.

Vad GU anfört och föreslagit om *samläsning* och om *delning av klass* ansluter jag mig till men vill framhålla att vissa smärre justeringar kan föränledas av det fortsatta läroplansarbetet och efter hand förvärvade erfarenheter. Kungl. Maj:t torde böra äga rätt att besluta om sådana justeringar. Frågan om det minsta antal elever, som normalt bör erfordras för att undervisning i ämne samt inom linje, gren och variant skall få anordnas, återkommer jag till i det följande (5.4.3).

GU:s förslag angående *undervisningens utformning* utgör ett konsekvent fullföljande av ställningstagandena i fråga om gymnasiets målsättning, vilka jag i det föregående biträtt. Det program för skolans verksamhetsformer, som GU framlagt i syfte att skapa garantier för att målsättningen i dessa hänseenden förverkligas — bl. a. i fråga om arbets- och studieföstran — har i det hela mottagits mycket positivt. För egen del biträder jag GU:s förslag. Jag vill emellertid starkt understryka vad GU uttalat om vikten av att hänsyn tas till elevernas individuella förutsättningar i fråga om arbetskapacitet och växlande förmåga att arbeta självständigt. Vid det fortsatta arbetet med förverkligandet av de olika delförslagen bör en viss fasthet i normerna visserligen eftersträvas men detta krav får självfallet inte drivas längre än att modifikationer kan göras då så visar sig lämpligt. Även om sålunda riktlinjerna måste vara relativt fixerade bör de — i varje fall för många skolor och lärare — nya inslagen i verksamhetsformerna således införas smidigt och utvecklas under anpassning till gjorda erfarenheter. Skolöverstyrelsen får här en viktig uppgift att planera, leda och övervaka verksamheten. Vad överstyrelsen uttalat beträffande tiden för handledning av specialarbete föränleder mig inte nu att frångå vad GU förordat på denna punkt. Om erfarenheterna visar att förslaget behöver i något hänseende kompletteras bör det ankomma på skolöverstyrelsen att inkomma med förslag härom då sådana konkreta erfarenheter föreligger.

Vad GU anfört om *hjälpmedlens roll i undervisningen* och speciellt de metodiska och andra synpunkter som givits på prov och provformer ligger väl i linje med utredningens förslag beträffande verksamhetsformerna och bör kunna tjäna som riktlinjer för den fortsatta utvecklingen.

GU:s överväganden och förslag beträffande olika frågor inom *den skolsociala verksamheten* kan jag i allt väsentligt ansluta mig till.

Vikten av en effektiv *studie- och yrkesorientering* har jag redan i det föregående framhållit. Skolan men även andra samhällsorgan har här en betydelsefull uppgift att fylla. Det program GU skisserat synes mig realistiskt. Jag finner det också välbetänkt att man i dagens läge inte går längre än vad GU föreslagit

i fråga om att på gymnasiet införa en motsvarighet till grundskolans praktiska yrkesorientering. Något hinder att efter lokala initiativ i praktisk försöksverksamhet pröva t. ex. en »yrkesorienteringsvecka» på gymnasiet bör självfallet inte föreligga. Jag förordar att skolöverstyrelsen bemyndigas medgiva sådan försöksverksamhet, besluta om eventuella avvikelser från gällande författningsbestämmelser och utfärda anvisningar i den mån så erfordras. Till spörsmålen beträffande befattningshavare för den studie- och yrkesorienterande verksamheten liksom för den elevvårdande verksamheten i övrigt skall jag senare återkomma.

Liksom flertalet remissinstanser finner jag att GU på ett förtjänstfullt sätt belyst och uppmärksammat skolans olika *elevvårdande uppgifter*. GU har här såväl som i en rad andra sammanhang betraktat eleven inte enbart eller främst som ett föremål för skolans verksamhet utan som medarbetare i denna med möjlighet att ta initiativ och framlägga synpunkter både i undervisningsfrågor och i spörsmål som gäller skollivet i övrigt. Denna inställning finner jag särskilt värdefull. Vad det gäller elevernas medverkan i undervisningens planering har jag redan i det föregående uttalat att en viss fast organisation härför bör eftersträvas. När det gäller andra för skolans verksamhet betydelsefulla frågor skall jag återkomma härtill i det följande vid min behandling av GU:s förslag om en s. k. disciplinnämnd (6.4.2).

De förslag som vid remissbehandlingen framförts om utredning av den skol-sociala problematiken i dess helhet eller vissa delar därav bör enligt min mening inte nu föranleda någon åtgärd.

Liksom GU finner jag det synnerligen angeläget att åtgärder vidtas beträffande *specialundervisning* på det gymnasiala stadiet för ungdomar med handikapp av olika slag. Skolöverstyrelsen har i sina förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1965/66 framlagt flera förslag på denna punkt. Jag avser att återkomma till dessa frågor i min anmälan av anslagsbehoven för budgetåret 1965/66.

4. Fackskolans innehåll och utformning

4.1 Mål och innehåll

4.1.1 Fackskoleutredningen

4.1.1.1 Namnfrågor (FU s. 29 ff.)

Skolberedningen föreslog fyra olika utbildningsvägar inom fackskolan, vilka borde benämnas humanistisk skola samt teknisk, merkantil och social-ekonomisk fackskola.

I de *preliminära förslag* som FU framlade den 12 november 1962 och den 7 mars 1963 om bl. a. försöksverksamhet med fackskolor framhöll FU att den av skolberedningen föreslagna humanistiska skolan och den social-ekonomiska fackskolan borde sammanslås till en skola, benämnd allmän fackskola. I propositionen 1963: 98 angående vissa frågor rörande fackskolor tillstyrkte jag en samordning av detta slag under försöksverksamheten 1963/64. Beteckningen allmän fackskola kunde jag acceptera som ett arbetsnamn tills vidare. Emellertid betonade jag i detta sammanhang särskilt vikten av att en på värdeyrken inriktad utbildning skapades samt bedömde det vara en av de främsta uppgifterna för den allmänna fackskolan att tillhandahålla sådan utbildning.

FU föreslår att den preliminära benämningen allmän fackskola utbytes mot namnet *social fackskola* samt åberopar till stöd härför i huvudsak att det definitiva förslaget till timplaner och kursplaner innebär att denna fackskola — förutom att den ger en vidgad allmän utbildning — får en starkare inriktning mot i vid mening sociala och vårdande yrken jämte serviceyrken.

Benämningen merkantil fackskola anser FU alltför snäv. I sitt definitiva förslag har FU strävat efter att skapa en utbildningsväg, som dels ger eleverna en bättre insikt i och förståelse för ekonomiska samband och förhållanden över huvud taget, dels övertager vissa av den social-ekonomiska fackskolans uppgifter. FU har därför funnit benämningen *ekonomisk fackskola* vara lämpligast.

Benämningen *teknisk fackskola* godtages av FU.

4.1.1.2 Mål och uppgifter

FU berör inledningsvis (FU s. 32 ff.) de mål som *skolberedningen* uppställde för de av beredningen föreslagna fackskolorna ävensom vad remissinstanserna på denna punkt yttrat.

I FU:s direktiv (FU s. 35 f.) uttalades bl. a. följande.

Karakteristiskt för samtliga fackskolor bör i enlighet med skolberedningens intentioner vara, att de ger en bred grundutbildning med ganska stora inslag av

allmän utbildning samt att specialiseringen så långt det är möjligt och lämpligt bör hållas tillbaka. Inom den del av läroplanen, som ägnas åt för linjerna karaktäristiska ämnen, får sedan skillnaderna i fråga om linjernas inriktning komma till uttryck. Någon tvekan om att den tekniska och den merkantila fackskolan därvid primärt skall syfta mot ett bestämt, för direkt inträde i näringslivet inriktat utbildningsmål kan inte råda.

I direktiven framhålles vidare att yrkesmognaden hos åtskilliga unga människor inträffar relativt sent och att det för dessa elevers del kan finnas behov av en icke specialiserad allmän utbildningsväg, eventuellt med möjlighet till inriktning mot ett estetiskt specialområde. Det framhålles som angeläget att en dylik utbildning utformas så, att den i lika hög grad vänder sig till pojkar som till flickor.

FU redovisar vissa resultat av de av GU genomförda *undersökningarna Vägen* genom gymnasiet (SOU 1963:15) (jfr 2.1.2) och *Kraven* på gymnasiet (SOU 1963:22) samt uttalar att dessa undersökningar också ger informationer av betydelse för fackskolans utformning (FU s. 36 ff.).

Beträffande den sistnämnda undersökningen framhåller FU särskilt att, även om undersökningen främst avser gymnasiet, vissa av resultaten också är av intresse för belysning av målsättningsfrågorna i fackskolorna. Särskilt gäller detta enkätundersökningen till förvaltning och näringsliv rörande yrkeskrav i allmänna ämnen.

FU ger vidare en översikt över GU:s diskussion om gymnasieutbildningens innehåll och mål och framhåller att GU:s synpunkter i väsentliga delar äger giltighet även för fackskolorna (FU s. 41). Särskilt understryker FU att den delar GU:s uppfattning att skolans personlighetsutvecklande uppgift skall accentueras mer än tidigare.

FU konstaterar vid sina *egna överväganden* (FU s. 41 ff.) att ett genomgående drag i skoldebatten under senare år varit att allt större vikt fästs vid den utbildning av allmän karaktär som skolan kan ge. Enligt FU:s uppfattning råder det enighet om att även fackskolan skall ge en vidgad och fördjupad allmän utbildning. FU använder här attributet allmän för att karakterisera sådana attityder, vanor, färdigheter och kunskaper som skolan bör ge alla elever, även om det ibland kan gälla moment av rent förutbildande betydelse för vissa elevers yrkes- eller studieverksamhet.

Fackskolan bör enligt FU:s mening öka elevernas allmänna kommunikationsfärdigheter i svenska, främmande språk och i viss utsträckning även i matematik. Fackskolan bör vidare ge en allmän orientering om samhällsliv, om kulturella förhållanden och om de skiftande etiska normer, efter vilka människorna lever. Därutöver skall fackskolan genom en målinriktad utbildning förbereda eleverna för yrkesverksamhet.